Alcuini
expositio in Joannem

uuernarius uuillelm̄ uuinefrid Adaman iohannes
Nithard

ꝑ iiij ꝑlecꝑ viij

pater noster
qui es in celis

Euangelia sc̄dm iohannē · Iuuencus · Vita sc̄i liudgeri ·
De obitu sc̄ē mariæ · Vita patrū · De psalmo · LXXX octagesimo
VIIII nono · Sc̄ē uualdburgæ · Sc̄i dionisii · Dialogorū ·
Epistola pauli · Iterū sup iohannē · Sc̄i blasii · Sc̄i uiti
liber alcuini · Martyralogiū · Regula · Sichemachia
Auianus

Expositio sup Johem usq; ad finē. Ex scōr scrip tis ab alcuino collecta. ꝑ · vij · libros distincta.

Biblioth. Canc. Essend.

Venerando patri nobisque cum summo honore amplectando albino magistro humillime xpi famulae gisla et Rectruda perpetuae beatitudinis salutem.

Postquam uenerande magister aliquid de melliflua sanctae scripturae cognitione uestrae sagacitate exponente hausimus, ardebat nobis ut fateor de die in diem desiderium huius sacratissimae lectionis, in qua purificatio est animae, solatium mortalitatis nostrae, et spes perpetuae beatitudinis. In qua beatus fuit iuxta psalmistam cotidiana seipsum exercere meditatione, intellegens omnibus saeculi diuitiis huius esse agnitionem praeferendam; Neque aliam esse ueram sapientiam nisi quae humano generi secundum dispensationem diuinae prouidentiae caelestis gratia administrauit. Haec est manna quae sine fastidio satiat, sine defectu pascitur. Haec sunt diuinae segetis grana quae apostolicis fricata manibus atque per eos fidelium epulis animarum apposita; Sed duo ualde nobis contraria cotidiana tristitia paruitatis nostrae mentem fatigant; Unum quod tardius huius optimi studii diligentiam habuimus, aliud quod modo magnam habentibus deuotionem uestra longinquitas desiderio nostro satis obsistit. Sed uestram carissime doctor depraecamur pietatem ne nos litterarum tuarum solatio deserans, potes teipsum nobis querentibus per litterarum officia ostendere, ut intellegatur uox tua marciano cordis nostri desiderio; Nam sicut loquentis lingua in aure audientis, ita scribentis calamus proficit in oculo legentis; Et ad interiora cordis peruenit sensus diligentis, sicut uerba instruentis; Quapropter beatissime pater noli teipsum nobis negare, in riga salutiferi

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

fontis und(a) pectora nostrae paruitatis arentia; Scimus in
te esse fontem uiuentis aquae qui dn̄o dicente saliet in uitam
aeternā; Nolumus ad te pertineat quod solomon ait de
eis qui suam solent celare sapientiam; Thesaurus oculatus
et sapientia abscondita que utilitas in utrisq; sed magis dn̄o
dicente per prophetam aperi os tuum et ego adimplebo illud.
Aperi os tuum in sacratissimā spū scō inspirante beati iohan
nis euangelistae expositionē et uenerabiles scōrum patrū
pande nobis sensus; Collige multorū margaritas inspiri
talis thesauri cubili et pasce ex eo pauperes xpi; Noli nos ie
iunas dimittere ne deficiamus in uia; Habemus siquidem cla
rissimi doctoris agustini omeliatico sermone explanationes
in eundem euangelistam sed quibusdam in locis multo obs
curiores maiorique circumlocutione decoratas quam nr̄ae
paruitatis ingeniolo intrare ualeat. Sufficit uero nostrae
deuotioni de riuulis dulcissimae aque potare non profun
dissimis gurgitum fluminibus nostras inmittere carinas;
Scis enim optime paruis parua sufficere nec ad mensā magna
torum pauperem turbam accedere posse. Nec nostrum est
altissima cedrorum cacumina ascendere sed cum zacheo pro
breuitate staturae nostrae stare in sicomoro. ihm que cerne
re transeuntem continuisque deplorare precibus ut nos su
is dignas efficiat conuiuiis; uobiscumque dulcissimum
epithalamium paradigma decantare introducit nos rex
in cellaria sua exultabimus et laetabimur in eo. Memen
to clarissimum in scā ecclesia diuine scripturae doctorem
beatissimum siquidem hieronimū nobilium nullatenus
spernere feminarum preces sed plurima illarū nominib;
in propheticas obscuritatis dedicasse opuscula; Sepiusque

EXPOSITIO EUUANGELIORŪ SUP IOHANNĒ·

LIUDO DEDIT·

debethleem castello xp̄i di nostri natiuitate consecrato ad ro
manas arces epistolares isdem petentibus uolare cartulas
nec terrarum longinquitate uel procell&is adriatici ma
ris fluctibus territum quin minus scārum uirginum peti
tionibus annueret; Minore uado sum ligeri flumen quem
terren maris latitudo periculo nauigatur et multo facili
us cartarum portitor tuarum de toronis parisiacā ciuita
tem quam illius de bethleem romā peruenire poterint;
Noli tuae deuotionis nobis subtrahere scientiam noli accen
sam inte lucernā modio subponere uel torpentis lectuli
quiete abscondere sed precelso superponeam candelabro
ut luceat omnibus qui in domo dī sunt intra scōrum gazo
philatia doctorum et profer nobis uelut doctissimus scri
ba et a dn̄o laudatius noua et uetera· Aderit tibi in itene
re huius laboris illius gratia qui duobus discipulis euntib;
in uia tertium se sotium addidit et aperuit illis sensus ut
scās intellegerent scripturas; Quomodo poteris teipsum
ā culpa taciturnitatis apud eum excusare qui ait omni pe
tenti te da; Maxime dum nullatenus tibi minuetur quod de
deris sed ad cumulum magis augetur; Sp̄s paraclitus omni uerita
tis doctrina et perfecte caritatis scientia uestra impleat
pectora dulcissime magister·

NOBILISSIMIS IN CHRISTIANAE RELEGIONIS SC̄ITATE
ET IN SAPIENTIAE STUDIIS DEUOTISSIMIS DŌ QUE DICA
TIS UIRGINIBUS GYSLAE SORORI ET RECTRUDAE FILIAE HU
MILIS FRATER ET PATER ALBINUS PERPETUAE · BEATI
TUDINIS SALUTEM·

Quantum in scīssimo sapientiae studio optumam in uo
bis laudo deuotionem tantū mei ipsius plango im

peritiam. meque ipsum ipsum longe imparem, uestra lauda
bili deuotione agnosco; Atque utinam tanta esset in meo pecto
re facultas scribendi quanta est in uobis uoluntas legendi;
Proinde duabus coartor angustiis, hinc caritati quicquam ne
gare cui omnia praestare debitor sum, illinc altiora petere
modulum que meae paruitatis transcendere; Dicente scriptu
ra; Altiora te ne quesieris nisi forte in uobis sit culpa quia
difficilia petistis· et enumeratio iuste excusationis qui infir
mitates meas considerans, altissimo meum opere calamum
abstinere decreui, Scire debetis omnibus diuinae scriptu
rae paginis merito euangelicam excellere auctoritatem;
Quia quod lex et prophetae futurum praenuntiauerunt hoc
redditum atque completum in euangelio demonstratur, at
que inter ipsos euangeliorum scriptores, ualde beatum iohan
nem in diuinorum profunditate misteriorum eminentiorem
esse; Quem etiam tradunt sicut legitur in ecclesiastica his
toria usque ad ultimum pene uitae suae tempus absque ulli
us scripturae indiciis euangelium puro sermone praedicasse;
Siquidem a tempore dominicae passionis resurrectionis et
ascensionis, usque ad ultima domiciani principis tempora·
per annos circiter sexaginta et quinque, absque ullo scriben
di adminiculo uerbum dei praedicabat; At ubi a domiciano
qui secundus post neronem christianorum persecutor extitit·
exsilio pathmos missus est, Nacta occasione illius propa
tris absentia· inrumpentes in ecclesiam heretici quasi in
destitutam pastore ouilia lupi, martion, cherinthus et hebion
ceterique antichristi, qui christum fuisse ante mariam negabant
simplicitatem fidei euangelicae peruersa macula uere doc
trina; Sed dum ipse post occisionem domiciani pmitt terete

pro principe nerua re..deret ephesum, conpulsus est ab omnib;
pene tunc asiae episcopis et multarum ecclesiarum legationi
bus de coeterna patris diuinitate xpi altius facere sermonē
Eo quod in trium euangelistarum scriptis mathei uidelicet
marci et lucae de humanitate eius et de his que per hominem
gessit. sufficiens sibi uiderentur habere testimoniū; Quod
ille se non aliter acturum, nisi indicto ieiunio omnes in cō
muno dn̄m praecarentur, ut illo donante digna scribere
possit; Et hoc ita patrato instructus reuelatione caelesti
et sci sps̄ gratia debriatus, omnes hereticorum, patefacta su
bito ueritatis luce dispulit dicens; In principio erat uerbū
et uerbū erat apud dm̄ et ds̄ erat uerbū; Atque cum trium
euangeliorū mathei scilicet marci et lucae ad eum notitia
peruenerat, probasse quidem dicitur fidem et ueritatē dicto
rum, deesse tamen uidit aliqua rerum historiae; Et ma
xime quae primo praedicationis suae tēpore dn̄s gesserat
Certū est enī quod in superioribus tribus euangeliis haec ui
dentur sola contineri, quae gesta sunt. Postquā iohannes
baptista traditus et inclusus est carcere. Denique si obser
ues statim in initio narrationis postea quam refert matheus
per quadraginta dierum ieiunio et de temptatione eius con
tinuo subiecit dicens; Audiens autem quia iohannes tra
ditus est. discessit de iudea. et uenit in galileam; Sed et
marcus similiter; Postea quam inquid traditus est ioh
annes. uenit ihs̄ in galileam; Lucas uero etiam prius
quam incipiat aliquid de actibus referre ihū. dicit quia
adiecit herodes super omnia mala quae gesserat. et con
dusit iohannem in carcerem. quia in quā ab his haec ui de
bātur ō missa, rogatus dicitur iohannes apostolus ut ea q;

praeterierant priores ante traditionē iohannis· saluatoris
gesta describeret; Et ideo dicit in euangelio suo; hoc fecit
initium signorum suorum ihs; Et iterū in alio loco indi
cat dicens; Nondum enim iohannes missus fuerat in car
cerem; Ex quibus constat quod ea quae antequam iohan
traderetur ab ihū fuerant gesta describit; Sed procul du
bio maxime diuinitatē dñi nr̄i ihū xpi qua patri est aequalis
intendit declarare· eamque precipue suo euangelio quantū
inter homines sufficere credidit cōmendare curauit; Itaq;
longe a tribus euangelistis sublimius eleuatus est ita ut eos
quodāmodo uideas in terra cum xp̄o homine conuersari· illū
autem transcendisse nebulā qua tegitur omnis terra et per
uenisse ad liquidū caeli lumen· unde acie m̄tis acutissima at
que firmissima uideret· In principio uerbū dm̄ de dō lumen
de lumine· et ipsum agnosceret carnē factū ut habitaret in
nobis; Quod acceperit carnem non quod fuerit mutatus
in carnē; Nisi enim carnis adsumptio seruata incōmutabili
diuinitate facta esset non diceretur ego et pater unū sumus;
Neque enim pater et caro unum sunt; Et hoc de se ipso dñi tes
timonium solus idem iohannes commemorauit; Et qui me
uidet uidet et patrem; Et ego in patre et pater in me· Et ut
sint unum sicut et nos unum sumus; Et quae pater facit· haec
eadem et filius facit similiter; Et si qua alia sunt quae xp̄i
diuinitatē in qua aequalis est patri recte intellegentibus in
timent plenius solus iohannes in euangelio suo posuit tamquā
de pectore ipsius dñi super quod discumbere in eius conuiuio
solitus erat secretum diuinitatis eius uberius et quodā mo
do familiarius biberet; Proinde cū duae uirtutes propo
sitae sunt animae humanae una act̄iua altera contemplatiua;

Illa qua itur, ista qua peruenitur; Illa qua laboratur ut cor
mundetur ad uidendum dm̄, ista qua uacatur et uidetur ds̄.
Illa est in preceptis exercendae uitae huius temporalis, ista in
doctrina uitae illius sempiternae; Ac per hoc illa operatur
ista requiescit; Quia illa est in purgatione peccatorum, ista
in lumine purgatorū; Ac per hoc in hac uita mortali illa est
in opere bonę conuersationis, ista uero magis in fide et apud
per paucos per speculum in enigmate et ex parte in aliqua uisio
ne incommutabili ueritate; Ex quo intellegi datur si dili
genter aduertas, tres euangelistas temporalia facta dn̄i et dic
ta quae ad informandos mores uitae presentis maxime ualē
rent copiosius persecutos circa illā actiuam fuisse uersatos
iohannē uero facta dn̄i multa pauciora narrantem; Dicta uero
eius ea praesertim quae trinitatis unitatem et uitae aeter
nae felicitatem insinuarent, diligentius et uberius conscri
bentem, in uirtute contemplatiue cōmendandam suam in
tentionem suam atque predicationem tenuisse; Iste est si
quidem iohannes unus ex discipulis xp̄i, quem dn̄s de fluctiua
ga nuptiarum tempestate uirginem uocauit; Cuius uirgi
nitatis in hoc duplex testimonium in euangelio datur, quod
et prae ceteris dilectus a dō dicitur, et huic matrem suam de
throno crucis commendauit ds̄, ut uirginem uirgo seruaret.
Qui singulari priuilegio meruit castitatis ut ceteris omni
bus miraculorum xp̄i scriptoribus, altius diuine maiesta
tis simul caperet ac patefaceret arcanum; Neque enim
frustra in caena mistica supra pectus ihū recubuisse perhibe
tur. Sed per hoc uerissime docetur quia caelestis haustum sa
pientiae ceteris excellentius de secretissimo eiusdē pectoris fonte
potauerit; Unde et merito in figura quattuor animaliū aquile

uolanti conparatur, Cunctis quippe auibus aquile celsius
uolare cunctis animantibus clarius solis radiis infigere con
sueuit optutus ita beatus iohannes sublimius aeterne natiuita
tis xpi misteria conspexit; Idprior petro laborantibus in
piscatione discipulis xpm in litore stantem, reteque in dexte
ram nauigii mittere iubentem agnouit dicens petro dns est;
Iste est unus de illis de quibus propheta praedixit caeli enar
rant gloriam dī; Unde filius tonitrui ab ipso dno appellat
quia hoc mirabile et omnibus saeculis inauditum et caelesti
claritate intonuit proemium dicens; In principio erat
uerbum et uerbum erat apud dm̄ et ds erat uerbum; Quae
uerba semper sunt pura fide ueneranda ac perpetua rele
gione colenda; Non humanae coniecture ratiunculis ni
mium discutienda, quia e in pleris que falluntur dum se
putant agnoscere. quae humani sensus excedunt indaga
tionem; Tamen quicquid de pia caritas et humilis inqui
sitio intellegere potuit in sacratissimis scōrum patrum
scriptis licet sparsim dicta inueniuntur sicut etiam et in
toto eiusdem euangelii textu plurima a catholicis doctori
bus leguntur exposita pro oportunitate loci uel temporis
uel confirmatione ortodoxe fidei nec non contra hereticas
prauitates in defensionem apostolice tradicionis; Quapropter
for[sit]an temperamentum quoddā inter meā negationem
uestrā que petitionem inueniri posse credideo ne omnino ut
uel caritas uestra taciturnitate mea spernatur uel teme
ritas mea iniustae petitionis obsequio rephendatur; Solent
namque medici ex multorū speciebus pigmentorum in salutē
poscentis quoddam medicamenti conponere genus nec se ipsos
fateri presumunt creatores herbarum uel aliarū specierū

exquarum conpositione salus efficitur aegrotantiū; Sedmi
nistros esse incolligendo etinunū piementaria manuconfici
endo corpus; Sicetiam sifor^si^tanmeae deuotionis laborali
quid uestrae caritati proficere ualet necexiıno quolibet
paternae possessionis pratomihi flores colligendos esse
censeo / sedmultorum patrum humilicorde pronaceruice
floridarura peragranda mihiesseuideo / utsine periculo
nominis mei satis fatiam / scīssime uoluntati ũrae · primoq;
omnium scī agustini suffragia quaerens quimaiori studio
huius scī euangelii exponere nisusest sacratissima uerba /
deinde exopusculis scī ambrosii clarissimi doctoris aliqua
trahens · necnon exomeliis praecipui patris gregorii papae
uel exomeliis beati bede prbri · multa adsumens aliorum
q; scōrum patrum sicutinuenire potui interpraetationes po
sui ; Magis horum omnium sensibus acuerbis utens / quam
meae quicquam presumptioni committens ueluti legen
tium curiositas facileprobare poterit , Cautissimo pla
nestilopraeuidens diuina opitulante gratia / nequidcon
trarium scōrum patrum sensibus ponerem · Igitur etom
ne opus secundum capitula eiusdem euangelii distinxi /
acsubnumero septem librorum consummaui · Optansuos
septiformis sps gratiae inspirante pectorauestra / uariisin
ecclesia xpi florere diliciis / etambulare cotidie cumscis deuir
tute inuirtutem donecuideatur ds deorum insion ; Ubiper
petua dulcedine interchoros caelestium agminum dicatis
beatiqui habitant indomotuadn̄e / insclinscli laudabuntte;

INCIPIUNT CAPITULA

I In principio uerbum ds apud dm̄ per quem facta sunt omnia et iohannes
missus refertur ante eum qui recipientes se facit filios dī p gratiam suā.

II Interrogantibus iudaeis iohannes negat se esse xp̄m sed missum se ante il
lum uocem qi esse clamantis in deserto scd esaiam enuntiat ipsum uero
fatetur agnum tollentē peccata mundi et baptizantem in sp̄u sc̄o eo quod
sit supra omnes.

III Ex duobus iohannes discipulis qui secuti fuerant dn̄m · unus andreas addu
xit fratrem suum qui petrus sub ipso non cupatus philippus quoque uoca
tus nathanaheli indicat qui mox inter cetera eū dī filium confitetur.

IIII In nuptiis aquā conuertit in uinum quo facto cognoscitur quod ubi ipse fuerit
mutatus uinum necesse sit deficere nuptiarum.

V Propinquante pascha iudaeorū eicit uendentes e templo et interrogantibus
qd signū daret soluendi templum et in triduo excitandi mysteriū ponit

VI Nicodimo inter multa dicit nisi renatus in regnū dī intrare non posse uel qd
non iudicare sed saluare uenerit mundū et manifestatio pera q; in dos facta.

VII Iohanni in aenon baptizanti dicitur ibi baptizare quem ille sponsum esse et o
portere crescere se autem minui · illum que de sursum est supra om̄s esse cre
dentē qi in eum habere uitā etnā sup incredulū uero irā manere confirmat.

VIII Apud puteū iacob mulieri samaritane manifestatus plurima mysteria eae loqui
tur et multi samaritanorum credunt in eum dicentes hic est uere saluator mundi

VIIII Reguli cuius dā filius . egrotans absentis dn̄i uoce sanatur dicentis patri eius ua
de filius tuus uiuit credidit ipse et domus eius tota.

X Hominem xxx viii annos habentem in infirmitate sua dicendo surge tolle
grabattum tuum et ambula in sabbato curat aequalem se qui erat faciens dō.

XI Quod filius sicut pater suscitans mortuos sit aequaliter horandus in quo
credentes transeunt de morte ad uitam · uenturū quoque pronuntiat
horū quo de monumentis boni malique resurgant.

XII Pro testimonio suo iohannē lucernā appellat patrem quoque et scripturas

de se testimonium ꝑhibere iudaeos aliū recepturos de se ait moysen scripsisse testat̄ ;

xiii Propinquante pascha iudeorū de quinque panibus et duobus piscibus
quinque milia hominū saturauit pro quo signo cū regem eum uellent
facere fugit et ambulans supra mare pauentibus discipulis ait
ego sum nolite timere·

xiiii A turbis quaesitus et inuentus ait operamini cibū qui perit et panē de cae lo
uerū dicit dare uitā mundo ;

xu Panē uitae se dicit et credentes in se suscitarū in nouissimo die·,

xui Murmurantes ioseph eum filium dicunt ut ipse inter multa carnē suam
panē se daturum ait pro mundi uita et cetera similia plurima de pane ·et carne· sua
testatur ;

xuii Uerba sua spm̄ uitamq; pronuntiat et unum ex duo decim diabolū appellat

xuiii Iudaeis interficere eum querentibus ascendit occulte ad diem festum
scenophegiae ubi diuersa de eo et ab eo dicuntur· et querentes eum ad
ꝑhendere nequeunt quia nondum uenerat hora eius·

xuiiii Multis de turba credentibus plurima loquitur inter quae ait qui sitit ue
niat ad me et bibat· nicodemo quoque pro ipso de audientia dicenti
resistitur a phariseis (absoluit

xx Mulierem in adulterio reprehensam atque ad se adductam nec ab ac
cusatoribus condemnatam ipse sub conditione qua ulterius non peccaret

xxi Lucē mundi se dicens phariseis de proprio testimonio resultantes argu
it iudicium suum uerum esse confirmans·

xxii Dicit iudaeis et uos in peccato uestro moriemini a quibus interrogatus
qui esset principium se esse respondit addens cum exaltaueritis filiū
hominis tunc cognoscetis quia ego sum·

xxiii Iudaeis credentibus ait si manseritis in sermone meo ueritas liberauit uos
quibus respondentibus se esse liberos dicit qui facit peccatū seruus est pec
cati et inter alia multa diabolū homicidā et mendacii patrē adsignat ;

xxiiii Qui sermonē inquit meū seruauerit mortem nō uidebit in aeternū

et inter cetera plurima ante abraham se esse in templo exiuit de templo

XXV Caecum a natiuitate sanaturus lu cem mundi dicit quē cum inlumi
nasset multa pharisseis anxietate turbatis atque quaerentibus ip
se ab inluminato cognitus adoratur ;

XXVI Qui non intrat in ouile p ostium fur est se quedicit ostium ex pas
torem ouium pro quibus se suam animā positurū et alias oues adduc
turū pronuntiat ut fiat unum ouile unus pastor .

XXVII Potestatem se dicit habere ponendi ac resumendi animā suā facta quo
que encenia hierosolimis et inter multa quae pharisseis sciscitantib;
dixerat ait ego et pater unū sumus et multi crediderū in eum ; ex iudaeis ;

XXVIII Lazarum quatriduanū mortuum suscitaturus dormire dicit quē
magna uoce clamando resuscitans solui iubet et abire pluri mis credētib;

XXVIIII Pontifices aduersus eum consilium colligunt in quo caiphas unū debe
re mori pro populo pphetizat et ante sex dies paschę ungento pedes dn̄i
perfundunt de cuius praetio iudae murmur arguitur ;

XXX Turba cū ramis palmarum occurrens clamat osanna ipse uero super
pullū asinae sedit pharisseis dicentib; totus mundus post eum abiit .

XXXI Nuntiatis gentibus eum uidere uolentibus horā suae clarificationis es
se dicit et granū frumenti mortuū multū fructū pronuntiat allatu
rū ministrantē quoque sibi honorificandum pronunciat a patre .

XXXII Animā suā turbatā esse dicenti et clarificare se a patre poscenti uox de
caelo ait clarificaui post haec multa prosequitur inter q; se non ad iu
dicandū sed ad saluandū mundū uenisse testatur ;

XXXIII Surgens a cena pedes lauit discipulorum exēplū dedisse se dicens ut ipsi con
seruis faciant quod ominum dn̄m fecisse probarunt .

XXXIIII Non esse seruum maiore dn̄o dicens post testimoniū scripturae iudā
in tincti panis porrectione significat et discipulo multipliciū exhortat̄

XXXV Non turbetur cor uestrū ait discipulis ego sū uia ueritas et uita qui ui
dit me uidit et patrē ego in patre et pat̄ in me quodcūque petieritis

innomine meo hoc faciam·

xxuii Diligentibus se discipulis mandataq; seruantib; paracletū pmittit apatre mittendū mansuruq; cū eis inaetnū seq; pacē dare eis pacē quer relinquere pollicet·

xxuiii Seipsum uitē et patrē agricolā dicens discipulosq; palmites sine se nihil eos facere posse testatur· et multis locutionū modis alternā eis dilectionē eis inculcat cuius merito possent quodcūq; petierint inpetrare·

uiii Eandem dilectionē instantius cōmēdans cōtemnendū docet odium mundi praedicens qualia pro eius nomine sint passuri· et arguendū mundum a paraclito de peccato de iustitia· et de iudicio manifestat

xuiiii Modicū et uidendū se dicit ab eis et iterū modicū et nō uidendū de quo quaerentib; discipulis similitudinē mulieris post partū tristitiae praegaudio nō reminiscentis inducit quos et a patre amare significans corroborat se relicturos dicens in mundo psurā habebitis sed confidete ego uici mundum·

L. Ad patrē de clarificatione sua loquens discipulos p lixa et multimoda p secutione con mēdat passione protinus inminente·

xLi Traditionis ac passionis eius gesta narrantur eius per ordinem

xLii Resurrectionis simlr̄ manifestatio declaratur quia maria magdalene petro et iohanni nuntiat sublatū corpus de monumento quibus occurrentib; ac reuer sis ipsa post euangelicā uisionē uisū a se dn̄m aestimans hortolanū quo mox cognito iubetur discipulis nuntiare· diderunt·

Liii Cū fores essent clausae ueniens ad discipulos pacē infert manib; latereque monstrato quib; insufflatione· significat spm̄ sc̄m· ite p; dies octo thomas inspectione et tactu lateris ac manū confirmat audiens beati qui nō uider· et cre

Liiii Manifestat se iterū ad mare tiberiadis septē discipulis in captura piscium centū quinquaginta trium· cū resurrexisset a mortuis;

Lu Usque tertio dicit petro amas me quia ter eum negauerat et pascendas oues aeque tertio commendans extensione manuum significat ei quod e crucis morte foret martyrio coronandus;

IN principio erat uerbum et uerbũ erat appud dm̃ et ds̃
erat uerbum; Neque enim frustra beatus ioh̃ dilectus dñi
discipulus in caena supra pectus ihũ recubuisse perhibetur,
sed per hoc typice docetur quia caelestis haustum sapien
tiae ceteris excelsius de scissimo eiusdem pec toris fon
te potauerit; Unde et merito in figura quattuor anima
lium aquilae uolanti conparatur; Cunctis quippe auib;
aquila celsius uolare, cunctis animantib; clarius solis ra
diis infigere consueuit obtutus; Et ceteri euangelistę
quasi in terra ambulant cũ dño, qui temporalem eius ge
nerationem pariter et temporalia fa[c]ta sufficienter ex
ponentes, pauca de diuinitate dixerunt. hic autẽ quasi
ad caelũ cũ dño, qui per pauca de temporalib; eius actib;
edisserens aeternã diuinitatis eius potentiã per quẽ omnia
facta sunt sublimius mente uolando et limpidius speculan
do cognouit ac nobis cognoscendã scribendo tradidit; Er
go alii euangelistae xp̃m ex tempore natũ describunt, ioh̃
eundem in principio iã fuisse testatur dicens; in principio
erat uerbũ; Quod duobus modis intellegitur; Nã pater
principium est, Quasi dixisset in pr̃e est filius,
quem uerbũ nominauit iste euangelista; Nec nos mouere
debet quod in sequentibus huius euangelii iudeis interro
gantibus quis esset ipse dñs dĩ filius respondit; principium qui
et loquor uobis; Si enim filius principium est qui habet
patrem, quanto facilius ds̃ pater intellegendus est esse
principium qui habet quidem filium cui pater sit; filius enĩ
patris est filius; Et pater utique filii pater est; Et pater
ds̃ sed non de deo ds̃; Filius uero ds̃ de deo est. Et pater dici
tur lumen, sed non de lumine; Filius dicitur lumen;

sedlumen delumine; Sicpater principium/ sednon deprincipio;
Filius principium/ seda principio principium, Quodenim erat
inprincipio/ non finitur tempore nonprincipio praeuenitur;
siue adcreaturarum uel temporum uelis referre, quodait
inprincipioerat uerbum; Quicquid creaturarum quodcũ
que principium habuit utesset· Erat tunc uerbum dĩ per
quod factasunt omnia; Ideo quater dicit euangelista erat
erat erat erat/ utintellegeres omnia tempora praeuenisse
coaeternũ dõ patri uerbum; Aliieuangelistę inter homines
subito apparuisse dĩ filium demonstrant/ beatus iohannes
apuddm̃ semper fuisse declarat dicens; Et uerbum erat a
puddm̃; Aliieumuerum hominem/ illeipsum uerum confir
mat essedm̃ dicens; Etds̃ eratuerbum; Aliihominem eum
apudhomines temporaliter conuersatum illedm̃ apuddm̃ in
principio manentem ostendit dicens; hoc inprincipio apuddm̃,
Sietiam superius principium adpatrem referre placet/ ethoc
sequens principium adcreaturas, intellegitur· aet̃naliter
uerbum idest filiumdĩ esse inpatre· etomne creaturarum
principium suaessentia praeire; Alii magnalia quaeinho
mine gessit perhibent/ illequod omnem creaturam uisibi
lem etinuisibilem peripsum dñs pater fecerit docet dicens,
Omnia peripsum factasunt/ etsineipso factumestnihil; Sienim
nihil creaturarum sineipso factumest/ paterprofecto quia
ipse creatura nonest· perquem omnis creatura factaest; et
nequis audiens factam per dĩ filium creaturã mutabilem
credat eius uoluntatem· quasiqui subito uellet facere crea
turam quã ab aeterno numquam antefecisse· manifeste
docet euangelista factã quidem intempore creaturam/
setinaeterna creatoris sapientia quando etqualis crearetur

semper fuisse dispositum; Et hoc est quod ait quod factum est
in ipso uita erat; Id est quod factum in tempore siue uiuũ
siue uita carens apparuit, omne hoc in spitali factoris sta
tione quasi semper uixerat et uiuit, Non quia coaeternũ
est creatori quod creauit, sed quia coaeterna est illi ratio
uoluntatis suae, in qua ab aeterno habuit et habet quid
et quando crearet, qualiter creatum gubernet ut maneat
adquē finē singula quae creauit perducat; Ideo ita dis
tinguendum est et subinferendum, quasi alia uoce in ipso
uita erat; Quia quicquid per ipsum factum est etiam et
in ipso uiuit, Sicut ars in animo artificis uiuit, licet arca
uel aliud aliquid ab ipso factum pereat, SEQUITUR
Et uita erat lux hominũ; Quo uerbo aperte docetur q̄d
ipsa uitalis ratio per quem omnia dispositas et reguntur, non
omnem creaturam, sed rationabilem tantum ut sapere pos
sit inluminat; Homines namque qui ad imaginē dĩ fac
ti sunt percipere sapientiam possunt, animalia non poss̄;
Sed et animalis quicumque est homo, non percipit ea q̄ s̄
sp̄s dĩ, Unde bene cum dixisset et uita erat lux hominum,
subiunxit et de his qui ab humane conditionis honore procul
recedentes conparati sunt iumentis insipientibus et simi
les facti sunt illis, Atque ideo recte uoluntatis luce priuan
tur, Et lux inquid in tenebris lucet et tenebrae eam n̄
conpraehenderunt, Lux quippe est hominum xp̄s qui
omnia quae inluminari merentur corda hominum suae
praesentia cognitionis inlustr t, Tenebrae autem
stulti sunt et iniqui, quorum caeca praecordia lux aeter
nae sapientiae qualia sint manifeste cognoscit, quamuis
ipsi radios eiusdem lucis nequaquã capere per intellegentiã

possint; Uelut si quilibet caecus iubare solis obfundatur
nec tamen ipse solem cuius lumine perfunditur aspiciat;
Talibus tamen diuina consuluit misericordia qualiter per
uenire possint ut illā ueram lucem cernerent. et essent filii lu
cis qui fuerunt filii tenebrarum. et huius cognitionis initiū
fuit quod sequitur; FUIT HOMO missus a dō cui nomen
erat ioh; hic uenit in testimonium ut testimonium perhi
beret de lumine. ut omnes crederent per illū. non ait ut omēs
crederent in illū; Maledictus enim homo qui confidit
in hominem et ponit carnem brachium suum; Sed ut
omnes in quid crederent per illum hoc est ut per illius tes
timonium crederent in lucem quam necdū uidere no
uerant; Dnm uidelicet ihm xpm qui de seipso testatur;
Ego sum lux mundi qui sequitur me non ambulabit in te
nebris sed habebit lumen uitae. SEQUITUR Non erat il
le lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux
uera quae inluminat omnem hominē uenientem in mundū;
Et sci quidem homines lux sunt recte uocati dicente a de
o sdño uos estis lux mundi; Et ab apostolo paulo; Fuistis
aliquando tenebrae. nunc autem lux in dño; Sed mul
tum distat inter lucem quae inluminatur et lucē quae in
luminat; Inter eos qui participatione uerae lucis acci
piunt ut luceant et ipsam lucem perpetuam quae non solū
lucere in seipsa sed et sua praesentia quoscumque adtige
rit inlustrare sufficit; Ad cuius conparationē uerae lu
cis non tantū minores quilibet electi uerum etiā ipse ioh
quo maior inter natos mulierū nemo surrexit lux non
esse asseritur ut uidelicet xps non esse quod putabatur
monstretur; Ille enim ut scriptum est erat lucerna

ardens et lucens; Ardens scilicet fide et dilectione. lucens uer
bo et actione; Gratiam uero lucis pectoribus infundere soli
us est eius de quo dicitur; Erat lux uera que inluminat om
nem hominem uenientem in mundum; Omnem uideli
cet qui inluminatur siue naturali ingenio seu sapientia di
uina; Sicut enim nemo a se ipso esse ita etiam nemo a se ipso
sapiens esse potest sed illo inlustrante de quo scriptum est;
Omnis sapientia a dn̄o dō est; Cuius utramque naturam et di
uinam uidelicet qua semper ubique totus manet et humanā
ex qua in tempore natus loco inclusus apparuit consequenter
euangelista discripsit dicens; In mundo erat et mundus per ip
sum factus est et mundus eum non cognouit; In propria uenit
et sui eum non receperunt; In mundo quippe erat et mundus
per ipsum factus est quia ds erat. quia totus ubique. quia suae
praesentiae maiestatis sine labore regens et sine onere conti
nens quod fecit; Et mundus eum non cognouit; Quia lux in
tenebris lucet et tenebrae eam non conpraehenderunt;
Mundū namque hoc in loco dicit homines mundi amore de
ceptos atque inherendo creaturę agnoscenda creatoris sui
maiestate reflexos; In propria uenit quia in mundo quem
per diuinitatem fecit per humanitatem natus apparuit;
In propria uenit quia in gente iudea quam sibi prae ceteris
nationibus speciali gratia copulauerat incarnari digna
tus est; In mundo ergo erat. et in mundum uenit per in
carnationem. Uenire quippe uel abire humanitatis est;
manere et esse diuinitatis; Quia ergo cum in mundo per di
uinitatem mundus eum non cognouit dignatus est ueni
re in mundū per humanitatem ut uel sic eum mundus cog
nosceret; Sed uideamus quid sequitur; In propria uenit

et si ue eum non receperunt ; Quem enim in potentia diuinitatis
cuncta creantem regnantem q; non cognouerat · ipsum incar
nis infirmitate miraculis coruscantem recipere noluer̄ ;
Et quod grauius est sui eum non receperunt / homines scilicet
quos ipse creauit ; Iudei quos peculiarem sibi elegerat plebē
quibus suae cognitionis reuelauerat arcanum quos mirifi
cis patrum glorificauerat actis / quibus suae legis doctrinā
contulerat / ex quibus se incarnandum promiserat / et in qui
bus se incarnatum ut promiserat ostendit / ipsi eum recipere
uenientem magna ex parte recusarunt · Neque enim omnes
recusarunt ; Alioquin / nullus esset saluus / et super uacua eius
esset incarnatio ; Nunc autem multi eum ex utroque populo
non credendo respuerunt / multi credendo receperunt ; De qui
bus euangelista consequenter insinuat dicens ; Quotquot autē
receperunt eū dedit eis potestatem filios dī fieri / his qui cre
dunt in nomine eius ; Consideremus frs kmi quanta gratia
redemtoris nostri / quā magna sit multitudo dulcedinis eius ;
Unicus ex patre natus est / et noluit remanere unus ; Descendit
ad terram / ubi sibi fratres sibi quibus regnum patris sui dare posset
adquireret ; Ds ex dō natus est / et noluit dī tantum filius mane
re / hominis quoque filius fieri dignatus est ; Non amittens quod
erat / sed adsumens quod non erat / ut per hoc homines in dī filios
transferret gloriae que suae faceret coheredes / ut quod ipse
semper habebit per naturā / inciperent habere per gratiam ;
Consideremus quanta uirtus est fidei / cuius merito potestas
datur hominibus filios dī fieri ; Ut de bene scriptum est qui
a iustus ex fide uiuit ; Uiuit enī iustus ex fide ; Non illa quae
labiorum tantum confessione profertur / sed ea quae per dī
lectionem operatur ; Alioquin fides si non habeat opera mor

tua est in semetipsa; Nullus seipsum
despiciat nullus de sua salute disperet;;
Curemus omnes curemus singuli ut qui eramus
longe mereamur fieri prope in sanguine xpī. Unde [illegible] qd
dicitur; Quia quotquot receperunt eum dedit illis potesta
tem filios dī fieri; Quotquot inquit receperunt; Non est
enim personarum acceptor dś sed in omni gente qui timet eū
et operatur iustitiam acceptus est illi; Quo autem ordine
credentes filii dī possent fieri et quantum haec generatio a
carnali distet subsecutus euangelista designat; Qui non
ex sanguinibus inquit neque ex uoluntate carnis neque ex
uoluntate uiri sed ex dō nati sunt; Carnalis quippe nrā sin
gulorum generatio ex sanguinibus idest ex semine maris et
femine conplexu coniugii duxit originem; At uero spiri
talis sps sci gratia ministratur quam a carnali distinguens
dns ait; Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spū non potest
introire in regnum dī; quod natum est ex carne caro est et qd
natum est de spū sps est; Uerum ne quis hominū dubitet fili
um se dī et coheredem xpī posse fieri dat exemplum euange
lista quia et ipse filius dī homo fieri et inter homines habitare
dignatus sit ut humanę particeps existendo fragilitatis
homines diuinę uirtutis suae donaret esse participes.
Et uerbum inquit caro factum est et habitauit in nobis
Quod ē dicere filius dī homo factus est et inter homines con
uersatus est; Solet namque scriptura modo animae mo
do carnis uocabulo totum designare hominem; Ani
mę uidelicet ut scriptum est quia descendit iacob in e
giptum in animabus septuaginta; Carnis uero ut rursus
scriptum est et uidebit omnis caro salutare dī; Neque enī

uel anime sine corpori bus in aegyptum descendere uel caro si
ne anima uidere aliquid potest, Sed hic per animā totus ho
mo ibi signatur per carnem. Sic ergo hoc in loquo quod dicit
et uerbum caro factum est, nihil aliud debet intellegi quam si
diceretur. et ds homo factus est, carnem uidelicet induendo
et animam; Ut sicut quisque nostrum unus homo ex carne
constat et anima, ita unus ab incarnationis tempore xps ex di
uinitate carne et anima constat. Ds ab aeterno in aeternum
existens uerus iterat hominem ex tempore assumens in
unitatem suae personae uerum quem non habuerat

SEQUITUR Et uidimus gloriam eius gloriam quasi uni
geniti a patre plenum gratiae et ueritatis. Gloriam xpi
quam ante incarnationē uidere non poterant homines post
incarnationem uiderunt; Aspicientes humanitatem mira
culis refulgentem, et intellegentes diuinitatem intus lati
tantem; Illi maxime qui eius claritatem ante passio
nem transfigurati in monte scō contēplari meruerunt;
Uoce delapsa ad eum huiuscemodi a magnifica gloria.
hic est filius meus dilectus in quo mihi conplacui; Et post passi
onem resurrectionis ascensionis que ipsius gloria conspec
ta sps eius sunt dono mirifice refecti, Quibus omnibus ma
ni feste cognouerunt quod huiusmodi gloria non cuilibet
scōrum sed illi soli homini qui esset in diuinitate unigeni
tus a patre conueniret; Quod autem sequitur plenum
gratiae et ueritatis gratiae plenus erat, et est homo xps
ihs, cui singulari munere prae ceteris mortalibus datū ē,
ut statim ex quo in utero uirginis concipi et homo fieri
inciperet uerus esset et ds; Unde et eadem gloriosa sem
per uirgo maria, non solum hominis xpi sed et di genetrix

recte credenda et confitenda est; Id enim veritate perenis erat et est ipsa videlicet verbi divinitate quae hominem illum singulariter electum cum quo una xpi persona esset adsumere dignata est, Non aliquid suae divinae substantiae ut heretici volunt in facienda hominis natura commutans sed ipsa apud patrem manens totum quod erat tota de semine david naturam veri hominis quam non habebat suscipiens; Johannes testimonium perhibet de ipso; Redemtoris nostri praecursor testimonium de ipso perhibens celsitudinem humanitatis eius pariter et divinitatis aeternitatem manifesta voce pronuntiat; Clamat enim dicens. Hic erat quem dixi vobis qui post me venturus est ante me factus est quia prior me erat; In eo namque quod ait qui post me venturus est ordinem humanae dispensationis qua post eum natus post eum etiam praedicaturus baptizaturus signa facturus et mortem erat passurus insinuat; In eo vero quod subiungit ante me factus est sublimitatem eiusdem humanitatis quae ceteris omnibus creaturis erat merito praeferenda designat; Quod enim ait ante me non ad ordinem temporis sed ad distantiam pertinet dignitatis; Iuxta quod de ioseph filius benedicente iacob scriptum est; Constituit que effraim ante manasen; Ubi recte potuit dicere manasses qui post me venit ante me factus est; Id est qui post me natus est potentia me regni antecessit; Quem ad modum ioh de domino qui post me inquid venturus est ante me factus est; Id est qui post me ad praedicandum venturus est culmine me regni et sacerdotii perennis antecellit; Quare autem is qui post eum venturus erat eum dignitate ante

cellere aperuit cum subiunxit. Quia prior me erat. Id est
quod aeternus ante secula deus erat. propterea me licet pos
terior natus gloria maiestatis etiam in adsumpta hu
manitate praeibit. Exposito autem euangelista prae
cursoris dn̄i testimonio quod de illo perhibuerit red
dit statim suae quoque adsertionis quo coeperat ille tes
timonium dare. Nam sequitur. Et de plenitudine eius
nos omnes accepimus gratiā pro gratia. Superius namq;
dixit quia uerbum caro factum est et habitauit in nobis
et uidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a pa
tre plenum gratia et ueritate. Quod cum praecurso
ris quoque eius testimonio confirmasset dicens hic
erat quem dixi uobis qui post me uenturus est ante me
factus est quia prior me erat. rursus ipse quod coepe
rat exsequitur dicens. Et de plenitudine eius nos omnes
accepimus gratiā pro gratia. plenus quippe erat dn̄s spū
sc̄o plenus gratia et ueritate quia sicut apl̄s ait in ipso ha
bitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. De cuius
plenitudine nos omnes iuxta modum nr̄ae capacitatis acce
pimus quia unicuique nr̄m data est gratia secundū men
surā donationis xp̄i. De solo namque mediatore dī et hominū
homine ih̄u xp̄o ueraciter dici potuit et requiescet super eū
sp̄s dn̄i sp̄s sapientiae et intellectus sp̄s consilii et fortitu
dinis sp̄s scientiae et pietatis et replebit eum sp̄s timoris
dn̄i. Omnes uero sc̄i non plenitudinē sp̄s eius sed de plen
itudine eius quantum ille donat accipiunt. quia alii per
sp̄m datur sermo sapientiae alii sermo scientiae sc̄d eundē
sp̄m alteri fides in eodē spū. Alii gratia sanitatū in uno
spū. Alii operatio uirtutū. Alii prophetia. Alii discretio

spirituum / Alii genera linguarum. Alii interpraetatio sermonum; Haec autem omnia operatur unus adque idem spiritus diuidens singulis prout uult, Quia ergo de plenitudine conditoris nostri nonquidam sed omnes quicquid boni habemus accepimus. curandum summopere est. ne quispiam de sua se bona actione uel cogitatione incautus extollat / ne si ingratus largitori remanserit perdat bonum quod accepit; Cum autem dixisset euangelista nos omnes de plenitudine xpi accepisse / confestim subiunxit etait; Gratiam pro gratia; Geminam ergo nos gratiam accepisse testatur, Unam uidelicet in praesenti alteram uero in futuro; In praesenti quidem / fidem quae per dilectionem operatur / in futuro autem uitam aeternam;
Fides quippe quae per dilectionem operatur / gratia dei est; Quia ut crederemus / intelligamus / ut operemus bona quae nouimus / non ullis praecedentibus meritis nostris / sed ipso largiente percepimus. qui dicit non uos me elegistis / sed ego elegi uos et posui uos ut eatis et fructum adferatis. Et uitam propter fidem dilectionem et opera bona percipiam et aeternam gratia est qui a ne a bono deuiemus itenere ipso duce semper opus habemus. Cui dicitur deduc me domine in uia tua / et ambulabo in ueritate tua. Notandum est quod quidam libri habent nos omnes accepimus de plenitudine eius ⁘ Aliquid primo de plenitudine eius accepimus et postea gratiam pro gratia; Id est de plenitudine eius accepimus remissionem peccatorum / et gratiam id est uitam aeternam pro gratia fidei quae per dilectionem operatur; Quae omnia ex uno fonte plenitudinis xpi nobis prouenire certissimum est; Quid ergo accepimus de plenitudine bonitatis illius. scilicet remissionem peccatorum ut iustifi

⁘ et gratiam pro gratia

cemus in fide ; Insuper quid et gratia͂ pro gratia, id est pro
gratia in qua ex fide uiuimus recepturi sumus alia͂ ; Quid
tam nisi gratia͂ hoc est uita͂ aeterna͂. Sequitur. Quia
lex p moysen data est gratia et ueritas per ihm xpm facta e͂.
Lex quidē p moysen data est in qua quid agendū quid uita͂
dū sit caelesti iure decernitur ; Sed quod illa praecipit nō
nisi gratia xpi conpletur ; Illa siquidē monstrare pecca
tū, iustitia͂ docere. et transgressores suos et transgresso
ressu reos ostendere ualebat ; Porro gratia xpi diffusa p
spm caritatis in cordibus fideliū facit ut quod lex praecipit
impleatur ; Unde illud quod scriptū est ; Nō concupisces
per moysen lex est quia iubetur sed per xpm fit gratia quan
do qđ iubet impletur ; Ueritas aūt facta est p xpm quia
ūbra habebat lex futurorum bonorū non ipsa͂ imaginē
rerum ; Et sicut alibi dicit aps, Omnia in figura contin
gebant illis ; Sed pro ūbra luce ueritatis pro figura legis
ipsam imaginē rerū quae figurabatur exhibuit xps quan
do data sps gratia aperuit discipulis suis sensū ut intelle
gerent scripturas ; Lex per moysen data est cū populus
aspersione sanguinis agni mundari praeceptus est ; Gra
tia et ueritas quae in lege figurabatur per ihm facta est
cū ipse passus in cruce lauit nos a peccatis nris in sangui
ne suo ; Lex p moysen data est quia populū praeceptis sa
lutaribus instituit si haec seruaret trā repromissionis in
traturū et in ea perpetuo uicturū ; Sin alias prosternendū
ab hoste praedixit ; Gratia et ueritas p ihm xpm facta
est quia dato spus sci dono et legē spiritaliter intellegi
ac seruari posse donauit et eos qui seruant in uera͂ caeles
tis uitae beatitudinē quā terra promissionis signabat

introducit; Quae sit autem summa gratiae et ueritatis quae per
Iesum Christum facta est, euangelista subdendo manifestat; Deum ne
mo uidit umquam nisi unigenitus filius qui est in sinu patris ip
se enarrauit. Nulla enim gratia maior hominibus dari
nulla ueritas altior potest ab hominibus cognosci, quam ea
de qua unigenitus dei filius suis fidelibus narrans, beati in
quid mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt. Et de qua patri
supplicans ait; Haec est autem uita aeterna ut te cognoscant te
uerum et unum deum et quem misisti Iesum Christum; Quae nimirum
beatissima perceptio gratiae et ueritatis, quoniam in huius saeculi uita
fieri non potest, propter quod dicitur deum nemo uidit umquam; Id est
nemo corruptibili adhuc et mortali carne circumdatus, in
circumscriptam diuinitatis potest lucem contueri. Unde ma
nifestius dicitur apostolus; Quem nemo uidit hominum, nec uidere po
test; Nemo enim hominum dicitur, nemo humano adhuc habi
tu adgrauatus humana conuersatione caducus; Hinc est
enim quod Moyses quidem quem in angelo uidebat, in ipsa ei
natura uidere desiderans orabat, si inueni gratiam in conspec
tu tuo ostende mihi gloriam tuam; Audiuit; Non poteris
uidere faciem meam; Non enim uidebit me homo et uiuet.
Qua autem ratione ad uisionem incommutabilis et aeterni lumi
nis peruenire debeat, euangelista consequenter exposuit
dicens: unigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarra
uit; Cui simile est quod ipse dominus ait; Nemo uenit ad pa
trem nisi per me; Et alibi nemo nouit filium nisi pater;
Neque patrem quis nouit nisi filius et cui uoluerit filius
reuelare; Ipsius quippe ducatu ad patrem uenire, ipsius ma
gisterio patrem et filium necnon spiritum sanctum unum deum ac dominum
nosse debemus, Qui animirum ipse homo factus pro nobis in ho

minis habitu loquens nobis quid de scāe trinitatis unitate
recte sentiendum qualiter ad eius contemplationem fideli
bus properandum quibus actibus ad hanc sit perueniendū
clara luce reuelauit; Ipse sacramentis suae incarnationis
nos imbuens sinnos sp̄s carismatibus scīficans ut ad hanc
uenire ualeamus adiuuat; Ipse peracto in hominis forma
iudicio nouissimo ad uisionem nos diuine maiestatis sub
limiter introducet atque arcana nobis regni caelestis mi
rabiliter enarrabit; Sane quod ait qui est in sinu patris
in secreto patris significat. Neque enī sinus patris puerili
ter ē cogitandus in similitudine nr̄i sinus quē habemus in
uestibus aut putandus ē d̄s qui humanorū forma mēbro
rū conpaginatus non est sic sedere quemadmodum nos sed quia
sinus noster intus est more nr̄o loquens scriptura in sinu patris
esse dicit quē in secreto patris quod humanus intuitus pertin
gere non ualet semp̄ manentē uult intellegi; Non tunc
autē solū enarrabit unigenitus filius d̄m id est scāe et indi
uiduae trinitatis quae est unus d̄s gloriā manifestabit ho
minibus cū post uniuersale iudicium om̄s pariter electos
ad uisionē claritatis eius inducet sed et cotidie narrat cū
singulis quibus que fidelium perfectorū mox a carnis cor
ruptione solutis inplere coeperit quod promisit, qui di
ligit me diligitur a patre meo et ego diligam eum et ma
nifestabo meipsum illi; Meipsum inquid manifestabo
dilectoribus meis ut quē in sua cognauerunt mortalē
in mea iam e natura patri et spiritui scō uidere possint
s II· aequalem; Et hoc est testimoniū ioh quando miserunt iu
daei ab hierosolimis sacerdotes et leuitas ad eum ut inter
rogarent eum tu quis es et caetera Ex his uerbis iohannis

humilitas cōmendatur. qui cum tante uirtutis esset ut
xp̄s credi potuisset, elegit solide subsistere inse, ne huma
na opinione raperetur inaniter super se; Nā confessus ē
et non negauit confessus est quia non sū ego xp̄s; Sed quia
dixi non sum negauit plane quod non erat, sed nō negauit
quod erat; Ut ueritatē loquens eius mēbrū fieret, cu
ius sibi nomen fallaciter non usurparet; Cū ergo non
uult appetere nomē xp̄i factus est membrū xp̄i; Quia dū
infirmitatē suā studuit humiliter agnoscere, illius
celsitudinē meruit ueraciter obtinere; Quis nā sit, con
tinuo exprimit dū subiungit; Ego uox clamantis in deser
to; Scitis quia unigenitus filius uerbū patris uocatur
iohanne adtestante qui ait; In principio erat uerbū
et uerbū erat apud dm̄ et ds̄ erat uerbū. Ex ipsa aūt̄ locu
tione cognoscitis quia prius uox sonat ut uerbū post
modū possit audiri, Johannes ēgo uocē se esse asserit,
quia uerbū praecedit; Aduentū itaque dominicū prae
currens uox dicitur, quia per eius ministeriū patris uerbū
ab omnibus auditur. Qui etiam in deserto clamat,
quia derelictae ac destitute iudeae solaciū redemtoris
adnuntiat; Quid autē clamat, insinuat cū subiungit;
Dirigite uiā dn̄i sicut dixit isaias propheta; Uia dn̄i ad
cor dirigitur, cū ueritatis sermo humiliter auditur;
Uia dn̄i ad cor dirigitur cum ad praeceptum uite praepa
ratur; Unde scriptum est si quis diligit me sermonē
meum seruabit et pater meus diliget eum et ad eum ue
nemus et mansionē apud eum faciemus; Quisquis er
go in superbia mentem eleuat, quisquis auaritiae aes
tibus anhelat, quisquis se luxoriae inquinationibus pollut

cor dissertium contra ueritatē claudit ne ad se dn̄s ueniat
clausura ammiserit uitiorum damnat; Sed adhuc qui
missi sunt percunctantur; Quid ergo baptizas si tu non
es helias neque xp̄s neque propheta quod quia non studio
cognoscendae ueritatis sed malitiae exercende aemula
tionis dicitur euangelista tacite innotuit qui subiunx̄
dicens; Et qui missi fuerant erant ex pharisaeis. Ac si aperte
dicat illi iohannē de suis actibus requirunt qui doctrinā
nesciunt querere sed inuidere; Sed scs̄ quisque etiam cū
peruersa mente requiritur a bonitatis suae studio non
mutatur; Unde ioħ quoque ad uerba inuidiae praedi
camenta respondit uitae; Nā protinus adiungit; Ego
baptizo in aqua medius autem uestrū stetit quē uos nes
citis; Ioħ non spū sed aqua baptizatorū corpora lauat
sed tamen per ueniā non lauat; Cur ergo baptizat qui
peccata p baptisma non relaxat nisi ut prae cursionis suae
ordinē seruans qui nasciturū nascendo praeuenerat bap
tizaturum quoque dn̄m baptizando praeueniret et qui
praedicando factus est praecursor xp̄i baptizando etiam
prae cursor eius fieret imitatione sacramenti; Qui int̄
haec mysterium redemtoris nostri adnuntians hunc in
medio hominū et stetisse et asserit et nesciri quia per car
nem dn̄s apparens et uisibilis stetit corpore et inuisibilis
maiestate; De quo etiā subdidit qui post me uenit ante
me factus est; Sic namque dicitur ante me factus est ac si di
catur ante positus; Post me ergo uenit quia postmo
dū natus; Ante aū factus est quia mihi p̄latus; Sed haec
paulo superius dicens etiā p̄lationis ei causas aperuit
cū subiunx̄ quia prior me erat; Ac si aptedicat inde me etiā

postnatos superat quo eum natiuitatis suae tempora non
angustant; Nam qui per matrem in tempore nascitur sine
tempore est a patre generatus; Cui quantae reuerentiae
humilitatem debeat subdendo manifestat; Cuius non sum
dignus soluere corrigiam calciamenti; Mos apud ueteres
fuit ut si quis eam quae sibi competeret accipere uxorem nollet
ille ei calciamentum solueret qui ad hanc sponsus iure pro
pinquitatis ueniret; Quid dicitur inter homines xps nisi
sanctae ecclesiae sponsus apparuit; De quo et iste ioh dicit;
Qui habet sponsam sponsus est; Sed quia iohannem homines
xpm esse putauerunt quod isdem iohannes negat recte
se indignum esse ad soluendum corrigiam eius calciamenti
denuntiat; Ac si aperte dicat; Ego redemptoris uestigia
denudare non ualeo quia sponsi nomen mihi inmeritus non
usurpo; Quod tamen intellegi et aliter potest; Quis enim
nesciat quod calciamenta ex mortuis animalibus fiant
incarnatus uero dns ueniens quasi calciatus apparuit qui
in diuinitate sua morticina corruptionis nostrae adsumsit;
Sed huius incarnationis mysterium humanus oculus penetra
re non sufficit; Inuestigari enim nullatenus potest quo
modo incorporatur uerbum quomodo summus et uiuificator
sps intra uterum matris animatur quomodo is qui initium
non habet et existit et concipitur; Corrigia ergo calcia
menti est ligatura mysterii; Iohannes itaque soluere cor
rigiam calciamenti eius non ualet quia incarnationis mys
terium nec ipse inuestigare sufficit qui hanc per prophe
tiae spm agnouit; Quid est ergo dicere non sum dignus
soluere corrigiam calciamenti eius nisi aperte et humili
ter suam ignorantiam profiteri; Ac si patenter dicat;

Quid mirū si mihi ille praelatus est quem post me quidem
natum considero sed natiuitatis eius misterium non ad
p̄hendo; haec in bethania facta sunt trans iordanen ubi e
rat ioh baptizans; Bene prae cursor dn̄i nr̄i in bethania di
citur baptizasse; Nam bethania domus oboedientiae in
ter praetatur ut demonstraret per oboedientiam fidei
omnes ad xp̄i baptisma debere peruenire; Sicut magis
mandatum est per aliam uiam reuerti in patriam ita nobis
praeceptum est per aliam ad paradisi gaudia peruenire;
Nam nr̄i parentes per inobedientiae culpam inde eiectis
nos uero per oboedientiae bonum et per obseruationem
mandatorum dī ad aeternae beatitudinis paradisū
peruenire debemus. Altera die uidit iohannē ihm
ad se uenientē; Iohannes interpraetatur gratia dī;
Altera dies populo xp̄iano ē sub gratia qui p̄tioso
sanguine xp̄i redemptus est; Altera dies fuit populo
priori sub lege qui mystice sanguine agni redemp
tus est a seruitute egyptiaca; Ille agnus significa
bat istū agnū quē praesentē beatus baptista digito
ostendebat dicens Ecce agnus dī ecce qui tollit pec
cata mundi; Ecce innocens et ab omni peccato inmunis
utpote qui os quidē de ossibus adā et carnē de carne
adā sed nullam de carne pecatrice traxit maculā
culpae; Ecce qui tollit peccata mundi; Ecce qui ius
tus inter peccatores mitis inter impios; hoc est
quasi agnus inter lupos apparens etiam peccato
res et impios iustificandi habet potestatem;
Quomodo autem peccata mundi tollat quo ordine
iustificet impios apostolus petrus ostendit qui ait;

Non corruptilibus argento uel auro redempti estis
de uana uestra conuersatione paternę traditionis
sed p̃tioso sanguine quasi agni incontaminati et in
maculati ihu xpi; Sequitur; Johannes testimoniũ
phibens de dño; Hic est de quo dixi; post me uenit uir.
qui ante me factus est. quia prior me erat; Post me ue
nit uir. post me natus est in mundo. post me praedica
re incipiet mundo; qui ante me factus est. qui me po
tentiã maiestatis. tantũ quantum praeconẽ iudex
quantũ sol luciferũ. licet post apparens antecellit;
Qui prior me erat; quia in principio erat uerbũ et
uerbum erat apud dm̃. et ds erat uerbum. Post
me uenit uir tempus humanę natiuitatis designat
in qua ioh posteriorẽ xpm̃ intellege; Qui ante me
factus ẽ. primatũ regię potestatis quo etiã ange
lis praesidet intuere; quia prior me erat. aeternita
tis diuinae maiestatis. Qua patrẽ aequalis intellege;
Post me uenit uir qui ante me factus est quia prior me
erat; Post me uenit humanitate qui in deo praecellit
dignitate. quia prior me erat diuinitate; Et ego
nesciebã eum inquit; Certũ est quia sciebat dñm ioh
cui testimonium perhibere missus est. quem iudicem
omnium uenturũ praedicabat dicens; Cuius uenti
labrũ in manu sua et permundabit areã suã; A quo
spm̃ scm̃ dari debere testabatur; Ipse uos baptizabit
inquiens spũ scõ; A quo se ipsum ablui desiderabat
dicens. Ego debeo a te baptizari et tu uenis ad me;
quomodo ergo dicit. et ego nesciebã eum. nisi quia
eum quem et antea nouerat perfectius iã cũ baptiza

retur agnouit . Quē mundi saluatorem et iudicem no
uerat . huius potentiā maiestatis altius spū scō super
eum descendente cognouit . Neque enim dubitandū
est quia beatus ioh cum spm scm licet corporali specie
uideret eum uocem patris licet corporaliter sonantē
meruisset audire multū ex hoc uisu et auditu profece
rit multum de diuine potestatis excellentia reuelatis
oculis mentis scientiae caelestis acceperit ; Adeo ut
conparatione intellegentia quatunc inlustrari coe
perit eatenus illum quantus esset omnimodis sibi ui
deretur ignorasse ; qui testimoniū in quo missus est dno
diligenter perhibens adiungit ; Sed ut manifesta
retur in isrhl propterea ueni ego in aqua baptizans ;
quod est aperte dicere ;
non ideo ueni in aqua baptizans
quia peccata mundi baptizando tollere possim . sed ut
eum baptizando ac predicando manifestarem populo isrhl
qui in spū scō baptizans ad tollenda peccata non solū
isrl sed & totius mundi si ei credere uoluerit idone
us est ; Propterea ueni ego in penitentiā baptizans
ut sic baptizando illi uiam parare qui baptizaret in
remissione peccatorum ; Et testimonium perhi
buit ioh dicens ; Quia uidi spm descendentē quasi
columbam de caelo . et mansit super eum ; Bene
in columbae specie descendit super dnm sps ut discāt
fideles non aliter se membra eius fieri n̄ aliter eī
spū se posse repleri nisi simplices fuerint nisi uerā
cum fratribus habuerint pacem quā significant os
cula columbarum ; habent autem oscula et corui

sed lamant quod colūba omnino non facit; Signifi
cantes eos qui locuntur pacē cum proximo suo / mala
autē ē in cordibus eorum; Colūbe autē natura que la
niatu innocens est illis aptissime congruit qui pacē
secuntur cū omnib; et scī moniā sollicite seruare uni
tatē sps in uinculo pacis; Atque ideo sps in colūbam
descendendo non suā tantūmodo uel eius discendi
innocentiā simplicitatem que designat sed eorū q;
qui sentiunt de illo in bonitate et in simplicitate cor
dis querunt illū. Et ego inquit nesciebā eum; sub au
ditam subtiliter quā spū in eum descendente cogno
ui; sed qui misit me baptizare in aqua / ille mihi dix;
Super quem uideris spm̄ descendentem et manentē
super eum / hic est qui baptizat in spū scō; Babtizat
dns in spū scō per spū scī gratiam peccata demittendo
Siue enim ipsa aqua aliquos discipulorum suorū pri
mus baptizauerit per quos ad ceteros fideles riuus
baptismi proflueret eosdem etiam spū baptizabat
peccata illis relaxando et spū scī dona ministrando,
siue fideles eius inuocato nomine ipsius aqua bapti
zant electis et crismate scō perunguant eosdem
nihilominus ipse spū scō baptizat quia nemo praeter
ipsum peccatorū nexus soluere et sps scī ualet dona
tribuere; Sed diligentius intuendum est quia cū
dixisset super quem uideris spm̄ descentem addidit
et manentē super eum. Et in scōs enim eius sps descen
dit; Uerū quia quamdiu in corpore peccata ca
rere nequeunt quia caelestium contēplatione sem
per oculū mentis intendere non sufficiunt / sed sepius

hunc ad terraenae curā conuer sationis inflectunt
in eorum procul dubio cordibus sps aliquando ue
nit aliquando recedit. Unde dictū est; sps ubi
uult spirat et uocē eius audis sed non scis unde ueniat
et quo uadat; Uenit quippe ad scōs uadit a scis sps ut
quē semper habere idonei non sunt eius per tempora rede
untis crebra luce reficiuntur; Insolo autē mediatore
dī et hominum homine ihū xpō sps perpetuo uera
citer manet, in quo nec sordidae cogitationis macu
lā quam refugit ullā inuenit; Mansit aūt totus
in illo, non ex eo solū tempore quod hunc ioh super
eū uidit descendentem, sed ex quo homo fieri incipiens
eius ministerio et opere conceptus est; Idcirco aūt
super eum in quo sē permanebat baptizatū descen
dere sps ostenditur. ut et baptista ipse cael(e)stius. iā
quē praedicaret agnosceret, et credentibus dare
tur indicium, nequaquā se nisi baptizatos aqua sps
eiusdem posse baptisma mereri; Querendum est in
terea quomodo speciale filii dī agnoscendi signum
fuerit. Quo super eum descenderit et manserit sps.
cū etiam discipulis ipse promittat dicens eis; Ego roga
bo patrē et alium paraclitum dabit uobis ut maneat
at uobiscū in aeternū spm ueritatis. Et paulo post.
quia apud uos manebit. et in uobis erit; Si enim a
pud seruos dī electos manet. et in illis erit sps. quid
magni est filio dī quod in ipso manere sps adstruat.
notandum quoque quod semper in dn̄o manserit.
sps scs. in scis autem hominibus quamdiu mortale
corpus gestauerint, partim maneat in aeternum

partim rediturus recedat; Manet quippe apud eos
ut bonis insistant actibus, uoluntariam paupta
tē diligant, mansuetudinē sequantur, pro aeter
norū desiderio lugeant, esuriant et sitiant iusti
tiā; Misericordiam, munditiā cordis et tranquil
litatem pacis amplectantur; Sed et pro obserua
tione iustitiae persecutionē pati non uereantur,
Aelimosinis orationibus et ieiuniis ceterisque spī
fructibus insistere desiderent; Recedit autem ad
tempus ne semper infirmos curandi, mortuos susci
tandi, leprosos mundandi, demones eiciendi, uel etiā
prophetandi possint habere uirtutem; Manet semp̄
ut mirabiliter ipsi uiuant; uenit ad tempus ut etiā
aliis per miraculorum signa quales sint intus efful
geant; Et ego inquit uidi et testimonium perhibui
quia hic est filius dī; Supra dixerat; post me uenit uir
qui ante me factus est, nunc testimonium perhibet
quia hic est filius dī, utriusque naturae ueritatem et
humanae uidelicet et diuinae in una eadē que xpī per
sona manifeste designans; Erubescat manicheus
audiens: uenit uir; conticescat fotinus audiens hic
est filius dī; Audiant mansueti et laetentur quia uenit
uir post ioh fortior ioh qui baptizat in spū scō; Et
quia hic est filius dī; quia enī p superbiā recessimus ho
mines a dō, filius dī per misericordiā factus ē homo
ut idē ipse et pro diuinitate patri et p humanitate con
grueret nobis; At p humanitatē nrāe similē pro no
bis cū hoste confligere, per diuinitatē patri consubs
tantialē ad imaginē nos dī et similitudinē quā pecca-

do amisimus posset digne recreare; Per mortem
nrae fragilitatis destrueret eum qui habebat mortis
imperium et per impassibile suae diuinitatis poten
II tiam reconciliaret nos deo patri. Stabat ioh et ex dis
S cipulis eius duo; Stabat ioh quia credebat in dno et
duo de discipulis eius; Statim enim crediderunt et se
cutis ambulante. Et respiciens ihm ambulantem.
Debemus singula scripturarum uerba tractare.
quare iohannes stans et ihs ambulans dicitur. Et
aspiciens ihm ambulantem dicit; Ecce agnus di; Lex
dat testimonium ecce agnus di; Agnus inmacula
tus agnus anniculus. Agnus qui tollit peccata mun
di; Agnus qui exterminatorem aegypti populū isrl
percutere non sinit; Ecce agnus di; Et audierunt eū
discipuli; Quare uoluit dicere ecce; quando dicitur
ecce quodā modo ille qui ostenditur digito demons
tratur; dicit ergo ad discipulos suos; Quid me se
quimini? quid me putatis magistrum habere ecce ag
nus di illum sequimini illum oportet crescere me
autem minui; Nemo prudentiū eū qui minuitur sequi
tur et relinquit eum qui crescit; Et audierunt eū duo
discipuli loquentem; Magistri imperium sunt secu
ti; Testimonium iohannis fides est discipulorum;
Et secuti sunt ihm; Sequentes ihm reliquer iohanne;
Sequentes euangelium legē amiserunt; Sic tamen
secuti sunt euangelium ut testimonio uterentur e
lege; Conuersus autē ihs et uidens eos; Discipuli ioh
cominus et coram et ante cessu ihm uidere non poterant
sed tergum illius sequebantur ut uiderent; Ergo illi

discipuli faciem dn̄i uidere non poterant; Conuertit
se et quodammodo de sua maiestate descendit ut pos
sint discipuli contēplare faciem illius· Conuertit
se ut ex lege a discipulis cerneretur; Conuersus
autem et uidens eos sequentes dixit; Quid queritis
non quasi ignorans interrogat sed interrogat ut
mercedē habeant respondentes; Quid queritis
Nec dixit quem queritis ne se uideretur ostendere;
Quid queritis rem interrogat ut illi personā signifi
cent; Quid quaeritis· qui dixerunt; Rabbi; Ipsa apel
latio responsionis indicium est fidei; Quando enī
dicunt rabbi· quod intellegitur magister et secun
tur eū utiq; magistrum sequuntur et dicunt;
Ubi habitas· dicit eis; Uenite et uidete; Uolunt
habitaculū nosse ibi· uolunt sibi ostendi qualem
habitationē habeat saluator ut cum ille ostenderit
in quibus xp̄s habitat tales se exhibeant in quibus
possit dn̄s habitare· Et dicit eis; Uenite et uidete;
uultis uidere habitaculū meū sermone explicari n̄
potest opere demonstratur; Uenite et uidete; Isti
quia de testimonio legis uenerant quia statim in ip
so nomine confitetur et dicunt rabbi quod inter
p̄tatur magister· Ihs aūt Respondit eis dixit;
Uos autē qui discipuli estis ioh̄ qui ex ipso nomine con
fessionē urām demonstratis et dicitis rabbi uenite
et uidete ubi maneo· uenerunt et uiderunt ubi ma
neret Ergo et apud eum manserunt die illo· Quia
credebant non in nocte manserunt sed in die; Nox
illa tenebras non habebat ubi erat fides ueri luminis

Et apud eum manserunt die illo; hora erat quasi de
cima; Ex lege ueniebant ad euangelium ad fidem xpi
mittebat illos legis decalogus. Erat autem an
dreas frater simonis petri unus ex duobus qui audier-
ant ioh et secuti fuerant dnm; In fide non est ordo; ubi cu
que fidelis est anima ibi annorum multitudo non que
ritur nec paucitas; Andreas minor erat simoni petro
et tamen non quaeritur aetatis ordo sed fidei. Ihm
primus inuenit; Erat autem andreas frater simonis
petri unus ex duobus; Nisi forte et haec dignitas est
andreae quia petri apellatur frater super quem erat
postea fundanda ecclesia; qui audier- ab iohanne et
secuti fuerant eum; Inuenit hic primus fratrem suum
O uera pietas statim ut inuenit ihm statim ut inue
nit margaritam statim ut inuenit thesaurum fratri
nuntiat fratrem suum simonem uocat. Fratrem non tam
sanguine quam spu; Quem fratrem habebat germanitate et
sanguine uoluit habere et fide germanum. Et dicit ei; In
uenimus messiam; Nemo inuenit nisi qui quaerit. Iste
qui inuenis se dicit ostendit quia diu quaesierit; Inue
nimus messiam; Quod est interpretatum xps; diu que
siuimus xpm in mor sen in omnibus prophetis et quem inue
nire cupiebamus ipse nos inuenit et inuenti inuenimus;
Et adduxit eum ad ihm. Non dedignatur maior minorem
sequi quia non erat ordo aetatis ubi erat meritum fidei
Intuitus autem eum ihs dixit; Tu es simon filius iona tu uo
caberis caephas quod interpretatur petrus; Necdum
dum aliquid petrus fecerat & iam meruit nomen mutare;
numquid plus crediderat ab andrea quid maius fecit

in asia tre plus acciperet · quid maius fecerat · minorem
fratrem secutus est et quem habebat discipulum non de
dignatus est habere magistrum; Tu es simon filius iona·
iona lingua nr̄a dicitur columba; Tu es ergo filius iona
tu es filius sp̄s sc̄i · filius ergo dicitur sp̄s · quia humilitatē
de sp̄u sc̄o acceperat Incrastinum uoluit exire in galileā;
Incrastinum uoluit ih̄s · inquid exire in galileam et inue
nit philippum · et dicit ei; Sequere me; Iam patet ex su
perioribus unde uoluerit ih̄s exire in galileam · uidelicet
a iudea ubi erat ioh baptizans · et testimonium illi per
hibens · quod esset agnus dī; Duos ex discipulis suis ad eū
sequendum prouocauit · ex quibus unus andreas adil
lum etiam fratrem petrū adduxit; patet iuxta sensū
spiritalem · et crebra expositione usitae fraternitati iam
cognitum est quid sit quod dnm̄ sequitur; Sequitur
namque dnm̄ qui imitatur; sequitur dnm̄ qui quantū
fragilitas humana patitur · ea que in homine monstra
uit filius dī humilitatis exempla non deserit; Sequit͂
Qui socius passionū · existendo · ad consortium resurrectio
nis eius · et ascensionis pertingere · sedulus exoptat; Sed
non sine certuratione misterii refertur quod dicturus e
philippo ih̄s sequere me · Uoluit exire in galileā; galilea
nāque transmigratiō facta · uel reuelatio interpraen
tatur · In eo quippe quod transmigratio facta dicitur
profectum filium designans quo de uel deuirtus ad uirtu
tū celsitudinem transmigrare · uel in ipsis uirtutibus
paulatim proficere · ac de minoribus ad maiora cotidie
subire contendunt · quousq; de acon ualle lacrimarū
ad arcem laetitiae caelestis dn̄o auxiliante perueniat;

Ineo autem quod reuelationem sonat / ipsam uitę aeter
nae beatitudinem proqua inpraesenti scī laborant insi
nuans. Cuius utramque interpraetationē nominis
psalmista inuno uersiculo conprehendit ubiait. Am
bulabunt deuirtute inuirtutem / uidebitur ds̄ deorū
insion. Haecest namque uisio / dequa dicit apostolus.
Nos autē reuelata facie gloriam dñi speculantes ineam
dem imaginem transformamur. Agloria ingloriam
tamquam adñi spū. Beneergo uocaturus adsequendū
sediscipulum ihs. Uoluit exire ingalileam idē intrans
migrationem factum / siue reuelationem. Uiudelicet
sicutipse teste euangelio proficiebat sapientia etetate.
Etgratia apuddm̄ ethomines; sicut passusest etresurre
xit etita intrauit ingloriam suā / sicetiā suos sequaces os
tenderet proficere uirtutibus acper passiones transi
torias adaeternorum donagaudiorum transmigrare
debere; Erat autem philippus abethsaida ciuitate an
dreae etpetri; Nonest putandus euangelista fortuito
etabsque ratione mystica nomen ciuitatis dequa esset
philippus etquo eadem andreae quoque etpetri esset
uoluisse monstrare; Sedpernomen ciuitatis etipse qua
listunc iam animo philippus qualis offitio esset futu
rus qualis etiam petrus etandreas ostendere curas
se; bethsaida quippe domus uenatorū dicitur; Etue
natores utique erant / quiaudiebant adño. Uenite
postme etfaciemuos fieri piscatores hominum; Uena
tor etille quietante quam adpraedicationis officium
ordinaretur adño / quantū capiendis adutā animalib;
esset intentus mox sponte praedicando monstrauit;

Inuenit eū nathanahel · et dicit ei ; Quem scripsit moy
ses in lege et prophetae · Inuenimus ihm filium ioseph a
nazareth ; Quantum rete fidei quam capatibus deuote p
dicationis maculis intextum · Inuenito sibi circūdet · quē
ad aeternā cupit profundis captare salutem ; Illum dicit
inuentum · quē moyses et prophete uenturū suis scrip
tis signauerint · ut eo cunctis sequentibus intellegat
quod ipse sit · cui aduentui prae conando uniuersa uete
rum scripta seruierint · Ihm nuncupat · quod nom̄
xpi futurum prophetarum oracula concinebant ; Fili
um ioseph appellat · non ut hunc ex coniunctione maris
et feminę natū asseueret · quem de uirgine nasciturū
in prophetis didicerat · sed ut de domo ac familia dauid ·
Unde ioseph ortum nouerant secundum uaticinia pro
phetarum eum uenisse doceret ; Neque enim miran
dū si philippus eum filium ioseph uocet · cum et ipsa gene
trix illius intemerata semper uirgo maria quae uirū
non nouerat consuetudinem uulgi sequens sic locuta
legatur ; Fili quid fecisti nobis sic · ecce pater tuus et
ego dolentes quaerebamus te ; Addit et patriam a
nazareth · ut ipsum esse signaret de quo legerant in
prophetis qm̄ nazareus uocabitur ; Non ergo mirū
si mox ad consensū credendi atque ueniendi ad xpm̄ cap
tauit philippus natanahel cui tantos undique ueri
tatis casses praetendit ; Quem scripsit moyses in lege
et prophetae Inuenimus ihm filium ioseph a nazareth ·
Neque inmerito a bethsaida idē domo uenatorum ori
undus asseritur qui tantam dō dilecte uenationis co
rā pariter et gratiam accepisse monstratur · Hās

quitur· Et dixit ei nathanahel; A nazareth potest ali
quid boni esse; Nazareth munditiae siue flos eius aut
separata interpraetatur; Adueniens ergo uerbis euan
geli· zantis sibi philippi nathanahel a nazareth in
quid potest aliquid boni esse; Ac si aperte dicat· potest
fieri ut a ciuitate tam nominis aliquid summae gra
tiae nobis oriatur· uel ipse uidelicet mundi saluator
dn̄s qui singulariter sese· Innocens inpollutus segrega
tus a peccatis quique loquitur in canticis canticorum
Ego flos campi et lilium conuallium; Et de quo prophe
ta; Exiet inquit uirga de radice iesse et nazareus id est
flos de radice eius ascendet; Uel certe aliquis doctor
eximius qui florem nobis uirtutum munditiam que sci
tatis praedicare sit missus; possumus hunc locum et
ita recte intellegere· quod dicente philippo quem s
scripsit moyses in lege et prophetae; Sequitur dicit ei
nathanahel; unde me nosti· Respondit ihs et dixit ei
priusquam te philippus uocaret cum esses sub ficu uide
te; Respondit nathanahel et ait· rabbi tu es filius di
tu es rex isrhl; Quia cognouit nathanahel uidisse et nos
sedn̄m quę alio in loco gererentur; Idē quomodo et ubi
uocatus sit a philippo cum ipse ibi corporaliter non es
set· diuinae hic maiestatis intuitum considerans
protinus eum non solū rabbi idest magistrū sed
et filium di ac regem isrhl id e xpm confessus est; Et
libet intueri quā prudens laudantis dn̄o confessio
respondeat serui; Ille hunc uere israhelitā idest
uirū quidē uidere posset, eo quod dolum minime
haberet adstrinxit· iste eum non magistrum tantū

modo quiuitalia praeciperet, uerũ etiã filiũ dĩ qui
caelestia donatribueret, etregẽ isrt. idest populi dm̃
uidentis religiosa deuotione fatetur, inhac confes
sione suũ quoquehunc regẽ etseeius regnumiltte sig
nificet; Potest autem haecdñi sententia quadix
se nathanahel, priusquã uocaretur, aphilippo cũ
esset subficu uidisse sup electione spiritalis isrl;
Idest populi xp̄i iam mistice intellegi quẽdñs nec
dum seuidentẽ necdũ per apostolos eius adfidei
gratiã uocatũ sedsubtegmine adhucpeccati p̄m
tis abditũ misericorditer uidere dignatus est;
Paulo adtestante quiait; Quibenedixit nos inom
ni benedictione spiritali incaelestibus inxp̄o sicut
elegitnos inipso antemundi constitutionẽ utes
semus sci et inmaculati inconspectueius incaritate;
Etquidem ficiarbor aliquando inscripturis dul
cedinẽ dilectionis supernae insinuat; Unde scrip
tũ est; Quiseruatficum comedit fructum eius;
Etqui custos est dñisui glorificabitur; Sed quiapri
mi parentes nr̄i reatu praeuaricationis confusi, de
fici sibi folus succinctoria fecerunt, potest arbor
fici noninconcrue male, dulcoratã generi huma
no consuetudinẽ peccandi signare; Sub qua
positas adhuc electos suos sednecdum electionis
suae gratiã cognoscentes, quasi subficu cons
titutũ necsciam uidentẽ dñs uidet nathana
hel; Nouit enim dñs quisunt eius; quorum
saluationi Ipsum quoque nomen nathanahel
apertissime conuenit; Nathanahel nã que

donū di interpretatur ; Et insi donodi quisque uoca
tus numquā reatū primae transgressionis num
quā male blandientiae augescentium cotidie pec
catorū umbracula euadit numquā saluandus ue
nire meretur ad xpm ; Unde dicit apostolus ; Gratia
enī estis saluati per fidem et hoc non ex uobis di donū
est ; Non ex operibus ut ne quis glorietur ; SEQUITUR
Respondit ihs et dixit ei ; quia dixi tibi · uidi te sub ficu
credis · maius his uidebis ; Quid sit maius de quo dicit
ipse subsequenter aperit futurā credentibus sponden
do apertionem regni caelestis et praedicandā mundo
utramque unius suae naturā personae ; quod reuera
multo excelentius arcanum quā quod nos in peccati
adhuc umbra positos a se inluminandos preuidit ; Maius
est enim quod nos saluatos gratia suae cognitionis imbu
it quod caeli nobis gaudio pandit · Quod praedicatores
suae fidei in mundo dispersit quam quod nos saluandos
potentia suae maiestatis ante saecula praesciuit ;
Amen amen dico uobis Uidebitis caelum apertum
et angelos di ascendentes et descendentes supra filium
hominis ; Iā cōpletum cernimus promissi huius effec
tum ; Uidemus etenim caelū apertum quia postquā
caelum ds homo penetrauit etiam nobis in eum cre
dentibus superne patriae patefactum cognoscimus
ingressum ; Uidemus angelos di ascendentes et des
cendentes supra filium hominis quia predicatores scōs
nouimus sublimitatem diuinitatis xpi simul et hu
manitatis eius infirma nuntiare ; Ascendunt super
filium hominis angeli cum docent predicatores quia

inprincipio erat uerbum et uerbum erat apud dm̄ et ds̄
eu erat uerbum; Descendunt super filium hominis angeli
cum adiungunt idem; Quia uerbum caro factū est et
habitauit in nobis. Neque inmerito praedicatores scī
tr̄ pice angeli uocantur, quibus consuete diriuatum ab
angelis nomen euangelistarum conceditur, ut sicut hi
nuntii, ita et illi propter idem summae predicationis
offitium, boninuntii cognominentur; Et notandum
quod dn̄s seipsum filium hominis nuncupat, nathana
hel eundem filium dī praedicat; Cui simile est quae apud
alios euangelistas ipse discipulos interrogat quē cum
dicant filium hominis esse; Respondit que petrus; Tu es
xp̄s filius dī uiui; Et quidem iustę dispensationis mode
ramine actum est, ut cum utraque eiusdem mediato
rem dī et dn̄i nr̄i uel ab ipso dn̄o uel ab homine puro esset
cōmemoranda substantia, ds̄ homo fragilitatem adsum
tę a se humanitatis, purus homo uirtutem aeternae in
eo diuinitatis adstrueret; Ipse suā humilitatem. Ille ei
fateretur altitudinem; Notandum quippe quod dn̄s qui
beatum nathanahel uere israhelitam nuncupat, in hoc
quoque uerbo quod ait, uidebitis caelum apertum et
angelos dī ascendentes et descendentes supra filium
hominis. Uisionem iacob patriarchae qui per bene
dictionē uocatus est isrl̄ ad memoriam reducit
Is nāque cū uolens in quodā loco requiescere lapidem
capiti suo subposuisset, uidit in somnis scalā stantē
super terram et cacumen illius tangens caelum; An
gelos quoque dī ascendentes et descendentes super eā
et dn̄m innixum scalę dicentem sibi; Ego sum ds̄ abrahā

patris tui et ds isaac ; Surgensque mane et debito
cum pauore . laudens dnm reddens . tulit ipsum lapidē
et erexit in titulum fundens oleū desuper . Huius er
go loci dns facit mentionem et de se ac suis fidelibus
figuratum manifestissime testatur . [Et die tertio
Nuptiae factae sunt in chana galileae . et erat mater
ihu ibi ; Nec uacat mysterio quod die tertio postea
quae superior euangelii sermo descripserat nuptiae
facte referuntur sed tertio tempore seculi dnm ad ap
tandam sibi ecclesiam uenisse designat primumque quip
pe saeculi tempus ante legem patriarcharum exem
plis sedt sub lege prophetarum scriptis ; Tercium
sub gratia praeconiis euangelistarum quasi terti
ae diei luce mundo refulsit in quo dns et saluator
noster . pro redemtione generis humani in carne
natus apparuit . Sed et hoc in chana galileae . id est
in zelo transmigrationis perpetratae eaedem nupti
ae factae perhibentur ; Typice denuntiat eos maxi
me gratia xpi dignos existere qui zelo feruore piae
deuotionis et aemulari charismata maiora ac de ui
tiis ad uirtutes bona operando . de terrenis ad aeter
na norum sperando et amando transmigrare ;
Discumbente autem ad nuptias dno . uinum defecit
ut uino meliore per ipsum mirabili ordine facto ma
nifestaretur gloria laetantis in homine di . et cre
dentium in eum fides aucta proficeret ; Quod si mys
terium quaerimus apparente in carne dno mera ac
illa legalis sensus suauitas paulatim coeperat ob car
nalem pharisaeorum interpretationē a prisca sua

uirtute deficere quimox eaque carnalia uidebantur
mandata adspiritalem conuertit doctrinam cunc
tamque litterae legalis superficiem euangelica
caelestis gratiae uirtutemutauit quodest uinum
fecisse deaqua; Sedprimo uideamus quidsit quod
deficienteuino diceret matrerihu adeū; Uinumnn
habent· Respondit· quidmihi ettibiest mulier nn
dum uenit hora mea; Nequeenim matrē suā inho
noraret quinosiubet honorare patrē etmatrem
Autsibi esse matremnegaret exeuius carne uirgi
nea carnem suscipere nondespexit etiā apostolo
testequiait; Qui factusestei exseminedauid secundu
carnē· Quomodo enim exsemine dauid secd· carnē
Sinonexcorporemariae secd carnē quaeexdauid semi
ne descendit sedineo quodmiraculum facturusat
Quidmihi ettibiest mulier significatsē diuinitate
quamiraculumerat patrandum non principium tē
poraliter accepissedematre sed aeternitatem sem
per habuissedepatre· quidmihi inquit ettibiest mu
lier nondūuenit horamea, Quiddiuinitate quam
expatre semperhabui cumtuacarne· Exquacarnē
suscepi cōmunem nondūuenit hora utfragilitatē
supte· Exte humanitatis moriendo demonstrem
priusest utpotentiā aeternae diuinitatis uirtutesope
rando patefaciā; Uenit autem hora utquidsibiet
matri commune esset ostenderet cūeam moritu
rus incruce discipulo uirgini uirginē comēdare cu
rauit; Carnis namque infirma perpessus matrem
dequa haec susceperat piecognitā eidē quēmaxime

diligebat discipulo commendauit; Quam diuinam facturus quasi incognitam se nosse dissimulat quia hanc diuinae natiuitatis auctorem non esse cognosceret. huius uero horae dn̄s in cruce pendens commemorans dixit matri; Mater ecce filius tuus; Qua si dixisset; Ecce hoc quod ex te sumsi modo ostenditur moriendo quid est, Que tamen natura postmodum clarificanda erat in resurrectionis gloria; Dixit mater eius ministris; quodcumque dixerit uobis facite. Sciebat quidem mater eius humanitatem filii sui Licet hoc modo uideretur negando quod poscebat mater tamen sciebat pietatem filii quod negare noluit quod petebatur; fiducialiter mandauit ministris ut mandata implerent iubentis filii. Erant ibi lapidee hydriae sex posite secundum purificationē iudeorū capientes singulae metretas binas uel ternas; hydrie uocantur uasa aquarum receptui parata Grece enim aqua ydor dicitur. aqua autem scripture sacre scientiam designat Que suos auditoris et a peccatorum sordo abluere et diuinae cognitionis sol et fonte potare; Uasa sex quibus continebatur, corda sunt deuota scōrum quorum perfectio uitae et fidei ad exemplum recte credendi aciuendi proposita est generi humano per sex scil. labentis aetates id est usque ad tempus dominice praedicationis; Et bene lapidea sunt uasa quia fortia sunt praecordia iustorum utpute illius fide et dilectione solidata lapidis quem uidit

danihel praecisum demonte sinemanibus factum
que inmonte magnum etimples seomnem terrā
Etdequo dic̄ zacharias; Inlapide uno septem lapidei
oculisunt idest inxp̄o uniuersitas scientiae spirita
lis inhabitat; Cuius etapostolus petrus meminit
itadicens; Adquem accedentes lapidemuiuum
etipsitamquā lapidesuiui superaedificamini; Be
ne secundum purificationem iudaeorum positae erant
hydriae quiaiudaeorum tantumpopulo lexper
moysen dataest n̄agratia etueritas euangelii n̄
minus gentibus quāiudaeis pihm̄ xp̄m factaest.
Capientes inquit singulae metretas binas uelter
nas; Quiascripturae scāe auctores etministri pro
phete modo depatre tantū loquuntur etfilio, utest
illud omnia insapientia fecisti; Uirtusenim dī et
sapientia xp̄sest; Modo etiam sp̄s scī faciunt mentionē
iuxtaillud eiusdem psalmographi; uerbo dn̄i caeli
firmatisunt etsp̄u oriseius omnis uirtuseorum
Uerbumdn̄m etsp̄m totamque unusdsest intelle
getrinitatem. Sedquantum interaquam etuinū
tantum distat intersensum illum quo scripturae
anteaduentum saluatoris intellegebantur et
eum quemueniens ipsereuelauit apostolis eorū
quediscipulis perpetuo sequendum reliquit.
Etquidempotuit dn̄s uacuas implere hydrias uino
qui inexordio mundanae creationis cunctacreauit
exnihilo. Sedmaluit deaqua facereuinum quoty
pice doceret nonse adsoluendam improbandāque
sedadimplendā potius legem prophetas queuenisse;

Neque alia se per euangelicam gratiam facere et do
cere quam que legalis et prophetica scriptura eum
cum facturum xpm docturumque signaret; Uideamus
ergo sex hydrias scripturarum aqua salutari re
pletas; Uideamus eandem aquam insuauis simum ui
ni odorem gustum quae conuersam; In prima aeta
te seculi abel iustum fratrem inuidens occidit et
ab hoc ipse perpetua martyrii gloria beatus etiam
in euangelis et apostolicis litteris iustitiae laudem
accepit; fratricida impius aeternae maledictionis
poenas luit. Quicumque his audiuis metuentes cum
impiis damnari cupientes bene dici cum piis omnem
odiorum et inuidiae fomitem abiciunt do placare
per sacrificium iustitiae modestiam innocentiae
uirtutem patientiae curant, uas profecto aque
in scriptura inuenerunt unde salubriter ablu
ti potati que gauderent; Sed si intellexerint cain
homicidam iudeorum esse perfidiam occisionem a
bel passionem esse dni saluatoris terram quae ape
ruit os suum et suscepit eius sanguinem de manu cain
aecclesiam esse quae effusum a iudeis xpi sangui
nem in misterium suae renouationis accipit, ni
mirum aquam in uinum mutatam repperiunt quae
sacrae dicta legis sacratius intellegunt; Secunda
aetate saeculi inchoante deletus est aquis diluuii
mundus ob peccatorum magnitudinem; Sed solus
noe propter iustitiam cum domo sua liberatus in arca.
Huius plage audita uastatione horribili paucorum
que liberatione mirabili quisquis emendatius uiuere

coeperit liberari desiderans cum electis timens ex
terminari cum reprobis. hydriam profecto aque
qua mundaretur uel reficeretur accepit; At dum
altius sape re coeperit; Et in arca ecclesiam in
noe xpm in aqua diluente peccatores aquam bap
tismi quae peccata diluit in hominibus et in ani
malibus quae arca continebat multifariam bap
tizatorum differentiam. in columba que post di
luuium ramum oliuae intulit in arcam unctio
nem sps sci quo baptizati inbuuntur intelle
xerit in num profecto de aqua factum miratur
quia in ueteris historiam facti suam ablutionem sci
ficationem iustificationem prophetari contempla
tur; Tertia saeculi aetate ds temptans oboe
dientiam abrahae filium unicum eum quem dili
gebat in holocaustum sibi offerre praecepit. Non
differt abraham facere quae iubetur sed pro filio
immolatur aries ipse tamen pro hoboedientiae
uirtute eximia perpetuae benedictionis heredita
te donatur; Ecce habes hydriam tertiam; Audiens
enim quanta uirtus oboedientiae quanta
mercede remuneretur et ipse oboedientiam disce
re atque habere satagis; Quod si in immolatio
ne filii unici dilecti passionem eius intellegis de
quo dicit pater; Hic est filius meus dilectus in
quo mihi conplacui. in qua quia diuinitate inpassi
bili permanente sola humanitas mortem passae
et dolorem quasi filius offertur sed aries mactatur
si intellegis benedictionem quae promissa est abraha

Iste qui de gentibus credis munus esse completum
nimirum de aqua uinum fecit tibi qui spiritale
sensum cuius noua flagrantia debriaris aperuit
Quarte aetatis initis dauid pro saule regnū isra
helicae gentis sortitur humilis innocens et mitis
exsul ; porro ille cuius iniusta diu persecutione cru
ciabatur abiectus est ; Ecce hydria quarta fonte
salutari repleta , Quisquis haec audiens humilita
ti adque innocentiae studere et superbiam coepe
rit atque inuidiam suo de corde repellere quasi haus
tum aquae limpidissime quo reficiatur inuenit ; At
si in saule iudaeos persequentes in dauid xpm et eccle
siam significare cognouerit illorumq; perfidiam
et carnale simul imperium et spiritale destructū
xpi autem et ecclesiae regnum semper esse mansu
rum non solum itique uinum de aqua factum sen
tiet quia se si iam que uitam et regnum sed et ipsum
regem sibi scriptum legere nouit ubi prius quasi de
aliis ueterem legebat historiam ; Quinta aeta
te saeculi populus peccans captiuante nabuchodo
nosor babyllonia(m) transmigratur Sed post septua
ginta annos paenitens et correctus patriā per ihm
sacerdotem magnum reducitur ubi domum dei
quae incensa est et ciuitatem scām quae destructa
re aedificat , haec legens sibi audiens quisque pec
candi metum corripit , Ad paenitendi remedium
confugit aqua hydriae purificantis ablutus est ,
Si uero intellegere didicerit hierusalem et tem
plum dī ecclesiam xpi babyllonem confusionem pec

s. gratiā uidentq; hec

catorum nabuchodonosor diabolum iesum sacer
dotem magnum uerum aeternum que pontificē
esse ihm xpm septuaginta annos bonorum ple
nitudinem operum que per sps sci dona largiuntur
uidelicet propter decalogum et septiformem eius
dem sps con die fieri aliis nimirum a diabolo de
ecclesia peccando raptis aliis gratia sps sci per
ihm resipiscendo ac paenitendo reconciliatis unū
de aqua factum habet quia ad se pertinere quae
scripta sunt intellegens magno mox conpunctio
nis quasi musto incalescens quicquid sibi pecca
ti captiuantis inesse depraehenderit per xpi gra
tiam liberari deposcit. Sexta incho ante saecul
aetate dns in carne apparens octaua die natiuita
tis iuxta legem circumcisus est tricesima et tertia
post haec ad templū delatus et legalia pro eo sunt
munera oblata; haec intuentes ad litterā aper
te discimus quanta nobis diligentia sint euange
lice fidei subeunda mysteria quando ipse benedic
tionem gratiae adferens qui legem litterae de
dit ueterū primo caerimonia suo ritu consecra
ri quicunc ta diuinitus consecrat et sic noua gra
tiae sacramenta suscipere simul et tradere cu
rauit; Ecce hr dria sexta ad abluenda peccati
contagia ad potanda uitae gaudia mundi oremce
teris adferens unda, Uerū si in octaua die circum
cisione baptisma quod in mysterium dominice re
surrectionis a peccatorum nos morte redemit.
Intellegis in inductione in templum et oblatione

hostiae purificantis figuratum cognoscis fideles
quosque debaptisterio adaltare scm ingredi ac do
minici corporis etsanguinis uictima singulari
debere consecrari· Uino quidem deaqua facto
&quidem meracissimo donatus es; Porro sicir cum
cisionis diem adgeneralem humani generis resur
rectionem Quando mortalis propago cessabit·
mortalitas tota inimmortalitate mutabitur in
terpraetatis· Et circumcisus induci intemplū cū
hostiis intellexeris quando post resurrectionem
uniuersali· expleto iudicio sci iam incorruptibiles
facti adcontemplandam perpetuo speciem diuinae
maiestatis cumbonorum operū muneribus intra
bunt· Tantum profecto uinum deaqua fieri uide
bis cuius conditori recte protesteris et dicas· et po[c]ū
lū tuū inebrians quam praeclarum est Ergo dns uinū
ingaudia nuptiarum nondenihilo facere uoluit;
Sed hydrias sex impleri aqua praecipiens· hanc mira
biliter conuertit inuinum; Quia sex mundi aetatis
sapientiae saluatoris largitate donauit; Quam ta
men ipse ueniens sublimioris sensus uirtute fecun
dauit· Namque· carnal[es] liter tantum sapiebant·
ipse spiritalibus spirita liter sentienda reserauit;
Uultis scire qualiter deaqua fecerit uinum· ap
paruit post resurrectionē suam duobus discipulis
ambulantibus in uiā ibatque cum illis et incipiens
a moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis
inomnibus scripturis que de ipso erant; Uultis
iterum audire quomodo eodē sint uino inebriati·

post modum cognoscentes quis esset qui eis uerbum
uitae propinabat dicebant ad inuicem. Nonne cor
nrm ardens erat in nobis cum loqueretur in uia et
apperiret nobis scripturas. Dicit ergo ministris
ihs; Implete hydrias aqua; Et impleuerunt eas usq;
ad summu̅; Quid per ministros qui haec facere iu
ssi xpi signantur discipuli. qui impleuerunt hydrias
aquae, non quidem ipsi preteritas mundi aetates le
galibus ac propheticis scriptis implendo sed ipsum in
tellegendo prudenter et aperiendo fideliter. Quia
scriptura quae a prophetis ministrata est et salubris
esset ad haustum sapientiae caelestis. et ad operu̅
castigationem utilis; Impleuerunt autem eas us
que ad summum. quia recte intellexerunt nullum
fuisse tempus saeculi. a scis alienum doctoribus.
qui siue uerbis siue exemplis. siue etiā scriptis uiam
uitę mortalibus panderent. Et dicit eis inquit hau
rite nunc et ferte architriclino. et tulerunt; Archi
triclinus enim legis peritus illius temporis est for
tasse nichodemus uel gamalihel uel discipulus tunc
eius saulus. nunc autem magister totius ecclesiae
paulus apostolus. Et dum talibus uerbum euange
lii creditur quod in littera legis et prophetiae late
bat occultum. Uinum utique architriclinus de
aqua factum propinatur. Et bene in domo harum
nuptiarum quae xpi ecclesiae sacramenta figura
rent triclinium. id est tres ordines discumbentiu̅
altitudine distantes inesse describuntur. Quia nu
merum tres sunt ordines fidelium quibus ecclesię

constat. Coniugatorum videlicet continentium et
doctorum primus ordo discumbentium ad nuptias
sponsi caelestis id est in ecclesia fide et operatione gau
dentium gradus est coniugatorum fidelium; Secun
dus continentium; Supp̄m̄ predicatorum unde con
uenienter perhibetur quod architriclinus uocato spon
so dixerit. Omnis homo primum bonū uinum ponit
et cum inebriati fuerint tunc id quod deterius est:
Tu seruasti bonum uinum usque adhuc. Quia docto
rum est cognoscere distantiam legis et euangelii
ueritatis et umbrae; Cunctisque ueteri bus insti
tutis cunctis regni terrem promissis nouā euange
lice fidei gratiā et perpetuae caelestis patriae do
na proferret. Hoc fecit initium signorum ihs in cha
na galileae et manifestauit gloriā suam; Manifes
tauit hoc signo quia ipse esset rex gloriae et ideo
sponsus ecclesiae qui ut homo communis ueniret ad
nuptias, sed quasi dn̄s caeli et terrae elementa pro
ut uoluisset converteret; Pulchra autem rerum con
uenientia quia initio signorum quae mortalis adhuc
mortalibus erat ostensurus aquā conuertit in ui
num ipse in initio signorum que inmortalis iam per
resurrectionē effectus in mortalis uitae studia so
la sectantibus ostenderet Carnalem prius et quasi
insipidam mentem eorum sapore scientiae caelestis im
buit, post uero resurrectionis gloriā maiore eos
spiritalis gratiae munere cōpleturus;

EXPL· LIB· I· INCPT· LIBER· SECVND·

V Sequitur namque huius praefati signi mirabile
sacramentum. quomodo ipse ihs cum matre et fra
tribus ascendisset hierosolimam, et ibi inuenis
set uendentes et ementes in templo eosque qua
liter inde eiecerit dicente euangelista;
Descendit ihs in capharnaum. Ipse et mater
eius et fratres eius et discipuli eius: ibique manserunt
non multis diebus, et prope erat pascha iudaeorū;
Ascendit ihs hierosolimā; bene enim euangelista
ait descendisse ihm in chapharnaum; Caphar
naum uero uilla pulcherrima interpretatur;
Significans hunc mundum quo dns nr ihs xps
pro salute humani generis a paterna sede numquā
recedens descendisse dicitur; Sed solet mouere quos
dā quod in exordio lectionis huius euangelii cae
dictum est quia descendente capharnaum dno
non solū mater et discipuli sed et fratres eius secuti s
eū; Nec defuere heretici qui ioseph uirum beatae sē
per uirginis mariae putarent ex alia uxore genu
isse eos quos fratres dni scriptura appellat; Alii
maiore perfidia hos eum ex ipsa maria post natū
dnm generasse putarunt; Sed nos frs kmi abs
que ullius scrupulo questionis scire et confiteri
oportet, non tantum beatam di genetricem sed
et beatissimum castitatis eius testem adque cus
todem ioseph ab omni prorsus actione coniuga
li mansisse semper inmunem; Nec natos sed cog
natos eorum more scripturę usitato fratres sorores
que saluatoris uocari; Denique abraham hoc

modo loquitur ad loth; Ne queso sit iurgium inter
me et te; et pastores meos et pastores tuos. fratres enim
sumus; Et laban ad iacob, num quia frater meus es
gratis servies mihi. Et quidem constat quia loth filius
aran fratris abrahã et iacob sit filius rebeccae soro
ris laban; sed propter cognationem sunt fratres
nuncupati; Haec ergo regula in scripturis scis ut dixi
frequentissima; etiam cognatos mariae uel ioseph
fratres dni appellatos oportet intellegi. Quod autẽ
propinquante pascha iudaeis ascendit hierosolimam
nobis profecto dat exemplũ quanta animi uigilan
tia dominicis subici debeamus imperiis; Cum ipse
in hominis infirmitate apparens eadem quae ex diuini
tatis auctoritate statuit decreta custodiat; Ne enim
putarent serui absque crebris orationum bonorum
que actuũ uictimis uel flagella euadere uel premia
se posse percipere. et ipse inter seruos adorandum im
molandum que dei filius ascendit; Qui uemens hiero
solimã quid ibi gerentes inuenerit. quid ibidem ip
se gesserit uideamus; Et inuenit inquit in tem
plo uendentes boues et oues et columbas et nũmula
rios sedentes; Et cum fecisset quasi flagellũ de fun
culis; omnes eiecit de templo; oues quoque et boues
et nũmulariorum effudit aes. Et mensas subuertit;
boues oues et columbae ad hoc emebantur ut offeren
tur in templo; Nũmularii ad hoc sedebant ad men
sas ut inter emptores et uenditores que hostiarum
pretia esset pecuniae taxatio (ordinatio); Videbantur ergo li
cite uendi in templo quae ad hoc emebantur ut in eo dẽ

templo offerentur dn̄o; Sed nolens ipse dn̄s aliquid
in domo sua terrenae negotiationis. nec eius quidem
quae honesta putaretur exhiberi. dispulit. Negotia
tores iniustos. et foras omnes simul cum his que negotia
bantur eiecit; Quid ergo fratres mei. quid putamus
faceret dn̄s. si rixis dissidentes. si fabulis uacantes. si
risu dissolutos. uel alio quolibet scelere repperisset in
retitos. qui hostias quae sibi immolarentur ementes
in templo uidit. et eliminare festinauit. Haec prop
ter illos diximus. qui ecclesiam ingressi. Non solum
intentionem orandi neglegunt. Uerum etiā ea
pro quibus orare debuerant augent; Insuper et ar
guentes se pro huius modi stultitia. conuitiis odiisq;
uel &iam detractionibus insecuntur; Addentes ui
delicet peccata peccatis. et quasi funem sibi longissi
mum incauta eorum augmentatione texentes. nec
timentes ex eō districti iudicis examinatione dā
nari; Nam bis quidem in sc̄o euangelio legimus. quod
ueniens in templo dn̄s. huiusmodi negotiatores eie
cerit; Nunc uidelicet id est tertio ante passionem
suā anno. sicut et huius euangelistae sequentibus
scriptis agnoscimus. Et ipso quo passus est anno. cum
ante quinque dies paschae sedens asino hiero soli
mam uenisset; Sed hoc idem eum in templo sc̄ae ec
clesiae examine cotidianę uisitationis agere. omnis
qui recte sapit intellegat; Unde multum tremenda
sunt haec dilectissimi frs. et digno expauescenda ti
more. sedulaque prae cauendum industria. ne ueni
ens improuisus. peruersum quid in nobis unde merito

flagellari. ac de ecclesia eici [illegible] debeamus inueniat;
Et maxime in illa que specialiter domus orationis uo
catur. obseruandum ne quid ineptum geramus.
ne cum corinthiis audiamus ab apostolo; Numquid domos
non habetis ad agenda uel loquenda temporalia. aut
ecclesiam dei contemnitis. et a propheta cum
iudaeis; Dilectus meus in domo mea fecit scelera mul
ta; Et quidem gaudendum est quia ipsi sumus in bap
tismo templum dei facti. Teste apostolo qui ait; tem
plum enim dei sanctum est quod estis uos; Ipsa ciuitas re
gis magni de qua canitur; Fundamenta eius in montib;
sanctis; Id est fundamenta ecclesiae in soliditate fidei
apostolorum et prophetarum. Sed nimis tremendum.
quia premisit apostolus dicens; Si quis autem templum
dei uiolauerit disperdet illum deus; Et ipse iudex iustus.
Disperdam inquit de ciuitate domini omnes qui operantur ini
quitatem. Gaudendum quia in nobis pasche solemni
tas agitur. Cum de uitiis ad uirtutes transire satagimus;
pascha quippe transitus dicitur; Gaudendum quia
dominus nostra pectora ciuitatem uidelicet suam uisitare.
quia idem pascha nostra et bonae actionis presentia suae
pietatis inlustrare dignatur; sed timendum satis
ne nos in ciuitate sua aliud quam ipse diligit agentes in
ueniat. et ipse se nobis qualem non diligimus distric
tus redditor ostendat; Ne nos in templo nummularios
ne uenditores boum ouium columbarumue reppe
riens damnet. boues quippe doctrinam uitae caelestis.
Oues opera munditiae et pietatis. Columbe sancti spiritus
dona designant. quia nimirum bonum iuuamen est. solet

ager exarceri; Ager autem est dn̄i cor caelesti excultū
doctrina· et suscipiendis uerbi di preparatum p̄ttesemini
bus; Oues innocenter sua uellera uestiendis hominib;
prestant; Sp̄s super dn̄m in columbae specie descendit;
Uendunt autem boues qui uerbum euangelii nondū
no amore· sed terreni quaestus intuitu au dientibus
inpendunt; Quales rep̄hendit apostolus qui xp̄m ad
nuntiarent non sincere; Uendunt oues qui humanę
gratia laudis opera pietatis exercent; De quibus dn̄s
ait; quia receperunt mercedem suam; Uendunt co
lumbas qui acceptā sp̄s gratiā non gratis ut precep
tum est. sed ad premium dant; Qui inpositionem ma
nus qua sp̄s accipitur et si non ad questum pecuniae
ad uulgi tamen fauorem tribuunt, qui sacros ordi
nes non ad uitę meritum sed ad gratiam largiunt;
Nūmos mutuos dant in templo: qui non simulate cae
lestibus sed aperte terrenis rebus in ecclesia deseruiunt·
sua querentes· non quae ihu xp̄i; Uerum huius modi o
perarios fraudulentos· quae merces mane at osten
dit nobis; Cum facto de funiculis flagello omnes
eiecit de templo; Eiciuntur enim de parte sortis scōx
qui inter scōs positi· uel ficte bona uel aperte faciunt
opera mala; Oues quoque et boues eiecit· quia tali
um uitā pariter et doctrinā ostendit esse reprobam;
funiculi quibus flagellando impios de templo expulit.
crementa sunt actionum malarum; De quibus ma
teria damnandi reprobis districto iudicio datur; hinc
etenim dicit isaias; Ue qui trahitis iniquitatē in fun
culis uanitatis; et in prouerbiis salomon; iniquitates

inquit sitae capiunt impium et funibus peccatorum suorum
constringitur; Qui enim peccata peccatis pro quibus
acrius damnetur accumulat quasi funiculos quibus ligetur
ac flagellatur paulatim augendo prolongat; Num-
molariorum quoque quos expulerat effudit aes et mensas
subvertit. quia damnatis in fine reprobis. etiam ipsarum
quas dilexere rerum tollat figuram. Iuxta hoc quod scrip-
tum est; Et mundus transibit et concupiscentia eius.
Et eis qui columbas vendebant dixit; Auferte ista hinc
Nolite facere domum patris mei domum negotiationis;
Venditionem columbarum de templo auferri praecepit
quia gratiam spiritus sancti qui gratis accipit gratis debet dare; Unde
simon ille magus. qui hanc emere pecunia voluit. ut ma-
iore pretio venderet audivit; Pecunia tua tecum sit in
perditione; Non est tibi pars neque sors in sermone hoc;
Notandum autem quia non soli venditores sunt columbarum
et domum dei faciunt domum negotiationis qui sacros or-
dines largiendo pretium pecuniae vel laudis vel etiam
honoris inquirunt; Verum ubique qui gradum vel gra-
tiam in ecclesia spiritalem quam domino largiente percepere.
Non simpliciter intentione. sed cuiuslibet humanae causa re-
tributionis exercent; Contra illud apostoli petri; Qui
loquitur. quasi sermones dei; Qui ministrat tamquam
ex virtute quam administrat deus, ut in omnibus hono-
rificetur deus per iesum christum; Quicumque ergo tales sunt.
si nolunt veniente domino de ecclesia auferri. Aufe-
rant ista de suis actibus ne faciant domum dei domum nego-
tiationis; Nec praetereundum quia sollicite nobis scrip-
tura utramque salvatoris nostri naturam. et humanam videlicet

commendat et divinam; Ut enim verus Dei filius intellegatur audiamus quod ipse dicit: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis; Aperte namque se filium Dei patris ostendit qui templum Dei domum sui patris cognominat; Ut rursum verus hominis filius sentiatur recolamus quod in huius capite lectionis descendens in Capharnaum matre comite habuisse perhibetur; Sequitur: Recordati vero sunt discipuli eius quia scriptum est: Zelus domus tuae comedit me. Zelo domus patris salvator eiecit impios de templo. Zelemus et nos fratres karissimi domum Domini et quantum possumus ne quid in ea pravum geratur insistamus. Si viderimus fratrem qui ad domum Dei pertinet superbia tumidum, si detractionibus assuetum, si ebrietati servientem, si luxuria enervatum, si iracundia turbidum, si alio cuilibet vitio substratum, studeamus in quantum facultas suppetit castigare polluta ac perversa corrigere; Et si quid de talibus emendare nequimus, non sine acerrimo mentis sustinere dolore; Et maxime in ipsa domo orationis ubi corpus Domini consecratur, ubi angelorum praesentia semper adesse non dubitatur, ne quid ineptum fiat, ne quid quod nostram fraternamve orationem impediat totis viribus agamus. Sequitur: Responderunt ergo Iudaei et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia haec facis? Respondit Iesus et dixit eis: Solvite templum hoc et in tribus diebus excitabo illud; De quo templo diceret evangelista post aperuit, videlicet de templo corporis sui quod ab illis passione solutum ipse post triduum excitavit de morte;

quia ego signum querebant a dño quare soluta comer
cia proicere debuerit etemplo; Respondit ideo se rectis
sime impios exterminare detemplo; Quia ipsum te
plum significauerit templum corporis sui inquo
nulla prorsus sisesset alicuius macula peccati; Neq;
immerito tripicum purgauerit asceleribus tem
plum qui uerū di templum abhominibus morte so
lutū diuine potentiae maiestatis excitare posset
amortuis; Dixerunt ergo iudaei, Quadraginta
& sex annis aedificatum est templū hoc, et tu tribus
diebus excitabis illud. quomodo intellexerunt
ita responderunt; Sed ne nos quoque spiritalē
dñi sermonem carnaliter sentiremus euange
lista subsequenter de quo templo loqueretur subse
quenter exposuit. Quod autem aiunt de templo
quadraginta et sex annis aedificatum; Non primā
set secundā illius adificationem significant; Pri
mus enī salomon templū in maxima regni sui pace
decentissimo septem annorum opere perfecit; Qd
destructum achaldeis post septuaginta annos
adiussione cyri persae laxata captiuitate reedifi
cari coeptum est; Sed filii transmigrationis opus
quod principibus zorobabel et ihū faciebant propter
inpugnationem gentium uicinarum. Ante quadra
ginta & sex annos implere nequiuerunt; Qui etiam
numerus annorum perfectioni dominici corporis
aptissime congruit, Tradunt etenim naturaliū
scriptores rerum formā corporis humani totdie
rum spatio perfici; Quia uidelicet primi sex a con

ceptione diebus lactis habeat similitudinem. Sequentibus nouem conuertatur in sanguinem. Deinde duodecim solidetur. Reliquis decem et octo firmetur usque ad perfecta liniamenta omnium membrorum. Et hinc iam reliquo tempore usque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem et nouem et duodecim. et decem et octo. quadraginta quinque faciunt. Quibus si unum adiecerimus. id est ipsum diem quo discretum per membra corpus crementum sumere incipit. Tot nimirum dies in aedificatione corporis domini. quot in fabrica templi annos inuenimus. Et quia templum illud manufactum sacrosanctam domini carnem quam ex uirgine sumpsit. ut ex hoc loco discimus figurabat. Quia aeque corpus eius quod est ecclesia quia uniuscuiusque fidelium corpus animamque designabat. ut in plerisque scripturarum locis inuenimus. Adam uero primus post peccatum audiuit. terra es. et in terram ibis. Secundus uero adam de se ipso ait. Soluite templum hoc et in tribus diebus excitabo illud. Sparsus uero fuit primus adam per uniuersum mundum. qui in secundo collectus est. quod significat nomen adam. qui quattuor literis scribitur. Id est alfa delta. iterum alfa et mi. Que quattuor litterae quattuor partes orbis designant. in quas sparsus est adam in filiis suis. Ideo in principiis nominum partium mundi. hae quattuor litterae leguntur. Nam arcton quod est septemtrion. ab alfa incipit. Et dissis quod est occidens a delta incipit. et anatole quod est oriens ab alfa incipit. Mesimbrius quod est meridies.

A mr incipit · que sunt quattuor partes orbis· ab his
quattuor litteris incipientes; Quae litterae si in cō
puto greco consi-derentur/ quadragintasex faciunt;
Nā alfa unum; delta quattuor; & iterum alfa u
nū mr quadraginta· quod sunt simul ducti quadra
gintasex; Mystice designans quadragintasex annos/
quibus templum corporis xp̄i in utero uirginali aedi
ficatum est. sicut superius diximus; Caro autem xp̄i que
de adā sumpta est destructa est a iudaeis/ et a se ipso
iterum aedificata· secundum scripturas profetarū;
et ideo dicit euangelista; Hoc enī dicebat de templo
corporis sui; Cum ergo resurrexisset a mortuis re
cordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat· et credi
derunt scripturae id est prophetarum qui praedixe
r̄ xp̄m tertia die resurgere. et sermoni quem dixit ih̄s.
id ē quod ait· Soluite templum hoc· et in trib; diebus
excitabo illud; hoc est tertia die resuscitabo/ quod uos
solutis in cruce; Sequitur; Cum autem esset ih̄s hiero
solimis in pascha die festo/ multi crediderunt in eum;
Ipse autem ih̄s non credebat semetipsum eis. quia ipse
sciebat quid esset in homine; Non enī si credebant in
eū/ ut digni essent xp̄m habitare in eis; Quorum fides
caticuminis conparari potest qui credunt in xp̄m·
sed xp̄s non credit seipsum eis· Quia nisi quis renatus
fuerit ex aqua et sp̄u· non potest introire in regnū dī;
Nemini uero se cedit xp̄s nisi qui dignus est introire
in regnum dī; nullus uero dignus est introire in reg
num dī/ nisi qui renatus est ex aqua et sp̄u; Inde et
ecclesiastica consuetudo caticuminis corporis et san

guinis xpi communionem non tradit · quia non sunt re
nati ex aqua et spu · quibus tantum creditur participa
tio corporis et sanguinis xpi; Ex his autem multis qui
credebant in ihm unus erat nichodimus iste et ideo
nocte uenit non die quia nondum inluminatus uenit
VI caelestis gratiae luce Erat homo ex phariseis nicho
dimus nomine princeps iudeorum, hic uenit ad ihm
nocte; Princeps scilicet iudeorum · uenit ad ihm
nocte · cupiens secretae ius adlocutione plenius dis
cere mysteria fidei · cuius aperta ostensione signorum
Aliquatenus iam rudi menta perceperat ; Qui qm̄
prudenter ea quae ab illo fieri uidebat intellegere
curauit, subtiliter ea quae ab illo quaerebat inues
tigare promeruit, Rabbi inquit scimus quia a dō
uenisti magister, nemo enim potest haec signa face
re quae tu facis · nisi fuerit dš cum eo ; A dō igitur
ihm ad magisterium caeleste mundo adhibendum
uenisse confessus est · dm̄ cum illo fuisse miraculis
prudentibus intellexit · Necdum tamen ipsum dm̄
esse cognouit ; Sed quia quem magistrum nouerat
ueritatis studiose docendus adiit · merito ad agni
tionem diuinitatis eius perfecte doctus subiit, me
rito utriusque natiuitatis eius diuinae scilicet et
humane sed et passionis atque ascensionis ipsius ar
cana percepit ; Necnon etiam modum secundae generatio
nis · ingressum regni caelestis · alia quae per plura
doctrinae euangelicae sacramenta dno reuelante
didicit · Respondit enim ihs et dixit ei ; Amen amen
dico uobis · nisi quis natus fuerit denuo non potest uide

re regnum dī; Quae sententia tanto apertius cunctis
fidelibus lucet quanto constat quia sine huius luce fi
deles esse nequeunt. Quis etenim sine lauacro regene
rationis remissionem peccatorum consequi, et regnū
ualet intrare caelorum; Sed nichodimus qui nocte
uenit ad dnm. necdū lucis mysteria capere nouerat;
Nā et nox in qua uenit. ipsam eius qua premebatur ig
norantiam designat; Necdum enim eorū numero soci
atus erat quibus ait apts. Fuistis aliquando tenebre
nunc autem lux in dno; sed inter eos potius remanebat
quibus loquitur isaias; Surge inluminare hierusa
lem quia uenit lumen tuum, et gloria dni super te or
ta est; Respondit ergo dno et ait; Quomodo potest
homo nasci cum senex sit. numquid potest in uentrem
matris suae iterato introire et nasci? Quia enim secun
de natiuitatis adhuc nescius perseuerabat. de salute
autem sua iam sollicitus extiterat, necessario de una
quā nouerat natiuitate. an posset iterari uel quo or
dine regeneratio possit impleri quaerebat; Ne hu
ius expers remanendo uitae caelestis particeps esse
nequiret; Notandum autem quia quod de carnali, hoc
etiam de spiritali est regeneratione sentiendum.
Nequaquā uidelicet eā postquam semel expleta fuerit.
posse repeti; Siue enim hereticus siue scismaticus si
ue facinorosus quisque in confessione scae trinitatis
baptizet. non ualet ille qui ita baptizatus est a bonis
catholicis rebaptizari. Ne confessio uel inuocatio
tanti nominis, uideatur adnullari; Et quia nicho
dimus ad primā dni responsionē sollicitus quomodo

sit intellegenda diligenter inquirit. meretur iam
plenius instrui. Et quia secunda natiuitas noncar
nalis est. sed spiritalis audire; Respondit itaque
illi ihs. Amen amen dico tibi. nisi quis renatus fu
erit ex aqua et spu. non potest introire in regnum
di. Cuius natiuitatis modum subsequenter ex
ponens. prorsusque a carnali distinguens ait. Quod na
tum est ex carne. caro est. Et quod natum est ex spu. sps est.
Natura sps inuisibilis. carnis est uisibilis; Atque
ideo carnalis generatio uisibiliter administratur;
Uisibilibus incrementis; qui in carne nascitur. per
etatum momenta proficit. Spiritalis autem gene
ratio. tota inuisibiliter agitur; Nam uidetur quidem
qui baptizatur in fontem descendere. uidetur a
quis intingui. uidetur de aquis ascendere; Quid
autem in illo lauacro regenerationis egeritur mi
nime potest uideri; Sola autem fidelium pie
tas nouit quia peccator in fontem descendit. sed
purificatus ascendit; filius mortis descendit.
sed filius resurrectionis ascendit; filius preua
ricationis descendit. sed filius reconciliationis
ascendit; filius ire descendit. sed filius miseri
cordie ascendit; filius diaboli descendit. sed fi
lius di ascendit; Sola hec ecclesia mater quae ge
nerat nouit; Ceterum oculis insipientium uide
tur talis exire de fonte qualis intrauit. totumque
ludus esse quod agitur; Unde in fine uidentes glo
riam scorum. dicent gementes in tormentis; his
quos aliquando habuimus in derisum et in similitu

dinem inproperii; Quomodo ergo cōputati sunt int̄
filios dī. Ait apłs iohannes; Karissimi inquit nunc filii
dī sumus et non dum apparuit quid erimus. Qđ
ergo natum est ex spū spš est. Quia qui ex aqua et
spū regeneratus invisibiliter in novum mutatur
hominem. et de carnali efficitur spiritalis. qui ideo
recte non solum spiritalis sed etiam spš vocatur;
quia sicut substantia spš invisibilis est nostris as
pectibus. ita is qui per gratiā dī renovatus. invisibi
liter fit spiritalis et dī filius. cum visibiliter om
nibus caro et filius hominis appareat; Sequitur.
Non mireris quia dixi tibi oportet vos nasci denuo
Spš ubi vult spirat et vocem eius audis sed non scis
unde veniat et quo vadat. Sic est omnis qui natus
ē ex spū. Spš ubi vult spirat quia ipse habet in potes
tate cuius cor gratia suae visitationis inlustret.
Et vocem eius audis. cum te presente loquitur is
qui spū sc̄o repletus est; Sed non scis unde veniat
et quo vadat, Quia etiā si te praesente quempiā spš
ad horā impleverit. n̄ potes videre quomodo eum
intraverit vel quomodo redierit quia natura est
invisibilis. Sic est omnis qui natus est ex spū; Et
ipse enim invisibiliter agente spū incipit esse qđ
non erat. ita ut infideles nesciant unde veniat et
quo vadat. Id est quia a gratia regenerationis
venit in adoptionem filiorum dī. et vadit in per
ceptionem regni caelestis. Quaerente autem ad
huc nichodimo quomodo possint haec fieri sub
iunxit dn̄s dicens; Tu es magister isrł. et haec ignoras?

Non quasi insultare uolens ei qui magister uo
cetur cum sit ignarus sacramentorum caelestium.
sed ad humilitatis illum uiam prouocans. sine qua ianu
a caelestis non potest inueniri; Si terrena dixi uobis
et non creditis: quomodo si dixero uobis caelestia cre
detis. Terrena illis dixit. ut in superiore lectione inue
nimus. cum de passione ac de resurrectione sui corpo
ris. quod de terra adsumpserat loqueretur dicens;
Soluite templum hoc et in tribus diebus excitabo illud;
Non tamen credebant uerbo quod dixit. sed ne hoc
quidam intellegere ualebant. quia non de alio quam
de templo corporis sui diceret; Qui ergo terrena au
dientes non capiebant. quanto minus ad caeles
tia id est diuine generationis capienda mysteria
sufficiunt. Addit autem adhuc dominus et de caeles
tibus sacramentis et de terrenis instruere eum.
quem uidit sapienter ac diligenter hisque audit
intendere; Caelestis namque est ascensio eius ad ui
tam sempiternam. terrena uero exaltatio eius ad mor
tem temporalem. dicit ergo de caelestibus; Et nemo
ascendit in caelum nisi qui discendit de caelo fili
us hominis qui est in caelo; Subiungit uero de
terrenis. Et sicut moyses exaltauit serpentem
in deserto. ita exaltari oportet filium hominis
Merito autem queritur quomodo dicatur fili
us hominis uel descendisse de caelo. uel eo tem
pore quo haec in terra loquebatur iam fuisse in
caelo; Notae namquae confessio fidei catholicae.
quia descendens de caelo filius dei. filium hominis

in utero uirginali susceptus eum quem completa dis
pensatione passionis suae resuscitauit a mortuis:
et adsūpsit in caelum; Non ergo caro xpi descendit
de caelo. Neq; ante tempus ascensionis erat in cae
lo; Et qua ratione dicitur. nisi qui descendit de cae
lo filius hominis qui est in caelo? Nisi quia una
xpi personae in duabus exsistens naturis. atq;
ideo filius hominis recte dicitur. et descendisse
de caelo. et ante passionem fuisse in caelo. quia qd
in sua natura habere non potuit. hoc in filio dī a quo
adsūptus est habuit; Sicut propter eandem unius
xpi personā quae ex duabus exstat naturis; Aptsait.
uos sps scs posuit episcopos regere ecclesiā dī. quam
adquisiuit sanguine suo; Neque enim ds in sua subs
tantia. sed in homine adsumpto sanguinem quem pro
ecclesia funderetur habuit. hinc etiam psalmista dicit.
Ascendit ds in iubilatione; Quomodo enim ds nisi
homine ascenderet. qui in suae natura maiestatis sēp
ubique praesens adē; Sed et hoc querendum quomodo
dictum sit; Et nemo ascendit in caelum nisi qui descendit
de caelo, cum omnes electi se ueraciter confidunt ascen
suros in caelum. promittente sibi dn̄o; quia ubi ego sū
illic et minister meus erit; Cuius tamen nodum ques
tionis apertissima ratio soluit. quia uidelicet medi
ator dī et hominum homo xps ihs. electorum omnium
caput est. Itemque omnes electi eius de capitis mē
bra sunt. dicente apostolo; Et ipsum dedit caput su
per omnem ecclesiā. Et rursum. Uos enim estis corpus
xpi et membra de membro; Nemo ergo ascendit

in caelum nisi qui descendit de caelo filius hominis qui ē
in caelo. Nemo ascendit in caelum nisi xps in corpore suo
quod est ecclesia. Qui in se ipso quidem primum cernen
tibus apostolis eminentioribus nimirum membris su
is ascendit. et exinde membris suis cotidie ascendens se
colligit in caelum; hinc ē enī quod ipsum corpus eius in
ter aduersa presentis seculi deprehensum gloriatur
et dicit. Nunc autem exaltauit caput meum super ini
micos meos; Ac si patenter dicat quo occisū a iudaeis
xpm caput uidelicet meum suscitauit a mortuis. ac
frustratis omnibus inimicorū insidiis subleuauit in cae
lum spero me etiā de presentibus periculis eruens meo ca
piti iungat in regno. Quia nemo ascendit in caelum
nisi qui descendit de caelo; quisquis in caelū ascendere de
siderat. ei qui de caelo descendit et est in caelo. seuera fidei
et dilectionis unitate coniungat; aperte intellegens.
quia nullo alio ordine nisi per eum qui descendit de cae
lo potest ascendere in caelum; Unde alias ipse dicit;
Nemo uenit ad patrem nisi per me. haec ideo nichodimo
cunctis dicuntur caticuminis. ut discant eius membris
renascendo incorporari. per quem possint ascendere
in regnum dī; Et quia ascensio uel ingressus regni fieri
non potest absque fide et sacramentis dominicae passio
nis. recte subinfertur; Et sicut moyses exaltauit
serpentem in deserto. ita exaltari oportet filium homi
nis. ut omnis qui credit in ipsum non pereat. sed habeat
uitam aeternā; Mira magisterii caelestis arte dns
magistrum legis mosaicae. ad spiritalem legis eiusdē
sensum inducit. Recordans historiae ueteris. et

hanc in figura suae passionis atque humanae saluatio
nis factam edisserens; Narrat quippe liber numero
rum quia pertaesus in heremo populus isrl itineris lon
gi ac laboris murmurauit contra dnm et moysen. ideo
que dns inmisit in illum ignitos serpentes. ad quorum
plagas et mortes plurimorum cum clamarent ad
moysen. et ille oraret. iussit eum dns facere serpentem
aeneum et ponere pro signo, qui percussus inquit as
pexerit eum uiuet, et ita factum est. Plage igitur ser
pentium ignitorum, uenena sunt et incentiua uitiorum.
quae animam quam tangunt spiritali morte perimunt;
et bene murmurans contra dnm populus. serpentium mor
sibus sternebatur. ut ex ordine flagelli exterioris. ag
nosceret quantam intus perniciem murmurando pate
retur; Exaltatio autem serpentis aenei. quem dum per
cussi aspicerent sanabantur. passio est nri redemptoris
in cruce in cuius solum fide regnum mortis et peccati su
peratur; Recte enim per serpentes. peccata quae animam
simul et corpus ad interitum trahunt. exprimuntur
non solum quia igniti quia uirulenti quia ad perimen
dum sunt statuti. uerum etiam quia per serpentem pri
mi parentes nri ad peccandum persuasi ac de inmorta
libus sunt peccando mortales effecti; Recte per serpen
tem aeneum dns ostenditur, qui uenit in similitudi
ne carnis peccati; Quia sicut aeneus serpens effigiem qui
dem ignitis serpentibus similem. sed nullum prorsus
in suis membris habuit ardorem ueneni nocentis
quin potius percussos a serpentibus sua exaltatione
sanabat sic nimirum sic redemptor humani generis

non carnem peccati sed similitudinem induit carnis
peccati, in qua mortem crucis patiendo credentes in se
ab omni peccato et ab ipsa etiam morte liberaret.
Sicut ergo moyses exaltauit serpentem in deserto ita
inquit oportet exaltari filium hominis; Quia sicut
illi qui exaltatum pro signo serpentem aeneum aspi
ciebant sanabantur ad tempus a temporaria mor
te et plaga quam serpentium morsus intulerat,
ita et qui mysterium dominicae passionis credendo
confitendo sinceriter imitando aspiciunt saluantur
in perpetuum ab omni morte quam peccando in ani
ma pariter et carne contraxerunt; Unde recte sub
iungitur. Ut omnis qui credit in ipsum non pere
at sed habeat uitam aeternam; Cuius quidem uerbi
patet sensus, quia qui credit in christum non solum perdi
tionem euadit poenarum sed et uitam percipit aeter
nam; Et hoc inter figuram distat et ueritatem quia per
illam uita protelabatur temporalis per hanc uita
donatur sine fine mansura; Sed curandum sollerter
est, ut quod intellectus bene sentit operatio condigna
proficiat quatenus confessio rectae nostrae fidei piae et so
brie conuersando ad perfectionem promissae nobis
uitae mereatur attingere; Uerum quia haec de filio
hominis dicuntur qui exaltari in cruce et mortem
potuit pati ne putaret nichodimus filium tantum
eum hominis esse a quo uita esset exspectanda perpe
tua curauit eidem etiam diuinitatis suae patefacere sa
cramentum unumque et eundem et filium hominis
mundi ostendere saluatorem; Nam sequitur;

Sic enim dilexit ds mundum. ut filium suum unige
nitum daret; ut omnis qui credit in eum non pere
reat, sed habeat uitam aeternã; unde notandum quod
eadem de filio di unigenito replicat, quae de filio hominis
in cruce exaltato praemiserat dicens; Ut omnis qui cre
dit in eũ non pereat, sed habeat uitam aeternã; Quia p
fecto idem redemtor et conditor nr filius di ante sae
cula existens; filius hominis factus est in fine sae
culorum; ut qui per diuinitatis suae potentiã nos cre
auerat ad perfruendã uitae beatitudinem peren
nis; ipse per fragilitatẽ humanitatis nrae nos restau
raret ad recipiendã quem perdidimus uitã; Sequit aũ
Non enim misit ds filium suum in mundũ ut iudicet
mundũ, sed ut saluetur mundus per ipsum; Ergo
quantum in medico est, sanare uenit egrotum; Sed
interimit qui praecepta medici obseruare non uult;
Uenit saluator ad mundum quare saluator dictũ
est mundi nisi ut saluet mundum non ut iudicet
mundũ, saluari non uis ab ipso ex te iudicaberis;
Et quid dicã iudicaberis, uide te quid ait qui credit in
eũ non iudicabitur. Qui autem non credit quid dic
turum sperabas nisi iudicaberis; iã inquit iudicatus
est Nondum apparuit iudicium sed iã factum est
iudicium. Nouit enim dns qui sunt eius; Nouit qui
permaneant ad coronã, qui permaneant ad flam
mã; nouit in area sua triticũ suum nouit et
paleam; nouit et segetẽ nouit zizaniã; Iam iu
dicatus est qui non credit; Quare iudicatus qui
non credidit in nomine unigeniti filii di. Hoc est aũt

iudicium quia lux uenit in mundum, et dilexerunt homi
nes magis tenebras quam lucem. Erant enim mala ope
ra eorum; fratres mei quorum opera bona inuenit dominus?
nullorum. Omnia enim mala opera inuenit; quo
modo ergo quidam fecerunt ueritatem et uenerunt
ad lucem? hoc enim sequitur. Qui autem facit ue
ueritatem uenit ad lucem, ut manifestentur opera
eius, quia in deo sunt facta; quomodo ergo quidam
bonum opus fecerunt, ut uenirent ad lucem id est ad
xpm, et quomodo quidam dilexerunt tenebras. si omnes
peccatores inuenit et omnes a peccato sanat. et serpens
ille in quo figurata est mors domini eos sanat qui morsi
fuerant et propter morsus serpentis erectus est
serpens id est mors domini propter mortales homines
quos inuenit iniustos; quomodo intellegitur hoc est
iudicium quia lux uenit in mundum et dilexerunt
homines magis tenebras quam lucem. Erant enim ma
la opera eorum; quid est enim hoc? quorum enim erant
bona? nonne uenisti ut iustifices impios? sed dilexerunt
inquit tenebras magis quam lucem. Ibi posuit uim;
Multi enim dilexerunt peccata sua, quia qui confitetur
peccata sua et accusat peccata sua, iam cum deo facit:
Accusat deus peccata tua, si et tu accusas, coniungeris
deo; Quasi duae res sunt homo et peccator; Quod au
dis homo deus fecit; Quod audis peccator, ipse homo
fecit; Dele quod fecisti, ut deus saluet quod fecit; O
portet ut oderis in te opus tuum et ames in te opus dei,
Cum autem coeperit tibi displicere quod fecisti, inde in
cipiunt bona opera tua quia accusas mala opera tua,

Initium bonorum operum confessio est operum malorum.
Facis ueritatem et uenis ad lucem. Quid est facis ueri
tatem? non te palpas, non tibi blandiris, non te adulas,
non dicis iustus sum cum sis iniquus et incipis face
re ueritatem. Uenis autem ad lucem ut manifesten
tur opera tua quia in do facta sunt; Quia et hoc ipsum
quod tibi displicuit peccatum tuum non tibi displice
ret nisi ds tibi luceret et eius ueritas tibi ostenderet;
Sed qui etiam ammonitus diligit peccata sua odit
ammonentem lucem et fugit eam ut non arguantur
opera eius mala quae diligit; Qui autem facit uerita
tem accusat in se mala sua non sibi parcit non sibi ig
noscit ut ds ignoscat quia quod uult ut ds ignoscat
ipse agnoscit et uenit ad lucem cui gratias agit quod
ille quid in se occidisse ostenderet dicit dno; Auerte
faciem tuam a peccatis meis; Et qua fronte dicit nisi
iterum dicat qm facinus meum aego agnosco et pecca
tum meum contra me est semper; Sit ante te quod
non uis esset ante dm. Si autem post te feceris peccatum
retorquet tibi illud ds ante oculos tuos et tunc retor
quet quando iam paenitentiae fructus nullus erit.
VII Currite ne tenebrae uos conprehendant. Sequitur
autem Post haec uenit ihs et discipuli eius in iudaeam
terram et illic demorabatur cum eis et illic bapti
zabat, baptizatus baptizat non in eo baptismate bap
tizat quod baptizatus est. Dat baptisma dns baptiza
tus a seruo ostendens humilitatis uiam et perducens
ad baptisma dnm hoc est baptisma suum praebendo hu
militatis exemplum quia ipse non respuit baptisma serui;

et baptismate serui uia praeparabatur dño; Et bapti
zatus est dns uiam se fecit uenientibus ipsum audiam;
Ego sum uia et ueritas et uita, Si ueritatem quaeris
uiam tene Nam ipse est uia quae est ueritas; Audiam
iohannem; baptizabat ihs, diximus quia baptizat ihs; Quo
modo ihs Quomodo dns quomodo di filius quomodo uerbum
sed uerbum caro factum est; Erat autem iohannes
baptizans in aenon iuxta salim; Locus quidem ex no
mine intellegitur quia aquae multę erant ibi; Ae
non iuxta salim. Locus est ubi baptizabat iohannes,
Et ostenditur nunc usque locus in octauo lapide scyto
poleos ad meridiem iuxta salim et iordanem; Non
dum enim missus fuerat iohannes in carcerem; qua
re baptizabat iohannes, quia oportebat ut baptiza
retur dns; Quare oportebat ut dns baptizaretur
ne aliquis magna licet praeditus gratia uel potesta
te contemneret baptizari ipse dns. non contempsit
baptismi sacramentum quamuis in illo non esset quod
mundaretur in baptismo qui nullum habuit pecca
tum quod dimitteretur in baptismi lauacro; Bapti
zatus est dns a seruo ne seruus dni baptismum conte
neret Nondum enim missus fuerat in carcerem
iohannes; Ideo hoc dixit euangelista ut intellegeren
tur haec miracula que ante posuit primo anno doc
trinae dni nri ihu xpi que incipiebat a baptismo suo
acta esse cuius agingesta maxime alios intellexit
euangelistas tacere; Facta est autem quaestio ex dis
cipulis iohannis cum iudaeis de purificatione; Zelan
tes uero discipuli iohannis magistrum quia pluriores

Audiebant concurrere adbaptismum xpi etprae
ferre iudaeos baptismo xpi · itautnouissime uen
tum est adipsum ioh utsolueret questionem quam
habuerunt discipuli illius cumiudaeis dediscretione
interbaptismum xpi etbaptismum ioh etdixerunt ei ∴ Abbatismo ioh
Rabbi quierat tecu transiordanem ecce hic baptizat
etomnes ueniunt adeum · Quasi indignanter quodplu
riores uenissent adbaptismum xpi dixerunt; Omnes
ueniunt adeum et te deserunt tunc dumtua baptismu
baptizatus est ille adcuius baptismu omnes modo con
currunt · Respondit etdixit ; Non potest homo acci
pere quicquam nisiei fuerit datum daecaelo · Uos
mihi testimonium perhibetis quoddixerim · non sum
ego xps ; Si meo testimonio credatis scitote me non esse
xpm sedillum etillius baptismum esse inquo remissio
est peccatorum · et sps scs datur nonmeum inquo tan
tum modo poenitentiae dabatur etfides ineum · De quo
querimoniam nunc habetis · Non potest homo aliquid
accipere nisi fuerit illi datum decaelo ; Ministerium
accepi · quod mihi datum fuit daecaelo ; Praeco sum
ille iudex ; Ego seruus ille dns ; Ille sponsus ego ami
cus sponsi ; Illum oportet crescere me autem minui
Ueniebam uiam illi parare non me exaltare · Ego
uox clamantis ille uerbum patris · Qui post me ue
nit ante me factus est Idest dignitate praelatus est
mihi ; Cuius ego non sum dignus corrigiam calciam
ti eius soluere idest natiuitatis illius quae ex uirgine
natus uenit inmundum enarrare misterium ; Au
distis testimonium meum credite testimonio meo

Concurrite ad illum, in cuius baptismo est remissio
peccatorum; Iste ioh tante auctoritatis habeatur,
ut a populo xps putaretur; Sed ille falsum respuit
honorem, ut solidem potuisset habere ueritatem;
Noluit de se iactare quod non fuit, ne sine eo esset qui se
per fuit. Qui habet sponsam. sponsus est. Ego non su
sponsus; Sed quid sum, amicus sponsi gaudens in
uoce illius; quis est sponsus, ille de quo dicitur. rex
omnis terrae dns. Et adorabunt eum omnes reges ter
rae, omnes gentes seruient ei. Ille sponsus uerus,
sponsa uero sca ecclesia ex omnibus congregata genti
bus. De qua apostolus ait. Disponsaui uos uni uiro uirgi
nem castam, exhibere xpo. Uirgo est, et sponsum habet
que cotidiae generat, et uirgo perpetua permanet.
Uirginitas haec integritas est mentis, caritatis perfec
tio, unitas catholice fidei, pacis concordia castitas in
corpore et anima, quia nihil ualet corporis castitas,
sine catolice fidei integritate; Cuius uirginis idest u
niuersalis ecclesiae amici sunt praedicatores euan
gelicae ueritatis. Et ideo dicit iste ioh; Amicus spon
si qui stat et audit, et gaudio gaudet propter uoce
sponsi; Stat enim qui in fide recta permanet, et quod
credit praedicat; Quare stat. quia non cadit;
quare non cadit. quia humilis est; Iste praecursor
dni in solida petra stabat, dum ait. Non sum ego xps,
non sum ego sponsus, sed amicus sponsi, Qui glori
am illius quaerit qui misit eum, merito non cadit;
Merito stat merito audit uocem sponsi et gaudio
gaudet propter uocem sponsi; Uox ego sponsi est.

Ite docete omnes gentes baptizantes eos innomine pa
tris etfilii etspu sci, Confessusest ergo iohannes
sicut superius audistis quia nonsumego xps. quia
cum discipulos multos faceret ihs etperferretur
adeum uelut utinstigaretur quasinuido eni nar
rauerunt Ecceille facitplures discipulos quamtu
illeconfessusest quidesset etindemeruit adeumpertine
ne quianonest ausus dicere quodestille; hocergodi
xit iohannes; Nonpotest homo accipere quicquam nisi
fuerit ei datum decaelo. Ergoxps dat homo accipit;
Ipsiuos mihitestimonium perhibetis quoddixerim
egononsum xps sedquia missus sum ante illum Quiha
bet sponsam sponsusest Amicus autem sponsi quistat
etauditeum etgaudio gaudet propter uocem sponsi.
Nonsibi gaudium facit dese; Qui uult gaudere dese
tristis erit. Quiautem dedo uultgaudere semper
gaudebit quiads sempiternusest; Uis haberegau
dium sempiternum inhere illiqui sempiternus est.
Talem sedixit ioh; propter uocem sponsi gaudet
amicus sponsi ait nonpropter uocemsuã etstat etau
diteum; Si ergo cadit nonaudieum; deillo enim
quondam quicecidit dictumest etinueritate nons
tetit, dediabolo dictumest. ergostaredebet ami
cus sponsi etaudire quidest stare permanere in
gratiaeius quaaccepit. etauditiuocem adquemgau
deat. Sicerat ioh. nouerat undegaudebat; Nonsi
biadrogabat quodipse nonerat sciebat inlumi
natumse noninluminatorem. Eratenim lumen
uerum ait euangelista quod inluminat omnem

hominem uenientem in hunc mundum· Si ergo omnē
et ipsum ioh· qui a et ipse de hominibus erat; Sequitur
Et dicit iohannes; hoc ergo gaudium meum impletum
est; Quod est gaudium ipsius? ut gaudeat ad uocem
sponsi; Multi enim ideo facti sunt insipientes quia
dixerunt se esse sapientes quos arguit apostolus
in epistola ad romanos dicens; Aestimantes se esse
sapientes stulti facti sunt Ergo ds quod dat gratias
agentibus; Noluit esse hoc ioh gratus esse uoluit Con
fessus est accepisse se et gaudere se dixit propter uocē
sponsi etait· hoc ergo gaudiū meum impletum est,
Illum oportet crescere me autem minui; Quid est hoc
illum oportet exaltari me autem humiliari· Mag
num hoc sacramentum est; Ante quā uenit et dns
ihs homines gloriabantur de se; Uenit ille homo
ut minueretur hominis gloria et augeretur glo
ria dī· Etenī uenit ille sine peccato et inuenit
homines cum peccato· Si sic uenit ille ut dimitteret
peccata ds largiatur homo confiteatur; Etenī
confessio hominis humilitas hominis; miseratio dī
altitudo· Si ergo uenit ille dimittere peccata
Agnoscat homo humilitatem suā et ds faciet mise
ricordiā suam; Illum oportet crescere me autem
minui; hoc est illum oportet dare me autem acci
pere· Illū oportet glorificari me autem confiteri
Intellegat homo gradum suum et confiteatur dō et
audiat apostolum dicentem homini superbienti
et elato et extollere se uolenti; Quid enim habes qd
non accepisti? si autem et accepisti quid gloriaris

quasi non acceperis. Intellegat ergo homo quia acce
pit qui uolebat suum dicere quod non est eius et mi
nuatur. Bonum est illi enim ut ds in illo glorificetur
ipse in se minuatur ut inde augeatur. Haec testimo
nia hanc ueritatem etiam passionibus suis significa
uerunt xps et iohannes. Nam ioh capite minuatus
est. h ut et ibi appareret. Qui dem illum oportet cres
cere me autem minui. hoc est illum oportet exalta
ri me autem humiliari; Hoc enim significat et ipsa
creatura lucis; Nam xps natus est diebus crescenti
bus. ioh uero decrescentibus. ut ostenderetur quide
xps hoc est lumen uerum. et quidem iohannes hoc est
inluminatus ab eo. Crescamus nos in illo et per illum
ut ille crescat in nobis. donec perueniamus ad perfec
tum diem. Audiamus adhuc quid ioh de xpo dixisset
uel quid de se ipso. dicit enim; Qui desursum uenit su
per omnes est. Et qui de terra est de terra loquitur;
Qui desursum uenit super omnes est. id est xps; Qui
autem est de terra terra est et de terra loquitur.
id est iohannes; Quomodo ergo de terra loquitur. om
nis homo terrenus est et dum terrena loquitur de
terra loquitur; Qui uero inluminatus est ab eo
qui est lumen uerum. de diuinis loquitur; Ergo seor
sum est gratia di. seorsum natura hominis; Carnalis
carnaliter. aestimat carnaliter suspicatur. Dum ue
nit gratia di inluminans hominem. caelestia loqui
tur. Sicut dictum est; Qui inluminas lucernam
meam dne. ds meus inlumina tenebras meas; Hoc
est illum oportet crescere. me autem minui. Ergo ioh

h xps in cruce exaltatus est.

quod ad iohannem pertinet de terra est et de terra lo
quitur. Si quid diuinum a iohanne audisti inlumi
nantis est non recipientis; Qui de caelo uenit super
omnes est et quod uidit et audiuit hoc testificatur et
testimonium eius nemo accepit Qui de caelo uenit sup
omnes est dns noster ihs xps de quo superius dictum est
Nemo ascendit in caelum nisi qui de caelo descendit fi
lius hominis qui est in caelo; est autem super omnes et
quod uidit et audiuit hoc loquitur Habet enim et pa
trem ipse filius di. habet et patrem et audit a patre;
et quod audiuit a patre quid est, quis hoc explicat quan
do lingua mea quando cor meum sufficere potest uel
cor ad intellegendum uel lingua ad proferendum.
quid est quod filius audiuit a patre, forte filius est uer
bum patris Audiuit immo filius uer bum patris est. Cū
ergo uerbum di filius sit filius autem locutus est nobis
non uerbum suum sed uerbum patris se nobis loqui uolu
it qui uerbum patris loquebatur Hoc ergo quomo
do docuit & oportuit dixit iohannes: Qui de caelo ue
nit super omnes est & quod uidit & audiuit illud tes
tatur & testimonium eius nemo accepit Si nemo ut
quid uenit, quorundam ergo nemo est. Quidam po
pulus preparatus ad iram di damnandus cum diabulo;
Horum nemo accipit testimonium xpi Nam si omnino
nemo nullus homo. Quid est quod sequitur, qui ac
cipit testimonium eius signauit quia ds uerax est
certe ergo nemo. Si tu ipse dicis qui accipit testimoniū
eius signauit quia ds uerax est Responderet ergo for
tasse interrogatus ioh. et diceret nobis; quid dixerim

nemo enim quidam populus natus ad irandi· et ad
hoc praecognitus qui sint [illegible] enim credituri· et qui
non sint credituri non unde dicit dns qui sunt perse
ueraturi· in eo quod credi derunt et qui sint lap
suri non [illegible] ait ds et numerati sunt deo omnis futu
ri in uitam aeternam Testimonium eius qui ue
nit de caelo nemo accipit; Qui autem accipit tes
timonium eius signauit quia ds uerax est; Signa
ui dixit hoc est signum ponit in corde suo quasi singu
lare et speciale aliquid hunc esse dm uerum qui
missus est ob salutem humani generis qui de signa
uit quia ds uerax est, nisi quia homo mendax est
ds uerax est; quia nemo hominum potest dicere quod
ueritatis est nisi inluminetur ab eo qui mentiri non
potest; Ds ergo uerax est xps autem ds, Uis probare,
accipe testimonium eius et inuenis; Qui enim accipit
testimonium eius signauit quia ds uerax est qui ipse
qui de caelo uenit et descendit et super omnes est ds ue
rax est; Quem enim misit ds uerba di loquitur; Ip
se est ds uerax ipse est ds et dns noster ihs xps de quo
apostolus ait· Postquam uenit plenitudo tem
poris misit ds filium suum factum ex muliere
factum sub lege· quem enim misit ds uerba di lo
quitur. hoc utique de xpo dicebat ut se ab illo dis
tingueret quid enim iohanne non ne ds misit an
non ipse dixit missus sum ante eum et qui me mi
sit baptizare [illegible] in aquam et de illo dictum
est· Ecce mitto angelum meum ante te et
praeparabit uiam tuam, Nonne et ipse uerba di

loquitur dequo etiam dictum est quod sit ampli
us quam propheta; si ergo et ipsum ds misit et uer
ba di loquitur; quomodo ad distinctionem de xpo
eum dixisse accipimus quem enim misit ds uerba
di loquitur; sed unde quid adiungat; Non enim
ad mensuram dat ds spm. Audi apostolum dicen
tem; Secundum mensuram donationis xpi; ho
minibus ad mensuram dat; unico filio non dat
ad mensurā; Quomodo hominibus ad mensuram.
Alii quidem datur per spm sermo sapientiae; alii
sermo scientiae secundum eundem spm. Alii fides
in eodem spu. Alii prophetia. Alii iudicatio spuum
Alteri genera linguarum. Alii dona curationū;
Numquid omnes prophete; numquid omnes doc
tores; numquid oms uirtutes; numquid oms do
na habent sanitatum; numquid oms linguas lo
cuntur; numquid oms interpraetantur; Aliud
habet ille aliud iste; Et quod habet ille non ha
bet iste mensura est diuisio quaedam donorum
Ergo hominibus mensura datur et concordia
ubi unum corpus facit; Quomodo aliud accipit
manus ut operetur; aliud oculus ut uideat
aliud aures ut audiet; aliud pes ut ambulet; a
nima tamen una est; quae agit omnia in manu
ut operetur in pede ut ambulet in aure ut audi
at in oculo ut uideat; sic sunt etiam diuersa do
na fidelium tamquā mībris ad mensurā cuique
propria distributa; Sed xps quidē non ad men
suram accepit audiemi adhuc quod sequitur quia

defilio dixerat ; nonenim admensuram dat ds
spm. pater diligit filium etomniadedit inmanueius.
Addidit omnia dedit inmanueius utnosset ethic
quamdistincte dictum est. pater diligit filium ;
Quareenim pater nondiligit iohannem. ettamen
nonomnia dedit inmanueius. pater nondiligit
paulum. ettamen nonomniadedit inmanueius.
pater diligit filium. sedquomodo pater filium. non
quomodo [illegible] dns seruum ; Quomodo unicũ
nonquomodo adoptatum Itaque omnia dedit in
manueius Quidest omnia. uttantus sitfilius.
quantus estpater Sequitur. Cumergo audis
set ihs quiaaudierunt pharisei quiaihs pluresdis
cipulos facit quamiohannes etbaptizat. quamquã
ihs nonbaptizaret seddiscipulieius. reliquitiude
am terram. etabiit ingalileam ; Utique dns si
sciret pharisaeos itadese cognouisse quodplures
discipulos faceret etquodplures baptizaret uthoc
eis adsalutem pertineret sequendieum utetipsi es
sent discipuli etipsiuellent abeo baptizari magis
nonrelinqueret iudeam terram. sedpropter illos
maneretibi. quiauero cognouiteum scientiam.
simul cognouit etinuidentiam ; Quianonhoc prop
terea didicerunt utsequerentur abitinde Pote
rat quidem ille etpraesens abhis nonteneri sinol
let nonocciidi sinollet quipotuit etnonnasci sinol
let. sedquia inomnire quamgessit uthomo. homi
nibus insecredituris praebebat exemplum. quia
unusquisque seruusdi non peccat. siseccesserit ina

lium locum uidens furorem fortem persequentium
se aut querentium in malum animā suam · uidere
tur autem sibi seruus dī peccare ē facere nisi infaci
endo dn̄s praecessisset ; fecit hoc ille magister bo
nus ut doceret non quod timeret ; fortassis etiam
hoc moueat cur dictum sit baptizabat ihs plures
quam iohannes et postea quam dictum est baptiza
bat subiectum est quamquam ihs non baptizaret
sed discipuli eius ; Quid ergo · falsum dictum erat et
correctum est cum additum est quamquam ihs non
baptizaret sed discipuli eius · An utrumque uerum
quia ihs et baptizabat et non baptizabat ; baptizabat
enim quia et ipse mundabat ; Non baptizabat quia
non ipse tingebat ; Praebebant discipuli ministe
rium corporis praebebat ille adiutorium maies
tatis ; Quando enim cessaret a baptizando qui non
cessat a mundando · de quo dictum est ab eodem
iohanne · per iohannis baptistae personam dicentis
hic est qui baptizat · Ergo ihs adhuc baptizat et
quousque baptizandi sunt qui baptizandi sunt
ihs baptizat ; Securus homo accedat ad inferiorē
ministrum habet enim superiorem magistrum
Sed forte aliquis baptizat xp̄s quidem in spū non
in corporem quasi uero alterius dono quam illius
quisquam etiam sacramento corporalis et uisibilis bap
tismatis inbuatur · uis nosse quia ipse baptizat non
solum spū sed etiam aqua audi apostolum ; Sicut xp̄s
inquid dilexit ecclesiam suā et se ipsum tradidit pro ea
mundans eam lauacro aquae in uerbo ut exhiberet

sibi ipsi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut
rugam / aut aliquid eius modi; Mundans eam / unde
lauacro aquae in uerbo · tolle aquam / non est bap
tisma; Tolle uerbum / non est baptisma. quaeri enim
solet si in hoc baptismo discipulorum xpi sps scs da
retur / propter uerba quae in sequenti huius e
uangelii loco leguntur · ubi dicitur sps scs non
dum fuerat datus · quia ihs non fuerat glorificatus.
profecto dabatur sps scs in hoc discipulorum xpi
baptismo licet non ea manifestatione qua post
ascensionem xpi / decima die in igneis linguis da
tus est; quod quedam [illegible] latenter quaedam uero
per uisibilem creaturam uisibiliter ds operatur,
pertinet ad gubernationem prudentiae qua omnes
diuine actiones locorum / temporumque ordinis
distinctione pulchaerrima aguntur; Quomodo
autem ipse dns secum habebat utique spm scm in ip
so homine quem gerebat quando ut baptizaretur
uenit ad iohannem / et tamen postea quam baptiza
tus est / descendere in eum columbae specie sps scs ui
sus est / sic intellegendum est · Ante manifestum et
uisibilem aduentum spsci quoscumque scos eum
latenter habere potuisse; Ita sane hoc diximus / ut in
tellegamus etiam ipsam uisibilem demonstrationem
spsci qua aduentus eius dicitur ineffabili uel etiam
incogitabili modo largius in hominum corda ple
nitudinem eius infusam · Sequitur · Reliquit iu
deam et abiit iterum in galileam quid est reliquit
iudaeam nisi reliquit infidelitatem illorum qui eu

recipere noluerunt et lapidem quem aedificare debu
erunt reprobauerunt et habuit per apostolos in gali
leam id est in uolubilitate huius mundi. Praecipiens
apostolis ite docete omnes gentes baptizantes eos in
VIII nomine patris et filii et sps sci. Oportebat enim eum
transire per samariam. In lectione uero euangelii in
firmitatem humani generis suscepisse dnm ihm xpm
plenissime nobis scs euangelista monstrauit. Siqui
dem cum dixisset uenisse dnm in ciuitate samariae
quae dicitur sichar iuxta praedium quod dedit ia
cob filio suo ioseph in quo praedio erat fons iacob ad
didit; Ihs inquit fatigatus ex itinere sedebat sic su
pra puteum. quod scs iacob ioseph filio suo dereliquer
rat; Quod praedium non tam ioseph quam xpo arbi
tror derelictum. cuius figuram scs ioseph patriarcha
portauit quem uere sol adorat et luna et omnes
stelle benedicunt; Ad hoc praedium ideo uenit dns
ut samaritani qui hereditatem sibi patriarche isrl
uindicare cupiebant agnoscerent possessorem suum
et conuerterentur ad xpm qui legitimus patriarchae
heres est factus; Dixit enim euangelista Ihs autem
fatigatus ex itinere sedebat sic supra puteum;
Euangelica sacramenta in dni nri ihu xpi dictis fac
tisq; signata non omnibus patent et ea nonnulli mi
nus diligenter minusque sobriae interpraetan
do asserunt; plerumque pro salute pernitiem
et pro cognitione ueritatis errorem; Inter que
illud est sacramentum quod scriptum est. dnm hora
diei sexta uenisse ad puteum iacob fessumque ab

itinere resedisse. a muliere samaritana potum pe
tisse. & cetera que in eodem loco scripturarum discu
cienda et pertractanda dicuntur. De quare id primu(m)
tenendum est. quod in omnibus scripturis summa ui
gilantia custodiri oportet. ut secundum fidem sit sa
cramenti diuini expositio; Hora igitur diei sexta uenit
ad puteum dns nr; Uideo in puteo tenebrosam profun
ditatem; Admoneo ergo. intellege mundi huius in
fimas partes. id est terrenas quo uenit dns ihs hora sex
ta. id est sexta aetate generis humani. tamquam se
nectute ueteris hominis. quo iubemur exui. ut in
duamur nouo qui secundum dm creatus est; Nam sex
ta aetas. senectus est; quo prima infantia. secunda
pueritia. tertia adolescentia. quarta iuuentus.
quinta grauitas; Ueteris itaque hominis uita que
secundum carnem temporali conditione peragit.
sexta aetate senectute ut dixi humani generis dns
nr creator nobis et reparator aduenit. ut mori
ente scilicet uetere homine nouum in se constitueret.
quem exutum luto terreno. in caelestia regna trans
ferret; Ergo nunc puteus ut dictum est. mundi hu
ius terrenum laborem et errorem tenebrosa pro
funditate significat; Et qm exterior homo uetus.
et nouus interior. dictum est ab apostolo; & si exte
rior homo noster corrumpitur. sed interior
renouatur de die in diem; Rectissime omnino qm
omnia uisibilia ad exteriorem hominem pertinent.
quibus xpiana disciplina renuntiat. hora sexta ue
nit dns ad puteum id est medio die. unde iam incipit

sol iste uisibilis declinari in occasum · quoniam et nobis uocatis a xp̄o ab inuisibilium amore · homo interior recreatus ad interiorem lucem quae numquam occidit reuertatur secundum apostolicā disciplinā · non quaerens quae uidentur · sed quae non uidentur; Quae enim uidentur temporalia sunt · quae autem non uident̄ aeterna sunt; Quod autem fatigatus uenit ad puteū; infirmitatem carnis significat; Quod sedit humilitatem · quia et inbecillitatem carnis pro nobis suscepit · et homo hominibus tam humiliter apparere dignatus est; De hac infirmitate carnis propheta dicit; homo in plaga positus et sciens ferre inbecilitatē; De humilitate uero apostolus loquitur dicens; humiliauit se · factus subditus usque ad mortē; Quāquam illud quod sedit · quoniam solent doctores sedere · possit alio intellectu non humilitatis modestiā · sed magistri demonstrare personā; Sed quaeri potest · quare a muliere samaritana quae aquae inplende gratia uenerat bibere postulauerit · cum ipse postea spiritalis fontis affluentiam se petentibus dare posse praedicauerit; Sed scilicet sitiebat dn̄s mulieris illius fidem · quae quoniam samaritana erat · et sol et samaria idolatriae imaginem sustinere; Ipsi enim separati a populo iudaeorum simulacris mutorum animalium · id est uaccis aureis animarum suarum decus addixerant; Uenerat autem ihs dn̄s nr̄ ut gentium multitudinē quae simulacris seruierat · ad munimentum fidei xp̄ianae · et incorruptae religionis adduceret; Non enim est inquit sanis opus medicus · sed male

habentibus; Ergo eorum fidem sitit, pro quibus san
guinem fudit; Dixit ergo ad eam ihs; Mulier da
mihi bibere, et ut noueris quid sitiebat dns ihs. Post
paululum ueniunt discipuli eius qui perrexerant
in ciuitatem ut cibos emerent; Dicunt ei; Rabbi man
duca; Ille autem dixit eis; Ego habeo escam mandu
care quam uos nescitis; Dicunt ergo discipuli eius
ad alterutrum; Numquid aliquis ei attulit mandu
care; Dixit eis ihs; Cibus meus est, ut faciam uolunta
tem eius qui me misit, et ut perficiã opus eius; Num
quid hic intellegitur alia uoluntas patris qui eum
misit, et opus eius quod perficere uelle respondit, ni
si ut nos ad fidem suam a perniciosa mundi errore
conuerteret, qualis est ergo cibus eius, talis et potus;
Quapropter hoc in illa muliere sitiebat, ut faceret
in ea uoluntatem patris et perficeret opus eius; Sed
carnaliter intellegens respondit; Tu cum sis iudae
us quomodo a me bibere poscis, cum sim mulier sama
ritana; Non enim coutuntur iudaei samaritanis;
Cui dns ihs dixit; Si scires donũ di et quis est qui dicit tibi
da mihi bibere, tu magis petisses ab eo ut dedisset ti
bi aquam uiuam; et hinc ei ostendit non se talem
aquam petisse, qualem ipsa intellexerat; Sed quia ip
se sitiebat fidem eius, eidem sitienti spm scm dare cupie
bat. Hanc enim recte intellegimus aquam uiuam
quod est donum di; Sicut ipse ait; Si scires donum di;
et sicut idem iohannes testatur alio loco dicens, quod
stabat ihs et clamabat; Si quis sitit, ueniat et bibat;
Qui credit in me sicut dixit scriptura, flumina de eius

uentre fluent aquae uiuae; Consequenter omnino
qui credit in me inquit flumina de uentre eius fluent
aquae uiuae. Quia primo credimus ut haec dona me
reamur. haec ergo flumina aquae uiuae que illi mu
lieri uolebat dare, merces est fidei quam prius in illa
sitiebat, Cuius aquae uiuae interpraetatione ita sibi
est. hoc autem dicebat inquit de spu quem accepturi
erant hi qui in eum credituri erant; Nondum autē
erat sps datus, quia ihs nondum fuerat clarificatus,
hoc itaque donum sps scs est, quod post suam cla
rificationem dedit ecclesiae. Sicut alia scriptu
ra dicit; Ascendens in altum captiuam duxit cap
tiuitatem, Dedit dona hominibus; Sed adhuc il
la mulier carnaliter sapit, sic enim respondit; Dñe
neque hauritorium habes et puteus altus est, un
de mihi habes dare aquam uiuam. Numquid tu ma
ior es patre nro iacob, qui dedit nobis hunc puteum,
et ipse ex eo bibit, et filii eius et pecora eius. Nunc e
ro iam dns exponit quid dixerit; Omnis inquit qui
biberit de aqua hista sitiet iterum; Qui autem bibe
rit de aqua quam ego dedero non sitiet in sempiter
num; Sed aqua illa quam dedero fiet in eo fons
aquae salientis in uitam aeternam, Sed adhuc
mulier prudentiam carnis amplectitur, quid enī
respondit; Dñe da mihi hanc aquam ut neque siti
am neque ueniam huc haurire; Dicit ei ihs, uade
uoca uirum tuum, et ueni huc; Cum sciret eam ui
rum non habere, cur hoc dixerit quaeritur, nam
que cū mulier dixerit n̄ habeo uirū; Dixit ei ihs, bene

dixisti non habere te uirum; Quinque enim uiros habu
isti et nunc quem habes non est tuus uir; hoc uerum
dixisti. Sed non sunt haec carnaliter accipienda.
ne huic ipsi adhuc mulieri samaritanae similes es
se uideamus; Sed de illo dono di si aliquid iam gustaui
mus, spiritaliter ista tractemus; Quinque uiros quin
que libros qui per moysen ministrati sunt nonnulli
accipiunt; Quod autem dictum est et nunc quem ha
bes non est tuus uir, de se ipso dn̄m dixisse intellegunt.
ut iste sit sensus. Primo quinque libros moysi quasi
quinque uiris seruisti. nunc autem quem habes id est
quem audis non est tuus uir, quia nondum in eum cre
didisti; Sed qm̄ nondum credens xp̄o adhuc utique illo
rum quinque uirorum id est quinque librorũ copula
tione tenebatur; potest moueri quomodo dici potuerit
quinque uiros habuisti quasi nunc eos iam non haberet.
cum adhuc utique ipsis subdita uiueret; Deinde cum
quinque libri moysi nihil aliud quam xp̄m praedicent;
Sicut ipse ait, si crederetis moysi, forsitan et mihi; Ille enim
de me scripsit; Quomodo potest intellegi a quinq;
illis libris recedere hominem ut ad xp̄m transeat.
Cum ille qui credit in xp̄m non relinquendos quinque il
los libros, sed spiritaliter intellegendos multo beati
us amplectatur; Est ergo alius intellectus. ut quin
que uiri intellegantur quinque corporis sensus. unus
qui ad oculos pertinet. quo lucem istam uisibilem.
et quoslibet colores formasque corporum cernimus;
Alter est aurium. quo uocum et omnium sonorum mo
menta sentimus; Tertius narium. quo uaria odorũ

suauitate delectamur; Quartus in ore gustus, dul
cia et amara sentit et omnium saporum habet examen;
Quintus per totum corpus tangendo diiudicat calida
et frigida, mollia et dura, lenia et aspera, & quicquid
aliud est quod tangendo sentimus; Istis itaque car
nalibus quinque sensibus, prima hominis aetas inbui
tur necessitate naturae mortalis, qua ita post pecca
tum primi hominis nati sumus, ut nondum reddita
luce mentis, carnalibus sensibus subditi, carnalem
uitam sine ulla ueritatis intellegentia transeamus;
tales necesse est esse infantes, et paruulos pueros, qui non
dum possunt accipere rationem; Et quia naturales sunt
isti sensus qui primam aetatem regunt et deo artifice
nobis tributi sunt, recte dicuntur uiri id est mariti tā
quam legitimi, quoniam non eos errorum uitio proprio, sed di ar
tificio natura contribuit; Cum autem quisque uene
rit ad eam aetatem cui iam possit capax esse ratio
nis, si ueritatem statim conpraehendere potuerit,
non iam illis sensibus rectoribus utetur. Sed habebit
uirum spiritum rationalem, cui sensus illos in famulatū
redigat, seruituti subiciens corpus suum cum anima.
non iam uiris quinque id est quinque corporeis sen
sibus subdita est, sed uerbum diuinum habet legiti
mum uirum, cui copulata et inherens cum et ipse
spiritus hominis heserit xpo; Quia caput uiri xps est, am
plexus spiritalia aeternae uitae sine ullo separatio
nis timore perfruitur; Quis nos enim separare potu
erit a caritate xpi? sed quoniam illa mulier errore tene
batur quae significabat multitudinem saeculi uanissi

per stitionibus subiugari post tempora illa quinque
carnalium sensuum quibus prima aetas ut diximus
regitur non eam uerbum di acceperat in coniugium
sed complexu adulterino diabolus optinebat. Itaque
illi dns dicit. Uidens eam esse carnalem id est carna
liter sapere; Uade uoca uirum tuum et ueni huc; Id
est remoue te ab affectione carnali in qua nunc cons
tituta es. unde non potes intellegere quae loquor et uo
ca uirum tuum idest spm intellegentiae praesens esto.
Est enim animae quasi maritus quodam modo sps homi
nis qui animalem affectionem tamquam coniugem
regit. Non ille sps scs qui cum patre & filio incom
mutabiliter datur sed sps hominis. De quo aposto
lus dicit; Nemo scit quid est in homine nisi sps homi
nis; Nam ille sps scs sps dei est de quo iterum dicit; Sic
et quae di sunt nemo scit nisi sps di; hic ergo sps hominis
cum praesens est id est intentus est et se pie deo subicit
intellegit homo quae spiritaliter dicuntur; Cum autem
diaboli error tamquam absente intellectu in anima
dominatur adulter est; Uoca ergo inquid uirum
tuum idest spm qui est in te quo potest homo intelle
gere spiritalia. Si eum lux ueritatis inlustret ipse
adsit cum loquor tibi ut spiritalem aquam possis ac
cipere; Et cum illa diceret non habeo uirum; bene in
quit dixisti; Quinque enim uiros habuisti; Id est quin
que sensus carnis te in prima aetate rexerunt et nunc
quem habes non est tuus uir quia non est in te sps qui in
tellegat dm cum quo legitimum potes habere con
iugium sed error diaboli potius dominatur qui te

adulterina contaminatione corrumpit. Et fortas
se ut intellegentibus indicaret quinque memora
tos corporis sensus quinque uirorum nomine signifi
cari. post quinque carnales responsiones. ista mulier
sexta responsione nominat xpm. Nam prima eius
responsio est. tu cum sis iudaeus quomodo a me bi
bere petis. Secunda & responsio dne neque in quo haurias habes.
et puteus altus. Tertia. dne da mihi hanc aquam ut
neque sitiam neque ueniam huc haurire. Quarta non
habeo uirum. Quinta uideo quia propheta es tu. pa
tres nri in monte hoc adorauerunt. Nam ista responsi
o carnalis est. Carnalibus enim datus fuerat locus
terrenus ubi orarent. Spiritales autem spu et ue
ritate oraturos dns dixerit. quod postea quam locutus
est. Sexta mulieris responsio xpm fatetur omnium
istorum esse doctorem. dicit enim. Scio qm mes
sias uenit qui dicitur xps cum uenerit ipse nobis ad
nuntiabit omnia. sed adhuc errat. quia eum quem uen
turum sperat uenisse non uidet. Uerumtamen mi
sericordia dni nunc error iste tamquam adulter
expellitur. dicit enim ei ihs. Ego sum qui tecum lo
quor. Quo audito illa non respondit. sed statim
relicta hydria sua abiit in ciuitatem festinans ut
euangelium et dni aduentum non tantum crederet.
sed etiam praedicaret. Ne hoc quod relicta hydria
discessit neglegenter praetereundum est. Hydria
enim fortasse amorem saeculi huius significat id
est cupiditatem. qua sibi homines de tenebrosa pro
funditate cuius imaginem puteus gerit. hoc est de

terrena conuersatione hauriunt uoluntatem. qua
percepta iterum melius appetitum inardescant; Si
cut de aqua illa qui biberit sitiet iterum; Oporte
bat autem ut xpo credens saeculo renuntiaret. et re
licta hydria cupiditatem saecularem se reliquisse
monstraret; Non solum corde credens ad iustitiam.
sed etiam ad salutem ore confessura & praedicatura qd
credidit; Dicit ei mulier Dne uideo quia propheta
es tu; Coepit uenire uir. Nondum plene uenit. prophe
tam dnm putat[illegible]; Erat quidem et propheta. Nam
de seipso ait; Non est propheta sine honore. nisi in pa
tria sua; Item de illo dictum est ad moysen. prophetam
eis suscitabo de fratribus eorum similem tui. Simi
lem scilicet ad formam carnis, non ad eminentiam
maiestatis; Ergo inuenimus dnm ihm dictum prophe
tam. proinde iam non multum errat mulier ista;
Uideo inquit quia propheta es tu. incipit uirum ad
ulterum excludere; Uideo quia propheta es. et inci
pit quaerere quod illam solebat mouere; Contentio
quippe fuerat inter samaritanos et iudaeos; Quia iu
daei in templo a solomone fabricato adorabant dm.
samaritani longe inde positi non in eo adhorabant;
Et ideo iudei meliores se esse laetabantur. quia in tem
plo adorabant dm; Non enim coutuntur iudaei sa
maritanis, quia dicebant eis quomodo uos letatis. et ideo
uos nobis meliores esse peribetis. quia templum habe
tis quod nos non habemus? numquid patres nri qui do
placuerunt in illo tempore [illegible] adorauerunt ubi nos su
mus. melius ergo nos inquiunt [illegible] in hoc mon

nonne in isto monte adorauerunt

te dm̄ rogamus ubi patres nostri rogauerunt;
Contendebant utrique ignari quia uirum non ha
bentes illi pro templo isti pro monte inflabantur
aduersus inuicem Dn̄s tamen modo quid docet mu
lierem tamquam cuius uir coeperit praesens esse
Dicit ei mulier; Dn̄e uideo quia propheta es tu patres
nostri in monte hoc adorauerunt. et uos dicitis quia
hierosolimis adorare oportet; Dicit ei ih̄s. mulier
crede mihi. ueniet [illegible] enim ecclesia sicut dictum est
in canticis canticorum. Dilectus meus loquitur mi
hi. surge propera amica mea. sponsa mea. columba
mea. inmaculata mea et ueni; Iam enim hiems
transiit. imber abiit. flores aparuerunt in terra.
tempus p^x^tationis aduenit. uox turturis audita
est in terra nostra; Merito iam praesente uiro audit
mulier crede mihi; Iam enim est in te qui credat.
quia praesens est uir tuus; Coepisti adesse intellec
tu. quando me prophetam appellasti; Mulier cre
de mihi. Quia nisi credideritis non intellegetis; Er
go mulier crede mihi. quia ueniet hora quando neq;
in monte hoc. neque in hierusolimis adorabitis patrē;
Uos adoratis quod nescitis. nos adoramus quod sci
mus. quia salus ex iudaeis est; Sed ueniet hora quād
[illegible] et nunc est; Quae ergo hora. quando ueri ado
ratores adorabunt patrem in sp̄u et ueritate; Non
in monte isto non in templo, sed in sp̄u et ueritate;
Sp̄s est ds̄; Si corpus esset ds̄. oportebat eū adorari in
monte. quia corporeus est mons; Oportebat eum ado
rari in templo quia corporeum est templum; Sp̄s est ds̄.

et eos quia adorauit eum · in spu oportet adorare, Nos
adoramus quod scimus · uos adoratis quod nescitis · qm
salus ex iudaeis est; Multum dedit iudaeis; Sed noli
istos reprobos accipere; Parietem illum accipe,
cui adiunctus est alius · ut pacati in lapide angula
ri, quod est xps copularentur; Unus enim paries
a iudaeis · unus a gentibus; Longe a se isti parietes ·
sed donec in angulo coniungantur; Alieni gene
autem hospites erant et peregrini a testamentis di;
secundum hoc ergo dictum est · nos adoramus quod
scimus; Ex persona quidem iudaeorum dictum est,
sed non omnium iudaeorum; Non reproborum iudae
orum, sed de qualibus fuerunt apostoli · quales fue
runt prophete · quales fuerunt illi omnes sci qui om
nia sua uendiderunt · et praetia rerum suarum ad pe
des apostolorum posuerunt; Non repulit enim
ds plebem suam quam praesciuit; Audiuit hoc mu
lier ista et addidit; Iamdudum propheta dixerat ·
uidit alia dicere eum cum quo loquebatur · quae iã
plus essent quam propheta et quid respondit uidete;
+ Dicit ei mulier; Scio quia messias uenit qui dicitur
xps; Cum ergo uenerit ille nobis omnia demons
trabit, Quid est hoc · modo inquit de templo con
tendunt iudaei et nos de monte contendimus · Cu
ille uenerit · montem spernet et templum euertet ·
docebit nos iste omnia · ut in spu et ueritate noue
rimus adorare; Sciebat qui eam posset docere, sed
iam docentem nondum agnoscebat; Iam ergo dig
na erat cui manifestaretur; Messias autem unctus e,

Unctus grece xps est, hebraice messias est, Ergo
dicit ei mulier. scio quia messias uenit. qui dicitur xps.
cum ergo uenerit ille nobis adnuntiabit omnia;
Dicit ei ihs, ego sum qui loquor tecum; Uocauit uirū
suum. factus est uir eius caput mulieris. factus est
xps caput uiri; Iam mulier ordinatur in fide. et
regitur bene uictura; Postea quam audiuit hoc.
Ego sum qui loquor tecum, iam ultra quid diceret
quando xps dns manifestare se uoluit mulieri cui
dixerat crede mihi; Et continuo uenerunt discipu
li ē mirabantur quia cū muliere loquebatur; Quia
quaerebat perditam. qui uenerat quaerere quod pe
rierat, hoc illi mirabantur; bonum enim mirabā
tur. non malum suspicabantur; Nemo tamen dix̃
quid queris? aut quid loqueris cum ea; Reliquit ergo
hydriā suam mulier audito ego sum qui loquor tecum;
Et recepto in corde xpo dno quid faceret. nisi iam hydri
am dimitteret et euangelizare curreret. proiecit
cupiditatem et properauit adnuntiare ueritatem;
Discant qui uolunt euangelizare. proiciant hy
driam ad puteum. Recordamini quid superius dixe
rim de hydria; Uas erat unde aqua auriebatur. Gre
co nomine appellatur hydria quam greece aqua
hydor dicitur tamquā si aquarium diceretur;
Proiecit ergo hydriam. que non iam usui sed oneri fu
it; Auida quippe desiderabat aqua illa satiari;
Ut nuntiaret xpm. onere abiecto cucurrit ad ciui
tatem; Et dicit illis hominibus, uenite et uidete
hominem. qui dixit mihi omnia que feci; Pede tētim

neilli quasi iam irascerentur et indignarentur, et
persequerentur; Uenite et uidete hominem. qui
dixit mihi omnia que feci; Numquid ipse est xps:
Exierunt de ciuitate et ueniebant ad eum. et roga
bant eum discipuli dicentes; rabbi manduca. Ierant
enim emere cibos, et uenerant. Ille autem dixit
Ego cibum habeo manducare, quem uos non scitis;
Dicebant ergo discipuli ad inuicem. numquid aliquis
adtulit ei manducare. Quid mirum si mulier illa
non intellegebat aquam. ecce discipuli nondum in
tellegunt escam; Audiuit autem cogitationes il
lorum. etiam instruit ut magister; Non per circui
tum sicut illa cuius adhuc uirum requirebat; sed
iam aperte; Meus inquid cibus est, ut faciam uo
luntatem eius qui me misit; Ergo et potus ipse erat
in illa muliere, ut faceret uoluntatem eius qui eum
misit; Ideo dicebat sitio, da mihi bibere; Scilicet
ut fidem in ea operaretur, et fidem eius biberet. et
eam in corpus suum traiceret; Corpus enim eius ē
ecclesia; Ergo inquit ipse est cibus meus, ut faciam
uoluntatem eius qui me misit. Nonne uos dicitis
quod adhuc quattuor menses sunt, et messis uenit.
In opus feruebat. et operarias mittere disponebat;
Uos quattuor menses conputatis ad messem. ego
uobis aliam messem albā et paratam ostendo;
Ecce dico uobis leuate oculos uestros. et uidete quia
iam albae sunt regiones ad messem; Ergo messores
missurus est; In hoc enim est uerbum uerum quia
alius est qui metit. alius est qui seminat; ut et qui

seminat simul gaudeat, et qui metit; Ego misi
uos metere, quod uos non laborastis; Alii labo
rauerunt, et uos in eorum laborem introistis;
Quid ergo messores misit non seminatores? quo
messores. ubi iam alii laborauerunt; Nam ubi iā
laboratum erat, utique seminatum erat; Et quod
seminatum erat iam maturum factum. falcem et
trituram desiderabat; Quo ergo erant messores
mittendi? ubi iam prophete praedicauerunt;
Ipsi enim seminatores; Nam si ipsi non seminatores,
unde ad illā mulierem peruenerat scio quia messi
as uenit? Iam ista mulier fructus maturus erat.
et erant albae messes. et falcem quaerebant; Mi
si uos metere quod non seminastis; Alii seminaue
runt, et uos in eorū labores introistis; Qui labora
uerunt? ipse abraham. isaac et iacob. Legite labo
res illorum; In omnibus eorum laboribus prophe
tia xpi, et ideo seminatores moyses et ceteri patri
arche & omnes prophetae? quanta pertulerunt in
illo frigore quando seminabant; Ergo iam in iu
daea messis parata erat, merito ibi tamquā matu
ra seges fuit. quando tot milia hominū praecia re
rū suarū afferebant. et ad pedes apostolorum ponen
tes, expeditis humeris a sarcinis saecularibus xpm
dnm sequebantur. uere matura messis; Quid inde fac
tum est de ipsa messe. eiecta sunt pauca grana et se
minauerunt orbem terrarum. et surgit alia mes
sis. quae in finem seculi metenda est; De ipsa messe
dicitur, qui seminant in lacrimis in gaudio metent.

Ad istam ergo messem non apostoli sed angeli mit
tuntur; Messores inquit angeli sunt; Ista ergo
messis crescit inter zizania et expectat purgari
in finem; Illa uero messis iam matura erat quo
prius missi sunt discipuli ubi prophete labora
uerunt; Sed tamen fratres uidete quid dictum
sit simul gaudeat et qui seminat et qui metit
Disparis temporis labores habuerunt sed gau
dium pariter perfruentur mercedem simul
accepturi sunt uitam aeternam; Ex ciuitate autem
illa multi crediderunt in eum propter sermones
eius non propter uerbum mulieris testimonium
perhibentis quia dixit mihi omnia quaecumque fe
ci; Cum uenissent autem ad illum samaritani ro
gauerunt ut apud eos maneret et mansit ibi
duos dies; Et multo plures crediderunt propter
sermonem eius; Et mulieri dicebant quia iam non
propter tuam loquelam credimus; Ipsi enim audiui
mus et scimus quia hic est uere saluator mundi.
Et hoc paululum animaduertendum est quia lec
tio terminata est mulier prima nuntiauit et
ad mulieris testimonium crediderunt samari
tani; Et rogauerunt eum ut apud eos maneret.
et mansit ibi biduo et plures crediderunt; Et cum
credidissent dicebant mulieri; Non iam propter uer
bum tuum credimus sed ipsi cognouimus et scimus
quia hic est uere saluator mundi; Primo per fa
mam postea per praesentiam; Sic agitur hodie
cum eis qui foris sunt et nondum sunt christiani;

Xps nuntiatus per xpianas amicos; tamquam illa
muliere hoc est ecclesia adnuntiante; ad xpm ueni
unt; Credunt per istam famam, manet apud eos bi
duo. hoc est datillis duo precepta caritatis; Et mul
to plures in eum credunt firmius, qm uere ipse est
VIIII saluator mundi. Post duos autem dies exiit inde;
ipse enim ihs testimonium perhibuit quia prophe
ta in sua patria honorem non habet. Confirmatis
uero samaritanis in fide et caritate id est genti
bus reuertitur nouissimis diebus huius sċli in pa
triam in qua necdum honorem habuit; De qua ipse
in hoc loco testatur quia propheta in sua patria hono
rem non habet; In patria uero miracula fecit et
non crediderunt in eum in samaria non fecit, ta
men crediderunt unius faemine testimonio inci
tati; Mundus credidit apostolicę ecclae siae prae
dicatione qui est una columba incitatus patrię
uero terrenae; Nec ipso xpo praedicante nisi pauci
crediderunt; Et hoc est quod in alio loco huius euan
gelii ait, Qui credit in me opera quę ego facio et ip
se faciet et maiora horum faciet; Maiora opera fuer
totius mundi fides per apostolicam predicationem
quam xpi qui in iudea paucos admodum saluauit.
In tantum per ii cos ut discipuli sui pene omnes prae
ter duodecim dimiserunt eum. sicut dictum est Ex
hoc multi discipulorum eius abierunt retro etiā
cum illo non ambulabant; Exceperunt eum galile
i. cum omnia uidissent quae fecerat hierosolimis
in die festo & ipsi ascenderunt ad diem festum; for

te miraculorum curiositate incitati / non uoluntate
te praedicationis eius audienda. Uenit ergo iterum
ihs in chana galileae ubi aquã uinum fecit; Quasi
diceret quamuis plena domus esset discumbentiũ
ubi miraculum in conspectu illorum fecit xps tam
pauci crediderunt in eum dicente euangelista;
Et crediderunt in eum discipuli eius; Et forsitan ad
uerecundiam dictũ est ciuium suorum et ad lau
dem alienigenarum; Nam galilei ciues fuerunt xpi
et samaritani aliaenigenae fuerunt ut in sacra le
gitur historia. Erat autem quidam regulus cu
ius filius infirmabatur capharnaum; Regulus
uero diminutiuum nomen est a rege; et ideo for
sitan regulus dicitur iste qui salutem poposcit filio
suo quia plenam non habuit fidem; habuit et non
habuit ideo audiuit. Nisi signa et prodigia uideri
tis non creditis. Qui enim salutem quaerebat filio pro
culdubio credebat; Neque enim ab eo quaereret sa
lutem quem non crederet saluatorem. Quare ergo
dicitur nisi signa et prodigia uideritis non creditis
quia ante crederet quam signum uideret? sed memen
tote quid petiit et aperte cognoscetis quia in fide du
bitauit. Poposcit namque ut descenderet et sana
ret filium eius; Corporalem ergo praesentiã dñi
quaerebat qui per spm nusquam deerat; Minus in
illo credidit itaque quem non putauit posse salutẽ
dari nisi presens esset et corpore; Si enim perfecte
credidisset proculdubio sciret quia non esset locus
ubi non esset ds; Ex magna ergo parte diffisus est

quia honorem nondedit maiestati sedpraesentiae
corporali; Etsalutem itaque filio petiit ettamen
infide dubitauit quiaeum adquem uenerat etpoten
tem adcurandum credidit ettamen moriente filio
esse absentem putauit dm̄; Seddn̄s quirogatur ut
uadat quianondesit. ubiinuitatur indicat soloius
susalutem reddidit quiuoluntate omniacreauit;
Quainrehocest nobissollerter intuendum quodsicut
alio euangelista testante didicimus centurioaddm̄
uenit dicens; Dn̄epuermeus iacet paraliticus indomo
etmaletorquetur. Cui aihu protinus respondetur;
Egoueniam etcuraboeum. Quid est quodregulus ro
gat utadeius filium ueniat ettamen corporaliter
irerecusat adseruumuero centurionis noninuita
tur ettamensecorporaliter irepollicetur reguli
filio percorporalem praesentiā nondignatur adesse
centurionis seruo nondedignatur occurrere; Quid
est hoc nisiquodsuperbia nostra retunditur quin
hominibus nonnaturā quaadimaginē dī factisunt
sedhonores etdiuitias ueneramur cumque pensa
mus quaecircaeossunt profectointeriora minime
peruidemus; Dumea consideramus quaeincorpori
bus dispectasunt neglegimus pensarequodsunt.
Redemtor uero noster utostenderet quia quaeal
tasunt hominū scīs dispiciendasunt etquedispecta
sunt hominum dispicienda nonsunt adfiliumre
guli irenoluit adseruumcenturionis ireparatus
fuit; Increpataest ergosuperbianr̄a quaenescit
pensare homines propterhomines; Solautdiximus

quae circum stant hominibus pensat naturam non
aspicit honorem di [illegible] in hominibus non ag
noscit; Ecce ire [illegible] non uult filius di ad fi
lium reguli et ta[illegible]men uenire paratus est
ad salutem serui· Hoc est quod apostolus ait; Infir
ma mundi elegit ds ut confundat fortia; Credidit
homo sermonem quem dixit ei ihs et ibat; Incipit enim
fidem habere in sermone eius et ideo sanitatem meru
it filii; Iam serui occurrerunt ei nuntiantes quod
filius ei uiueret; Interrogauit ergo horam in qua
melius habuerat; Dixerunt ei; Heri hora septima
reliquit eum febris· Septenarius numerus scifi
catus est in donis sci spus in quo sanitas omnibus cre
dentibus constat quia in sco spu qui est donum di re
missio est omnium peccatorum credentibus; Septe
narius quoque numerus si diuiditur in tria et quat
tuor scam trinitatem significat in trinario nume
ro· & omnium creaturarum perfectionem in qua
ternario propter quattuor elementa plenalia et
quattuor plagas mundi et quattuor anni tempora
quae omnia ex ipso et per ipsum et in ipso creata sunt
constant et gubernantur qm in ipso uiuimus mo
uemur et sumus; Credidit ipse et domus eius tota;
Quia nuntiatus est ei filius sanus; Ad solum ergo ser
monem crediderunt plures samaritani ad illum autem
miraculum sola domus illa credidit; Quae res pro
tendit in multitudine fidem gentium et in paucitate
fidem iudaeorum; Gentes uero solo sermone id est prae
dicatione apostolica crediderunt iudaei uero signa
h. Et qui ex parte dubius uenit fidelis recessit· et ideo sanita
tem meruit filii;

uiderunt ipsum di filiũ facientem et tamen
pauci crediderunt ex eis.

EXPL LIB II INCIPIT LIB III

Delectatio diuinorum eloquiorum et
dulcedo intellegendae scãe scriptu
rae et maxime humilis euangelicae
ueritatis. in qua uerborum honesta
simplicitas patet. et sensuum alta pro
funditas latet adiuuante ipso dño quidat su
auitatem ut terra nostra det fructum suum. et
nos ad loquendum. et uos ad audiendum exhorta
tur; Atque utinã uttam efficax nobis esset lo
quendi sensus quam uobis studiosa audiendi data est
diligentia. dum in deo sine fastidio uos audire et gau
deo palato cordis uestri a quo id quod salubre est ñ
respuitur sed cum auiditate percipitur. et utiliter
continetur; Loquamur ergo uobis et nunc de euan
gelica lectione in qua duo pariter miracula huma
nae sanitatis leguntur. unum inuisibiliter per
angelicã administrationem. alterum per dominicã
praesentiã uisibiliter exhibitum; Sed utriusque
nobis sunt breuiter exponenda misteria ne proli
xa quoque explanatio. cui quam forte grauis exis
tat; Probatica piscina quae quinque porticibus cin
gebatur populus est iudaeorum legis undique cus
todia ne peccare debeat munitus; Recte etenim lex
quae quinque libris moysi discripta est. quinario nu
mero figuratur; Recte populus qui in quibus dã mun

c. lectionis.

dicia uite seruire. inquibusdam uero solebat inmun
dorum spirituum temptamentis agitari. per a
quam signatur piscinae quenunc placida uentis
stare. nunceos inruentibus turbari consueuerat;
Et benepiscina eadem probatica uocatur; proba
ta quippe greco oues dicuntur; Quia erant mini
rum inillo populo quidicere dn̄o nossent. nosautē
populustuus et oues greges tui confitebimur
mur tibiinscla; Uulgoautem probatica idest pe
cualis piscinafertur appellata. quodinea sa
cerdotes hostias lauare consueuerint; Multitu
dolanguentium quaeinmemoratis porticibus iace
bat aquęmotum expectans. significateorū ca
teruas quaelegisuerba audientes suis sehanc uiri
bus implere nonposse dolebant atque ideo domi
nicae auxilium gratiae totisanimae affectibusim
plorabant; Caecierant. quinecdum perfectum
fideilumen habebant; Claudi. quibona quaenoue
rant operandi gressibus implere nonquibant;
Aridi. quiquamlibet oculum scientiae habentes
pinguedine tamen spei etdilectionis egebant;
Tales inquinque porticibus iacebant. sednon ni
siinpiscina angeloueniente sanabantur; quiap
legem cognitio peccati gratia autem remissionis
nonnisi per ihm xpm factaest; Hunc designat an
gelus quiinuisibiliter descendens inpiscinam.
adsuggerendā uimsanandi mouebataquā; Des
cenditenim carne indutus magni consilii ange
lus. idest paternę uoluntatis nuntius inpopulū

iudaeorum. etmouit peccatores factis acdoctrina
sua utoccideretur ipse. quisua mortecorporali non
solum spiritaliter languentes sanare. set etmortu
os uiuificare sufficeret; Motus ergo aquae pas
sionem dni quemota turbataq; iudaeorum gente
factaest insinuat; etquia per eandem passionem
redemtisunt credentes amaledicto legis. quasides
cendentes inaquam piscine turbatam sanabant
quieatenus iacuerant inporticibus egroti; Legis
siquidem littera quaenescientes quidagendum
quid uitandum esset edocuit. nectamen edoctos ut
suadecreta conplerentur adiuuit quasiedoctos dese
dibus ignorantiaeprioris. inporticibus suis contine
bat necsanabat languidos; Gratia autem euange
lii quaeperfidem acmisterium dominicaepassionis
sanat omnes langores iniquitatum nrarum. aqui
bus inlegemoysi nonpotuimus iustificari; quasi
eiectos de porticibus legis. aegrotos inaquam pis
cine turbidam utsanari possint inmittit. quia
apeccatis quaelexostendebat. peraquam baptisma
tis abluit. testante apostolo; quia quicumque bap
tizati sumus inxpo ihu. inmorte ipsius baptizati
sumus; consepulti sumus cumillo per baptismum
inmortem. utquomodo surrexit xps amortuis per
gloriam patris. itaetnos innouitate uitae ambule
mus. Beneautem dicitur quia quiprimus descen
disset postmotum aquae sanus fiebat aquocumq;
langore tenebatur; quia unus ds una fides. unum
baptisma. unus ds etquiinunitate catholica xpi mi

ternis imbuitur. sanus fit a quocumque peccatorum
languore detinebatur; Quisque autem ab unitate
discrepat, salutem quae ab uno est consequi non ua
let; Haec de primo euangelicae lectionis miraculo
quod dns dedit locuti, nunc de secundo quod ipse dede
rit sanitatis naturae loquamur. in quo etiam ipso
unus commendatur sanatus; Non quia omnipoten
tis pietas saluatoris omnes quos sibi languentes in
uenit sanare nequiuit, sed ut doceret praeter unita
tem catholicae fidei nullum cuilibet locum patere
salutis; Erat autem quidam homo inquit ibi trigin
ta et octo annos habens in infirmitate sua; Homo is
te multorum infirmitate detentus annorum, signi
ficat peccatorem quemlibet enormis scelerum magni
tudine uel numerositate depraessum; Cuius signifi
cando reatui etiam motus temporis quo iste langue
bat congruit; Nam duos de quadraginta annos habe
bat in infirmitate; Quadragenarius autem numerus
quidenario quater ducto conficitur. pro perfectione
rectae conuersationis solet in scripturis accipi; Quia
qui perfecte conuersationis egerit legis est pro
fecto decalogum per quattuor sci euangelii libros im
plet; A qua nimirum perfectione duo minus habet,
qui a di et proximi dilectione quam legis pariter et
euangelii scriptura commendat uacuus incedit; quod
etiam mystice dns sanans infirmum docuit, cum ait;
Surge tolle grabatum tuum, et ambula; Surge
enim dicitur, uitiorum torporem in quibus diu lan
guebas excute, et ad exercitium uirtutum quibus perpetuo

salueris erigere; Tolle grabattum tuum / porta. dili
ges proximum tuum / patienter eius infirma toleran
do. quitte adhuc teptationũ fasce depraessum diuptecí
enter que sustinuit; Alter enim alterius onera por
tate / et sic adimplebitis legem xpi; Et sicut alibi dicit
subportantes inuicem in caritate / sollicite seruare u
nitatem sps in uinculo pacis; Ambula autẽ toto cor
de tota anima tota uirtute dñm dilige. et ut ad eius ui
sionem pertingere merearis. cotidianis bonorum o
perum passibus de uirtute in uirtutem progredere;
Nec fratrem quem sufferendo ducas ab amorem eius ad
4 quem pergis deserens / nec ob fratris amorem ab illo quę
rendo cum quo manere desideras intentionem recti in
cessus auertens / Sed ut perfecto possis saluari;
5 Surge tolle grabattum tuum et ambula; Id est
relinque peccata pristina / necessitatibus fratrũ suc
curre. et in uniuersis quae agis uidene hoc secto mentem
figas. sed ad uidendam faciem tui festines redemtoris;
Surge bona operando; Porta grabattum / diligendo
proximum; Et ambula / expectando beatam spem et
aduentum gloriae magni dĩ; Sed mira perfidorum
dementia quia ad tám inopinatam diu languentis sana
tionem credere ac spiritaliter sanari debuerant / econ
tra scandalizantur. et saluato pariter ac saluatori ca
lumnias struunt; Saluato quidem / quia sabbato
grabattũ tulerit; Saluatori autem / quia sabbato eũ
lum saluari et grabattum tolli praeceperit. quasi me
lius ipse de sabbato quam tanta diuinitatis potentia
III nosset; Dicebant inquit iudaei illi qui sanatus fuerat;

1 Sabbatum est non licet tibi tollere grabattum tuum;
Litteram legis stulte defendebant ignorando dispensa
tionē eius qui legis quondam edicta per seruū decernens
nunc ipse adueniēs eandem legem gratia mutare disposu
it; ut quod iuxta litterā diu carnales carnaliter obser
uabant deinceps spiritales spiritaliter obseruandum
cognoscerent; Sabbato quippe carnali quod iuxta litte
ram custodiebatur populus ab omni opere seruili die
septima uacare praeceptus est; Spiritale autem sabba
tum est in luce gratiae spiritalis quae septi formis acci
pitur non una sed omnib; dieb; nos ab inquietudine uitio
rū mane referiatos; Si enim iuxta uocem dominicam
Omnis qui facit peccatū seruus est peccati; patet liqui
do quia peccata recte opera seruilia intelleguntur
A quibus quasi in die septima in praeceptione gratiae 2
spiritalis inmunes incedere iubemur; Nec solum a
prauis contineri sed et bonis insistere factis; Quod in
hac quoque lectione dn̄s t͞rpice ostendit cum eum qui
duo de quadraginta annos languebat in die sabba
ti non solum surgere uerum etiam grabattum tolle
re et ambulare praecepit; Uidelicet insinuans eos qui
longo uitiorum langore tabescunt et dī ac proximi
dilectionis inanes quasi perfecta uirtutum summa duo
minus habent iam per donum sci spūs auitis posse resur
gere eorum que discusso torpore cum fraternae dilec
tionis onore ad uisionem debere sui properare condi
toris; Quod autem is qui sanatus est ihm non in turba ad
huc positus sed post in templo cognoscit mystice nos in
stituit ut si uere conditoris nostri gratiam cognoscere

sic eius amore confirmari· si ad eius uisionem peruenire desideramus· fugiamus sollicite turbam non solum turbantium nos cogitationũ affectuum que prauorum· Uerumetiam hominum nequam qui nrae sinceritatis possunt inpedire propositum· uel mala uidelicet exemplo suo monstrando· uel bona nra opera deridendo aut etiã prohibendo· Confugiamus sedulo ad domum orationis· ubi secreta libertate dnm inuocantes; et de perceptis ab eo beneficiis gratias agamus et de percipiendis humili deuotione precemur· immo etiã ipsi templum di scm in quo uenire et mansionem facere dignetur existere curemus· Audientes ab apostolo quia corpora uestra templum est sps sci qui in uobis est; interque diligentius intuendum fratres mei quod inueniens in templo quem sanauerat dns ait illi; Ecce sanus factus es iam noli peccare· ne deterius tibi aliquid contingat; Quibus uerbis aperte monstratur· quia propter peccata languebat nec nisi dimissis eis dem poterat sanari; Sed qui foris ab infirmitate ipse etiam intus saluauit a scelere; Unde et caute praemonuit nec amplius peccando grauioris sibi sententiam damnationis contraheret; Quod non ita sentiendũ est quasi omnis qui infirmatur ob peccata infirmetur· Sepe infirmatur homo ne extollatur in donis di; sicut de paulo apostolo legitur; Saepe ut probetur tribulatus sicut beati iob patientia tribulata et probata est; Sepe infirmitas pro castigatione datur; flagellat di omnem filium quem recipit; Quibusdam uero infirmitas pro gloria di datur ut de caeco nato uel de laza

ro legitur; Nouit dns pro quo quemlibet iubeat infir
mari uel dimittat. sepe occulto omnibus iudicio.
sed numquam iniusto, Sed discamus flagellis piissi
mi redemtoris nri humiliter subserui. arbitrantes
nos minus pati quam meremur. semper illius sententiae
memores quia beatus homo qui corripitur a dno;
Et ipse in apocalipsi; Ego inquit quos amo arguo et
castigo; Longeuo autem languenti interius exteriusq;
sanato. idest et a flagellis apertę castigationis. et a pec
catis quibus haec merebatur erepto. iudei e contra
male intus languidi iam deterius egrotare incipiunt.
persequendo uidelicet ihm qui hec faceret in sabbato;
Persequebantur autem eum quasi legis auctoritatem
simul et diuinę operationis exempla secuti. quia et
dns sex diebus mundi perfecta creatione septimo requi
euit ab omnibus operibus suis. et populum sex diebus
operari septimo uacari preceperit; Non intellegentes
quia carnalia legis decreta paulatim erant spiritali
interpraetatione mutanda. apparente illo qui non tan
tum legis lator. sed et finis legis est xps ad iustitiam om
ni credenti; Neque animaduertentes quia conditor
in die septima non ab opere mundanę gubernationis id. — et annue. immo cotidiane
rerum creatarum substitutione. sed a noua creaturarum
institutione cessauit; Quod uero dicitur requieuit ds
die septimo ab omnibus operibus suis. ita intellegendum
est. cessasse deum a nouarum condicione creaturarum; Quod
uero hic ipsa ueritas ait. pater meus usque modo opera .XI.
tur et ego operor. operatur pater et filius ut naturarum
diuersitas permaneat. quae in prima conditione mundi

conditae sunt; Ideo dictum est in psalmis: qui finxit sin
gillatim corda eorum; Non in cognita animarum gene
ra sed eiusdem substantiae animas quae in primo homi
ne condita est reformat; Quapropter psalmista cū
non solum primordialem mundi craeationem sed adco
tidianam creaturae gubernationē ad laudem creato
ris referret. ait inter cetera; Omīa in sapientia fecisti;
Si autem xp̄m dī uirtutem et dī sapientiam recte confi
temur. & omnia in sapientia fecit ac regit dš; constat
nimirum quia pater usque modo operatur. operatur
et filius; Ergo pater mš inquit non sex solum ut putatis
diebus primus operatus est. uerum usque modo operat̄;
Non nouum creaturae genus instituendo. sed quae in
principio craeauerat ne deficiant propagando; &
ego operor; Subauditur usque modo; Cum eo cunc
ta disponens. regens accumulans; Ac si aperte dicat;
Quid mihi inuidetis. cur me uituperatis caeci legis lec
tores. quod in forma hominis sabbato salutem unius
hominis operatus sim; qui in natura diuinitatis unā
cum dō patre totum genus humanum immutatā mun
di machinā et cuncta uisibilia et inuisibilia quietus
semper operor. sed ipsi talis ac tanti mysterii minus
capaces propterea magis quaerebant eum interfice
re. quia non solum soluebat sabbatum. sed et patrem
suum dicebat dm̄ aequalem se faciens dō; In eo maxi
me dolebant. quia is quem uerum ex infirmitate car
nis hominem cognouerant. uerum se dī filium credi
uoluisset; Id est non gratia adoptatum ut ceteros
scōs quibus loquitur propheta. Ego dixi dii estis et fili

ex celsi omnes · sed natura patri per omnia aequalem;
Notandum sane quod dictum est aequalem se faciens
dō. a iudaeorum persona dictum · qui putabant dnm
ihm praedicando se facere quod non esset · et non uera
citer intimare quod esset; Commoti ergo sunt iu
daei et indignati sunt, et merito quidem quod audebat
homo aequalem facere dō · sed ideo inmerito quia in ho
mine non intellegebant dm; carnem uidebant. dm nes
ciebant; habitaculum cernebant, habitatorem igno
rabant; Caro enim illa templum erat, ds inhabitabat in
tus; Non ergo ihs carnem equabat patri non formam
serui dno comparabat; Non quod factum est propter
nos · sed quod erat quando fecit nos; Quis namque sit xps
catholicis loquor, nostis quia bene credidistis; Non uer
bum tantum, sed uerbum caro factum est et habitauit
in nobis; Recensere de uerbo quod nosti; In principio e
rat uerbū et uerbum erat apud dm · et ds erat uerbum,
hic aequalitas cū patre; Sed uerbum caro factum est
et habitauit in nobis, hac carne maior est pater; Ita
pater · et aequalis et maior; Equalis uerbo maior
carne, Aequalis ei per quem fecit nos · maior eo qui fac
tus est propter nos; Cōmoti uero et turbati sunt iudaei.
quia se aequalem xps patri fecit · qui hominem tantum
modo intellexerunt non dm; carnem uiderunt, diui
nitatem non crediderunt; Dixit enim; non potest a se
filius facere quicquā, nisi quod uiderit patrem facientem;
Non alia opera facit pater quae uideat filius · et alia
filius quę uiderit patrem facientem sed eadem ope
ra ipsa est pater et filius; Secutus enim; Quaecumquae

enim ille fecerit, haec et filius similiter facit; Non
cum ille fecerit alia filius similiter facit, sed quaecumque
ille fecerit haec et filius similiter facit; Si haec facit
filius quae fecerit pater, per filium facit pater; Si per
filium facit quae facit pater, non alia pater alia filius
facit sed eadem opera sunt patris et filii; Et quomodo
ea fecit et filius et eadem et similiter, ne forte eadem
sed dicis similiter; Eadem inquit et similiter; Et quo
modo possit eadem non similiter dum omnia que pater
facit per filium facit, sicut dictum est; Omnia per ipsum
facta sunt et sine ipso factum est nihil; Ideo similiter dixit
quia eadem facit filius quae facit et pater, quia una pa
tris et filii in divinitate substantia; Et operatio una
voluntas et potestas una, vita et essentia et aequalia
omnia sunt in patre et filio nisi quod pater pater est
et filius filius, Separatio est in personis sed unitas in
naturae; Non enim potest filius a se facere quicquam
nisi quod viderit patrem facientem; Non debemus car
naliter intellegere hanc sententiam quasi duorum
hominum patris et filii unius ostendentis alterius
videntis unius loquentis alterius audientis ~~unius~~
~~loquentis alterius audientis~~ quae omnia fantasma
ta cordis sunt; Talis cogitatio procul a pectoribus
christianis expellenda est; Ergo de filio et patre prae
sentis doce lectionis exemplum quia nec pater mino
rem habet nec maiorem dei filius, cum in patre et filio
nulla distantia divinitatis sit sed una maiestas;
Quod enim ait filium nihil facere nisi quod viderit pa
trem facientem; Non enim corporaliter intellegen

dum est · quia non corporalibus modis ds̄ uidet sed
uisus ei omnis in uirtute naturae est; Neque enim par
titio esse poterit in simplici natura diuinitatis sed
idem est filio uidere patris opera cum patre aequalit̄
facere quia idem est filio uidere esse; Ideo subiecit;
Omnia enim quecumq; facit pater eadem et filius facit;
Similiter significationem unius naturae ostendit.
Et unius operationis quia cōmunis est operatio pa
tris et filii quorum est una natura una etiam et ope
ratio; Ideo consequenter subiunxit; pater diligit filiū
et om̄ia demonstrat ei quae ipse facit; Ut ostenderet
omnem hanc patris demonstrationem fidei nr̄ae esse
doctrinam, ut scilicet et pater nobis in confessione es
set et filius. Et neque hic ignoratio in filio possit in
tellegi, cui pater opera omnia quae ipse faceret mons
traret continuo ait; Et maiora horum opera de
monstrabit ei ut uos admiremini; Sicut enim pa
ter suscitat mortuos et uiuificat sic et filius quos
uult uiuificat; Ea em̄ patrem demonstraturū filio
dicit quae mirentur; Et quae eadem essent illa mox
docuit, Sicut enim pater suscitat mortuos sic et filius
quos uult uiuificat; Exaequata uirtus est · per natu
rae indissimilis unitatem et demonstratio operū,
non ignorationis instructio est sed nr̄ae fidaei quae
non filio scientiā ignoratorum sed nobis confessionē
natiuitatis inuexit; Demonstrare enim patrem est
per filium facere que facturus est; Nam maiora opera
sunt resurrectio mortuorum quae erit in nouissimo
die quam istius languentis sanitas qui xp̄i uerbo sa

natus est. Ex quo nata est huius occasio tota sermonis;
Dicit enim ut uos miremini; Et hoc difficile est uidere
quomodo tamquā temporaliter filio coaeterno aliqua
demonstraret aeternus pater omnia scienti quae sunt
apud patrem; Quae sunt tamen illa maiora? hoc enī
facile est intellegere, Sicut enim pater inquit suscitat
mortuos et uiuificat sic et filius quos uult uiuificat;
Maiora ergo sunt opera mortuos suscitare quam lan
guidos sanare. Sed sicut suscitat pater mortuos et
uiuificat sic et filius quos uult uiuificat; Alios ergo pa
ter, alios filius? non: Sed omnia per ipsum; ipsos ita
q; filius quos et pater quia non alia nec aliter sed haec
et filius similiter facit, Ita plane intellegendum est et
ita tenendum; Sed mementote quia filius quos uult
uiuificat, tenete, hic ergo non solū potestatem filii ue
rum etiam uoluntatem, filius quos uult uiuificat et
pater quos uult uiuificat et ipsos filius quos et pater;
Ac per hoc eadem patris et filii et potestas est et uolun
tas; Eadem quoque uita et uiuificatio mortuorum;
Et ideo dicit; sicut pater suscitat mortuos et uiuificat
quos uult sic et filius quos uult uiuificat; Non enim alios
pater alios filius uiuificat sed una potestas unā uiui
ficationem facit; quae etiā potestas uno honore hono
randa est; Et ideo consequenter subiunxit, pater enī
non iudicat quemquam sed omne iudicium dedit filio
ut omnes honorificent filium sicut honorificant pa
10 trem; Qui non honorificat filium non honorificat pa
trem; pater non iudicat quemquā quia patris per
sona hominem non suscepit; Nec in iudicio uidebitur

sed sola fili persona in ea forma quae iudicata est iniuste.
et iuste iudicat uiuos et mortuos; Nec enim filius uide
bitur in iudicio in ea natura qua consubstantialis est
deo patri sed in ea qua substantialis est matri et homo fac
tus est; Ita intellegendum est, pater non iudicat quem
quam sed omne iudicium dedit filio; ac si diceretur;
patrem nemo uidebit in iudicio uiuorum et mortuorum
sed omnes filium quia et filius hominis est ut possit et
ab impiis uideri cum et illi uidebunt in quem pupuge
runt; Quod ne conicere potius quam aperte demons
trare uideamur proferimus eiusdem domini certam mani
festamque sententiam qua ostendimus ipsam fuisse causam
ut diceret pater non iudicat quemquam sed omne iudici
um dedit filio; Quia iudex in forma fili hominis appa
rebit quae forma non est patris sed fili nec ea fili in qua
aequalis est patri sed in qua minor est patre ut sit in iu
dicio conspicuus bonis et malis ut omnes honorificent
filium sicut honorificant patrem; Qui non honorifi
cat patrem non honorificat filium; Quid est enim ho
norificare patrem nisi quod habeat filium? Aliud est
enim cum tibi commendatur deus quia deus est et aliud cum
tibi commendatur deus quia pater est; Cum tibi quia deus est
commendatur creator tibi commendatur; Omnipo
tens tibi commendatur spiritus quidam summus aeternus in
uisibilis incommutabilis tibi commendatur; Cum uero tibi
quia pater est commendatur nihil tibi aliud quam et
filius commendatur quia pater dici non potest si filium
non habet sicut nec filius si patrem non habet; Sed
ne forte patrem quidem honorifices tamquam maiorem

filium uero tamquã minorem, ut dicas mihi, honorifico
patrem scio enim quod habeat filium · Et non erro in
patris nomine ; Non enim patrem intellego sine filio · ho
norifico tamen et filium tamquã minorem. Corrigit
te ipse filius et reuocat te dicens. Ut omnes honorifi
cent filium non inferius sed sicut honorificant patrē ;
Qui ergo non honorificat filium nec patrem honorifi
cat qui misit illum · Ego inquis maiorem honorem uo
lo dari patri minorem filio · Ibi tollis honorem patri
ubi minorem das filio · Quid enim tibi aliud uidetur
ista sentienti, nisi quia patrem aequalem sibi filium ge
nerare, aut noluit aut non potuit ; Si noluit inuidit ;
Si non potuit defecit ; Non ergo uides quia ita sentien
dum ubi maiorem honorem uis dare patri ibi es con
tumeliosus in patrem ; Proinde sic honorifica filium
quomodo honorificas patrem si uis honorificare et fili
um et patrem ; Amen amen dico uobis · quia qui uerbū
meum audit et credit ei qui misit me habet uitam ae
ternam et in iudicium non ueniet sed transit ; Non
nunc transit iam transiet a morte in uitam ; Et hoc
adtendite qui uerbū meū audit et non dixit credit mihi
sed credit ei qui misit me ; Uerbū ergo filii audiat ut
patri credat ; quare uerbum audit tuum, et credit
alteri · Nonne cum uerbum alicuius audimus eidem
uerbum proferenti credimus loquenti nobis fidem
adcommodamus · quid ergo uoluit dicere qui uerbū
meum audit & credit ei qui misit me, nisi quia uerbū
eius est in me ; Et quis est qui audit et qui credit me
credit autem ei qui misit me quia cum illi credit uer

uerbū meū; nisi qui audit me;

bum eius credit; Cum autem uerbo eius credit mihi
credit quia uerbum patris ego sum; Non enim transi
ret de morte ad uitam nisi primo esset in morte et non
esset in uita; Cum uero transierit in uitā non erit
in morte; Mortuus ergo erat et reuixit; perierat
et inuentus est; Fit proinde iam quaedam resurrectio
et transeunt homines a morte quadam ad quādam
uitam; A morte infidelitatis ad uitam fidei; A mor
te falsitatis ad uitam iustitiae; Est ergo et ista resur [ł ad uitam
rectio mortuorum; Aperiat illā plenius et lucescat [ueritatis;
nobis ut coepit; Amen amen dico uobis quia uenit [A morte
hora et nunc est quando mortui audient uocem filii [iniquitatis]
dī et qui audierint uiuent; Hoc proprium est prio
rum qui sic audiunt de incarnatione eius ut credant
quia filius dī est; Id est sic eum propter se factum acci
piunt minorem patre in forma dī; Et ideo sequitur [ħ in forma ser
et hoc ipsum cōmendans dicit; Sicut enim pater ha [ui. ut credant,
bet uitam in semetipso ita dedit et filio uitam habere [quia equalis
in semetipso; Quid ergo ait dedit filio uitam habere in [est patri]
semetipso breuiter dicat genuit filium uitam in
se habentem; Neque enim erat sine uita et accepit ui
tam sed nascendo uita est; pater uita est non nascen
do; filius uita est nascendo; pater de nullo patre
filius de dō patre; pater propter filium est; filius
uero et quod filius est propter patrem est et quod ē
a patre est; Hoc ergo dixit uitam dedit filio ut haberet
eam in semet ipso tamquā diceret, pater qui est uita
in semetipso genuit filium qui esset uita in semetipso;
pro eo enim quod genuit uoluit intellegi dedit tāquā

sicut quam diceremus; dedit tibi deus esse. Sequitur
enim et dicit; Et dedit ei potestatem iudicium facere,
quia filius hominis est; puto nihil esse manifestius;
Nam quia filius dei est aequalis patri, non accepit hanc
potestatem iudicium faciendi, sed habet illam cum
patre in occulto; Accepit autem illam ut boni et ma
li eum uideant iudicantem. quia filius hominis est;
Uisio quippe filii hominis, exhibebitur et malis; nam
uisio formae dei nonnisi mundis corde quia ipsi deum
uidebunt, id est solis piis, quorum dilectioni hoc ipsum
promittit quia ostendet seipsum illis; Et ideo uide
quid sequatur; Nolite mirari hoc inquit, Quid nos pro
hibet mirari nisi illud quod re uera miratur. Om
nis qui non intellegit ut ideo diceret patrem dedisse
ei potestatem iudicium facere quoniam filius hominis est
cum magis quasi hoc expectaretur ut diceret quoniam fi
lius dei est; Sed quia filium dei secundum id quod in
forma dei aequalis est patri uidere iniqui non pos
sunt; Oportet autem et iudicem uiuorum et mortu
orum cum coram iudicabuntur et iusti uideant et
iniqui. Nolite inquit hoc mirari quoniam ueniet hora
in qua omnes qui in monumentis sunt audient uocem
eius; Qui bona egerunt in resurrectionem uitae qui
mala gesserunt in resurrectionem iudicii; Ad hoc
ergo oportebat ut ideo acciperet illam potestatem
quia filius hominis est ut resurgentes omnes uiderent
eum in forma in qua uideri ab omnibus potest sed
alii ad damnationem alii ad uitam aeternam. Quae
est autem uita aeterna nisi illa uisio quae non conceditur

impiis ut cognoscant te inquit unum uerum dnm et
quem misisti ihm xpm; Quomodo et ipsum ihm xpm nisi
quemadmodū unum uerum dnm qui ostendit seipsum
illis non quomodo se ostendet etiam puniendis in forma
filii hominis secundum illā uisionem bonus est secun
dum quam uisionem ds apparet mundis corde qm quā
bonus ds isrl rectis corde; Quando autem iudicē uide
bunt mali non eis uidebitur bonus quia non ad eum
gaudebunt corde sed tunc se plangent omnes tribus terrae
in numero utique malorum omnium et infidelium;
propter hoc etiam illi qui eum dixerat magistrū bonum
quaerens ab eo consilium consequendae uitae aeternae
respondit; Quid me interrogas de bono nemo bonus nisi
unus ds; Cum et hominem alio loco dicat bonum ipse dns;
Bonus homo inquit de bono thesauro cordis sui profert
bona et malus homo de malo thesauro cordis sui profert
mala; Sed quia ille uitam aeternam quaerebat uita
autem aeterna est in illa contemplatione qua non ad
poenam uidetur ds sed ad gaudium sempiternum;
Duas hic resurrectiones ipse dns xps in his uerbis nobis
demonstrat; Primam quae in fide est resurgendo a
peccatis de qua ait; Amen amen dico uobis quia uenit
hora et nunc est in qua mortui audient uocem filii dī;
Alteram ubi ait; amen amen dico uobis quia ueniet hora
in qua omnes qui in monumentis sunt audient uocem fili
i dī; Illa prior est resurrectio animarum illa sequens
resurrectio erit corporum; Qui uero in hac prima resur
git in secunda resurget ad gloriam; Qui uero in hac pri
ma non resurgit secunda tamen resurget sed ad poenā;

Utramque facit d̄s per xp̄m; Qui hic resurgit per eū
ibi resurget ad eum; Qui hic per eum non resurgit
nec ibi ad eum resurget. hora autem nunc est ut re
surgant mortui. hora erit in fine saeculi ut resur
gant mortui; Sed resurgant nunc in mente tunc
in carne resurgent; Nunc in mente per uerbum dī
filium dī resurgant tunc in carne per uerbum dī
carne factum filium hominis; Neque enim ad iudici
um uiuorum et mortuorum pater ipse uenturus ē.
Nec tamen recedit a filio pater; Quomodo ergo non ip
se uenturus est? quia non ipse uidebitur in iudicio;
Uidebunt in quem conpunxerunt; forma illa erit
iudex quae stetit sub iudice; Illa iudicabit quae iu
dicata est; Iudicata est enim inique iudicabit iuste
Talis apparebit iudex qualis uideri possit et ab eis
quos coronaturus est et ab eis quos damnaturus
est; Distinctio est inter illud uerbum quod supe
rius dixit. quod mortui audient uocem filii dei
et inter illud quod hic ait uenit hora quo omnes
qui in monumentis sunt audient uocem filii dī; Ibi
uero ait audient id est oboedient; Ideo ista resur
rectio est ad uitam. Illa uero quae futura est de qua
dicit audient uocem filii dī audient ut resurgant
ad iudicium non addidit hic ad uitam quia omnes ad
gloriam non resurgent sed multi ad poenam;
Ideo addidit de futura resurrectione, qui bene fece
runt in resurrectionē uitae qui male egerunt in
resurrectionem iudicii id est damnationis quia hic
iudicium pro poena posuit; Tunc erit ultima palea

et separat bonos a malis, triticum a paleis; Tunc
ibunt impii in ignem aeternum, iusti autem in ui
XII tam aeternam ;· SEQUITUR ENIM · Non possu
a me ipso facere quicquam, sed sicut audio iudico ·
fortassis ideo dixit non possum a me ipso facere quicquā
quasi dixisset a me ipso non sum sed a patre ; Pater enim
a nullo alio est filius enim a patre est ; Ideo dixit sicut
audio iudico quia unum opus est patris et filii et sp̄s sc̄i;
Sicut audit iudicat; Audit videlicet per unitatem
substantiae et proprietatem scientiae non iudicat
a semet ipso quia non est a semetipso. Pater quippe so
lus de alio non est filius a patre genitus est ut diximus;
Ab ipso enim audit filius a quo genitus est quia non
est a se ipso sed ab illo a quo genitus est; A quo illi est
intellegentia ab illo utique et scientia ab illo igitur
audientia quae nihil est aliud quam scientia. Potest
quoque hoc ipsum quod dixit sicut audio iudico deu
manitatis natura intellegi quam dī filius ex uirgi
ne sumsit; Cum ageretur de resurrectione anima
rum non dicebat audio sed uideo ; Audio enim tam
quam praecipientis patris imperium ; Iam ergo si
cut homo sicut quo maior est pater iam ex forma
serui non ex forma dī; Sicut audio iudico et iudici
um meum iustum est. Unde est iudicium iustum ho
minis· quia sequitur non quero uoluntatem meam
sed uoluntatem eius qui misit me. Ista missio in
carnatio est xp̄i; Quae ad hoc facta est ut paterna uo
luntas in salute humani generis per eum efficeretur.
Uidetur enim in hoc loco ex his uerbis saluatoris nr̄i

uelle eum insinuare nobis duas naturas in se esse et ue
ram habere animam in qua soleat uoluntas esse; Quae
enim tanta coniunctione commixta est diuinitate
ut tota uoluntas mea spiritalis sit non animalis
id est carnalis, nam consequenter subiunxit Si ego
testimonium perhibeo de me ipso testimonium me
um non est uerum. Sicut in consequentibus dixit si
glorifico me ipsum gloria mea nihil est; Sed qui misit
me pater ipse me glorificat sic hic dictum est si ego tes
timonium perhibeo de me ipso testimonium meum
non est uerum. Et paulo post. Qui me misit pater
ipse testimonium perhibet de me; Nunc in se natu
ram hominis demonstrans nunc in dī maiestate
aequalem se significat patri. Nunc unitatem sibi
diuinitatis cum dō patri uindicans nunc fragilita
tem humanae carnis ostendens. Nunc doctrinā
suam se non dicere nunc uoluntatem suam se non
querere. Nunc testimonium suum uerum non esse
nunc uerum esse significans, nam hic ait si ego tes
timonium perhibeo de me ipso testimoniū meū
non est uerum. Et paulo post. Et si ego testi
monium perhibeo de me uerum est testimonium
meum. Quomodo ergo non est uerum testimo
nium tuum dne nisi secundum fragilitatem car
nis, nam et illud quod dixit non ueni facere uolun
tatem meam. et filius a se nihil potest facere et
alia multa huius modi quae omnia non infirmant
filium neque depretiant nec a patre disiungunt;
Siquidem et haec ideo sunt posita ut uera eius in

car natio noscatur ; Namquod dicit egodepatre exiui
ego inpatre etpater inme egoetpater unumsum
etquimeuidit uidit etpatrem etsicutpater susci
tat mortuos etuiuificat itaetfilius quosuult uiui
ficat ueraeius diuinitas approbatur ; Quiauolun
tas patris etfilii unaoperatio una denique gratia eadem
quegubernatio est ; Sicutmagister gentiumdocet ita
scribens ; Gratiauobis etpax ado patrenr̄o etdn̄o ih̄u
xp̄o ; Aliusest quitestimonium perhibetdeme ; In
sequentibus ostendit quisit ille alius quitestimoni
um perhibetdese ubiait ; Quimisitme pater ipse
testimonium perhibetdeme ; Testimonium patris
est defilio inbaptismo ubiuox facta estdecaelo hic
est filiusmeus dilectus inquomihi benecomplacuit ;
Simile quoque testimonium inmontesc̄o perhibuit
pater audientibus tribusdiscipulis defiliosuo ; Et
scio quiatestimoniumeius uerumest ; Omneuerū
auertitate uerumest ; Ds enim ueritasest etquic
quid uerumest adouerumest ; Atqueid testimoniū
dixit quidsit ; Operainquid queegofacio testimoni
um perhibent deme ; Deinde adiunxit ; Ettesti
monium perhibet deme quimisitmepater ; Ipsaque
opera quefecit apatrese accepisse dicit ; Testimoni
umergo perhibuit opera testimonium perhibetpa
ter quimisiteum ; Perhibuit iohannes testimoniū
dexp̄o tamquamlucerna nonadsanandos amicos
sedad confundendos inimicos ; Iamenim anteap̄
dictumerat apersonapatris paraui lucernaxp̄o meo
inimicoseius induam confusionem superipsum aut

florebit sci ficatio mea ; Esto tamquam in nocte posi
tus ; Adtendisti in lucernam et miratus es lucer
nam et exultasti ad lumen lucernae ; Sed illa lu
cerna dicit esse solem in quo exultare debeas ; Et
quamuis ardeat in nocte diem te iubet exspectare
Non ergo quia illius hominis testimonium non erat
opus ; Nam ut quid mitteretur si non erat opus sed
ne in lucerna remaneat homo et lumen lucernae si
bi sufficere arbitretur ; Ideo nec dns lucernam illã
super fluam dicit fuisse nec tamen edicit in lucernã
debere remanere ; Dicit aliud testimonium scriptu
ra di ; Ibi utique ds perhibuit testimonium filio suo
et in illa scriptura iudei spem posuerunt ; In lege
scilicet di ministrata sibi per moysen famulum di
Scrutamini inquid scripturam in qua uos putatis
uitam aeternam habere ; ipsa testimonium per
hibet de me et non uultis uenire ad me ut uitã ha
beatis ; Quid uos putatis habere in scriptura ui
tam aeternã ipsum interrogate cui perhibet tes
timonium et intellegite quae sit uita aeterna ;
Et quia propter moysen uidebantur repudiare
xpm tamquam aduersarium instituti sui praecep
tis quae moysi tradidit rursus eosdem ipse conui
cit tamquam de alia lucerna ; Omnes enim homi
nes lucernae quia et incendi possunt et extingui,
et lucernae quidem cum sapiunt lucem et spu fer
uent · Nam et si ardebant et extincte sunt etiam
putent ; permanserunt enim serui di lucernae bo
nae ex oleo misericordiae illius non ex uiribus suis ;

Gratia quippe dī gratuita illa oleum lucernarum
est. plus enim illis omnibus laboraui atque quae
dam lucernam ; Et ne uiribus suis ardere uideretur
adiunxit ; Non ego autem sed gratia dī mecum. Om
nis ergo propheta ante dnm̄ aduentum lucerna est.
De quo dicit petrus apostolus. habemus certiorem pro
pheticum sermonem cui bene facitis intendentes quę
admodum lucernę lucenti in obscuro loco. donec dies
lucescat et lucifer oriatur in cordibus uestris. Lucer
na itaque prophetaę et omnis prophetia una magna
lucerna ; Quid apostoli ne non lucernae ? etiam ipsi lu
cernae plenae. Solus enim ille non lucerna. Non enim
accenditur et extinguitur sed est lux uera quae inlu
minat omnem hominē uenientem in hunc mundū.
De iohanne dicitur ; non erat ille lumen : Sed ut tes
timonium perhiberet de lumine. De xpo autem ;
Erat lux uera quae inluminat omnem hominem ueni
entem in hunc mundum. Quid est quod de apostolis ip
sa ueritas ait uos estis lux mundi et de iohanne euan
gelista non erat ille lumen ? nec iohannes per se erat
lucerna nec apostoli per se lumen sed a lumine xpo.
ille lucerna et illi inluminati qui est solus uerus oriens
in cordibus credentium. Ego autem habeo testimo
nium maius iohanne ; Opera enim que dedit mihi pa
ter ipsa opera quae ego facio testimonium perhibent
de me quia pater me misit. Et qui misit me pater ip
se testimonium perhibet de me ; Superius dixit tes
timonium non accipio ab homine hic causam red
dit quare ab homine testimonium non accepisset ;

Quia habet testimonium patris et operum testimo
nia sed habet maius quam sunt hominum. Ergo
haec missio incarnatio est xpī; Incarnatio uero xpī
redemptio est nrā. Redemtio uero nostra est ip
sa ueritate quae ait. Ego ueni ut uitam habeant et
abundantius habeant. Subiunxit uero huic hoc
testimonio patris dei ipso patre quod iudaei uel ma
gis omnes infideles excaecatis mentibus ueritatem
diuinitatis non possint accipere dicens. Neque enī
uocem eius audistis umquam neque speciem eius
uidistis et uerbum eius non habetis in uobis manens.
Dicit apostolus. Non enim auditores legis iustificatis
sed factores uerbi dī; Id est filius dī non manet in illo
rum cordibus quia non seruiunt quae audiunt. Quod
uero ait neque uocem eius audistis neque speciem ei
uidistis in hoc ostendit substantiā diuinitatis incon
praehensibilem esse et inuisibilem et uocem eius non
carnalibus audire potuisse auribus sed spiritali in
tellegentia per gratiam scī sps intellegere uel ama
re secundum quod unicuique datum erit. Scru
tamini scripturas quia uos putatis in ipsis uitam
aeternā habere et ille sunt quae testimonium per
hibent de me et non uultis uenire ad me ut uitam
habeatis, Non uultis uenire id est non uultis cre
dere quia impossibile est sine fide deo placere. Ueni
re nostrū est ad xpm id est credere illum uerum
filium dī et ueram nos per illum habere salutem;
Omnis enim scriptura sancta testimonium perhi
buit xpo siue per figuras siue per prophetias siue

per angelorum ministeria. Ergo et moyses perhibuit
testimonium xpo. Et iohannes perhibuit testimonio
xpo et ceteri prophete et apostoli perhibuerunt
testimonium xpo. His omnibus testimoniis praeponit
testimoniū operum suorum quia per illas nonnisi
ds perhibuit testimonium filio suo. Claritatem ab
hominibus non recipio id est laudem humanam non
quaero. Quia non ueni ministrari sed ministrare
id est non ueni ut honorem ab hominibus accipere
carnalem sed ut honore hominibus darem spirita
lem. Sed cognoui uos quia dilectionem di non habe
tis in uobis. Ideo dilectionem di non habuerunt quia
non crediderunt in me. Qui non uenit facere uolun
tatem suam sed uoluntatem eius qui misit illum. Ideo
subiunxit ego ueni in nomine pa tris mei
et non accepistis me. Id est non credi distis in me
qui ideo ueniebam in mundum ut glorificaretur
nomen patris. Si alius uenerit in nomine suo illū
accipietis. Quis est qui uenit in nomine suo nisi ille
qui gloriam propriam quaerit et non illius qui misit
illum. quis est quem accepturi erunt iudaei nisi
antixpm qui uenturus est gloriam querere propri
am. et hoc erit illis poena peccati quia noluerunt
ueritati credere et credent mendacium. quomodo
potestis uos credere qui gloriam ad inuicem accipitis
et gloriam quae est a solo do non queritis. consideran
dum est intentius quantum sit iactantiae et huma
ne laudis ambitio malum pro quo ipsa ueritas ait
credere non posse quosdam quia ad saecularis gloriae

cupidierunt. Quid est humane laudis cupiditas nisi
superbae mentis elatio uult de se aestimari quod in se ha
bere non studet; Alter est interius alter foras uideri de
siderat; Humilitas uero gloriam quaerit a solo deo super
bia ab hominibus. Inde iohannes baptista ab ipsa ueritate
tam excellenter laudatus est. ut non esset harundo uen
to agitata quia non humanae laudis nec odiose uitupera
tionis aura flante flexibilis fuit. Ideo gloriam habuit
a dō xpō quia gloriam non quesiuit humanam. Nolite pu
tare quia ego accusaturus sim uos apud patrem est qui ac
cusat uos moyses de quo uobis maxime speratis. Ideo nō
accuso quia non ueni damnare sed saluare; Moyses
uero accusat quia increduli estis uocibus illius. De me scrip
sit dicit; pro pheta uobis suscitabit dns ds de fratri
bus uris tamquam me ipsum audietis eum.
Quid uero sequatur adtendite. Erit omnis anima
quae non oboedierit prophetae illi exterminabitur
de populo di. Si illius litteris non creditis quomodo me
is creditis uerbis? quicquid enim lex uel prophetae
scripserunt omnia xpm uenturum esse designabant.
Si enim iudaei legi uel prophetis credidissent cre
didissent utique et xpm. Post ec uerba mistica et
profundissimae intellegentiae dni nri ihu xpi quib;
partim suae diuinitatis partim et humanitatis ar
cana mysteria uel tunc audientibus uel nunc legen
tibus demonstrare uoluit. Quinque panum mira
culo seipsum ostendere qui esset studuit idcirco se
XIII quenter euangelista adiunxit. Post haec abiit
ihs trans mare galilaee quod est tiberiadis seque

batur eum multitudo maxima quia uidebant signa
quae fiebant super infirmis. Abiit ihs trans mare gali
leae quodest tiberiadis. Primo dicendum iuxta hsto
riam quia mare galileae quod multis pro diuersita
te circum iacentium regionum uocabulis distinguitur.
Illis tantum in locis mare tiberiadis uocatur ubi ti
beriadem ciuitatem aquis ut aiunt calidis, salubrem
habitationem praemonstrat; Siquidem interflu
ente iordane duodeuiginti passuum milibus in lon
gum et quinque extenditur in latum. Mistice autē
mare turbida actumentia saeculi huius uolumina
significat in quibus praui quilibet iniuste delectati
quasi profundis dediti pisces mentem ad superna
gaudia non intendunt; Unde bene idem mare ga
lileae id est rota cognominatur; Quia nimirum
amor labentis saeculi quasi in uertiginem corda mitt
it. quae ad perennis uitae desideria non permittit
erigi. De qualibus psalmista, In circuitu inquit im
pii ambulant, Sed abeuntem trans mare galileae
ihm multitudo maxima sequebatur quae doctri
ne sanationis et refectionis ab eo caelestis munera
summa perciperet, Quia priusquā dns in carne ap
pareret, sola illum gens iudaea sequebatur cre
dendo, Postquam uero per incarnationis suae dispen
sationem fluctus uitae corruptibilis adiit calcauit
transiit. Maxima mox eum multitudo credentiū
secuta est nationum spiritaliter instrui. sanari. ac sa
tiari desiderans. et cum psalmista deprecans. Dne ad te
confugi. doce me facere uoluntatem tuā; Et iterum;

Miserere mihi dne quoniam infirmus sum sana me dne quoniam
conturbata sunt omnia ossa mea. Ceterum de per
cipiendis ab eo uitae perpetuae alimoniis confisa.
Dns inquit pascit me et nihil mihi deerit in loco pas
cuae ibi me collocauit; Quod autem subiens in monte
ihs ibi sedebat cum discipulis suis, sed ueniente ad eum
multitudine descendit. atque hanc in inferioribus
refecit. quam in inferioribus paulo ante curauerat,
nequaquam frustra factum credamus, sed ad significan
dum mystice quia doctrinam et charismata sua dns
iuxta percipientium capacitatem distribuit; Infirmis
quidem adhuc mentibus ac paruulis spu simpliciora
monita committens. et apertiora credens sacramen
ta; Celsioribus autem quibusque et perfectioribus
sensu secretiora suae maiestatis arcana referans, al
tiora deuotae conuersationis itinera suggerens.
et altiora praemiorum caelestium dona promittens,
Denique cuidam sciscitanti quid faciens uitam aeternam
possideret quasi inferius adhuc posito communia suae
dona largitatis inpendit dicens. Non occides. non moe
chaberis. non furtum facies. non falsum testimonium
dices; Honora patrem tuum et matrem, Cui postmo
dum maiora quaerenti et uelut ad montem uirtutum
ascendere cupienti. Si uis inquit perfectus esse
uade et uende quae habes et da pauperibus et habebis
thesaurum in caelo et ueni sequere me; Cuius discre
tionem moderaminis non per se solum dns in carne
docens exibuit, uerum nunc quoque per uerbi sui mi
nistros exhibere non cessat; Unde de eisdem subiunxit

boni serui persona testatur quia dare debeant conser
uis in tempore tritici mensuram idest pro captu audi
entium oportune et mensurate uerbi dapes suggere
re; Quod uero propinquante pascha dñs turbas docet
sanat et reficit possumus ita mystice interpraetari
quia pascha transitus dicitur. Et quoscumque dñs in
terna munerum suorum suauitate recuperat. ad
salubrem profecto transitum praeparat ut carna
les uidelicet concupiscentias mentis sublimitate
transcendant, Infirma mundi desideria pariter
et aduersa caelesti spe et amore conculcent; et si nec
dum anima uel carne ad superna ualent pertin
gere. quia hoc nimirum in futuro promittitur
Quicquid tamen carnales quasi altum amplecti
conspiciunt. Comparatione aeternorum quasi
nihili despiciant, Iuxta exemplum illius qui uidens
impium superexaltatum et eleuatum super ce
dros libani; Transiit temporalia contemplando
et quasi iam non esse uidebat quem cito tollendum
preuidebat, Quod subleuasset oculos ihs et uenientē
ad se multitudinem uidisse perhibetur. Diuinae pi
etatis indicium est; Quia uidelicet cunctis ad se ue
nire quaerentibus gratiam misericordiae cae
lestis occurrere con consueuit, Et ne quaerendo er
rare possint lucem sui sps aperire currentibus Nā
quod oculi ihū dona sps eius mystice designent testa
tur in apocalypsi iohannes qui figurate loquens de
illo; Et uidi inquit agnum stantem tamquā occi
sum habentem cornua septem et oculos septem.

quis septem sps di missi inomnem terram · Quod temp
tans philippum dns unde inquit ememus panes utman
ducent hi prouida utique dispensatione facit, Non
utipse quae non nouerat discat sedutphilippus tardi
tatem suae fidei quam magis tro sciente ipse nesciebat
temtatus agnoscat et miraculo facto castigat · Neque
enim dubitare debuerat presente rerū creatore qui
educit panem de terra et uino laetificat cor hominis
paucorum denariorum panes sufficere turbarū mili
bus non paucis ut unusquisque sufficienter acciperet
etiam saturatus abiret. Quinque autem panes quib;
multitudinem populi saturauit quinque sunt libri
moysi quibus spiritali intellectu patefactis et abun
dantiore iam sensu multiplicatis auditorum fideliū
cotidie corda reficit, Qui bene hordiacii fuisse referun
tur propter nimium austeriora legis edicta et
tegumenta litterae grossiora quae interior est
spiritalis sensus quasi medullā celabant · Duo autem
pisces quos addidit psalmistarum non inconuenienter
et prophetarum scripta significant quorum unica
nendo alteri conloquendo suis auditoribus futura
xpi et ecclesiae sacramenta narrabant, Et bene per
aquatilia animantia figurantur illius aeui praeco
nes in quo populus fidelium sine aquis baptismi uiue
re nullatenus posset. Sunt qui putant duos pisces qui
saporem suauem pani dabant duas illas personas sign
ficare quibus populus ille regebatur ut per eas consili
orum moderamen acciperet regiem scilicet et sacer
dotalem, adquas etiam sacrosca illa unctio pertinebat.

Quarum officium erat procellis fluctibus popularib;
numquam frangi atque corrumpi · et uiolentes turbarū
contradictiones tamquam aduersantes undas saepe
disrumpere · interdum ei custodita sua integritate
cedere · prorsus more piscium tamquam in procello
so maris fremitu turbulenta populi administratione uer
sari · Quae tamen duae personae dnm nrm p[rae]figura
bant · Ambas enim solus ille sustinuit et non fi
gurate sed proprie solus impleuit · Puer quinque
panes et duos pisces habuit · nec tamen hos esurienti
bus turbis distribuit · sed dno distribuendos obtu
lit · populus est iudaeorum litterari sensu pueri
lis qui scripturarum di[c]ta clausa secum tenuit ·
Quae tamen dns in carne apparens accepit et quid
intus haberent utilitatis ac dulcedinis ostendit ·
Quam multiplici sps gratiae quae pauca ac dispecta
uidebantur exuberarent patefecit et haec per a
postolos suos apostolorum que successores cunctis
nationibus ministranda porrexit ; Unde bene a
lii ferunt euangelistae · quia panes et pisces dns dis
cipulis · Discipuli autem ministrauerunt turbis ·
cum enim · misterium humanae salutis initium ac
cepisset enarrari per dnm · ab eis qui audierunt in
nos confirmatum est · Quinque siquidem panes
et duos pisces fregit et distribuit discipulis · quando
apperuit illis sensum ut intellegerent omnia q;
scripta essent in lege mor si et prophetis et psalmis
de ip so · Discipuli adposuerunt turbis quando pro
fecti predicauerunt ubique dno cooperante et ser

S

monem confirmante sequentibus signis. Fenum
inquo discumbentium turba reficitur concupiscentia
carnalis intellegitur. Quam calcare ac preme
re debet omnis qui spiritalibus alimentis satiari
desiderat; omnis enim caro fenum et omnis glo
ria eius tamquam flos feni. Discumbet ergo super
fenum florem feni conterat, id est castiget corpus suum et
seruituti subiciat uoluptates carnis edomet luxoriae
fluxa restringat quisque panis uiui cupit suauitate re
fici quisque superne gratiae dapibus renouari nein
firma uetustate deficiat amet. Quinque milia ui
rorum qui manducauerunt perfectionem uitae eorum
qui uerbo reficiuntur insinuant. Uirorum quippe
nomine solent in scripturis perfectiores quique figurari
quos feminea mollicies nulla corrumpit. Quales esse
cupit eos quibus dicit apostolus. Uigilate state in fi
de uiriliter agite et confortamini. Millenarius
autem numerus ultra quem nulla nostra computatio
succrescit plenitudinem rerum de quibus agitur in
dicare consueuit. Quinario uero quinque notissimi
corporis nostri sensus exprimuntur. Uisus uidelicet
auditus gustus olfactus et tactus. In quibus sin
gulis quicumque uiriliter agere et confortari sata
gunt sobriae et iuste et pie uiuendo uitae caelestis
sapientiae mereantur dulcedine recreari hi nimi
rum quinque milibus uirorum quos dominus mysticis
dapibus satiauit figurantur. Nec pretereundum
quod refecturus multitudinem gratias egit. Egit
quippe gratias ut et nos de perceptis caeli muneribus
tis.

gratias semper agere doceret et ipse quantum de
nostris profectibus gratuletur de nr̄a spiritali
refectione gaudeat intimaret, Uultis etenim nos
se fratres quantum saluator noster nostre gaude
at saluti? narrat euangelista lucas dedisse eum
discipulis potestatem calcandi super omnē uirtu
tem inimici · Eorumque nomina scripta indicas
se in caelis, Et statim infert, In ipsa hora exulta
uit spū scō et dixit, Confiteor tibi pater dñe caeli
et terrae quod abscondisti haec a sapientibus et
prudentibus et reuelasti ea paruulis, Claret
ergo quia saluti ac uitae fidelium · congratuletur qui
patrem gratias agendo conlaudat quod ea quae sup
bientibus abscondit humilibus spū secreta reuela
uerat, Quod autem saturata multitudine iussit
discipulos colligere quae superauerunt fragmen
torum ne perirent hoc profecto signat quia plera
que sunt arcana diuinorum eloquiorum quae
uulgi sensus non capit, nonnulla quae per se quidem
minus docti assequi nequeunt Sed doctoribus ex
posita mox intellegere queunt, haec ergo necesse ē
qui ualent diligentius scrutando colligant et
ad eruditionem minorum suorum uel dicto uel
scripto faciant peruenire, ne alimenta uerbi il
lorum desidia pereant plebibusq; tollantur qui
haec dño donante interpretando colligere norunt
Collegerunt ergo inquit et impleuerunt duode
cim cophinas fragmentorum quia duodenario
numero solet perfectionis cuius libet sūma figurari

Recte per duodecim cophinis fragmentorum plenos
omnis doctorum spiritalium chorus exprimitur
qui obscura scripturarum quae per se turbae neque
unt et meditando colligere et mandata litteris
suo pariter ac turbarum usui conseruare iubentur;
hoc ipsi fecere apostoli et euangelistae · non pauca le
gis et prophetarum dicta mystica suis interpretatio
ne addita inserendo opusculis, hos sequaces eorum
ecclesiae toto orbe magistri etiam integros nonnul
li utriusque testamenti libros diligentiore expla
tione discutiendo qui quamlibet hominibus dispecti
caelestis tamen gratiae sunt pane fecundi, Nam ser
uilia cophinis solent opera fieri, Unde de populo
qui in luto ac lateribus seruiebat in egypto dicit psal
mista, Manus eius in cophino seruierunt Illi ergo
homines cum uidissent quod fecerat signum dicebant
Quia hic est uere propheta qui uenturus est in mundum,
Recte quidem dicebant dnm prophetā magnā magnae
salutis preconem iā mundo futurum · Nam et ipse
prophetam se uocare dignatur ubi ait, quia non capit
prophetā perire extra gerusalē, Sed nec dum plena
fide proficiebant · qui hunc etiam dnm dicere nesciebant
Ergo illi uidentes signum quod fecerat ihs dixerunt,
Quia hic est uere propheta qui uenturus est in mundū,
Nos certiori agnitione ueritatis et fidei uidentes
mundum quem fecit ihs et signa quibus illum repleuit,
Dicamus quia hic est uere mediator di et hominum qui
in mundo erat diuinitate et mundus per ipsum factus
est, Qui in propria uenit humanitate · querere · et

sal uare quod perierat ac recreare mundum quem
fecerat, Qui cum suis fidelibus per presentiam diui
nitatis est in mundo omnibus diebus usque ad
consummationem sc̄li, Ih̄s autem cum cognouisset XIII
quia uenturi essent ut raperent eum et facerent eum
regem fugit iterum in montem ipse solus, Datur
ergo intellegi quod dn̄s cum sederet in monte cum
discipulis suis et uideret turbas ad se uenientes des
cenderet de monte et circa inferiora loca turbas
pauerat, Nam quomodo fieri potest ut rursus illuc
fugeret nisi ante de monte descenderet. significat er
go aliquid quod dn̄s de alto descendit ad pascendas
turbas pauit et ascendit, quare autem ascendit, cum
cognouisset quod uellent eum rapere et regem facere.
quid enim non erat rex qui timebat fieri rex. erat om
nino nec talis rex qui ab hominibus fieret sed talis qui
hominibus regnum daret, Numquid forte et hic
aliquid significat nobis ih̄s cuius facta uerba sunt.
Ergo in hoc quod uoluerunt eum rapere et regem fa
cere. & propter hoc fugit in montem ipse solus hoc
in illo infactum tacet nihil loquitur nihil significat.
An forte hoc erat rapere eum preuenire uelle tempus
regni eius; Et enim uenerat modo non iam regnare
quomodo regnaturus est in eo quod dicimus, Adueni
at regnum tuum, Semper quidem ille cum patre
regnat secundum quod est filius dī uerbum dī uer
bum per quod facta sunt omnia, Praedixerunt autē
prophete regnum eius etiam secundum id quod ho
mo factus est xp̄s et fecit fideles suos christianos;

Erit ergo regnum christianorum quod modo colli
gitur quod modo conparatur quod modo emitur
sanguine xpi. Erit aliquando manifestum regnū
quando erit aperta claritas scōrum eius post iudiciū
ab eo factum; quod iudicium supra ipse dixit quod fi
lius hominis facturus sit. De quo regno etiam apos
tolus dicit, cum tradiderit regnum dō et patri. Unde
etiam ipse dicit Uenite benedicti patris mei perci
pite regnum quod uobis paratum est ab initio mundi.
Discipuli autem et turbae credentes in eum putauer̄
illum sic uenisse ut iam regnaret hoc est uelle ra
pere et regem facere. Praeuenire uelle tempus eius
quod ipse apud se occultabat ut oportune proderet
et oportune in fine saeculi declararet. Quare autem
dictum est fugit? neque enim si nollet teneretur; si
nollet raperetur qui si nollet nec agnosceretur;
Sed hoc significatiue factum est. Solus fugit ne car
naliter regnaret quia solus ascendit in caelum un
de spiritaliter regnaret in scīs suis. Fugit in montem
ipse solus primogenitus a mortuis ascendens super
omnes caelos et interpellans pro nobis, quem sacer
dos significans semel in anno scās scōrum ingrediens
non sine sanguine ut interpellaret pro populo. Sic
sursum posito solo in monte magno qui intrauit in
interiora ueli foris populo constituto. Sed uidea
mus quid illo intra uelum caelestis altitudinis mo
rante quid discipuli in nauicula patiebatur. Quid
est nauicula quae a fluctibus iactabatur nisi eccle
sia quae persecutionibus fatigatur et foris etiam

foris apaganis apartepersecutione, Intus afalsis
fratribus occulta seditione, Ideo addidit, ut autem
sero factum est descenderunt discipuli eius ad mare, Et
cum ascendissent nauiculam uenerunt transma
re in capharnaum, Cito dixit finitum quod postea
factum est, Uenerunt transmare in capharnau
et redit ut exponat quomodo uenerunt, quia per
stagnum nauigantes transierunt et cum nauiga
rent ad eum locum quo eos uenisse iam dixit reca
pitulando exponit quid acciderit, Tenebrae iam
factae erant et non uenerat ad illos ihs, Merito te
nebrae quia lux non uenerat, Tenebrae etiam fac
tae erant et non uenerat ad illos ihs, Quantum ac
cidit finis mundi crescunt errores crebrescunt
terrores crescit iniquitas crescit infidelitas, Lux de
nique quae caritas apud iohannem ipsum euange
listam satis aperte quemonstratur Ita ut diceret
qui odit fratrem suum in tenebris est. Creberri
me extinguitur Refrigescente caritate abundan
te iniquitate, Ipsi sunt fluctus nauem turbantes,
Tempestates et uenti clamores sunt maledictorum
Inde caritas refrigescit inde fluctus augentur
turbatur nauis uento magno flante mare exur
gebat tenebrae crescebant, intellegentia minue
batur iniquitas augebatur, Tamen inter haec homi
nia nauis ibat ad terram properabat portum quae
rebat. Ita inter omnia temptamentorum genera
ecclesia proficiebat, laborat sed non mergitur,
xpm expectat quando per eum ad portum perue

mat tranquillitatis, Cum ergo remigassent sta
dia uiginti quinque aut triginta · Crescunt fluc
tus augentur tenebrae saeuiunt tempestates
sed tamen nauis ambulat, Qui perseuerauerit in
finem hic saluus erit, Nec ipse stadiorum nume
rus contempnendus esse uidetur, Et quare dixis
set euangelista quasi stadiis uiginti quinque aut
triginta, sufficeret dicere uiginti quinque aut tri
ginta quos numeros aestimantis uoce non adfirman
tis protulit idem euangelista, Quaeramus nu
merum uiginti quinque unde constat unde fiunt
de quinario, Quinarius ille numerus ad legem per
tinet, Ipsi sunt quinque libri moysi, Ipse sunt quin
que porticus illae languidos continentes, Ipsi quin
que panes quinque milia hominum pascentes, Ergo
legem significat numerus uiginti quinque, Quoniam
quinque per quinque id est quinquies quini faciunt
uiginti quinque quadratum quinarium sed huic le
gi antequam euangelium ueniret deerat perfectio,
perfectio autem in senario numero comprehenditur,
Nam senarius numerus perfectus est et partibus su
is impletur, id est uno duo tres, Nec aliae partes
in eo inueniri possunt nec illae partes coniunctae
aliud quid conficere possunt nisi senarium numerum,
Propterea sex diebus deus mundum perfecit. Et quinque
ipsi per sex multiplicentur ut lex per euangelium
adimpleatur ut fiant sexies quini triginta, Ad
eos ergo qui implent legem uenit ihs, Et uenit quo
modo, calcans fluctus omnes tumores mundi subpe

dibus habens omnes celsitudines sc̄li praemens, & tamen tante sunt tribulationes ut etiam ipsi qui credi derunt ih̄m, et qui quonantur perseuerare expauescant ne deficiant xp̄o fluctus calcante saeculi, Cur timet xp̄ianus dum xp̄s loquitur ego sum nolite time
s re, confidete ego uici mundum, Uoluerunt eum ac
s cipere in naui. Agnoscentes ac gaudentes securi fac
ti. Et statim fuit nauis ad terram quam ibant. factus est finis ad terram de umido ad solidum, de turbato ad firmum, de itinere ad finem, id est ad perfectã tranquillitatem quae non erit nisi in portu aeternae serenitatis, Ibi tota caritas et nulla iniquitas, Tota felicitas et nulla perturbatio, Ubi sine fine regnabunt qui hic fortiter usque in finem uitae suae labo
s rant, Altera die turba quae stabat trans mare
s uidit quia alia nauicula non esset ibi nisi una, et quia
s non introisset ih̄s cum discipulis suis in nauem, sed soli
s discipuli eius abissent, Aliae uero superuenerunt
s naues a tiberiade iuxta locum ubi manducauerunt
s panem gratias agente d̄no, Cum ergo uidisset tur
s ba quia ih̄s non esset ibi neque discipuli eius ascen de
s runt in nauiculas et uenerunt in capharnaum que
s rentes ih̄m. Insinuatum est tamen illis tam magnum miraculum, Uiderunt enim quod discipuli soli ascendissent in nauem et quia nauis non ibi erat, Uenerunt autem inde et naues iuxta locum illum ubi manducauerunt panem in quibus eum turbae secuti sunt cum discipulis, Ergo non ascenderat alia nauis illic non erat unde subito trans mare

factus est ihs, nisi quia super mare ambulauit ut miracu
lum monstraret, et cum inuenissent eum turbae, Ec
ce prae sentat se turbis a quibus rapi timuerat et in mon
tem fugerat, Omnino confirmat et insinuat nobis in
misterio dicta esse illa omnia et facta : magno sacra
mento ut aliquid significarent, Ecce est ille qui in mon
tem fugerat turbas, Nonne cum ipsis turbis loquitur,
modo teneant modo regem faciant, Et cum inuenissent eū
trans marae dixerunt ei, Rabbi quando huc uenisti,
ille post miraculi sacramentū et sermonem infert ut si
fieri potest qui pasti sunt pascantur et eorum satiauit
panibus uentrem saciet sermonibus mentem, Sed si ca
piunt et si non capiunt sumant quod capiunt nec frag
menta pereant, Loquatur ergo et audiamus,
XIIII Respondit ihs et dixit, Amen amen dico uobis quaeritis
me non quia uidistis signa sed quia manducastis ex pa
nibus meis, Propter carnem me quaeritis non propter
spm, Quā multi non quaerunt ihm nisi ut illis faciat
bene secundū tempus illius negotium habet quaerit
intercessionem clericorum; Alius premitur a potentio
re fugit ad ecclesiam; Alius uult pro se interueniri apud
eum quem parum ualet; Ille sic ille sic impletur cotidie
talibus ecclesia ut uix queritur ihs propter ihm; Quaeritis
me non quia uidistis signa sed quia manducastis ex pa
nibus meis; Operamini non cibū qui perit sed qui per
manet in uitam aeternā, Quaeritis me propter ali
ud quaeritis me propter me, Ipsum enim insinuat istū
cibum quo in consequentibus in lucescit quem filius
hominis dat uobis, Exspectabas credo iterum panes

manducare iterum discumbere iterum saginari; Sed
dixerat cibum non qui perit sed qui permanet in uitam
aeternam, Superius diximus nauem ecclesiam xpi
significare quae tempestatibus huius seculi turba
tur et laborantes in ea portatur uiriliter laborant
donec xps conprimens fluctus persecutionum et reddat
serenitatem; Hic uero dicit altera die turba quae stabat
trans mare uidit quia alia nauicula non erat ibi nisi una;
Quid est altera die turbam stare super mare. nisi post
ascensionem xpi turba stans in operibus bonis non iacens
in terrenis uoluptatibus sed expectans unde ueniat ihs
ad eos & hic una nauis dicitur sicut prius una fuit ec
clesia xpi in qua ille presentialiter corpore uersabatur;
Nunc quoque una est quae similiter in spe exspectat ad
uentum illius; Sed quid est quod aliae naues uenerunt
a tiberiade. nisi [illegible] hereticorum conuenticula quae
ihm non sincera fide quaerant quae sub dolo calliditatis
sua quaerentes non quae ihu sunt unde consequenter
respondit eis ihs; Amen amen dico uobis quaeritis me
non quia uidistis signa sed quia manducastis ex panib;
et saturati estis; De illis uero qui saturati sunt in alio di
cit euangelio, Uae uobis qui saturati estis; De esuri
entibus uero uitae panem et iustitiae cognitionem di
citur, beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, Ad
quem cibum cohortabatur eos in sequenti mox xps ser
mone dicens, Operamini non cibum qui perit sed qui
permanet in uitam aeternā, Carnalis cibus perit
spiritalis uero permanet quem filius hominis uo
bis dabit. Hunc ergo pater signauit ds; istum filium

hominis nolite sic accipere quasi alios filios hominis qui
bus dictum est; filii autem hominum in protectione alarũ
tuarum sperabunt, Iste filius hominis sequestratus
quadã gratia filius hominis. Exceptus a numero hominũ;
filius hominis est iste. filius hominis et filius dĩ est; Iste
homo etiam dš est, Unde et ipsa ueritas quae tunc loque
batur ad iudaeos et nunc omnibus loquitur per euan
gelicę predicationis uerba et quid sit ostendit, Non qua
lis se plurimi tunc aestimauerunt uel etiam nunc aes
timant; Sub iunxit uero; hunc enim dš pater signauit,
Signare quid est. nisi proprium aliquid ponere, hoc ẽ
signare ponere aliquid quo non confundatur cum ceteris;
Signare est signum ei ponere, Cuicumque rei po
nis signum ideo ponis signum ne confusa cum aliis atq̃
non possit agnosci, pater ergo eum signauit, Quid est
signauit. proprium quiddã illi dedit ne ceteris compara
retur hominibus, Ideo dictum est. unxit te dš dš tuus o
leo exultationis prae participibus tuis, Ergo signare quid
est exceptum habere hoc est prae participibus tuis; Ita
que nolite inquit me contempnere quia filius hominis
sum, Et quaerite a me cibum non qui perit sed qui per
manet in uitam aeternã, Sic enim filius hominis
sum ut non sim unus ex uobis, Sic sum filius hominis
ut dš pater me signaret; Quid est signare. proprium
aliquit mihi daret quo non confunderer cum genere
humano sed per me liberaretur genus humanum;
Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur
opera dĩ. dixerat enim illis; operamini escam non quae
perit sed quae permanet in uitam aeternam;

Quid faciemus inquiunt, quid observando hoc praeceptum
implere poterimus? Respondit ihs et dixit eis, hoc est
opus di: ut credatis in eum quem misit ille, hoc est er
go manducare cibum non qui perit, sed qui permanet
in aeternum, Ut quid paras dentem et uentrem?
crede et manducasti, Discernitur quidem ab operi
bus fides, Sicut apostolus dicit, iustificari hominem
per fidem sine operibus legis, Et sunt opera quae uiden
tur bona sine fide xpi et non sunt bona quia non referun
tur ad eum finem ex quo sunt bona, finis enim le
gis xps ad iustitiam omni credenti, Ideo noluit dis
cernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse
opus, Ipsa est enim fides quae per dilectionem opera
tur, Nec dixit hoc est opus uestrum, sed dixit hoc
est opus di ut credatis in eum quem misit ille. Ut
qui gloriatur in dno glorietur, Quia ergo inuita
bat eos ad fidem illi adhuc quaerebant signa quib;
crederent, uide si non iudaei signa petunt, Dixerunt
ergo ei, Quod ergo tu facis signum ut uideamus et
credamus tibi quid operaris? parum ne erat quod
de quinque panibus pasti sunt? sciebant hoc quidem
sed huic cibo manna de caelo praeferebant. Dns au
tem ihs talem se dicebat ut moysi praeponeretur,
Non enim ausus est moyses de se dicere. quod daret
cibum non qui perit sed qui habet uitam aeternam.
Aliquid plus promittebat quam moyses, Per moy
sen quippe promittebatur regnum et terra tra
hens lac et mel, temporalis pax, abundantia filio
rum, salus et cetera omnia, temporalia quidem

in figura tamen spiritalia quia ueteri homini in
ueteri testamento promittebatur. Attendebant
autem promissa per xpm moysen. et adtendebant
promissa per ihm. Ille plenum uentrem promit
tebat in terra sed cibum qui perit; iste promittebat
cibum non qui perit sed qui permanet in uitam aeter
nã. Attendebant eum plus promittentem et qua
si nondum uidebant maiora facientem. Atten
debant utique qualia fecisset moyses adhuc aliqua
maiora uolebant fieri ab eo qui tam magna polli
cebatur. Quid inquiunt facis ut credamus tibi et
ut nouerimus quia miracula illa huic miraculo cõ
parabant et ideo quasi minora ista iudicabant que
faciebat ihs. Patres nostri inquiunt manna man
ducauerunt in deserto. Sed quid est manna for
te contemnitis. Sicut scriptum est. Dedit illis man
na manducare. Per moysen patres nri panem
de caelo acceper̄ et non eis dictum est a moyse.
operamini cibum qui non perit sed qui permanet
in uitam aeternã. Et non talia operaris qualia moy
ses. panes ordeacios ille non dedit sed manna de caelo.
Dixit ergo eis ihs. Amen amen dico uobis non moy
ses dedit uobis panem de caelo sed pater meus dedit
uobis panem de caelo. Uerus enim panis est qui de
caelo descendit et dat uitã mundo. Uerus ergo
ille panis est qui dat uitam mundo et ipse cibus est
de quo paulo ante locutus sum. Operamini cibum
qui non perit sed qui permanet in uitam aeternam.
Ergo illud manna hoc significabat et illa omnia sig
na mea erant.

signa mea dilexistis· quod significabatur contemp
nitis· Non ergo moyses dedit panem de caelo· ds
dat panem· Sed quem panem· forte manna·
Non· sed panem quem significauit manna· Ipsum
scilicet dnm ihm· Pater meus dat uobis panem ue
rum· panis enim di est qui descendit de caelo et dat
uitam mundo· Dixerunt ergo ad eum· Dne semper
da nobis panem hunc· Quomodo mulier illa sama
ritana cui dictum est· qui biberit de hac aqua non si
ciet umquam· continuo illa secundum corpus accipi
ens· sed tamen carere indigentia uolens· da inquit mi
hi dne de hac aqua· sic et isti· Dne da nobis panem hunc
qui nos reficiat nec deficiat· Dixit ergo eis ihs· Ego sũ
panis uitae· Qui uenit ad me· non esuriet· et qui cre
dit in me non siciet humquam; Qui uenit ad me· hoc est
quod ait et qui credit in me· Et quod dixit non esuriet·
hoc intellegendum est et non siciet umquã· Utroq;
enim illa significatur aeterna satietas· ubi nulla ē
egestas· Panem de caelo desideratis· ante uos habe
tis et non manducatis· Sed dixi uobis quia et uidis
tis me et non credidistis· Sed non ideo ego populũ
perdidi· Num quid enim infidelitas uestra fidem di
euacuauit· uide enim quod sequitur· Omne quod dat
mihi pater· ad me ueniet· Et eum qui uenerit ad me·
non eiciam foras· Quale est illud intus unde non exitr̃
foras· magnum penetrale et dulce secretum· O se
cretum sine tedio· sine amaritudine· malarum cogi
tationum· sine interpellatione temptationũ et
dolorum· Nonne illud secretum est quo intrabit

ille eundicturus est dominus. euge serue bone et fidelis intra in gaudium domini tui. Et eum qui uenit et ad me non eiciam foras quia descendi de caelo non ut faciam uoluntatem meam sed eius qui misit me. Ideo ergo eum qui uenit et ad te non eicies foras. quia descendisti de caelo non facere uoluntatem tuam sed uoluntatem eius qui te misit. magnum sacramentum est quod ait. qui uenit ad me non eiciam foras. Causam mox subiungens. quare foras non eiecerit ad se uenientem. id est in se credentem dicens. Quia non ueni facere uoluntatem meam. sed uoluntatem eius qui misit me. quis est qui eicitur foras. de illo dulci et suauissimo secreto quo intrare precipitur seruus faciens uoluntatem domini sui. nisi superbus. nisi anima in se ipsa confidens et suae potestatis esse querens. nec cum propheta habens dicere. Nonne deo anima mea subiecta est. anima uero per humilitatem dei subiecta gratia. numquam eicietur foras. sed intrat in gaudium domini dei sui. Igitur ut causa omnium morborum curaretur. id est superbia descendit. et humilis factus est filius dei. Quid superbis homo. deus humilis propter te factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem. saltim imitare humilem deum. Uenit filius dei in homine. et humilis factus est. Praecipitur tibi ut sis humilis. non tibi praecipitur ut ex homine fias pecus. Ille deus factus est homo. tu homo cognosce quia es homo. tota humilitas tua est. ut cognoscas te. ergo quia humilitatem docet deus dixit. Non ueni facere uoluntatem meam. sed eius qui me misit. haec enim commendatio

humilitatis est, Superbia quippe facit uoluntatē
suam, humilitas facit uoluntatem di, Ideoquia ad
me uenerit non eiciam foras, Quare quia non ueni
facere uoluntatem meam. sed uoluntatem eius qui me
misit, humilis ueni, humilitatem docere ueni, Qui
ad me uenit, incorporatur mihi, Qui ad me uenit hu
milis fit, Qui mihi adheret, humilis erit, qui non
facit uoluntatem suam sed di, Et ideo non eicietur
foras, Quia adā cum superbus esset proiectus est fo
ras, xps uero humilis factus exaltatus est super om
ne nomen quod nominatur uel in caelo uel in terra
qui doctor humilitatis uenit non facere uoluntatem su
am sed uoluntatem eius qui misit illum, Ueniamus ad
eum, intremus ad eum, incorporemur ei, ut nec nos facia
mus uoluntatem nrām sed uoluntatem di, et non nos ei
ciat foras quia membra eius sumus, quia caput nostrum
esse uoluit docendo humilitatem, Ad quem uenire non
potest nisi humilis, a quo non mittitur foras nisi sup
bus, Haec est uoluntas eius qui misit me patris, ut om
ne quod dedit mihi non perdam ex eo, Ipse illi datus est,
qui seruat humilitatem, hoc accepit, Qui non seruat
humilitatem, longe est a magistro humilitatis, Ut
omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Sic enim nē
uoluntas in conspectu patris uri ut pereat unus de
pusillis istis, De tumentibus potest perire, de pusillis
nihil perit, Quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non
intrabitis in regnum caelorum, Omne quod dedit
mihi pater non perdam ex eo, sed resuscitabo ego illum
in nouissimo die, Uidete quem admodum et hic gemi

h magister humilitatis ueni

nam illam resurrectionem delimet, Qui uenit ad
me modo resurgat humilis factus in membris meis
sed resuscitabo eum in nouissimo die secundum carnē
haec est enim uoluntas patris mei qui misit me, ut
omnis qui uidit filium et credit in eum habet uitā
aeternam, et ego resuscitabo eum in nouissimo die.
Superius dixit, audit uerbum meum et credit ei qui
misit me, modo autem qui uidet filium et credit in
eum, Non dixit uidet filium et credit in patrem, hoc
est enim credere in filium quod et in patrem quia si
cut habet uitam pater in semet ipso, sic dedit et filio
uitam habere in semet ipso, Ut omnis qui uidit fi
lium et credit in eum habeat uitam aeternam, cre
dendo et transeundo ad uitam tamquam primam il
lam resurrectionem, Et quia non est sola, et resusci
tabo eum inquit in nouissimo die, Sequitur, Ego
sum panis uiuus qui de caelo descendi, Ideo panis
quia uita, Et ideo uita quia dae caelo descendit,
Dicente ipso, Ego sum uia ueritas et uita, Illa
est panis supersubstantialis, Qui ut nobis detur co
tidie depraecari iubemur, cum dns noster ihs xps pa
XV nem se dicebat descendisse de caelo, Murmuraue
runt iudaei et dixerunt ei hic est ihs filius ioseph cuius
nos nouimus patrem et matrem, Quo modo ergo dicit
qui de caelo descendi? ideo murmurabant quia hunc pa
nem non intellegebant hunc panem non esuriebant
hunc panem non amabant, Si amarent utique non
murmurarent, Ideo a pane caelesti longe erant nec
eum esurire nouerant, fauces cordis languides.

habebant auribus apertis surdierant. Uidebant et
ceci stabant. Panis quippe iste interioris hominis
querit esuriem. Unde alioloquo dicit. beati qui esu
riunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur.
Dixerunt cuius nouimus patrem et matrem. matrē
sciebant terrenam patrem nesciebant caelestem qui
a patre caelesti adtracti non fuerunt. Quod mox ip
se dn̄s sequenti uerbo innotuit dicens. Nolite murmu
rare inuicem. Nemo potest uenire ad me nisi pater
qui misit me adtraxerit eum. Quid est nemo potest
uenire ad me nisi quia nemo potest credere in me ni
si pater qui misit me adtraxerit eum. Ille uenit
quem gratia dī praeuenit. Cui cum propheta dica
mus. Misericordia eius praeueniet me. Et iterum.
Misericordia eius subsequatur me. Praeueniet uel
le. subsequatur perficere. Trahit pater ad filium eos
qui propterea credunt in filium quia eum cogitant
patrem habere dm̄. Ds enim pater aequalem sibi ge
nuit filium. Et qui cogitat atque in fide sua sentit
et ruminat aequalem esse patri eum in quem credi
dit. ipsum trahit pater ad filium. Qui enim xpo di
cit non est ds uerus non trahit eum pater sed sua per
uersa cogitatio trahit eum ueritati non consenti
re. Ille tractus est a patre qui ait. Tu es xps filius
di uiui. Cui dn̄s inquit. beatus es simon bariona
qui caro et sanguis non reuelauit tibi. sed pater ms̄
qui in caelis est. ista reuelatio ipsa est adtractio. Dū
enim dixit nemo potest uenire ad me nisi pater qui
misit me traxerit eum. Continuo subiunxit &

ego suscitabo eum in nouissimo die. Reddo quod spe
rat. uidebit quod adhuc non uidendo credidit. mandu
cabit quod esurit. saciabitur eo quod sitit ubi in resur
rectione mortuorum quia ego resuscitabo eum in no
uissimo die. Scriptum est enim in prophetis. Et erunt
omnes docibiles di. Quare hoc dixit. O iudei pater uos
non docuit quomodo potestis me cognoscere. omnes ergo
illius homines docibiles di erunt. non ab hominib;
audient. Et si hominibus audiunt. tamen quod in
tellegunt intus datur. intus coruscat. intus reuela
tur. homines foras uerbum sonare possunt. sed in
uanum laborant nisi intus ds docens. aperiat sensus.
Ille est do docibilis quem ds intus ueritatis instruit ag
nitione et amore. Omnis qui audit a patre et didicit
uenit ad me. Quomodo trait pater. docendo delectat
non necessitate ponendo quia nemo necessitate credit
sed uoluntate. Filius dicebat pater docebat. homo qui
uidebatur loquebatur. sed ut ds in corde audientis in
terius docebat. Ideo subiunxit. non quia patrem uidit
quisquam nisi is qui est a do hic uidit patrem. Nolite pu
tare patrem esse uisibilem uobis. nemo uidit patrem nisi
is qui est a do hic uidit patrem. Ego sum a patre. et ideo
patrem uideo. Quid est autem uobis trahi a patre
nisi discere a patre. Quid est discere a patre & nisi audi
re patrem. nisi audire uerbum patris. id est me. Ne forte
ergo cum dico uobis. Omnis qui audit a patre et didicit
dicatis apud uos sed numquam uidimus patrem. quomo
do autem discere potuimus a patre & a me ipso audite
non quia patrem uidit quisquam sed qui est a do hic uidit

patrem, Ego noui patrem ab illo sum. sed quomodo
uerbum ab illo cuius est uerbum. non quod sonat et
transit sed quod manet, cum dicente et trahit audien
tem, Amen amen dico uobis qui credit in me habet
uitam aeternam. Reuelare se uoluit quid esset nam
compendio dicere potuit, Qui credit in me habet me,
Ipse enim xps uerus ds et uita aeterna. Qui ergo credit
in me inquid uenit ad me et qui uenit ad me habet me. Quid
est autem habere me? habere uitam eternam; Mor
tem adsumsit uita aeterna. mori uoluit sed de tuo o ho
mo non de suo, Accepit a te ubi moreretur pro te. Ad
sumsit ergo uita mortem ut uita occideret mortem,
Nam qui credit inquit habet uitam aeternam. non quod
patet sed quod latet, Uita enim aeterna uerbum in prin
cipio erat apud dm̄ et ds erat uerbum. Et erat lux uita homi
num, Mori uenit, sed tertia die resurrexit, Ego sum
inquid panis uitae et unde illi superbiebant patres in
quit uestri manducauerunt manna et mortui sunt qua
re manducauerunt et mortui sunt? quia quod uide
bant credebant. quod non uidebant non intellegebant
Ideo patres uri quia similes estis illorum, Manducaue
runt moyses et aaron et ceteri sci qui fuerunt in popu
lo manna et non sunt mortui, quia spiritaliter uisibi
lem cibum intellexerunt, Spiritaliter esurierunt,
Alii uero manducauerunt et permanserunt in infide
litate sicut iudaei audierunt loquentem xpm sed non
spiritaliter uerba eius intellexerunt, Ideo dixit eis pa
tres uri manducauerunt manna in deserto et mortui s;
Qua morte? nisi infidelitatis, Nam communi morte

mortui sunt. et sci qui fuerunt inter eos, ideo signauit dns
his uerbis mortem spiritalem non carnalem, Patres ergo
istorum adest mali patres malorum, infideles patres infide
lium, murmuratores patres murmuratorum, Nam de
nulla re magis do offendisse ille populus dictus est quam
contra dnm murmurando, ideo et dns uolens ostendere ta
lium filios hinc ad eos caepit quid murmuratis in inuicem
murmuratores filii murmuratorum, Patres uri
manna manducauerunt et mortui sunt non quia malum
erat manna sed quia male manducauerunt, hic est pa
nis qui de caelo descendit. hunc panem significauit manna.
hunc panem significat altare di, sacra menta illa fuerunt
in signis diuersa sunt in re quae significatur paria sunt.
Apostolum audi. nolo enim uos inquit ignorare fratres
quia patres nri omnes sub nube fuerunt et omnes per ma
re transierunt. et omnes in moyse baptizati sunt in nube
et in mari. & omnes escam spiritalem manducauerunt,
Spiritalem utique non corporalem alteram quia illi man
na nos aliud, Spiritalem uero quam nos sed patres nri
non patres illorum quibus nos similes sumus non quibus illi
similes fuerunt, hic est ergo panis de caelo descendens
ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur, Sed quod
permanet ad uirtutem sacramenti. Non quod perti
net ad uisibile sacramentum, qui manducat intus non
foris qui manducat in corde non qui premit dentem, Ego
sum panis uiuus qui de caelo descendi. ideo uiuus quia de
caelo descendi, De caelo descendit et manna, Sed manna
umbra erat iste ueritas est, Si quis manducauerit ex hoc
pane uiuet in aeternum, Et panis quem ego dabo caro

s mea est pro mundi uita · hoc quando [...] cape
ret caro quod dixit · panem carnem [...] uoca
tur caro quod non capit caro h quia uocatur [...] caro , — h & ideo magis non capit caro
hoc enim exorruerunt hoc adsimilatum esse dixerunt
hoc non posse fieri putauerunt , Caro mea est inquit pro
mundi uita · Norunt fideles corpus xpi · Si corpus xpi es
se non neglegunt · fiant corpus xpi · Si uolunt uiuere
de spu xpi · de spu xpi non uiuit nisi corpus xpi , Quisque ui
uere uult credat in xpm manducet spiritaliter spiritalē
cibum · incorporeretur corpore xpi et non sit putridum mē
brum quod resecare mereatur · sit pulcrum sit sanum · sit
s aptum capiti suo · Ligabant ergo iudaei adinuicem dicen
s tes · quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mandu
s candum · Litigabant utique adinuicem qm panem concor
diae non intellegebant nec sumere uolebant , Nam qui
manducant talem panem non litigant adinuicem · qm
unus panis unum corpus multi sumus , Et per hunc facit ds
huiusmodi habitare in domo , Quod autem adinuicem liti
gantes querunt , Quomodo possit dns carnem suam da
re ad mandu candum non statim edunt , Sed adhuc
s eis dicitur , Amen amen dico uobis nisi man ducaueritis
s carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem non ha
s bebitis uitam in uobis · Quomodo quidem detur ē quis
nā modus sit mandu candi istum panem · Ignoratis , Ue
rumtamen nisi mandu caueritis carnem filii hominis et
eius sanguinem biberitis non habebitis uitam in uobis ,
haec non utique cadaueribus sed uiuentibus loq:batur ,
Unde ne istam uitam intellegentes et de hac re litiga
rent secutus adiunxit · Qui manducat meam carnem

et bibit meum sanguinem habet uitam ae
ternam. Hanc ergo non habet qui istum pa
nem non manducat nec istum sanguinem bibit.
Nam temporalem uitam sine illo utcumque homines in
hoc saeculo qui non sunt per fidem in corpore eius habere
possunt. Aeternam autem numquam quae sanctis permit
titur. Ne autem putarent sic in isto cibo et potu eis qui car
naliter sumunt et non spiritaliter intellegunt in fide
promitti uitam aeternam ut qui eam sumerent. iam nec
corpore morerentur. huic cogitationi est dignatus occur
rere. Nam cum dixisset qui manducat meam carnem et
bibit meum sanguinem habet uitam aeternam. continuo sub
iecit et dixit. Ego resuscitabo eum in nouissimo die. ut
habeat interim secundum spiritum uitam aeternam. In requi
e quae sanctorum spiritus suscipit. quod autem ad corpus attinet
nec eius uita aeterna fraudetur. sed in resurrectione mor
tuorum nouissimo die. Caro enim mea inquit ue
re est cibus et sanguis meus uerus est potus. Cum enim ci
bo et potu id appetent homines et non esuriant neque si
tiant. hoc ueraciter non prestat nisi iste cibus et potus
qui eos a quibus sumitur inmortales et incorruptibi
les facit. id est societas sanctorum ubi pax erit et unitas ple
na atque perfecta. propterea quippe sicut etiam hoc ante
nos intellexerunt homines dei. Dominus noster Ihesus Xpistus cor
pus et sanguinem suum in eis rebus commendauit. quae
ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque ali
ud in unum ex multis granis conficit. aliud in unum
ex multis. Acinis confluat. Denique iam exponit.
quomodo id fiat quod loquitur. et quid sit manducare

corpus eius et sanguinem bibere. Et qui manducat me
am carnem et bibit meum sanguinem in me manet ego
in eo. Hoc est ergo manducare illam escam et illum bibe
re potum, in xpo manere et illum manentem in se habe
re. Ac per hoc qui non manet in xpo et in quo non ma
net xps procul dubio nec manducat spiritaliter eius car
nem, licet carnaliter et uisibiliter praemat dentibus sa
cramentum corporis et sanguinis xpi. Sed magis tantae rei
sacramentum ad iudicium sibi manducat et bibit quia in
mundus presumsit ad xpi accedere sacramenta quae ali
us non digne sumit nisi qui mundus est. De quibus dicitur:
beati mundo corde qm ipsi dm̄ uidebunt. Sicut misit me ui
uit uiuus pater et ego uiuo propter patrem et qui mandu
cat me et ipse uiuit propter me. Non enim filius participa
tione patris fit melior qui est natus equalis, sicut partici
patione filii per unitatem corporis eius et sanguinis quod
illa manducatio potatioque significat efficit nos meliores.
Uiuimus ergo nos propter ipsum manducantes eum id est
ipsum accipientes aeternam uitam quam non habebamus
ex nobis. Uiuit autem ipse propter patrem missus ab eo
quia semetipsum exinaniuit factus oboediens usque ad sig
num crucis. Sicut misit me uiuus pater et ego uiuo prop
ter patrem et qui manducat me et ipse uiuit propter me,
ac si diceret et ego uiuam propter patrem, id est ad illum
tamquam ad maiorem refeceram uitam meam. Exinani
tio mea facit in qua me misit. Ut autem quisque uiuat
propter me participatio facit qua manducat me. Ego
itaque humiliatus uiuo propter patrem, ille erectus ui
uit propter me. Participatio facit qua manducat me.

Ego itaque humiliatus uiuo propter patrem, ille erec
tus uiuit propter me, Non de ea natura dixit qua
semper est aequalis patri. Sed de ea in qua minor fac
tus est patri, Qui etiam superius dixit sicut pater ha
bet uitam in semetipso. ita dedit filio uitam habere in se
metipso. Id est genuit filium uitam habentem in semet
ipso. Hic est panis qui de caelo descendit ut illum man
ducando uiuamus quia aeternam uitam ex nobis habere
non possumus. Non sicut manducauerunt inquit pa
tres uestri manna et mortui sunt, qui manducat hunc pa
nem uiuit in aeternum. Quod ergo illi mortui sunt
ita uult intellegi ut non uiuant in aeternum. Nam tem
poraliter profecto et hi morientur qui xpm mandu
cant, sed uiuunt in aeternum quia xps est uita aeterna.
Signum quia manducauit et bibit hoc est si manet si
manet et manetur. Si habitat et inhabitatur. si habe
ret ut non deseratur, hoc ergo nos docuit et ammonu
it mysticis uerbis ut simus in eius corpore sub ipso capi
te in membris eius edentes carnem eius non relinquentes
unitatem eius. Sed qui aderant plures non intellegen
do scandalizati sunt; non enim cogitabant haec audien
do nisi carnem quod ipsi erant. Apostolus autem dicit
et uerum dicit, sapere secundum carnem mors est, Car
nem suam dat nobis dns manducare. Et sapere tamen
secundum carnem mors est, cum de carne sua dicit quia
ibi est uita aeterna, Ergo nec carnem debemus sapere
secundum carnem, sicut in his uerbis multi itaque au
dientes non ex inimicis sed ex discipulis eius dixerunt.
Durus est hic sermo quis potest eum audire ~ si discipuli

durum habuerunt istum sermonem. Quid enim ei? et ta
men sic oportebat ut diceretur quod non ab hominibus in
tellegeretur. secretum dei intentos debet facere non ad uer
sos. isti autem cito defecerunt talia loquente domino ihu non
crediderunt aliquid magnum dicentem et uerbis illis ali
quam gratiam cooperientem. sed pro ut uoluerunt ita in
tellexerunt et more hominum quia poterat ihs aut hoc
disponebat ihs carnem qua indutum erat uerbum uelut
in concisam distribuere credentibus in se. Durus est inqui
unt hic sermo quis potest eum audire? Sciens autem ihs apud
semetipsum quia murmurarent de eo discipuli eius. Sic
enim apud se ista dixerunt ut ab illo non audirentur sed il
le qui eos nouerat in se ipsis audiens apud semet ipsum res
pondit et ait. Hoc uos scandalizat quia dixi carnem meam
do uobis manducare et sanguinem meum bibere. Hoc uos
nempe scandalizat si ergo uideritis filium hominis as
cendentem ubi erat prius? quid est hoc? hinc soluit quod il
los mouerat; hinc erunt unde fuerant scandalizati; hinc pla
ne si intellegerent. Illi enim putauerunt illum eroga
turum corpus suum ille autem se dixit ascensurum in cae
lum utique integrum. cum uideritis filium hominis as
cendentem ubi erat prius. Certe uel tunc uidebitis quia
non eo modo quo putatis erogat corpus. Certe uel tunc
intellegetis quia gratia eius non consumitur morsibus.
His uerbis perspicue intellegitur xpm esse unam personam.
Dum dixit filium hominis esse prius in caelo inter talo
quebatur et in caelo se esse dicebat. Quo pertinet nisi
ut intellegamus unam personam esse xpm dm et hominem
non duas ne fides nostra non sit trinitas sed quaternitas.

Xps ergo unus est, uerbum, anima, caro; unus xps filius
di et filius hominis. Unus xps filius di semper, filius homi
nis ex tempore. Tamen unus xps secundum unitatem p
sone in caelo erat quando in terra loquebatur. Sic erat
filius hominis in caelo, quomodo filius di erat in terra,
filius di in terra suscepta carne, filius hominis in caelo in
unitate persone. Quod mox latius exponit quid inter sit in
ter spm et carnem, et quid inter carnaliter xpm manduca
re uelle uel spiritaliter accipere. Ait enim sps est qui ui
uificat, caro non pd ē quicquam. Paulo ante dixit, nisi
manducaueritis carnem filii homi nis et biberitis eius san
guinem, non habebitis uitam in uobis. Et modo nunc dicit. Caro
non prodest quicquā. Id est si carnaliter uultis intellege
re que dico. Caro non prodest quicquam, si sic carnem intel
legitis manducandam sicut alium cibum, sicut car carnes
quae emuntur in macellis. Sps est ergo qui uiuificat, per
spm prodest caro, que per se ipsam non pd est, qua littera
occidit, sps autem uiuificat. Nam per carnem sps aliquid p
salute nra egit. Caro uas fuit quod habebat, per quā sps sal
uabit nos. Utens organo carnis ad salutem humani ge
neris. Quia diabolus utebatur serpente quasi organo
ad subuersionem primi parentis nri. Sps est qui uiuificat,
caro autem non prodest quicquam. Sicut illi intellexer
carnem, non sic ego do ad manducandum meam carnem.
Proinde uerba inquid que ego locutus sum uobis sps et
uita s. Diximus enim fratres hoc dnm commendas
se in manducatione carnis suae et potatione sanguinis
sui, ut in illo maneamus & ipse in nobis. Manemus autē
in illo cū sumus membra eius. Manet autem ipse in no

bis cum sumus templum eius, Ut autem simus membra
eius unitas nos conpaginat, ut conpaginet unitas quae
facit nisi caritas; Caritas di unde apostolum interroga;
caritas inquit di diffusa est in cordibus nris per spm scm
qui datus est nobis, Ergo sps est qui uiuificat, sps enim fa
cit uiua membra; nec uiua membra sps facit nisi quae in
corpore quod uegetat ipse sps inuenit; nam sps qui est in te
O homo quo constas ut homo sis; Nam uiuificat membrũ
quod separatum inuenerit a carne tua; spm tuum dico a
nimam tuam, Anima tua non uiuificat nisi membra
quae sunt in carne tua; unum si tollas iam ex anima tua n
uiuificatur quia unitati corporis tui non copulatur,
haec dicuntur ut amemus unitatem et timeamus sepa
rationem; nihil enim sic debet formidare christianus
quam separari a corpore xpi, Si enim separatur a cor
pore xpi non est membrum eius, si non est membrum eius
non uegetatur spu eius, quisquis autem inquit apostolus
spm xpi non habet hic non est eius; Sps ergo est qui uiuifi
cat caro non prodest quicquã, Uerba quae ego locutus
sum uobis sps et uita sunt, Quid est sps et uita sunt spiri
taliter intellegenda sunt; intellexistis spiritaliter sps
et uita sunt, Intellexistis carnaliter etiam sic illa sps et
uita sunt sed tibi non sunt. O homo qui spiritaliter ea n
intellegis nec fide ea uenerari nosti; Sunt enim quidã
in nobis qui non credunt et ideo non intellegunt quia
non credunt, Propheta enim dixit; nisi credideritis
non intellegetis; per fidem copulamur per intellectũ
uiuificamur; prius hereamus per fidem ut sic post uiuifi
cemur per intellectum, Sciebat enim ab initio ihs qui

essent credentes et quis traditurus esset eum. Nam ibi
iudas erat inter eos qui scandalizati sunt quem xps nec si
luit nec aperte monstravit. ut omnes timerent quam
uis unus periret. Sed postea quam dixit et distinxit cre
dentes a non credentibus expressit causam quare non cre
dant. propterea dixi uobis inquit quia nemo potest ueni
re ad me nisi fuerit ei datum a patre meo. Datur enim
a patre credentibus fides ut nemo glorietur in fide sua
quae a se non est quasi propria sed a dō data quasi gratia.
Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro etiam non
cum illo ambulabant. Abierunt retro non post xpm
sed post satanan. Isti autem sic redierunt retro quomo
do praecisi a m corpore xpi nec ultra redientes ad eum
quia forte fideliter in corpore eius non fuerunt. Et hi
non pauci sed multi. Audiamus ergo quid ad paucos di
xerit qui remanserunt. Dixit ergo ihs ad duodecim.
numquid et uos uultis abire non discessit nec iudas.
sed quare manebat dn̄o cui iam apparebat. Postea mani
festatum est. Respondit petrus pro omnibus unus pro
multis unitas pro uniuersis. Respondit ergo ei simon
petrus. Dn̄e ad quem ibimus repellis nos a te da nobis
alterum te. ad quem ibimus. si a te recedimus ad quē
ibimus uerba uitae aeternae habes. Videte quemadmo
dum petrus dante dn̄o recreante spū scō intellexit.
Unde nisi quia credidit uerba uitae aeternae. Vitam
enim aeternam habes in ministratione corporis et san
guinis tui. et nos cognouimus et credidimus. non cog
nouimus et credidimus sed credimus et cognouimus.
Credimus enim ut cognosceremus. nam si prius cognos

cere et deinde credere uelleremus nec cognoscere · nec
credere ualeremus. Quid credimus et quid cognouimus
5 quia tu es xps filius di; id est quia ipsa uita aeterna tu es
et non das in carne et sanguine tuo nisi quod es. Respon
dit ihs; nonne ego uos duodecim elegi et unus ex uobis dia
bolus est. Dicebat autem de iuda simonis scariothis; hic
enim erat eum traditurus cum esset unus ex duodecim;
unus ex duodecim erat non fide sed numero; non ueritate
te sed simulatione; Sed quomodo intellegendum est n̄
ne ego uos duodecim elegi, dum ille unus filius diaboli
dicitur esse, nisi quia aliter electi sunt illi undecim, ali
ter et ille unus. Electi sunt illi ut manerent in xpo et ut
sonus illorum exiret per orbem terrarum. Electus est
ille unus ut dispensatio diuine misericordiae in salute
humani generis impleretur per eum. Unde bonitas
di bene utebatur malitia illius; Sicut in uenditione io
seph bene usus est ds malitia fratrum. Ut ex opere ma
lo illorum bonitas di ostenderetur in salute multorū
sic malum iudae in bonum uersum est m̄n. Quod fa
cit malus male utendo bonis di, sibi nocet non bonita
tē di destruere poterit. quare duodecim elegit xps
duodenarius numerus sacratus est; non enim quia pe
ribit ille unus ideo illius numeri honor ademptus est
nam in loco pereuntis alius subrogatus est; mansit nu
merus consecratus numerus duodenarius quia per u
niuersum orbem hoc est per quattuor cardines mundi
trinitatem fuerant annuntiaturi. Ideo quater terni
electi sunt ut scā trinitas per quattuor partes orbis
predicaretur; Nam et annos duodenario numero currit

et ordo signorum in caelis per quem sol et luna currere noscuntur· duo denario numero distinguntur, ideo hoc numero primus predicatores dominus xps direxit in mundum, nec numerus iuda pereunte violatus est· sed alius eius loco subrogatus, decimus numeri sacratissima significatione ipse xps in euangelio ait· de excellentissima scorum gloria, cum autem sederit filius hominis in sede maiestatis suae sedebitis et uos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus israhel·

EXPL. LIBER · III · INCIPIT LIBER · IIII

XVIII Post haec inquit euangelista ambulabat ihs in galileam, non enim uolebat in iudeam ambulare quia querebant eum iudaei interficere, hoc infirmitati nrae praebebat exemplum· non ipse perdiderat potestatem· sed nram consolabatur fragilitatem, futurum enim erat ut diceret aliquis fidelis eius absconderet se· ne a persecutoribus inueniretur; et ne illi pro crimine obiceretur· latibulum precessit in capite quod in membris confirmaretur, potuit enim xps ambulare inter iudaeos et non occidi· qui ait· potestatem habeo ponendi animam meam· et potestatem habeo iterum sumendi eam; hanc potestatem ostendit dum uoluit· dum adhuc erat illius petro ceciderunt· qui eum cum armis uenerunt adpraehendere, erat autem in proximo dies festus iudaeorum; scenophegiae, scenophegiae est dies festus· quo iudaei mense septimo in tabernaculis sub ramis arborum habitare diebus septem iubebantur· ad memoriam habitationis illorum in heremo; israel

dies festus quem iudaei magna solemnitate celebrabant.
uelud reminiscentes beneficiorum dñi qui eos eduxit de
terra aegipti. Dies festus more iudeorum dicitur. non
unus dies, sed quodquod illius festiuitatis fuerunt. qua
si unum diem festum propter unius festiuitatis consu
etudinem nominare solebant. Dixerunt ergo ad eum
fratres eius; transi hinc et uade in iudeam. fratres dñi usi
tatissimo scae scripture more, consanguinei scae mariae
semper uirginis dicebantur. Nam abraham et loth fra
tres sunt dicti; cum abraham patruus esset loth. et la
ban et iacob fratres sunt dicti, cum esset laban auun
culus iacob. Cum ergo audieritis fratres dñi, mariae
cognitate consanguinitatē. non iterum parientis ullā
propaginem. Diximus fratres qui fuerint, audiamus
quid dixerint. Transi hinc et uade in iudaeam. ut et dis
cipuli tui uideant opera tua quae facis. Opera dñi dis
cipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fra
tres idem consanguinei xpm consanguineum habere
potuerunt. Credere autem in eum ipsa propinquitate
fastiderunt. ideo continuo euangelista secutus est.
neque enim fratres eius credebant in eum. quare in eū
non credebant. quia humanā gloriam requirebant.
Dicentes ad eum; transi hinc et uade in iudaeam. ut et
discipuli tui uideant opera tua. Nemo quippe in occul
to aliquid facit. et querit ipse palam esse. Si haec facis. ma
nifesta te ipsum mundo. Nam his uerbis ostenditur
gloriam illius carnaliter querere eos. quasi dixissent
facis mirabilia sed absconditę. Transi in iudaeam ut
principatus gentis et ciuitas caput regni uideant

mirabilia tua, innotesce. appare omnibus. ut laudari
possis ab omnibus, Quid ergo ad haec dominus ihesus dicit? Me
um tempus nondum uenit. tempus autem uestrum sem
per est paratum, Apostolus dicit, Postquam uenit ple
nitudo temporis misit deus filium suum, Tempus uero glo
riae christi necdum uenit. cum haec locutus est quod illi ui
dentur quaerere. qui ei suadebant ire in iudaeam mira
cula facere. mundo innotescere. ne latens ignobilis pu
taretur, Sed ille uoluit altitudinem humilitate prae
cedere. et ad ipsam celsitudinem per humilitatis uiam
peruenire, Tempus autem uestrum. id est mundi glo
ria semper est paratum, Erit enim tempus gloriae,
qui uenit in humilitate. ueniet in altitudine, Qui uenit
iudicandus. ueniet iudicaturus, Qui uenit occidi
a mortuis. ueniet iudicare uiuos et mortuos. Uos as
cendite ad diem festum hunc, Quid est hunc? ubi glo
riam humanam queritis, Quid est hunc? ubi exten
dere uultis carnalia gaudia. non aeterna cogitare,
Ego non ascendo ad diem festum hunc. quia meum tem
pus nondum impletum est, In diem festum gloriam
uos humanam queritis. meum uerum tempus id est
gloriae meae nondum uenit, Ipse erit dies festus meus.
non diebus istis percurrens et transiens. sed perma
nens in aeternum, Ipsa erit festiuitas. gaudium sine
fine. aeternitas sine labe. serenitas sine nube, Haec
cum dixisset. et ipse mansit in galilea, Ut autem ascen
derunt fratres eius. tunc et ipse ascendit ad diem festum
Non manifeste. sed quasi in occulto, Ideo non ad diem
festum hunc. quia non gloriari temporaliter. sed aliquid

docere salubriter, Corrigere homines de die festo
aeterno amore. et ab hoc seculo auertere. et in
dm conuertere; Quid est autem quasi latenter
ascendit ad diem festum. non uacat et hoc dni opus;
Nam omnes dies festos iudaeorum in figura fuer.
ideo xps latenter ascendebat in eis. quia xps latuit
in illis. Populo uero priori occultus. modo uero me
liori populo manifestus. quia quod ille populus
in umbra agebat. nos uero manifesta luce facimus;
Licet quidam intellegere uelint hanc dni responsione.
quā ait; Ego non ascendo ad diem festum hunc. ad
passionem illius pertinere; Quia xps non in festiui
tate scenophegiae. sed in festiuitate paschali. qua
agnus occidi solebat crucem ascendit; Iudei autem
querebant in die festo. antequam ascenderet. Prio
res enim fratres ascenderunt. et non tunc ascendit
ille. quando illi putabant et uolebant, Etiam ut
hoc impleretur quod ait. non adhunc. id est ad quē
uos uultis primum uel secundum diem, Ascendit
autem postea. ut euangelium loquitur mediato die
festo. id est cum iam illius diei festi tot dies preteris
sent. quot remansissent, Ipsam enim festiuitatem
quantum intellegendum est. diebus plurimis caele
brabant; Dicebant ergo; ubi est ille. et murmur
multus de eo erat in turba; Unde murmur. de con
tentione. Que fuit contentio. quidam enim dicebant
quia bonus est. alii autem dicebant non. sed seducit
turbas; De omnibus eius seruis hoc dicitur modo,
Quicumque eminet in aliqua gratia. alii dicunt

bonus est. alii non. sed seducit turbas. Unde hoc quia
uita nostra abscondita est cum xpo in deo. hoc patitur cor-
pus xpi usque in finem saeculi a mundi amatoribus, quod
tunc passus est a iudeorum murmuratoribus. Necdum
frumentum a paleis segregatum est. ut grana frumen
ti congregentur in horreum. et paleae combur en
tur igni aeterno. Quod dictum est ergo de dno nro ualet ad
consolationem de quocumque hoc dictum fuerit xpiano.
Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum
iudaeorum. Qui dicebant bonus est. non qui dicebant
seducit turbas. Sonitus eorum apparebat tamquam
aridorum foliorum. Seducit turbas. clarius sona
bant. bonus est. pressius susurrabant. Modo autem
fratres quamuis nondum uenerit illa gloria xpi quae
nos aeternos factura est. modo tamen ita crescit ecclesia
eius. ita eam dignatus est per cuncta diffundere. ut etiam
susurretur. seducit turbas. sed clarius personet bo
nus est. Nam noua heresis in angulis occulte susurrat.
Xps est adoptiuus. sed clarius uniuersalis scae ecclesiae
uox resonat. xps filius est di proprius. Sibilant quoque
serpentino ore xps nuncupatiuus est ds. sed pressius fir
miusque fidelium omnium unanimitas clamat. xps
bonus est ds. uerus est ds. Teste egregio predicatore
qui ait. Quorum patres ex quibus xps qui est super om
nia ds benedictus. Ascendit ergo dns ad diem festum
mediante die festo docebat. et mirabantur iudaei
dicentes. Quomodo hic litteras scit cum non didice
rit. ille qui latebat docebat. et palam loquebatur
et non tenebatur. Illud enim ut lateret erat exem

pli hoc potestatis ẽ, Sed cum doceret, mirabantur
iudaei, Omnis quidem quantum arbitror mira
bantur, sed non omnis conuertebantur, Unde ad
miratio, quia multi nouerant ubi natus, et quem
admodum fuerit educatus, numquam eum uiderant
litteras discentem, Audiebant tamen de lege dis
putantem, legis testimonia proferentem, quae ne
mo potest proferre nisi legisset, nemo legeret, ni
si litteras didicisset, et ideo mirabantur, Eorum autem
admiratio, magistro facta est insinuandae altius
ueritatis occasio, Ex eorum quippe admiratione
et uerbis, dixit dn̄s aliquid profundum et diligen
tius inspiciendum, Quid ergo respondit dn̄s eis ad
mirantibus quomodo sciret litteras quas non didice
rat, mea inquid doctrina non est mea, sed eius qui
misit me, haec est enim profunditas, Uidetur enim
paucis uerbis quasi contraria loquutus, Non enim
ait ista doctrina non est mea, sed mea doctrina n̄
est mea, Quomodo mea et non mea? questio est
quomodo fieri possit, utrumque et mea et non mea,
Si enim diligenter intueamur quod ipse in exor
dio dicit scs̄ euangelista, In principio erat uerbū
et uerbum erat apud dm̄ et ds̄ erat uerbum, inde
pendit huius solutio questionis, Quae est ergo doc
trina patris, nisi uerbum patris, ipse ergo xp̄s doc
trina patris, si uerbum patris, Sed quia uerbū
non potest esse nullius sed alicuius, et suam doc
trinam dixit se ipsum, et non suam quia patris est uer
bum, hoc dixisse uidetur dn̄s xp̄s mea doctrina

nonest mea · acsidiceret, egononsum ameipso,
Quã uisenim filiumpatri dicamus etcredamus
aequalem, necullam ineis essenaturae uel substan
tiae distantiam · necinter generantem atquege
neratum aliquod interfuisse interuallum · tam
hocseruato etcustodito istadicimus · quodille pater
est · illefilius, Pater autem nonest, sinonhabeat
filium, filius nonest, sinonhabeat patrem, sed
tamen filiusds̄ depatre, pateraũt ds̄ · sednon defilio.
Pater non ds̄ dedeo, filiusuero ds̄ dedō, Lumende
lumine, paterlumen, filiuslumen · nonduolu
mina sedunum lumen, Paterds̄, filiusds̄ · non
duodii sedunusds̄ · pateretfilius, Sp̄s scs̄
depatreetfilio procedens · etipseds̄, Sicutpaterds̄
sicut filiusds̄, sicetiam sp̄s scs̄ ds̄ · nontresdii sedu
nusds̄ ; Unumlumen, unasubstantia, unanatu
ra · unamaiestas, Unaeternitas, unamagnitu
do · unapotentia · unabonitas, Uidetitaque ipsedn̄s
xp̄s dĩ sapientia, hoctam profundum archanum.
nonomnes intellecturos · inconsequenti dedit con
silium, Intellegereuis · crede, ds̄ enim perprophetã
dixit, nisicrederitis nonintellegetis, Adhocperti
net · quodhic etiamdn̄s secutus adiunxit, Siquis
uoluerit uoluntatem eius facere, cognoscet dedoc
trina utrum exdō sit · anego ameipsoloquor,
Quidest hoc, siquis uoluntatemeius uoluerit facere,
sedego dixeram siquis crediderit · Et hoc consilium
dederam, Si nonintellexisti, inquam crede, Intel
lectus enim merces est fidei · Ergonoliquerere

intellegere ut credas, sed crede ut intellegas. qm̄
nisi credideritis non intellegetis. Cum er-
go possibilitatem intellegendi consilium dederim,
oboedientiam credendi, et dixerim dnm̄ ihm̄ xpm̄
hoc ipsum coniunxisse, in consequenti sententia inue
nimus eum dixisse, si quis uoluerit uoluntatem eius
facere, hoc est credere. Sed qui cognoscit hoc est intel
legit, omnis intellegunt. Quia uero quidam si quis uo
luerit uoluntatem eius facere hoc pertinet ad crede
re, ut diligentius intellegatur. Opus est nobis ipso
dño nr̄o expositore, ut indicet nobis utrumque uera
ad credere pertineat facere uoluntatem patris eius.
Quis nesciat hoc esse facere uoluntatem di. operari opus
eius id est quod illi placet. Ipse autem dns aperte a
lio loco dicit, hoc est opus di ut credatis in eum quem
ille misit ut credatis in eum non ut credatis ei. Non
autem continuo qui credit ei credit in eum. Nam et
demones credebant ei et non credebant in eum. Rur
sus autem de apostolis ipsius possumus dicere. Credi
mus paulo sed non credimus in paulum. Credimus
petro sed non credimus in petrum. Credenti in eū
qui iustificat impium deputatur fides eius ad ius
titiam. Quid est ergo credere in eum? credendo
amare credendo diligere. Credendo ad eum ire
eius membris incorporari. Ipsa est ergo fides quam
de nobis exigit ds que per dilectionem operatur.
Si intellegis uerba di, intellege quia xps filius di,
et doctrina patris non est ex se ipso, non ex nihilo, n̄
ex aliis sub sistentibus. sed ex patre tantum in patre

manens aequalis patri; Quia semetipso loquitur, glo
riam propriam quaerit, hoc erit qui uocatur antichris
tus, extollens se sicut apostolus dicit. super omne quod
dicitur ds et quod colitur, Ipsum quippe adnuntians
dns gloriam suam quaesiturum, non gloriam patris
ait ad iudaeos, Ego ueni in nomine patris mei et non
suscepistis me; Alius ueniet in nomine suo, et hunc
suscipietis. significabat eos antichristum suscepturos.
qui gloriam nominis sui quaesiturus est infla
tus non solidus, Et ideo non stabilis. sed utique rui
nosus, Dns autem noster ihs xps. magnum exemplu
nobis prebuit humilitatis; nempe equalis est patri,
nempe in principio erat uerbum. et uerbum erat a
pud dm. et ds erat uerbum, Nempe ipse dixit. et ueris
sime dixit, Tanto tempore uobiscum sum et non cog
nouistis me; philippe. qui me uidit. uidit et patrem,
Nempe ipse dixit et uerissime dixit, Ego et pater
unum sumus, Si ergo cum patre unum equalis pa
tri ds de do, ds apud dm coaeternus inmortalis pa
riter incommutabilis pariter sine tempore pari
ter creator dispensator temporum, Tamen quia
uenit in tempore, et formam serui accepit et habi
tu est inuentus ut homo. quaerit gloriam patris n suã.
Quid tu homo facere debes quia quando aliquid boni
facis gloriam tuam queris quando autem aliquid ma
li facis do calumniã meditaris intende tibi creatu
ra es agnosce creatorem, Seruus es ne contemnas
dm. Adobtatus es sed non meritis tuis. Quere glori
am eius a quo habes hanc gloriam, homo adoptatus

cuius gloriam quaesiuit qui est ab illo unicus na
tus, Qui autem quaerit gloriam eius qui misit illum
hic uerax est et iniustitia in illo non est, In antichris
to autem iniustitia est et uerax non est, quia gloriam
suam quaesiturus est non eius a quo missus est, Non
enim est missus sed uenire permissus. Omnes ergo
pertinentes ad corpus xpi ne inducamur in laqueo
antichristi non queramus gloriam nostram, set si ille
quesiuit gloriam eius qui eum misit quanto magis
nos eius qui nos fecit, Sequitur, nonne moyses in
quid dedit uobis legem, et nemo ex uobis facit legem.
quid me queritis interficere; Ideo enim quaeritis in
terficere, quia nemo ex uobis facit legem, Nam si le
gem fecissetis in ipsis litteris xpm agnosceretis, et prae
sentem non occideretis, et illi responderunt; respon
dit enim turba; respondi quasi turba non pertinentia
ad ordinem sed et perturbationem. Denique turba
turbata; uidete quid responderit; daemonium
habes, quis te querit occidere. quasi non fuit peius di
cere daemonium habes, quam eum occidere; Ei quip
pe dictum est quod daemonium habebat, qui daemo
nes expellebat, quid possit aliud dicere turba tur
bulenta. quid possit aliud olere caenum commotum
nisi putridum. turba turbata est; Unde a uerita
te turbam lippitudines turbauit claritas lucis. O
culi autem non habentes sanitatem non possunt
ferre luminis claritatem, Dns autem non plane
turbatur sed in sua ueritate tranquillus non
reddidit malum pro malo nec maledictum pro ma

le dicto quibus si diceret demonium habetis [illegible] uos
uerum diceret. Unde hoc dicerent de ueritate daemo
nium habes, nisi eos diaboli falsitas irritaret. Quid
ergo respondeat tranquillus audiamus et tranquil
le uiuamus. Unum opus feci et omnes miramini; tã
quam dicens; quid si omnia opera mea uideritis? Ip
sius enim opera erant quae in mundo uidebant. et ipsũ
qui fecit omnia non uidebant; fecit unam rem et tur
bati sunt quia saluum fecit hominem in sabbato; ñ
intellegens dñm esse sabbati filium hominis qui sab
batum propter hominem constituit non hominem
propter sabbatum. Nec sabbatum distruxit qui sanũ
fecit hominem in sabbato quia ad salutem hominum
hominibus sabbati custodia data est. Propterea moy
ses dedit uobis circumcissionem bene factum est ut
acciperetis circumcissionem. a moyse non quia
ex moyse est sed ex patribus; Abraham quippe primus
accepit circumcissionem a dño et in sabbato circum
ciditis; conuincit uos moyses in lege acceptis ut cir
cumcidatis octauo die accepistis in lege ut uacetis
septimo die; Si octauus dies illius qui natus est oc
currerit ad diem septimum sabbati. quid facitis?
uacabitis ut seruetis sabbatum. An circumcide
tis ut impleatis sacramentum diei octaui? Sed nouim
quid quod facitis circumciditis hominem; quare circ
cumcissio pertinet ad aliquod signum salutis et non
debent homines sabbato uacare a salute, ergo nec
mihi irascamini quia saluum feci totum hominem in
sabbato. Si circumcisionem inquid accepit homo

91

insabbato utnonsoluatur lexmorsi; Aliquidenim
permorsen inlla constitutione circumcissionis sa
lubriter institutaest; mihi operantisalutem insab
bato Quareindignamini; forteenim illacircumcis
sio ipsumdnm significabat. Cum istecuranti etsanan
ti indignabantur. iussaest enim adhiberi octauadie;
etquid est circumcisio nisi expoliatio. significat
ergo ista circumcisio expoliationem. acorde cupidita
tem carnalium, nonergo sinecausa dataest. etineo
membro fieri iussa q̄m perillud membrum procreatur
creatura mortalium. etper unum hominem mors si
cut perunum hominem resurrectio mortuorum. etp
unum hominem peccatum intrauit inmundum.
Etperpeccatum mors; ideoquisque cumpreputio nas
citur. quia omnis homo cumuitio propaginis nasci
tur. etnon mundat ds siue auitio cumquonascimur.
siue auitiis quaemaleuiuendo addimus. nisipercul
tellum petrinum idestdnm ihm xpm, Petraenim
eratxps; Cultellis enimpetrinis circumcidebant.
etpetraenomine xpm figurabant. etpraesentem non
agnoscebant. sedinsupereum occidere cupiebant,
Quoduero circumciditis hominem insabbato. intel
legite hocsignificari. opus bonum. quodegofeci totū
hominem saluum sabbato; Quia etcuratus est utsa
nus esset incorpore. etcredidit utsanus esset inani
ma; nolite iudicare personaliter. sedrectum iudi
cium iudicate; quidesthocmodo quiasiperlegemmor
si. sicut circumciditis insabbato noniracimini morsi.
etquia ego diesabbati saluum feci hominem irascimini

mihi personaliter iudicate · ueritatem adtendite ·
etiustum iudicium iudicate; sisecundum ueritatē
iudicatis· neque mosen nequeme condemnabitis·
etueritatem cognitam mecognoscetis· quiaegosū
ueritas; Hocuitium fit quod dns notauit hoc loco·
euadere inhocsaeculo magnis laboris est· nonper
sonaliter iudicare· sedrectum iudicium retinere;
Amonuit quidem dns iudaeos· sedmō nuit nos· illos
conuincit· nos instruxit· illosredarguit nosexacuit;
nonputemus hocnobis ideo nondictum· quiatunc
ibinonfuimus; Nos itaq; sicaudiamus euangelium
quasipraesentem dnm̄ uideamus; Oillifelices quieum
uidere potuerunt; Multieis quiuiderunt eumcar
naliter occiderunt· Multiautem innobis quinonui
derunt crediderunt; Dequibus dictumest; beatiqui
nonuiderunt etcrediderunt; Quisest quinoniudi
cat personaliter; nisi quiaequaliter diligit· quiaequa
liter omnesdiligit aequaliter deomnibus iudicat;
nechoc dictumputemus deillis quospro honoregra
duum diuersomodo honoramus· seddeillis quorū
causas diiudicare iubemur; Dns igitur ihs nonma
nifeste sedocculte ascendit addiemfestum· non
quiatimebat neteneretur· cuius potestas erat ut
nonteneretur· sedut significaret etiaminipsodie
festo quicelebrabatur aiudaeis occultari etsuū
essemysterium; Sedmoxapparuit potestas· quae
putabatur timiditas; Loquebatur enim palamin
diefesto itautmirarentur turbae etdicerent· qđ
audiuimus cumlectio legeretur; Nonne hic est

quem querebant interficere. Et ecce palam loquitur
et nihil illi dicunt. Numquid uere cognouerunt prin
cipes quia hic est xps qui a nouerant qua sententia quae
rebatur mirabantur qua potentia non tenebatur.
inde non plane intellegentes illius potentiam puta
uerunt esse principum scientiam quod ipsi cognoue
rant eundem esse xpm. ideo pepercerunt ei quem
tantopere occidendum quaesierunt. Deinde illi
ipsi apud se ipsos qui dixerunt. Numquid cognouerunt
principes quia hic est xps. fecerunt sibi quaestionē
qua eis uideretur non esse xpm. Adiungentes enim di
xerunt. sed istum nouimus unde sit. xps autem cum
uenerit nemo scit unde sit. Quid est quod dixerunt
iudei. xps cum uenerit nemo scit unde sit. Dum ero
de interrogante locum natiuitatis eius demons
trauerunt. iuxta prophetiam michę prophetae. et
ex hoc certum est locum natiuitatis illius eos nosse.
Sed considerandum est quid se nosse putarent et
quid se non scire dixerint. Locum uero natiuitatis
illius sciebant per prophaetarum dicta. sed diuinā
eius natiuitatem qua ex deo patre aeternaliter na
tus est. propter impietatē cordis sui nesciebant. isaiae
dicente. Generationē eius quis enarrabit. Denique
et ipse dns ad utrūque respondit. et de humanitatis
fragilitate. et de diuinitate maiestatis dicens. clama
bat ergo docens in templo ihs et me scitis et unde sim
scitis. Recte ergo dixit et me nostis et unde sim scitis.
id est secundum carnem natiuitatem meam nostis.
et nobilitatem parentum meorum et effigiem uultus

mei nostis; Secundum diuinitatem autem non nostis quia a meipso non ueni sed est uerus qui me misit quem uos nescitis. Sed ut eum sciatis credite in eum quem misit et sciatis quod nemo uidit deum umquam nisi unigenitus filius qui est in sinu patris ipse narrabit; Et patrem nemo cognouit nisi filius et cui uoluerit filius reuelare, Denique cum dixisset. sed est uerus qui misit me quem uos nescitis; ut ostenderet eis unde possent scire quod nesciebant. subiecit, ego scio eum, Ergo a me quaerite ut sciatis eum, Quare autem scio eum. quia ab ipso sum. et ipse me misit, Magnifice utrumque monstrauit, Ab ipso inquid sum quia filius de patre et quicquid est filius de illo est, Cuius est filius. ideo dominum ihesum. dicimus deum de deo, patrem non dicimus deum de deo. sed tantum deum et dicimus dominum ihesum lumen de lumine, patrem non dicimus lumen de lumine sed tantum lumen. Ad hoc ergo pertinet quod dixit ab ipso sum. Quod autem uidetis me in carne ipse me misit. Ubi audis ipse me misit noli intellegere naturae dissimilitudinem sed generantis auctoritatem, Querebant ergo eum adpraehendere et nemo misit in illum manus quia nondum uenerat hora eius hoc est quia nolebat, qui enim uoluntate natus est uoluntate passus est. sicut horam praeuidebat sibi natiuitatis suae. ita horam praedistinauit passionis suae, si hora mortis nostrae illius est uoluntas. quanto magis ora passionis suae in arbitrio uoluntatis suae uenit. Magna igitur misericordia domini nostri ihesu xpisti factum esse cum propter nos in tempore per quem

facta sunt tempora factum esse inter omnia per quę
facta sunt omnia. factum esse quod fecit factus est
quod fecerat. factus enim homo qui hominem fece
rat ne periret quod fecerat; secundum hanc dispensa
tionem iam uenerat hora natiuitatis et natus erat.
Sed nondum uenerat hora passionis ideo nondum pas
sus erat quia nec dum uenerat hora in qua pati uoluis
set; ideo in cruce legitur eum dixisse dum omnia per
fecta fuerunt secundum scripturas prophetarum con
sūmatum est et inclinato capite tradidit spm. Dum ue
ro uoluit consūmata fuerant quae de eo scripta sunt.
et consummatis omnibus potestate propria emisit spm.
De turba autem multi crediderunt in eum. humiles
et pauperes saluos faciebat dns; principes insaniebant.
et ideo medicum non solum non agnoscebant. sed etiā
occidere cupiebant. Erat quaedam turba que suā
egritudinem cito uidit. et illius medicinā sine dilec
tione cognouit. que commota miraculis credidit.
principibus in infidelitate manentibus. ideo audita
multitudinis fide murmurabant. quia xps gloria
batur; et cito miserunt ministros ut eum conpreben
derent. quem adpraehendere non potuerunt. adhuc
nolentem ut conpraehenderetur. sed audierunt do
centem qui uenerant adpraehendere. Dixit ergo ihs;
adhuc modicum tempus uobiscum sum; quod modo
uultis facere facturi estis. sed non modo quia mo
do nolo. quare adhuc modo nolo. quia adhuc modi
cum tempus uobiscum sum. Et tunc uado ad eum qui
misit me. implere debeo dispensationem meam et sic

per uenire adpassionem meā. Quaeritis me etnon
inuenietis etubisum egouos nonpotestis uenire. Hic
iam resurrectionem suam predixit. Noluerunt eni
agnoscere praesentem etpostea quaesierunt cumuide
rent multitudinem iamcredentem. Magna enim
signa facta sunt etiam cumdns resurrexit etascendit
incaelum. tunc perdiscipulos facta sunt magna. Sed
ille perillos quiet per seipsum. ipse quippe perillis dixerat,
sineme nihil potestis facere. Quare non potuerunt ue
nire. quia nonuoluerunt credere quianullus sine
fide saluari potest. Dixerunt ergo iudaei nonadipsum.
sedad seipsos; quo hicturus est. quianoninueniemus eu
Numquid indispersionem gentium iturus est etdoc
turus gentes. Nonenim sciebant quod dixerunt sed
quia ille uoluit prophaetauer̄. iturus enim erat dns ad
gentes nonpraesentia corporis sui. sedpotestate diui
na indiscipulis suis. Dequibus dixit propheta. quam
pulchri sunt pedes euangelizantium pacem euan
gelizantium bona. inhis pedibus xps itu rus erat adgen
tes etper eos ducturus gentes utfidem accepissent
gentes quam iudaei spraeuerunt. Qui uerū nescien
tes prophetauerunt quia ignorauerunt xpm dicentē,
etubi ego sum uos nonpotestis uenire. Quare nonpo
testis uenire. quianonuultis credere. Quidest quod
dixit. ubi sum ego nisi insinu patris. con sempiternus pa
tri sum, interra loquebatur sedinpatris sinu se esse
XVIIII monstrabat. Inter ceteras dispensationes dni nri
etdoctrinas salutis nostrae etdubitationes iudae
orum dednō ihū xpō. quae dixit. quibus alii confunde

rentur . aliud docerentur . Nouissimo festiuitatis illius
die , tunc enim ista agebantur quae apellatur scenophe
gia idest tabernaculorum constructio qua festiuitate
iam antea meminit caritas uestra fuisse desertum ;
Uocat dns xps et hoc non utcumque loquendo sed cla
mando ut qui sitit ueniat ad eum ; si sitimus ueniamus et
non pedibus sed affectibus , nec migrando sed amando
ueniamus . Quamquam secundum interiorem hominem et
qui amat migrat . et aliud est migrare corpore aliud
corde , migrat qui motu corporis mutat locum , mi
grat corde qui motu cordis mutat affectum ; si aliud a
mas aliud amabas . non ibi es ubi eras . Clamabat er
go nobis dns . stabat enim et clamabat , si quis sitit ue
niat ad me et bibat , qui credit in me sicut dicit scriptu
ra . flumina de uentre eius fluent aquae uiuae , quid
hoc esset quando euangelista exposuit inmorari non
debemus ; unde enim dixerit dns . si quis sitit ueniat ad
me et bibat . et qui credit in me flumina de uentre eius
fluent aquae uiuae . Consequenter exposuit euange
lista dicens , hoc autem dixit de spu quem accepturi erant
credentes in eum ; hoc tantum sciamus quod de caritate
hoc clamabat dns ihs . clamat ergo et dicit . ut ueniamus
et bibamus , si intus sitit animus . et dicit quia cum bibe
rimus flumina aquae uiuae fluent de uentre nostro ;
Uenter interioris hominis conscientia cordis eius ,
bibito ergo isto liquore reuiuiscit purgata conscien
tia et hauriens fontem habebit etiam ipsa fons erit ,
Quid est fons uel quid est fluuius qui manant de uen
tre interioris hominis beniuolentia qua uult consu

lere proximo, si enim putet quia quod bibet soli ipsi
debet sufficere non fluit aqua uiua de uentre eius, si
autem eius proximo festinat consulere ideo non siccat
quia manat, iam uidebimus quid nunc sit quod bibunt qui
credunt in dominum quia utique christiani sumus, et si credi
mus bibimus, et unusquisque in se debet cognoscere si bi
bit et si bibit ex eo quod bibit. Non enim nos deseret fons
si non deseramus fontem, exposuit euangelista et di
xit unde dominus clamasset ad qualem potum inuitasset.
quid bibentibus propinasset dicens, hoc autem dicebat
de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Nondum
enim erat spiritus datus quia ihesus nondum fuerat glorifica
tus, quem dicit spiritum nisi spiritum sanctum nam unusquisque homo
habet in se proprium spiritum id est animum, animus enim
cuiusque eius est spiritus. De quo dicit paulus apostolus.
quis enim scit hominum quae sunt hominis nisi spiritus ho
minis qui in ipso est sed quid est quod ait, non enim erat
spiritus datus quia ihesus nondum erat glorificatus. Numquid
non spiritus fuit in sanctis dei prophetis patribus qui mul
ta per spiritum sanctum futura praedixerunt igitur et de he
lisabeth legitur spiritu sancto repleta esse. et de zacharia
similiter dicente euangelista, et zacharias pater eius
repletus est spiritu sancto et prophetauit dicens, quid est quod
dicit spiritus sanctus necdum fuerat datus. multa ergo indicia
praecedentis spiritus sancti habemus antequam dominus glorifica
retur resurrectione carnis suae. Non enim alium spiritum
etiam prophete habuerunt qui christum uenturum prae
nuntiauerunt. Sed modus quidam futurus erat do
nationis huius qui omnino antea non apparuerat,

de ipso [eni] hic dicitur; Nusquam enim legimus antea congre
gatos homines accepto spū scō linguis omnium genti
um locutos fuisse; Post resurrectionem autem suam
primum quando apparuit discipulis suis. Dixit illis,
Accipite spm̄ scm̄; De hoc ergo dictum est non erat sps
datus quia ihs nondum erat glorificatus, et insufflauit
in faciem eorum, quo flatu primum hominem quem
fecit uiuificauit et de limo erexit, quo flatu animā
membris eius dedit significans enim eundem esse
spm̄ quem insufflauit in faciem eorum ut a luto ex
surgerent et luteis operibus renuntiarent; Tunc pri
mum post resurrectionem suam dns quam dicit euan
gelista glorificationem dedit discipulis suis spm̄ scm̄
Deinde commoratus cum eis quadraginta dieb;
ut liber actuum apostolorum demonstrat. ipsis in
dentibus eundo et deducentibus ascendit in cae
lum, ibi peractis decem diebus de pentecostes misit
desuper spm̄ scm̄ qui sicut dixi fuerant uno in loco con
gregati accepto omnium gentium linguis locuti
sunt. Quaerit aliquis forsitan, si baptizati in xpo et in
caritate praeceptorum eius uiuentes. Quare omniū
gentium linguis non loquantur- dum certum est
spm̄ scm̄ eos accepisse. quia ipsa ecclesiae quae est cor
pus xpi omnium gentium linguis loquitur, quod
tunc in primitiua ecclesia praesignatum est quae
in iudaea una tantum modo gente initiata est,
Nunc uero ex omnibus gentibus congregata, quo
modo uero unus tunc homo loquebatur linguis.
ita modo unitas scae ecclesiae omnibus loquitur

linguis, accipimus ergo et nos spm scm si amamus eccle
siam si caritate conpaginamur si catholico nomine et
fide gaudemus. Igitur quantum quisque amat eccle
siam xpi tantum habet spm scm. habemus ergo spm
scm si amamus ecclesiam. Amamus autem si in ei
compage et caritate consistimus; quam apostolus
omnibus uirtutibus fiducialiter praeposuit quem
que ipsam habet cuncta habebit bona quia sine illa
nihil proderit quicquid habere potuerit homo, de
qua beatus iacobus apostolus ait Qui autem offende
rit in unum factus est omnium reus, De hac etiam et
ipsa ueritas ait. In hoc enim cognoscent omnes quia
mei discipuli estis si dilectionem habueritis ad inuicē,
Cum ergo haec loqueretur xps in die nouissimo festiui
tatis quae modo proposuimus et ut potuimus tractaui
mus. nata est de illo in turba dissensio. Aliis putanti
bus quod ipse esset xps aliis dicentibus quia de galilea
non exsurgit xps. Qui uero missi fuerant ut eum tene
rent redierunt inmunes a crimine et plem admira
tionis. Nam et testimonium perhibuerunt diuinae
doctrinae eius cum dicerent a quibus missi fuerant qua
re non adduxistis eum. Responderunt enim numquā
se audisse hominem sic locutum. Non enim quisquam
sic loquitur homo. Ille autem sic locutus est quia ds
erat et homo. Tamen pharisei testimonium eorum
repellentes dixer eis. Numquid et uos seducti estis
uidemus enim delectatos uos esse sermonibus illius.
Numquid aliquis de principibus credidit in eum aut ex
phariseis sed turba haec quae non nouit legē maledicti s

Qui non nouerant legem ipsi credebant in eum. Etenim
qui miserat legem contemnebant qui docebat legem,
ut impleretur quod dixerat ipse dominus. Ego ueni ut non ui
dentes uideant et uidentes caeci fiant. Caecati enim facti sunt
pharisaei doctores. inluminati sunt populi legem nescien
tes et in auctorem legis credentes. Nicodimus tamen u
nus ex pharisaeis qui ad dominum nocte uenerat et ipse quidem
non incredulus sed timidus. Nam ideo et nocte uenerat
ad lucem quia inluminari uolebat et sciri timebat. Res
pondit iudaeis. Numquid lex nostra iudicat hominem nisi
audierit ab ipso prius et cognouerit quid faciat. uolebant
enim illi peruersi esse antea esse damnatores quam cogni
tores. Sciebat autem nicodimus uel potius credebat.
quia si tantummodo eum patienter uellent audire. for
te similes fierent illis qui missi sunt tenere eum. et ma
luerunt credere illi quam tenere illum. Responderunt
ex praeiudicio cordis sui. quod et illis. Numquid et tu ga
lileus es. id est quasi a galileo seductus. Dominus enim ga
lileus dicebatur. quia inde nazareth ciuitate erant paren
tes eius. Secundum mariam dixi parentes non secundum
uirile semen. Non enim quesiuit in terra nisi matrem
quia iam habebat desuper patrem; Nam utraque eius
natiuitas mirabilis fuit diuina sine matre humana
sine patre homine. Quid ergo illi quasi legis doctores
ad nicodimum. Scrutare et uide quia propheta a gali
lea non surgit. Sed dominus prophetarum inde surrexit.
Reuersi sunt inquid euangelista unusquisque in domum
IX suam. Inde ihesus perrexit in montem oliueti; Mons
quippe oliueti. sublimitatem dominicae pietatis et misericordiae

designat, · Quia et greće eleos misericor dia · oliuetum
uocatur eleon, · Et ipsa unctio olei · fessis ac dolentibus
membris, solet afferri leuamen; Sed et hoc quod oleum et
uirtute ac puritate praeminet · et quem cumque eili
quorem superfundere uolueris · confestim hunc trãscen
dere eique superferri consueuit · gratiam misericor
diae caelestis · Non in conuenienter insinuat, De qua
scriptum est; Suauis dñs uniuersis; et miserationes ei
super omnia opera eius, · Tempus quoque diluculi ex
ortum eiusdem gratiae, qua remota legis umbra lux
euangelicae ueritatis erat reuelanda demonstrat,
Pergit ergo ihs in montem oliueti · ut arcem miseri
cordiae in se constare denuntiet, · Uenit iterum dilucu
lo in templum · ut eandem misericordiam cum incipien
te noui testamenti lumine fidelibus · templo uidelicet
suo pandendam prebendam quesignificet, · Et omnis
inquit populus uenit ad eum · et sedens docebat eos;
Sessio dñi humilitatem incarnationis eius · per quam
nobis misereri dignatus est insinuat, · Bene autem di
citur quia cum sedens doceret ihs omnis populus uenit
ad eum · Quia postquam humilitate suae incarnatio
nis proximus hominum factus est · libentius est a mul
tis eius sermo receptus · A multis inquam est · eius ser
mo receptus · Namque a pluribus est superba impieta
te contemptus · Audierunt enim mansueti et laetati sunt;
Denique iudaei temptantes adduxerunt mulierem
in adulterio depraehensam · interrogantes quid de ea
fieri iuberet · Quoniam moyses talem lapidare mandauerit
uerit; Ut si et ipse hanc lapidandã decerneret deri

derent eum quasi misericordiae quam semper docebat
oblitum. Si lapidari uetaret. striderent in eum den
tibus suis et quasi fautorem scelerum legisque con
trarium uelut merito damnarent. Ihs autem in
clinans se deorsum digito scribebat in terra. Per in
clinationem ihu humilitas. per digitum qui articu
lorum conpositione flexibilis est. subtilitas discre
tionis exprimitur. Porro per terram cor humanum
quod uel bonorum actionum uel malarum solet red
dere fructus ostenditur. Postulatus ergo dns iudi
care de peccatrice non statim dat iudicium sed pri
us se inclinans deorsum digito scribit in terra. ac sic
demum quam obnixe rogatur iudicat. Nos uidelicet
tipice instituens. ut cum quaelibet proximorum er
rata conspicimus. non haec antea reprehendendo
iudicemus. quam ad conscientiam nram humiliter
reuersi. digito eadem discretionis sollerter ex
sculpemus. et quid in ea conditori placeat quid ue dis
pliceat. sedula examinatione dirimemus. iuxta il
lud apostoli. fratres et si preoccupatus fuerit homo
in aliquo delicto uos qui spiritales estis instruite
huius modi in spu mansuetudinis. considerans te ip
sum ne et tu tempteris. Cum autem perseuerarent
interrogantes eum erexit se et dixit eis. Qui sine
peccato est uestrum primus in illam lapidem mit
tat. Qui hinc et in dno scribe et pharisei tenebant
laqueos insidiarum. putantes eum uel inmiseri
cordem futurum in iudicando uel iniustum.
praeuidens ille dolos quasi fila transit araneae. et in

dicium iustitiae per omnia et mansuetudinem pietatis
ostendens. Ecce temperantia miserandi. qui sine pec
cato est uestrum. ecce iterum iustitia iudicandi. pri
mus in illam lapidem mittat. Ac si diceret; si moyses
mandauit uobis mulierem huius modi lapidare. uide
te quia non hoc peccatores sed iustos facere praecepit.
primo uos ipsi iustitiam legis implete. et sic innocentes
manibus et mundo corde ad lapidandam ream con
currite; primo spiritalia legis edicta fidem. & miseri
cordiam et caritatem perficite. et sic ad carnalia iudi
canda diuertite. Dato autem iudicio dominus iterum se
inclinans. scribebat in terra; et quidem iuxta morem
consuetudinis humanae potest intellegi quod ideo
dominus coram temptatoribus inprobis inclinari et in terra
scribere uoluerit. ut aliorsum uultum intendens liberum eis
daret exire. quos sua responsione perculsos citius exi
turos. quam plura interrogaturos esse praeuiderat.
Denique audientes unus post unum exiebant. inci
pientes a senioribus. Sed figurate nos admonet in
eo quod et ante datam et post datam sententiam in
clinans scripsit in terra. ut et prius quam peccantem
proximum corripiamus. et postquam debitae casti
gationis illi ministerium reddiderimus. nos ip
sos digna humilitatis inuestigatione perpenda
mus. Ne forte aut eisdem quae in ipsis reprehendi
mus. aut aliis quibuslibet simus facinoribus inre
titi. Sicut forte fieri poterit ut ipse qui homicidam
reum mortis esse iudicauerit. ipse in se ipso per odium
fraternae mortis reus esse ante oculum conditoris

inueniatur. Similiter qui fornicationis crimen in
fratre accusat in seipso superbie facinus non uideat.
Ideo iubetur iudex alieni criminis digito discretionis
in corde suo discribere. ne forte in seipso reus inuenia-
tur. Quid igitur nobis in huiusmodi periculis reme-
dii quid restat salutis. nisi ut cum peccantem conspici-
mus alium. mox inclinemur deorsum. id est quam de-
iecti communi conditione fragilitatis simus. si non nos
diuina pietas sustentet. et humiliter inspiciamus. Di-
gito scribamus in terra id est discrimine sollerti pense-
mus. An cum beato iob dicere possimus. Neque enim
reprehendit nos cor nostrum in omni uita nostra. Bene qui in-
clinatus scripsit in terra. erectus misericordiae uerba
depromit. Quia quod per humane infirmitatis socie-
tatem promisit. per diuine uirtutem potentiae om-
nibus donum pietatis inpendit. Erigens inquid se
ihesus dixit ei. Mulier ubi sunt qui te accusabant. nemo te
condemnauit. Que dixit. Nemo domine. Nemo condem-
nare ausus est peccatricem quia in se singuli cernere
coeperant quod magis damnandum cognoscerent.
Sed qui accusantium turbas prolato iustitiae pondere
fugauit. uideamus accusatam quanto misericor-
diae munere subleuet. Sequitur. Dixit autem ihesus.
Nec ego te condemnabo. uade amplius iam noli peccare.
Quoniam misericors et pius est. praeterita relaxat. Quoniam ius-
tus est et iustitiam diligit. ne amplius iam peccet in-
terdicit. Uerum quia poterant dubitare aliqui an pos-
set is quem uerum hominem nouerant dimittere peccata. dig-
natur ipse aptius quid diuinitus ualeat ostendere. postre-

pulsam namque temtatorum nequitiam, post solutā
XXI peccatricis culpam iterum locutus est. Ego sum lux
mundi, Qui sequitur me non ambulabit in tenebris,
sed habebit lucem uitae. Ubi manifeste docet. non solum
qua auctoritate mulieri peccata dimiserit. Sed etiam ip
se sit uera lux quae inluminat omnem hominē uenientē
in hunc mundum. Cuius perpetuum splendorem huma
na fragilitas uidere non potuisset. nisi nube carnis tene
retur. per quam quasi per quoddā lucidissimum specu
lum diuini luminis claritas humanis mentibus innotes
ceret, Quae fide purganda est, ut tanti luminis aspec
tui digna efficiatur; Unde sese cautis ait, qui sequitur me
non ambulabit in tenebris, sed habebit lucem uitae; Qui me
is modo iussis et exemplis obsequitur. non timebit in futu
ro tenebras damnationis. sed lucem potius uitae ubi
numquam prorsus moriatur habebit; Itaque fratres
sequamur xpm lumen mundi, ne ambulemus in tenebris,
Tenebrae metuendae sunt. morum non oculorum; et si o
culorum non exteriorum sed interiorum. unde discerni
tur non album et nigrum. sed iustum et iniustum,
Cum hoc ergo dixisset dns nr ihs xps, responderunt iudei,
Tu de te testimonium dicis, testimonium tuum non est ue
rum. Antequā ueniret dns nr ihs xps, multas ante
se lucernas propheticas accendit et misit, De his e
rat etiā iohannes baptista, cui tam magnum ipsum
lumen quod est dns xps perhibuit testimonium qua
le nulli hominū, Amen, in natis mulierum non sur
rexit maior iohanne baptista. Hic tamen quo nemo
erat maior in natis mulierū. dicit de dno nro ihu xpo

Ego quidem baptizo uos in aqua; qui autem uenit
post me fortior me est, cuius non sum dignus cal
ciamentum soluere. Uidete quemadmodum se lu
cerna diei summittat. Lucernam uero ipsum iohan
nem fuisse. Dns ipse testatur; Ille erat inquit lu
cerna ardens et lucens, et uos uoluistis ad horam ex
ultare in lumine eius. Responderunt ergo iudaei;
Tu de te testimonium dicis. testimonium tuum non
est uerum. Uideamus quid audiant; audiamus
et nos, sed non sicut illi. Illi contemnentes, nos cre
dentes; Illi xpm occidere uolentes, nos per xpm ui
uere cupientes; Interim ista distantia distinguat
aures mentes que nostras, et audiamus quid iudaeis
responderit dns; Respondit ihs et dixit eis; Et si ego
de me testimonium perhibeo, uerum est testimonium
meum, quia scio unde ueni et quo uado. Lum[maria] alia
demonstrat, et se ipsum xps; et se ostendit et patrem
ostendit, et de iudaeis quid esset uenturum; Ergo
ait dns, et uerum ait. Et si ego de me testimonium
peribeo, uerum est testimonium meum, quia scio
unde ueni et quo uado. Patrem uolebat intellegi;
patri gloriam dabat, filius aequalis glorificat eum
a quo est missus; quantum debet homo glorifica
re eum a quo est creatus; Scio unde ueni et quo uado;
Iste qui in praesentia uobis loquitur, habet quod
non deseruit, sed tamen uenit; Non enim ueni en
do inde discessit, aut rediendo nos dereliquit;
Quid miramini, ds est; Non potest hoc fieri, sed ab
homine non potest hoc fieri. ab ipso sole oriente.

Pergit ad occidentē et de serto orientem; Non est in oriente dn̄s, ñ ibi ihs xp̄s. et uenit et ibi est. Et redit et hic est. Audi ipsum euangelistam ab illo loco dicentē. Et si potes cape. Si non potes crede; Dm̄ nemo uidit umquam. nisi unigenitus filius qui est in sinu patris. hic loquebatur et ibi se esse dicebat; Quia et hinc discessurus quid dixit? ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consūmationem seculi; Ergo uerum est testimonium luminis. Siue se ostendat siue alia quia sine lumine non potest uidere lumen. et sine lumine non potest uidere quodlibet aliud quod non est lumen; Itaque et lumen et seipsum ostendit et quae circa se sunt. ita et xp̄s et seipsum ostendit. et alios inluminat. qui caritate circa se sunt et secuntur illum; Non pedum gressibus. sed caritatis officiis; Duos aduentus dn̄i nr̄i ihu xp̄i legimus in scripturis scīs a prophetis esse praedictos; Unum misericordiae. qui peractus est. alterum iudicium qui uenturus est; Prima ergo dispensatio dn̄i nr̄i ihu xp̄i medicinalis. non iudicalis; Nam si primo uenisset iudicaturus neminem inuenisset cui praemia iustitiae redderet; Quia ergo uidit omnes peccatores. et omnino esse neminem inmunem a morte peccati. prius erat eius misericordia praeroganda. et post exercendum iudicium; Quia de illo cantauerat psalmus; Misericordiam et iudicium cantabo tibi dn̄e; Non enim ait iudicium et misericordiam; Nam si primum esset iudicium. nulla esset misericordia. sed primo misericordia. postea iudicium. Quae est prima misericordia? creator hominis homo esse dignatus est fac

ipse narrauit, non dixit fuit in sinu patris.

c.

tus quod fecerat · ne periret quod fecerat; quid huic misericordiae addi potest · addidit tamen; Nam reprobatus est ab hominibus · pro quorum salute venerat in mundum · inrisiones sustinuit; flagella · sputa · opprobria inimicorum · turpissimam mortem crucis · haec omnia sustinuit quia voluit; voluit ut salvaret hominem quem creaverat; Nullum genus mortis intolerabilius fuit cruce · propter longos cruciatus; Sed nihil nunc gloriosius · quam signum crucis portare in fronte · Unde apostolus ait gloriam crucis predicans; Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri ihesu christi · per quem mihi mundus cruci fixus est et ego mundo; Quia venit neminem iudicare · consequenter iudeis respondit; Vos secundum carnem iudicatis · ego non iudico quemquam; pertulit iniustum iudicium · ut ageret iustum; Sed in eo quem pertulit iniustum · misericordiae fuit; Denique ita humilis factus est · ut perveniret ad crucem; Distulit quidem potentiam · sed publicavit misericordiam; Unde distulit potentiam · quia de cruce noluit descendere · qui potuit de sepulchro resurgere; Unde publicavit misericordiam · quia pendens in cruce dixit; pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt; Sive ergo propter hoc · quia non venerat iudicare mundum sed salvare mundum; Dixit ergo; non iudico quemquam; Sive quemadmodum commemoravi · quia dixerat · vos secundum carnem iudicatis · addidit; Ego non iudico quemquam; ut intellegamus christum non secundum carnem iudicare sicut ab hominibus iudicatus est · Nam ut agnoscatis iam et iudicem christum · audite quid sequitur; Et si iudico ego ·

iudicium meum uerum est, ecce habet et iudicium. Sed
agnosce saluatorem, ne sentias iudicium. Quare autem
dixit iudicium suum uerum esse? quia solus inquit non
sum, sed ego et qui me misit pater. Quid est missio xpi,
nisi incarnatio eius? missus est xps, idem est si dicas incar
natus est xps. Et a patre missus erat, et a patre numquam
recessit. Et hic fuit per incarnationem, et hic est modo
per diuinitatem. Fides ergo mundet corda nr̄a, ut in
tellectus impleat corda nr̄a, et ut intellegamus myste
rium salutis nostrae. altum est, profundum est, secretū
est. Una est substantia et una diuinitas, una maiestas
patris et filii. Pater non passus est, sed solus filius. Er
go intellegamus missionem filii nominatam incarna
tionem filii. Patrem autem incarnatum esse non cre
das. Unde ergo uerum est iudicium eius, nisi quia ue
rus est filius patris? ideo dixit iudiciū eum uerumē
quia solus non sum, sed ego et qui me misit pater. Idem
ergo in alio loco dixit, ego et pater unum sumus, unū
in substantia, duo in persona. Unum dixit propter subs
tantiae unitatē, sumus dixit propter personarū distinc
tionē. Audi quid dixit, Ego et qui me misit pater, distin
gue personas, agnosce quia pater pater est, agnosce
quia filius filius est, ne in baratrum sabelliani peruem
as. Et noli dicere aliud et aliud, sed dic alius et alius;
Non aliud in substantia, sed alius in persona. Non pater
maior, non filius minor in diuinitatis gloria. Sed cre
de unum sumus, in eo quod dixit ipsa ueritas unum, libe
rat te ab arrio, liberat te a sabellio. Si unum, non ergo
diuersum. Si sumus, non ergo unus. De iudicio dixe

rat dum dixit ego non iudico quemquã; De testimo
nio nunc uult dicere; In lege inquid ura scriptum est,
uestra dixit tãquam diceret in lege quae uobis a deo
data est, Sicut diximus panem nostrum cotidianum
quem a dõ nobis dari poposcimus; Quid est quod in lege
ura scriptum est, quia duorum hominum testimoniũ
uerum est; Numquid semper duo homines uerum di
cunt testimonium, non ne duo falsi testes contra susan
nam falsum protulerunt testimonium, et iudaeis quae
rentibus falsum testimonium contra xpm; dicit euan
gelista; nouissime uenerunt duo falsi testes, Num
quid quia duo erant, ideo falsi testes non erant; quid
de duobus dicimus uel tribus; uniuersus populus
mentitus est contra xpm; Si ergo totus populus qui
constat ex magna hominum multitudine falsũ
testimonium dicere inuentus est, quomodo accipien
dum est in ore duorum uel trium testium stabit om
ne uerbum, nisi quia hoc modo per misterium tri
nitas commendata est, in qua perpetua stabilitas ue
ritatis est; Si uis habere bonã causam; habeto duo
uel tres testes, patrem filium et spm scm; Denique
quando susanna casta femina fidelis que coniux duo
bus falsis testibus urguebatur; trinitas illi in cons
cientia atque in occulto suffragabatur; Illa tri
nitas de occulto unum testem danihelem excita
uit et duos conuicit; Ergo quia in lege ura scriptũ
est duorum hominum testimonium uerum esse;
accipite nrm testimonium ne sentiatis iudicium;
Ego enim inquit non iudico quemquã; sed testimo

nium perhibeo de me, differo iudicium; non differo tes
timonium. Eligamus frs testimonium di, quia testi
monium di uerum est. Et qui modo testis est omni
um quae agimus, iudex erit omnium quae fecimus;
Et alium non quaerit testem nisi seipsum, quia omnia
secreta cordis nri considerat, et quid ex quo fonte pro
cedat. Ideo testes, quia non quaerit alium unde cognos
cat quis sis uel qualis sit uita tua, qui reddet unicuique
secundum opera sua. Responderunt ergo iudaei dno lo
quenti de patre suo et dixerunt, Ubi est pater tuus? pa
trem xpi carnaliter acceperunt, quia uerba xpi secun
dum carnem iudicauerunt. Erat autem qui loqueba
tur in aperto caro in occulto uerbum. Homo manifestus
ds occultus. Videamus ergo quid ad haec dns respon
dit. Ubi est inquiunt pater tuus? Audiuimus enim te
dicere solus non sum, sed ego et qui me misit pater; Nam
solum te uidemus, patrem tuum tecum non uidemus;
Quomodo te dicis solum non esse, sed cum patre tuo esse?
Aut ostende nobis tecum esse patrem tuum. Et dns; Num
quid me uidetis et patrem meum non uidetis? Hoc enim s qui
sequitur, hoc suis uerbis ipse respondit. Quorum uer
borum expositionem nos ante praemisimus; Vide
te etiam quid dixerit; Neque me scitis neque patrem
meum. Si me sciretis, forte et patrem meum sciretis;
Dicitis ergo ubi est pater tuus? quasi me iam scitis.
quasi totum hoc sim quod uidetis; Ergo quia me non
nostis ideo uobis patrem meum non ostendo. Me quippe
hominem putatis, ideo patrem meum hominem quae
ritis, quia secundum carnem iudicatis; Qui a uero

secundum quod uidetis aliud sum, et aliud secundum
quod non uidetis, pater autem meum loquor occultum,
Prius est ut me noueritis, tunc et patrem meum. Sic enim
me sciretis, et patrem meum forsitan sciretis, Ille qui
omnia scit, quando dicit forsitan, non dubitat sed in
crepat, Attende enim quomodo increpatiue dicatur
ipsum forsitan, quod uidetur esse uerbum dubitationis,
Sed dubitationis uerbum est, quando dicitur ab homi
ne, ideo dubitante, quia nesciente, Cum uero dicitur
a deo uerbum dubitationis, cum deo nihil utique lateat,
illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur
diuinitas, homines enim de his rebus quas certas ha
bent, aliquando increpatione dubitant, id est uerbu
dubitationis ponunt cum corde non dubitant, uelut
si indigneris seruo tuo et dicas, contempsisti me, con
sidera forsitan dominus tuus sum, hinc et apostolus ad quos
dam contemptores suos loquens ait. puto autem et
ego spiritum dei habeo, qui dicit puto dubitare uidetur.
Sed ille increpabat non dubitabat. Et dominus christus alio
loco increpans infidelitatem futurorum generis hu
mani, Cum uenerit inquit filius hominis, puta sin
ueniet fidem in terram? Scit ergo omnia per quem
facta sunt omnia, et tamen dubitando increpat.
Si me sciretis, et patrem meum forsitan sciretis, incre
pat infideles, admonet fideles, ut sciant unam esse
cognitionem patris et filii, quatenus sciunt cogni
tionem filii cognitionem esse et patris, ideo discipulo
electo poscenti ut ostenderetur eis pater, respondit,
Tanto tempore uobiscum sum et non cognouistis me

philippe. qui uidit me. uidit et patrem, Si dissimi
lis esset filius patri. numquid diceret discipulis su
is qui me uidit uidit et patrem? numquid diceret
iudaeis, si me sciretis et patrem meum sciretis? Haec uer
ba locutus est ihs in gazophilatio docens in templo,
Magna fiducia. sine timore. Non enim pateretur
si nollet. quia nec nasceretur si nollet, Quid est qd
haec uerba ihs in gazophilatio docens in templo locutus
est. gazophilatium locus est ubi thesauri conduntur.
Ihs in gazophilatio loquebatur iudaeis. Dum in parabo
lis locutus est turbis, Nam gazophilatium fuit xpi.
in qua omnia latuerunt misteria, Tunc aperienda
dum ipse qui latuit in littera loquebatur. non in pro
uerbiis sed palam omnia fidelibus suis enarrans,
Nam gazophilacia adherebant templo. quia ipse xps
templum est, De quo ipse ait, soluite templum hoc, cui
omnia misteria ueteris legis adherebant. et ad eum
omnia respiciebant. donec ueniret ad aperienda
singulorum gazophilacia misteriorum. Aperient
eos sensus fidelium suorum. ut intellegerent que late
bant, Sicut euangelista ait, Tunc aperuit illis
sensus. ut intellegerent scripturas. Denique quid
sequitur. Nemo adpraehendit eum quia nec dum ue
nerat hora eius. Scilicet omnia dispositionis suae.
omnia uoluntatis suae, Quia qui uoluntate natus
est. uoluntate et passus est, Si ergo pati nollet. non
pateretur, Sanguis ille non funderetur. mundus
non redimeretur, Agamus itaque gratias et potes
tati diuinitatis. et miserationi infirmitatis eius.

Deo occulta potentia quam iudaei non nouerant, Unde illis modo dictum est, Neque me nostis neque patrē meum. E de carne suscepta quam iudaei nouerant et cuius patriam sciebant, Unde illis alio loco dixit, Et me nostis et unde sim scitis, Utrumque nouerimus in xp̄o et inde equalis est patri et unde illo maiorē pater, illud uerbum est illud caro, illud ds̄ est illud homo, Sed unus xp̄s ds̄ homo + Modo de sua passione

xxiiii quid loqueretur xp̄s audiant. Ego uado inquid et queritis me. Non desiderio sed odio. Nam illum postea quam abscessit ab oculis hominum inquisierunt et qui oderant et qui amabant, illi persequendo illi habere cupiendo, bonum est animam xp̄i querere sed quomodo eam (discipuli) [illegible] quesierunt, illi enim ut haberent, isti ut perderent, Deinque istis qui sic querebant mori mal corde peruerso quid secutus adiunxit quaeritis me. Et ne putetis quia bene me quaeritis, in peccato uestro moriemini, Hoc est xp̄m malae querere, in peccato suo mori, In peccato suo moritur qui in peccato permanet usque ad mortem. Ille xp̄m non querit qui salutem animae suae per penitentiā non querit, Ad quem propheta clamat, Querite dn̄m dum inueniri potest. Modo qui misericordem dum tempus habet non querit inueniet eum iratum, Iudaeis dixit in peccato uestro moriemini quia praesciebat eos in peccato suo permanere. Singulari numero dixit in peccato et plurali uestro quia (sciebat) omnibus illis ad quos loquebatur unam esse uoluntatem aequalem malitiam perdendi eum qui saluare eos uenerat. Alio uero loco

l. & malū est querere animā xp̄i sed quomodo eam iudei quesierunt

discipulis suis dixit, Quo ego uado uos non potestis ue
nire, non abstulit eis spem, sed praedixit dilationem,
Quando enim hoc discipulis dn̄s loquebatur, tunc n̄
poterant uenire quo ille ibat, sed postea uenturi erant.
isti autem nūq̄ quibus prescius dixit in peccato
uestro moriemini, Hic autem auditis uerbis quomo
do solent carnalia cogitantes. et secundum carnem
iudicantes et totum carnaliter audientes et sapientes.
dixerunt, Nūquid interficiet semet ipsum quia dicit
quo ego uado uos non potestis uenire. Stulta uerba et
omnino insipientiae plaena, Quid enim non poterant
illo uenire quo ille perrexisset si interficeret semet
ipsum. nonne quid ipsi non erant morituri. quid ergo
numquid interficiet semetipsum. quia dixit quo ego
uado uos non potestis uenire. si de morte hominis di
ceret quis hominum non moritur. ergo quo ego ua
do dixit non eum itur ad mortem. sed quo ibat ipse
post mortem. Illi itaque non intellegentes ista
respondit eis dn̄s qui terram sapiebant. Quid
ait. dicebatis. Uos de deorsum estis ideo terram sa
pitis. quia sicut serpens terram manducatis. quid
ē terram manducatis terrenis pascimini delecta
mini terrenis inhiatis sursum cor non habetis.
Uos de deorsum estis ego de superius sum. Uos de
mundo hoc estis ego non sum de hoc mundo; quomo
do ergo non erat de hoc mundo per quem factus est
mundus. sed omnes de mundo, Sed prius mundus
postea homo. Sed xp̄s ante mundum. ante xp̄m ni
hil, Quia in principio erat uerbum. et omnia per ipsū

facta sunt. Sic enim erat ille desuper nis. De quibus su-
per nis xps ab ipso patre. nihil illo superius quia uer-
bum genuit aequale sibi coeternum sibi unigenitū
sibi sine tempore per quem conderet tempora. Ideo xps
ante omnis creaturas et ante omnia tempora quia de pa-
tre coeternus patri genitus est. Ego desuper nis sum
uos de hoc mundo estis ego non sum de hoc mundo.
Dixi ergo uobis quia moriemini in peccatis uestris. Ex-
posuit nobis fratres quid intellegi uoluit. uos de hoc
mundo estis. Ideo quippe dixit uos de hoc mundo es-
tis quia peccatores erant quia iniqui erant quia
infideles erant quia terrena sapiebant. Numquid
apostoli et sancti de hoc mundo non erant et erant si-
quidem quia de adā nati sunt. Sed ipsa ueritas de eis
ait. Ego elegi uos de mundo id est de carnali conuer-
satione quae mundi nomine hoc loco significare ui-
detur. Qui ergo erant de mundo facti sunt non de
mundo et pertinere coeperunt ad eum per quem
factus est mundus. Isti autem remanserunt esse
in mundo quibus dictum est. moriemini in peccatis
uestris. Nemo dicat de hoc mundo non sum. Quis-
quis es o homo de hoc mundo es sed uenit ad te qui
fecit mundum et liberauit te de hoc mundo.
Si delectat te mundus semper uis esse in[...]
mundo? s. Si autem non delectat te iste mundus
iam tu eris mundus et non audies quod iudaei au-
dierunt. moriemini in [...] peccato uestro.
Et qui plus peccat plus est [...] in mundo.
et plus in mundus. Et [...] quanto quisque

mundat a peccato · tanto se eleuat de mundo non esse ·
Merito audierunt iudaei moriemini in peccatis ues
tris / quia non habere peccatum nullo modo potuistis
qui cum peccato nati estis · Sed tamen si inme inquit
credideritis cum peccato quidem nati estis · sed in pecca
to uestro morituri non estis · Tota ergo infelicitas ip
sa erat / non peccatum habere · sed in peccatis mori · hoc
est quod debet fugere omnis christianus · propter hoc
ad babtismum curritur · propter hoc egritudine uel
aliunde periclitatur · sibi desiderat subuenire prop
ter hoc etiam sugens paruulus a matre piis manibus
ad ecclesiam fertur / ne sine baptismo exeat et in peccato
quo natus est moriatur · Adiunxit enim dicens · si non
credideritis quia ego sum / moriemini in peccatis uestris ·
Ergo si credideritis quia ego sum / non moriemini in pec
catis uestris · Reddita spes est desperantibus / excita
tio facta est dormientibus cordibus · euigilauerunt
inde · plurimi crediderunt / sicut euangelii ipsius con
sequentia testatur ubi ait · haec illo loquente / mul
ti credi derunt in eum · In hoc ergo populo cui dominus lo
quebatur · erant qui in peccato suo fuerant morituri ·
Erant etiam qui in ipso qui loquebatur fuerant
di turi et ab omni peccato liberandi · tamen hoc
ad te... de quod ait dominus christus · Si non credideritis quia
ego sum ... moriemini in peccato uestro · Quid est si non
credideritis quia ego sum ~ quid nihil addidit · mul
tum est quod ... mendatur · dixit ego sum
et non addidit quis ... siue christus siue filius dei / siue ille
quem prophete ... dixer(unt) / siue saluator mundi

siue aliud aliquid quod de eo in scrip turis legitur,
Multum est quod ait ipsum ego sum. quia dixerat
ds morsi ego sum qui sum. Et hic modo nisi crede di
ritis quia ego sum. Eodem modo uerbo essentiae sem
piternae usus est ad populum iudeorum quo tunc ad
morsen per angelum in rubo flammę ignis quem mis
surus erat ad liberandum populum suum. Quid est qd
hic dixit ego sum nisi ille ipse qui tunc ueni in angelo mit
tere morsen seruum meum ad liberandum populum meū
Ego ipse modo per me ipsum ueni incarnatus homo fac
tus liberare homines quos creaui saluare qui perdi
ti fuerunt. Quę quid enim aliquo modo mutari potest
uel in melius uel in deterius quodam modo moritur
eo quod fuit antedum incipit aliud esse uel aliter es
se quam fuit. Solus uero ds semper idem est inmuta
bilis ueritas inmutabilis bonitas inmutabilis sempi
ternitas inmutabilis natura inmutabilis substantia
et quicquid de eo dici potest semper idem est quod fuit
et erit prorsus nihil aliud melius uidetur intellegi
in hoc uerbo quo ait dns ego sum nisi ego sum ds. morie
mini in peccato uestro. Sed illi semper terrena sapi
entes et semper secundum carnem audientes et res
pondentes qui dedixerunt. tu quis es. non enim cum
dixisset nisi credideritis quia ego sum addidisti
quis esses. Quis es ut credamus. Et ille, principiū.
Ecce quod est esse. Principium mutari non po
test principium in se manet et innouat omnia.
Principium est cui dictum est. Tu autem idē
ipse es et anni tui non deficient. Principiū

ait qui et loquor uobis. Principium me credite.
ne moriamini in peccatis uestris. Tamquam enim in eo
quod dixerunt tu quis es nihil aliud dixerint quam
quid te esse credimus respondit. Principium me es
se credite. et addidit quod et loquor uobis. id est
quia humilis propter uos factus ad ista uerba descen
di. Nam si principium sicuti est ita maneret apud
patrem. ut non acciperet formam serui et homo
loqueretur hominibus quomodo ei crederent cum
infirma corda intellegibile uerbum sine uoce sed
sensibilia audire non possent. Ergo inquid credite
me esse principium quia ut credatis non solum sum
sed et loquor uobis. Verba dni nri ihu xpi quae
habuit cum iudaeis ita moderans loquelam suam
ut caeci non uiderent et fideles oculos aperirent.
Dicebant ergo iudaei tu quis es quia dixerat supra
dns nisi cre dideritis quia ego sum moriemini
in peccatis uestris. Ad hoc ergo illi tu quis es ueluti
querentes nosse in quem deberent credere ne in suo
peccato morerentur respondit dicentibus tu quis
es et ait. Principium qui et loquor uobis. Quia
res se sic habet dns ihs principium quia omnia per ipsu
facta sunt. Et sicut psalmus dicit. Omnia in sapi
entia fecisti. Si igitur omnia in sapientia fecit ds
id est in filio suo coaeterno sibi et consubstantiali
filius utique omnium principium est. Numquid
et pater potest dici principium utique recte dicitur
et pater principium et filius principium non tamen
duo principia. sicut pater ds et filius ds non tamen

duo dii sed unus ds dicendum est. Sic pater principi
um et filius principium non tamen duo principia
sed unum principium fatendum est. Ergo et sps
scs principium est. Non tam tria principia pater
et filius et sps scs sed unum principium sicut pater
ds filius ds sps scs ds non tamen tres dii sed unus
ds. pater omnipotens filius omnipotens et sps scs om
nipotens non tamen tres omnipotentes ~~sed unus~~
~~omnipotentes~~ sed unus omnipotens. Idenim quod
pater ad se est ds est. Quod ad filium est pater est.
Quod filius ad se ipsum ds est. Quod ad patrem est
filius est. Et sps scs quod ad se est ds est. Quod ad
patrem et filium et sps scs est quia patris et filii sps e
ex patre et filio procedens unius substantiae potes
tatis maiestatis cum patre et filio. Audiamus er
go principium quod loquitur nobis. Multa in
quit habeo de uobis loqui et iudicare. in alio uero lo
co dixit non iudico quemquam praesentem eius osten
dens aduentum quo uenit saluare non iudicare.
Quia uenerat ut saluaret mundum non ut iudicaret
mundum. quod autem nunc dicit multa habeo de
uobis loqui et iudicare iudicium futurum dicit. ideo enim ascendit
ut ueniat iudicare uiuos et mortuos. Nemo iusti
us iudicabit quam qui iniuste iudicatus est. Mul
ta habeo inquid loqui et iudicare de uobis. Sed qui
me misit uerax est. Uidete quemadmodum patri
det gloriam aequalis filius patri. Exemplum enim
nobis praebens gloriam dare deo. gloriam dei querere
non nostram. Quasi diceret. o homo fidelis si ego

filius patris aequalis patri consubstantialis patri coe
ternus patri deo gloriatem eo a quo sum. quomodo tu
superbus es apud eum cuius es seruus. Multa inquid ha
beo de uobis loqui et iudicare sed qui me misit uerax est.
Tamquam diceret ideo uerum dico quia filius ueracis
ueritas sum. Pater uerax est filius ueritas. Autem
apertissime ipse dixit. Ego sum uia et ueritas et uita.
Ego si filius ueritas pater quid nisi quod ait uerax qui
me misit uerax est. filius ueritas pater uerax. Sicut a
patre filius ita a ueraci ueritas pater uerax est sed non
a ueritate. filius ueritas sed a patre quia filius a pa
tre non a se ipso. Et ideo ait alio loco. A me ipso non ueni
id est a me ipso non sum. pater utique uerax est non par
ticipando ueritatem sed generando ueritatem quia
pater genuit filium qui de ipso ait ego sum uia et ueri
tas. Cum autem dixisset dns ibi uerax est qui me misit
non intellexerunt illi quod de patre eis dicebat. Nec dum
habuerunt oculos cordis apertos ut intellegere pos
sent equalitatem ueracis et ueritatis. Dicebat eis.
Cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis
quia ego sum et a me ipso facio nihil sed sicut docuit
me pater haec loquor. Quid est hoc nihil enim ali
ut uidetur dixisse nisi eos post passionem suam cog
nituros quid esset procul dubio. Ergo uidebat ibi
aliquos quos ipse nouerat quos ipse cum ceteris scis
suis ante mundi constitutionem presciendo elege
rat post passionem suam esse credituros. ipsi sunt
illi quos assidue commendamus et ad imitationem
cum magna exhortatione proponimus. Missi enim

desuper spu sco post dni passionem et resurrectionem et
ascensionem cum miracula fierent in eius nomine.
quem tamquam mortuum persequentes iudaei contē
serunt, conpuncti sunt corde. Et qui se uientes occide
runt, mutati crediderunt. Et quem sanguinem sae
uiendo fuderunt credendo biberunt illa tria milia
et illa quinque milia iudaeorum. quod sibi uidebat quan
do dicebat. Cum exaltaueritis filium hominis tunc cog
noscetis quia ego sum. tamquā diceret differo cogniti
onem uestram. ut impleam passionem meam. ordi
ne uestro cognoscetis quis sim. Non quia omnes tunc
erant credituri ex his qui audiebant. id est post dni
passionem. Nam paulo ante dicitur. Haec eo loquente
multi crediderunt in eum et nondum exaltatus erat
filius hominis. Exaltationem quippe dicit passionis
non glorificationis. crucis non caeli. Nam ibi exalta
tus est quando pependit in ligno. Sed illa exaltatio
humiliatio fuit. tunc enim factus est patri oboediens
usque ad mortem. mortem autem crucis. Propter
quod exaltauit illum ds. Altera exaltatio fuit quan
do leuatus est in crucem, altera dum ascendit in caelū.
Illa humiliationis, ista glorificationis. Exaltationē
uero crucis oportebat impleri per eorum manus qui pos
tea fuerant credituri. Quibus dicit, cum exaltaueri
tis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum.
Quare hoc. nisi ut nemo desperaret in quocumque sce
lere male sibi conscius. quando uidebat eis donare ho
micidium qui occiderant xpm. Addidit. Tunc cog
noscetis quia ego sum. Quid est ego sum. nisi unus

substantiae cum patre. Sicut et in moysen superius dixi
mus dictum esse ego sum qui sum. Uerbo substantia
li utitur de se ipso dns. ut intellegatur aeternā
esse substantiam et unam esse substantiam patris
et filii. Tamen ne ipse intellegeretur pater, con
tinuo adiunxit et a me ipso facio nihil, sed sicut do
cuit me pater haec loquor. quod uero ait a me ipso
facio nihil ē. id est a me ipso non sum. Quod autem ad
didit sicut docuit me pater haec loquor, sensus enī
altissimus est. cor enim mundandum ut intelle
gatur quod ait sicut docuit me pater sic locor. Non
enim ita intellegendum est quasi homo pater homi
ni filio loqueretur, sed excellentius et sacratius. A
liter uero intellegendum est quod ait euangelista
in principio erat uerbum, et aliter intellegendum uer
bum caro factum est. Aliter de diuinitate xpi in
qua aequalis est dō patri aliter de humanitate eius in
qua consimilis est nobis cogitandum est. Non uno
modo intellegendum est quod ait dns ego et pater u
num sumus et illud quod dixit pater maior me est.
Ergo incorporaliter cogitate pater locutus est filio
quia incorporaliter pater genuit filium. Nec eum
sic docuit quasi indoctum genuerit, sed hoc est eum do
cuisse quod est scientem genuisse. Et hoc est do
cuit me pater quod scientem me pater genuit. Si
enim quod pauci intellegunt simplex est natura
ueritatis. hoc est filio esse quod nosse. Ab illo ergo
habet quod nouerit a quo habet ut sit. Non ut pri
us ab illo esset ab illo postea nosset sed quem ammo

quid est a me ipso facio nihil.

dum illi gignendo dedit ut esset sic gignendo dedit ut
nosset quia simplicis ut dictum est nature ueritatis
est esse et nosse. Non est aliud atque aliud sed hoc
ipsum dixit. Ergo ista iudaeis et addidit et qui me mi
sit mecum est. Iam hoc et ante dixerat sed rem magnã
assidue commemorat. Misit me et mecum est. Si er
go tecum est o dñe non unus ab alio missus es sed ambo
uenistis. Et tamen cum ambo simul sint unus mis
sus est et alter misit qm missio incarnatio est. Ipsa
incarnatio filii tantum est non et patris. Misit itaq;
pater filium sed non recessit filius ab eo. Ergo inquid qui
me misit non reliquid me solum. Cuius auctoritatem
quã paterna incarnatus sum mecum est non me de
reliquit. Quare me non dereliquit. Non reliquit me
inquit solum quia ego que placita sunt ei facio semper.
Ipsa est aequalitas semper. Non ex quodam initio et de
inceps sed sine initio sine fine. Ut enim generatio non
habet initium temporis quia per genitum facta sunt
tempora. Haec illo loquente multi crediderunt in eū. Nec
dum in omnem terram exiuit sonus eorum. Necdum
omnibus predicatum est. Necdum dictum est. Ite doce
te omnes gentes. Ergo dñs ad eos qui crediderunt in e
um ait iudaeos. Si uos manseritis in uerbo meo. Ideo
manseritis quia initiati estis quia esse ibi caepistis.
Si manseritis hoc est in fide quae in uobis esse credenti
bus coepit quo peruenietis. Uide quale initium
quo perducit. Amas ut fundamentum culmen adten
de et ex ista humilitate aliam celsitudinem quaeri.
fides enim humilitatem habet. Cognitio et inmortalitas

etaeternitas nonhabet humilitatem / sedexcelsitudinē.
erectionem nullam defectionem aeternam stabilita
tem nullam abinimico expugnationem nullumdefici
endi timorem. Magnumest quod incipit afide / sedma
ius quoperuenitur perfidem. Audiatur quoperue
niat etunde quantasit fides. Ergo etuos ait simanseri
tis inuerbomeo inquocredidistis / ueredisćipulimei estis.
Subiunxit quoque etcognoscetisueritatem. Quicognos
cit ueritatem cognoscit dm quiads ueritas est. dicen
teipso dño. Egosum uia etueritas etuita. Credamus
ergo utetcognoscamus ueritatem / quiasinefide adcog
nitionem ueritatis nullusperuenire poterit. Quidest
cognituri sumus illud quodnec oculusuidit necauris
audiuit necincor hominis ascendit. Quidestenim fi
des nisicredere quodnonuides. fidesergoest quod non
uides credere. ueritas quodcredidisti uidere. quidest
quoduidere nobispromittitur. Dicitenimdns inalio lo
co quid esset quoduisuri erimus. Qui autemdiligitme
diligitur apatremeo etegodiligameum etmanifesta
boei meipsum. haecest promissio haecest mercis fi
dei queperdilectionem operatur. haecestsacietas
quā psalmista obtauit dicens. Saciabor dummani
festabitur gloriatua. Odnefacnos dignę amarete
etamaretedm / etualeamus adillam libertatem per
uenire adquam percognitionem ueritatis peruenī
tur. Dequa subiunxit dicens etueritas liberabit
uos. Quidestliberabit uos. liberos faciet. Denique
iudei carnales etsecundum carnem iudicantes nonhi
quiere diderant / sedinillaturba quierant quinonere

debant iniuriam sibi factam putauerunt quia dixerit eis
ueritas liberauit uos. Indignati sunt seruos se esse sig
nificatos. Et uere seruierant. Et exponit illis quae sit ser
uitus et quae sit futura libertas quam ipse promittit. Ni
hil enim aliud est dicere et ueritas liberabit uos nisi li
beros uos faciet. Sicut nihil est saluat nisi saluos fa
cit. Audiamus ergo quid liberator dixit audia
mus quid superba falsitas respondeat. Dixerunt
ergo iudaei. Semen habraeae sumus et nemini seru
iuimus umquam quomodo tu dicis liberi eritis. non
enim dixerat dns liberi eritis. sed ueritas liberabit
uos. in quo tamen uerbo illi nihil aliud intelli[illegible]le
xerunt nisi libertatem carnalem. Et extolerunt se
quod semen essent habrahae et dixerunt. Semen ha
braee sumus et nemini seruiuimus umquam quomo
do tu dicis liberi eritis. O quanta superbia. O falsa iac
tantia. Quomodo uerum dixistis nemini seruiuimus
umquam. Ioseph non est uenundatus. prophetae sci
non sunt ducti in captiuitatem. denique nonne ille
ipse est populus qui in aegypto lateres faciebat et ope
ribus duris non saltim in argento et auro sed in luto
seruiebat. Si nemini seruistis umquam o ingrati
quid est quod uobis assiduae imputat ds quomodo uos
de domo seruitutis liberauit. An forte patres uestri
seruierunt uos autem qui loquimini nulli seruistis
umquam. Quomodo ergo soluebatis tributum ro
manis unde et ipsi ueritati laqueum quasi captionis
proposuistis ut diceretis licet reddere tributum
cesari. Ut si dixisset licet teneretis eum quasi mali

obtas se libertatem semini habrahe · Si autem diceret
non licet calumniaremini apud reges terrae quod p
hibet regibus tributa persolui · Deinde prolato num
mo uicti estis et captioni uestrae uos ipsi estis respon
dere conpulsi · Ibi enim uobis dictum est reddite
caesari quae caesaris sunt et deo quae di sunt cum uos
ipsi respondissetis quod nũmus habet imaginem cae
saris · Quia sicut quaerit caesar in nũmo imaginem su
am sic ds quaerit in homine suam · Nec alienum quid
quaerit ds ab hominem sed quod condidit in homine ·
Ideo deus homo factus est ut in homine reformaret qd
in homine formauit · Ergo mentientibus et de
uana libertate tumentibus quid responderit dns iu
daeis audiamus · Amen amen dico uobis quia omnis
qui facit peccatum seruus est peccati · Qui non sub
his uerbis contremescat si omnis homo peccator om
nis homo seruus peccati · Sed intentius audiamus
qualiter liberemur de hac seruitute · Terrorem
incutit medicinam adhibet · Nam ait dns · Amen
amen dico uobis · Quid est amen amen infi uerũ uerũ
dico uobis · Quod uerbum nec grecus interpres nec
latinus ausus est in aliam transferre linguam · ut
honorem haberet uelamento secreti testificatio ueri
tatis in xpo · Ueritas dicit uerum uerum dico uobis ·
Ingeminat replicat uerbum ueritatis ut excitaret
dormientis intentos faceret audientes · ne conte
neretur · quia ait amen amen dico uobis quia omnis
qui facit peccatum seruus est peccati · O miserabilis
seruitus seruire peccato seruire diabolo qui peccat est

auctor. Sepe homines malos dominos fugiunt ne ser-
uiant malis. et non fugiunt peccatum cuius seruus est.
Et quanto felicius esset fugere peccatum et seruire ho
mini libera conscientia. deinde seruus hominis ali
quando sui domini duris imperiis fatigatus fugiendo
requiescit. Seruus peccati quo fugit secum se trahit
quocumque fugerit. Non fugit se ipsam mala conscientia.
non est qua eat. Sequitur se. immo non recedit a se.
Peccatum enim quod facit intus est. Fecit peccatum ut
aliquam corporalem caperet uoluptatem. Uoluptas
transit peccatum manet. Praeterit quod delectabat
remansit quod pugnat. Mala seruitus. Aliquando fugi
unt homines improbos dominos uolentes carere domi
nis qui nolunt carere peccatis. Quanto felicius dese
rat homo peccatum. fugiat ad xp̄m dn̄m liberatorem
interpellat. Liberat ergo ab hac seruitute peccati so
lus dn̄s qui illa non habuit. qui solus sine peccato uenit
in mundum. Ille solus liberare potest de peccato qui ue
nit sine peccato. et factus est sacrificium pro peccato.
Cum ergo omnis qui facit peccatum seruus sit peccati
quae sit spes nobis libertatis audite. Seruus autem
inquid non manet in domo in aeternum. Ecclesia ē.
domus. seruus est peccator. Non maneat homo in pec
cato ne sit seruus peccati ut possit manere in domo id ē.
in ecclesia. Maneat in corpore capitis sui ut sit filius non
seruus. Longe aliud est peccare. aliud manere in pec
cato. Qui manet in peccato seruus est peccati. Qui fu
git a peccato seruus erit iustitiae. Terruit itaque
et spem dedit. Terruit ne peccatum amaremus. spem

dedit ne de peccati solutione diffideremus. Omnis in
quid qui fecerit pecca tum seruus est peccati. Seruus autem
non manet in domo in aeternum. Quae ergo nobis spes est
qui non sumus sine peccato audi spem tuam. filius manet
in aeternum si ergo filius uos liberauerit tunc uere liberi
eritis. haec spes nostra fratres ut a libero liberemur
et liberando seruos nos facit. Serui enim eramus cupidi
tatis liberati efficimur serui caritatis. prima liber
tas est non permanere in peccato seruire iustitiae. di
cente apostolo. Cum serui essetis peccati liberi eratis
iustitiae. Nunc autem habetis fructum uestrum in
sci ficatione finem uero uitam aeternam. perfecta ue
ro libertas est deo xpo seruire. illum diligere qui ue
ro nos liberauit. Qui uerus est filius dei et dns in for
ma serui non seruus sed in forma serui dns. fuit quip
pe illa carnis forma seruilis. Sed quamuis esset simili
tudo carnis peccati non erat peccati. Libertatem pro
misit credentibus in se. Iudaei uero tamquam de sua li
bertate superbientes dedignati sunt fieri liberi cum
essent serui peccati. Ideo autem se liberos esse dixerunt
quia semen habrahae erant. Quid ergo eis adhaeres
pondit dns audiamus. Scio inquid quia filii habrahae
estis sed queritis me interficere. Agnosco carnis originem
non cordis fidem. filii habrahae estis sed secundum
carnem. Ideo quaeritis me occidere inquit sermo
meus non capit in uobis. Idest non habet locum in uo
bis. Si sermo meus caperetur a uobis caperet uos ut
que uos. Quid est ergo non capit a uobis. idest non ca
pit cor uestrum quia non recipitur a corde uestro

Audistis certe dominum dicentem scio quia filii habrahae estis.
audite quid postea dicat. Ego quod uidi apud patrem
meum loquor et uos quod uidistis apud patrem uestrum
facitis. Quid autem faciunt quod eis dixerat quaeritis
me occidere. Hoc apud habraham numquam uiderunt.
Dicitque uidi apud patrem meum loquor. Ueritatem
uidi ueritatem loquor quia ueritas sum. Si enim
dominus ueritatem loquitur quia ipse est ueritas patris
quam uidit apud patrem se uidisse loquitur quia ip
se est ueritas patris quam uidit apud patrem. Ipse est
enim uerbum quod uerbum erat apud deum. Isti ergo
malum quod faciunt quod dominus obiurgat et corripit
ubi uiderunt apud patrem suum. Cum audierimus in
consequentibus apertius dictum quid sit eorum pa
ter tunc intellegimus qualia uiderint apud talem
patrem. Adhuc enim non nominat patrem ipsorum
paulo superius habraham commemorauit sed car
nis originem non uitae similitudinem. Dicturus al
terum patrem illorum qui nec genuit eos nec creauit
ut homines essent sed tamen filii erant eius in quantum
mali erant non in quantum homines erant in quo i
mitati non in quo creati. Responderunt et dixerunt
ei pater noster habraham est. Quasi tu quid dicturus
es contra habraham aut si aliquid potest audere re
praehendere habraham. Non quia dominus non audebat
repraehendere habraham sed talis erat abraham qui
non repraehenderetur a domino sed potius laudaretur.
tamen isti uidebantur eum prouocare ut aliquid ma
lediceret de habraham et esset occasio faciendi quod

cogitabant. pater noster habraham est. audiamus
quomodo eis responderit dns, cum illorum damnatione
laudans abraham. Dicit eis ihs. Si filii habrahe estis
opera habrahae facite. Nunc autem quaeritis me
interficere hominem qui ueritatem uobis locutus sum
quam audiui a do. hoc habraham non fecit. Ecce ille
laudatus, isti damnati. Abraham non erat homicida.
Non dico inquid ego dns sum abrahae. Quod si dicerem
uerum dicerem. Nam dixit alio loco. Ante abraham ego
sum. Tunc eum illi lapidare uoluerunt. Non dixit hoc.
Interim quod uidetis quod aspicitis quod me solum pu
tatis homo sum. hominem dicentem uobis quod audiui
a do, quare uultis occidere, nisi quia non estis filii abra
hae? Et tamen superius ait scio quia filii abrahae estis.
Non negauit eorum originem, sed facta condemnat.
Caro eorum ex illo erat, sed uita non erat. Ergo cristi
ani facti sunt semen abrahae gratia di non de carne
abrahae facti illi coheredes. Ds illos exhereditauit is
tos adoptauit. Isti sunt de quibus alio loco a iohanne
baptista dictum est. Potens est ds de lapidibus istis sus
citare filios abrahae. Illi erunt filii abrahae imitan
tur. Ideo subiunxit dns dicens. si filii abrahae estis
opera abrahe facite. factis probate nobilitatem, non
uerbis; sed queritis me interficere hominem qui uerita
tem locutus sum uobis quam audiui a do. hoc abraham
non fecit. Uos facitis opera patris uestri. Et adhuc
non dicit quis est iste pater eorum. XC Modo illi quid
responderunt. coeperunt enim utcumque cognos
cere non de carnis generatione dnm loqui, sed de uite

qui fidem abrahe

institutione. Et quia consuetudo scripturarum est
quam legebant fornicationem spiritaliter appel
lari, cum diis multis et falsis anima tamquam pros
tituta subicitur, ad hoc responderunt. Dixerunt
itaque ei. Nos ex prostitutione non sumus nati, unū
patrem habemus dm̄. Iam in lunt abraham. repul
si sunt enim. Quomodo repelli uoluerunt? ore uere
dico quia erat talis abraham cuius factum non imita
bātur, et de illius genere glorificabantur. Et muta
uerunt responsionem, credo dicentes apud se ipsos quo
tiens cumque nominauerimus abraham, dicturus ē
nobis quare non imitamini eum de cuius genere gloria
mini. nos sc̄m iustum innocentem tantum uirum imi
tari non possumus, dm̄ dicamus patrem nostrum.
Videamus quid nobis dicturus est. Numquid falsi
tas inuenit quod diceret, et ueritas non inueniret qd
responderet. audiamus quid dicant. audiamus
quid audiant. Unum inquid patrem habemus dm̄.
Dixit ergo eis ihs. Si ds pater uester esset dilige
retis me utique. Ego enim ex do processi et ueni neq;
enim a me ipso ueni, sed ille me misit. Dicitis dm̄ pa
trem, agnoscite uel fratrem uestrum. Hic tetigit
quod sepius solet dicere, non a me ipso ueni, sed ille
me misit. A do processi et ueni. Xpi ergo missio, incar
natio est eius. Quod uero de do processit uerbum,
aeterna processio est, non habens tempus per quem
factum est tempus. Ergo ab illo processit ut ds, ut
aequalis, ut filius unicus, ut uerbum patris. Venit
ad nos quia uerbum caro factum est ut habitaret in

bis aduentus eius humanitas eius. Mansio eius diui

s nitas. Quare inquid loquelam meam non cognoscitis?

s quia non potestis cognoscere sermonem meum. Ideo non pote rant

cognoscere quia non poterant audire. Sed unde audire non poterant,

nisi quia corrigi credendo nolebant. Et hoc unde. uos

ex patre diabolo estis. Quamdiu patrem commemora

tis quamdiu patrem mutatis modo abraham modo dm̄.

Audite a filio di cuius filii estis. A patre diabolo estis.

Ds itaque creator omnium creaturarum creauit homi

nem quomodo hic dicit uos a patre diabolo estis? Quic

quid a dō creatum est bonum est et omnis homo quan

tum creatura di est bonus est. Quantum uero se subicit

per liberum arbitrium diabolo a patre diabolo est.

Bona est enim hominis natura sed uitiata erit per ma

lam uoluntatem et inde a patre erit diabolo. Quod se

cidis non potest esse malum si ipse homo non sit sibi ma

lus. Inde ergo iudaei dicti sunt filii diaboli non nas

cendo sed imitando. Consuetudo uero scāe scripturae est

ex imitatione uel similitudine operum filios sepe no

minare. Ut propheta ad iudaeos ait, pater tuus a

morreus et mater tua cethea. Amorrei gens erat

quaedam unde originem iudaei non ducebant. Cethei

et ipsi gentem suam habebant omnino alienam a gene

re iudaeorum. Sed quia erant impii amorrei et cethei

iudaei autem imitati sunt impietates illorum inuene

rant filii parentes non de quibus nascerentur sed quorum

mores sectando pariter damnarentur. Quaeritis autem

fortasse unde ipse diabolus inde utique unde ceteri

ri angeli in sua oboedientia perstiterunt ille in hoc

diendo et superbiendo lapsus est angelus / et factus est
diabolus. Sed modo audite quid dicat dns. Uos inquid
a patre diabolo estis et desideria patris uestri facere
uultis. Queritis me occidere hominem qui ueritatem
uobis dico / et ille inuidit homini et occidit hominem.
Diabolus autem cum inuideret homini / serpente indu
tus / locutus est mulieri / et de muliere uenenauit et ui
rum. Mortui sunt diabolum audiendo / quem non au
dissent si dnm audire uoluissent. Positus enim homo in
ter dm qui creauit eum qui obtemperare debuit crea
tori non deceptori. Ergo ille homicida erat ab initio.
Uidete genus homicidii fratres. homicida dicitur di
abolus / non gladio armatus / non ferro accinctus ad
hominem uenit / uerbum malum seminauit et occidit.
Noli ergo putare te non esse homicidam / quando fra
tri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades /
occidis. Audi psalmum. filii hominũ dentes eorum
arma et sagittae / et lingua eorum machera acuta.
Uos ergo desideria patris uestri facere uultis. Ideo ser
uitis in carne quia non potestis in mente. ille homici
da ex quo potuit fieri homicidium / ex quo factus est ho
mo. Non enim possit occidi homo nisi prius fieret homo.
homicida ergo ille ab initio. Et unde homicida?
et in ueritate non stetit quia ueritas non est in eo. Non
quomodo in xpo / sic est ueritas ut xps ipse sit ueritas.
Si ergo in ueritate stetisset in xpo stetisset. Sed in ue
ritate non stetit quia ueritas non est in eo. Qui loqui
tur mendacium ex propriis loquitur quia men
dax est et pater eius. quid est hoc? audistis uerba euan

geli. intenti accepistis. Ecce repeto ut agnoscatis,
quid exigatis de diabolo. Dominus ea dicebat quae de dia
bolo dici a domino meruerunt; Ille homicida erat ab
initio. Uerum est nam primum hominem occidit.
Et in ueritate non stetit, quia de ueritate lapsus est.
Cum loquitur mendacium utique ipse diabolus de pro
prio loquitur, quia mendax est et pater eius. Diabolus
autem a semetipso mendax fuit, et mendacium suum
ipse genuit. A nemine audiuit prius mendacium.
Quomodo deus pater genuit filium ueritatem, sic diabo
lus genuit quasi filium mendacium. Mendacium genu
it, quia in ueritate non stetit. Omnis enim qui in deo ma
net in ueritate manet quia deus ueritas est. Si quis uero
a deo recesserit mendax erit. Dicente psalmographo,
omnis homo mendax. In quantum uero homo a
deo recessit in tantum mendax erit dum se a ueri
tate declinauerit. Et unde peccator erit, quia omne
peccatum non est ueritas sed mendacium, quia re
cedendo a deo non habet ueritatem. Diabolus ue
ro bonus creatus est sed per seipsum malus factus
est. declinando se a summo bono. Ideo ex propri
is locutus est mendacium, quia in seipso inuenit un
de esset mendax. Homo uero deceptus a diabolo
factus est a diabolo mendax. Ideoque filius dia
boli non natura sed imitatione. Recedamus
ergo a patre mendacii. curramus ad patrem ueri
tatis. Amplectemur ueritatem, ut accipiamus ue
ram libertatem. Iudaei apud patrem suum uiderant
quod loquebantur. Quid nisi mendacium. Dominus

autem apud patrem suum uidit quod loqueretur, quid
nisi seipsum, qui dum sit uerbum patris aeternum et pa
tri coaeternum, Ideo subiunxit ego ueritatem dico uo
bis et non creditis mihi. Nam mendax mendacium lo
quitur, sed ueritas ueritatem profert. Diabolus men
dax, xps uero ueritas, et ueritatis adsertor, quia ex ue
ritatis ore nihil aliud poterit procedere nisi ueritas.
xviiii Sequitur ergo quis ex uobis arguet me de peccato. Sicut
ego arguo uos uestrumque patrem de peccato et menda
cio. Ecce qualis est mansuetudo xpi. Relaxare peccata
uenerat et dicebat, Quis ex uobis arguet me de peccato
non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non
esse, qui ex uirtute diuinitatis poterat pecca
tores iustificare. Interrogat eos quare ueritatem nolue
lint credere dicente. Si ueritatem locutus sum uobis
quare non creditis mihi, Nisi quia filii diaboli estis et non
ueritatis filii. Diaboli non natura, sed imitatione.
Reddidit que causam cur ueritati non crederent, cum dicit
ideo uos non auditis quia ex deo non estis, Iterum noli ad
tendere naturam, sed uitium. Sic sunt isti ex deo et non
sunt ex deo. Natura ex deo, uitio non ex deo; Natura ue
ro bona quae ex deo est, peccauit uoluntate credendo
quod diabolus persuasit et uitiata est. Ideo medicum
quaerat, quia sana non est. Agnoscatur natura un
de creator laudetur, agnoscatur uitium propter
quod medicus aduocetur. Terribile est quod subdidit
Qui est ex deo uerba dei audit, Propterea uos non auditis
quia ex deo non estis. Si enim ipse uerba dei audit qui ex
deo est, et audire uerba eius non potest quisquis ex illo non est.

Interroget se unusquisque si uerba di in aure cordis
percepit et intellegit unde sit. Caelestem patriam de
siderare ueritas iubet, carnis desideria conteri, mun
di gloriam declinare, aliena non rapere, propria
largiri. Penset ergo apud se unusquisque uestrum
si haec uox di in cordis eius aure conualuit, et quia
iam ex deo sit agnoscit. Dixerunt ergo iudaei non
ne bene dicimus nos quia samaritanus es tu et doe
monium habes. Accepta autem tanta contumelia
quid dns respondeat audiamus. Ego demonium
non habeo, sed honorifico patrem meum et uos inho
norastis me. Quia enim samaritanus interpraeta
tur custos, et ipse ueraciter custos est de quo psalmis
ta ait: Nisi dns custodierit ciuitatem in uanum uigi
lant qui custodiunt eam. Et cui per Isaiam: Cus
tos quid de nocte, custos quid de nocte. Respondere
noluit dns: Samaritanus non sum, sed ego doemonium
non habeo. Duo quippe ei inlata fuerant, unum nega
uit, et alterum tacendo consensit. Custus namque
humani generis uenerat. Et samaritanum se non es
se diceret, esse custodem negaret. Sed tacuit quod
recognouit, et patienter repulit quod dictum falla
citer audiuit dicens: Ego doemonium non habeo. Hic
uero in semetipso nobis dns patientiae praebuit exem
plum. Qui si respondere uoluisset iudaeis uos demo
nium habetis, uerum utique dixisset. Quia nisi im
pleti doemonio tam peruerse de deo loqui non possent.
Sed accepta iniuria etiam quod uerum erat dicere ue
ritas noluit, ne non dixisse ueritatem sed prouocatus

contumeliam reddidisse uideretur. Ex qua re quid no
bis innuitur, nisi ut eo tempore quo a proximis nostris ex fal
sitate contumelias accipimus, eorum etiam uera ma
la taceamus, ne in ministerium iuste correptionis ar
ma uertamus furoris. Sed quid nobis ad ista facien
dum sit, adhuc exemplo nos admonet cum subiungit:
Ego autem non quaero gloriam meam; est qui quaerat
et iudicet. Scimus certe quod scriptum est quia pater
omne iudicium dedit filio, et tamen ecce isdem filius
iniurias accipiens gloriam suam non quaerit. Inla
tas contumelias patris iudicio reseruat, ut nobis pro
fecto insinuet quantum nos esse patientes debemus,
dum adhuc se ulcisci non uult et ipse qui iudicat. Cum
uero malorum peruersitas crescit, non solum frangi
praedicatio non debet, sed quietiam augeri. Quod suo
dominus exemplo nos ammonet, qui postquam habere de
monium dictus est, praedicationis suae beneficia lar
gius impendit dicens: Amen amen dico uobis, si quis ser
monem meum seruauerit mortem non uidebit in ae
ternum. Sed sicut bonis necesse est ut meliores etiam
per contumelias existant, ita semper reprobi de bene
ficio peiores fiunt. Nam accepta praedicatione ite
rum dicunt: Nunc cognouimus quia daemonium ha
bes. Qui enim aeternae morti inhaeserant et ean
dem mortem cui inhaeserant non uidebant, dum so
lam mortis carnem aspicerent, in ueritatis sermo
ne caligabant dicentes: Abraham mortuus est et
prophetae, et tu dicis: Si quis sermonem meum serua
uerit mortem non gustabit in aeternum. Unde et ipsi ueri

tati eundem habraham et prophetas quasi uene
rantes prae ferunt. Sed aperta nobis ratio osten
ditur, qui aquidm nesciunt, di quoque famulas
fal so uenerantur. Uos itaque dicitis doemonium
habet, ego uos ad uitam uoco seruate sermonem
meum et non moriemini. Illi audiebant mortem non
uidebit in aeternum qui seruauerit sermonem meũ
et irascebantur, quia iam mortui erant illa morte
que uitanda erat. Nam illam mortem uitare non potu
erunt qua mortuus est abraham et prophete id est car
nis mortem. Nam abraham spiritu uiuebat et ideo
deco ipsa ueritas ait alio loco. Non est dns mortuorum
sed uiuorum. Quid est quod dicit mortem non uidebit in
aeternum, id est mortem damnationis cum diabolo et an
gelis eius. Nam ista mors corporis migratio quedam
est scis ad melio remuntam, impiis uero ad poenas perpe
tuas quas hic mortis nomine ueritas designare uoluit.
sed ista morte qua dns uult intellegi nec abraham mor
tuus est nec prophete mortui sunt. Illi enim mortui
sunt et uiuunt et isti uiuebant et mortui erant.
quem te ipsum facis inquiunt ut dicas mortem non ui
debit in aeternum qui seruauerit sermonem meum
cum scis et habrahã mortuum et prophetas mortuos.
Respondit ihs si ego glorifico me ipsum gloria mea nihil
est. Est pater meus qui glorificat me. hoc ait prop
ter illud quod dixerunt quem te ipsum facis. Refert
ergo gloriam suam ad patrem de quo est, quod ds e
dicit patrem suum. dns ihs xps quem illi dicebant dm
suum et non cognouerunt. Si enim ipsum cognouissent

eius filium recepissent. Ego autem inquit noui eum.
Secundum carnem iudicantibus potuit et hinc arrogans
uideri quia dixit ego noui eum. Sed unde quid sequitur
Si dixero non noui eum ero similis uobis mendax. Ergo
arrogantia non ita uitatur ut ueritas relinquatur.
Sed scio eum et sermonem eius seruo. Sermonem patris
tamquam filius loquebatur et ipse erat uerbum pa-
tris quod hominibus loquebatur. Et notandum quod
uidit eos dominus aperta sibi inpugnatione resistere et
tamen eis se iterata non desinit uoce praedicare di-
cens. Abraham pater uester exultauit ut uideret
diem meum et uidit et gauisus est. Tunc quippe di-
em domini abraham uidit cum in figura summae trini-
tas tres angelos hospitio recepit. Quibus profecto
susceptis sic tribus quasi uni locutus est. quia et
si in personis numerus trinitatis est in natura uni-
tas diuinitatis. Sed carnales mentes audientium ocu-
los a carne non subleuant in eo sola carnis aetate
pensant dicentes. Quinquaginta annos nondum habes
et abraham uidisti. Quos benigne redemptor nos-
ter a carnis suae intuitu submouit et ad diuinita-
tis contemplationem trahit dicens. Amen amen dico
uobis antequam fieret abraham ego sum. Ante enim
praeteriti temporis est sum praesentis. Et quia
praeteritum tempus et futurum diuinitas non habet
sed semper esse habet non ait ante abraham ego fui
sed ante abraham ego sum. Unde ad moysen dicitur.
Ego sum qui sum. Et dices filiis israhel qui est misit
me ad uos. Ante ergo uel post abraham habuit qui et

accedere potuit per exhibitionem praesentiae, et re-
cedere per excessum uitae. Ueritas uero semper esse
habet, quia ei quicquam nec priore tempore incipitur
nec subsequenti terminatur. Sed sustinere ista ae-
ternitatis uerba mentes infidelium non ualentes,
ad lapides currunt. Et quem intellegere non pote-
rant, obruere quaerebant. Quid autem contra fu-
rorem lapidantium dominus fecit ostenditur cum pro-
tinus subinfertur. Ihesus autem abscondit se et exiuit
de templo. Mirum ualde est fratres karissimi cur per-
secutores suos dominus sese abscondendo declinauerit.
Qui si diuinitatis suae potentiam exercere uoluisset,
tacito nutu mentis in suis eos ictibus ligaret, aut
in poenam mortis subitae obrueret. Sed quia pa-
ti uenerat, exercere iudicium nolebat. Certe sub ip-
so passionis tempore et quantum potestatis ostendit,
et tamen hoc ad quod uenerat pertulit. Nam cum per-
secutoribus suis sequerentibus diceret, ego sum.
Sola hac uoce, eorum superbiam perculit, et omnes
in terram strauit. Qui ergo hoc in loco potuit manus
lapidantium non se abscondendo euadere, cur abs-
condit se, nisi quod homo inter homines factus re-
demptor noster, alia nobis uerbo loquitur, alia
exemplo. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur
nisi ut etiam cum resistere possumus iram su-
perbientium humiliter declinemus.

FINIT LIBER QUARTUS

INCIPIT LIBER QUINTUS

Postquam exisset dns de templo iudaeorum,
quod fecisset in populo gentium. in mo totius
humani generis audiamus. Sequitur enim e
uangelista et dicit. Praeteriens uidit hominem cae
cum a natiuitate. Ea quippe quae fecit dns noster ihs
xps. stupenda atque miranda et opera et uerba sunt.
Opera quia facta sunt. Uerba quia signa sunt. Si er
go quid significet hoc quod factum est cogitemus. ge
nus humanum est iste caecus. haec enim caecitas
contigit in primo homine per peccatum. de quo om
nes originem duximus. Non solum mortis. sed etiā
iniquitatis. Si enim caecitas est infidelitas. et inlu
minatio fides. quem fidelem quando uenit xps inue
nit. ideo euangelista de xpo dicit. et praeteriens. Sic
preterit enim xps. et non immutat peccatorū nostro
rum sicut. Sicut in quadam parabola ipse dns ait.
uenit enim samaritanus secus eam. qui uenit sa
nare uulneratum semiuiuum. praeterit caecum in
luminare. Qui uulneratus in parabola dicitur.
hic in gesta caecus inluminatur. Uidit ergo
hominem caecum. non utcumque caecum. sed cae
cum a natiuitate. Omnes enim homines praeter illū
solum qui ex uirgine natus est. originali peccato
caeci. idē cum peccato nati sunt. quod ex radice pecca
trice primi parentis traxerunt. Interrogauerunt
eum discipuli eius. rabbi. Sed quia rabbi magister ē
magistrum appellabant. quia discere desidera
bant. quaestionem quippe dno proposuerunt. ta
quam magistro. Quis peccauit hic aut parentes ei(us)

Respondit ihs; Neque hic peccauit neque parentes eius/
ut caecus nasceretur; Quid est quod dixit/ si nullus ho
mo sine peccato; numquid parentes huius caeci sine pec
cato erant. Numquid ipse sine peccato originali na
tus erat. uel uiuendo nihil addiderat; Si ergo et paren
tes eius habuerunt peccatum. et iste non habuit pecca
tum. quare dns dixit neque hic peccauit neque parentes
eius. nisi ad rem respondit de qua interrogatus est. cur
caecus nasceretur. habebant enim peccatum parentes
eius. sed non ipso peccato factum est. ut caecus nasceretur;
Si ergo non peccato parentum factum est ut caecus nasce
retur. quare caecus natus est; Audi magistrum do
centem; querit credentem. ut faciat intellegentem;
Ipse causam dicit . ut quare ē ille caecus natus; Neque
hic peccauit inquit neque parentes eius. Sed ut ma
nifestetur opera di in illo; Non solum quid in hoc tan
tum modo caeco acturus sim. sed ut manifestetur quid
in caecitate totius humani generis per me agendum
sit manifestetur; Deinde secutus adiunxit; me o
portet operari opera eius qui misit me. donec dies ē;
Memento quomodo uniuersam gloriam illi dat de
quo est. quia ille habet filium qui de illo sit. ipse non ha
bet de quo sit; Que sunt opera dni. propter quae uenit
filius di in mundum. nisi caecitatem humani generis
inluminare. uulnerata quaeq; sanare. perdita req
rere. deformia reformare; Sed quid est quod dixit.
me oportet operari opera eius qui misit me donec dies ē;
Uenit enim nox quando nemo potest operari; Constat expres
sum a cedi finitū diem commemorasse dnm. hoc loco scripsu.

id est lumen mundi; Quamdiu inquit sum in hoc mun
do lumen sum mundi; Ergo ipse operatur; Quamdiu est
autem in hoc mundo. putamus fratres eum fuisse hic tunc.
et modo non hic esse? Si hoc putamus. iam ergo post ascensum
domini facta est nox ista metuenda. ubi nemo possit opera
ri; Si post ascensionem facta est nox ista. quid est quod
ait discipulis suis ascendens in caelum. Ecce ego uobis
cum sum omnibus diebus usque ad consumationem saeculi;
Qui tunc corporali praesentia fuit in mundo. nunc di
uina potentia praesens est ubique in mundo; Audiui
mus diem. audiamus quae sit nox ista; Quid igitur
quid dicemus de nocte ista quando erit quando nemo
poterit operari; Nox ista impiorum erit; Nox ista
eorum erit. quibus in fine dicetur; Ite in ignem aeter
num qui paratus est diabolo et angelis eius; Sed
et nox dicta est. non flamma non ignis. Audi quia et
nox est; De quodam seruo dicitur; Ligate illi manus et
pedes. et proicite eum in tenebras exteriores; Ope
retur ergo homo, ne illa nocte praeueniatur. ubi nemo
possit operari; Modo est. ut operetur fides per dilec
tionem; Et si modo operamur. hic est dies. hic est xps;
Audi promittentem. et ne arbitreris absentem; Ecce
ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consuma
tionem saeculi; Ibi enim erit nox. ubi nemo possit operari.
sed recipere quod operatus est; Aliud est tempus ope
rationis. aliud receptionis; Reddet enim unicuique se
cundum opera sua; Audiamus sollicita mente apostolum
exortantem nos. operari dum tempus habemus; Dicit
enim; Dum tempus habemus. operemur bonum; Quidem

xps dixerit ad monendo bonos. terrendo malos au
diuimus. sed uideamus quid fecerit; haec cum dixis
set expuit in terrā et fecit lutum ex sputo. et liniuit
lutum super oculos eius et dixit ei; uade et laua te
in natatoria siloe. quod interpraetatur missus; quid
fecerit dns. perspicuum est; Inluminatio enim facta est
in caeco. sed magnum misterium commendatur in
humano genere; Expuit in terram. de saliua lutum fe
cit. quia uerbum caro factum est. et unxit oculos caeci;
Inunctus erat et nondum uidebat. misit illum ad
piscinam quae uocatur siloe. Pertinuit tamen ad
euangelistam. commendare nobis nomen huius pisci
nae et ait. quod interpraetatur missus; iam quis
est missus agnoscitis; nisi enim ille fuisset missus.
nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus; lauit
ergo oculos in ea piscina quae interpraetatur missus.
baptizatus est in xpo; Si ergo quando eum in se ipso quo
dam modo baptizauit tunc inluminauit. quando in
unxit. fortasse caticuminū fecit; Potest quidem a
liter atque aliter tanti sacramenti exponi et per
tractari profunditas. sed hoc sufficiat caritati urāe;
Unguitur caticuminus. id est docetur ut credat in
xpm; mittitur ad piscinā baptismi ut inluminetur.
ut lumen uerum agnoscat. ut remissionem peccatorū
accipiat. ut ex filio irae efficiatur filius dī. inlumina
tus quae ueniat praedicare xpm; Itaque uicini et qui
uidebant eum prius quia mendicus erat dicebant;
nonne hic est qui sedebat et mendicabat. Alii dicebant
quia hic est. Alii autem nequaquam. sed similis est eius;

pr

Aperti oculi uultū mutauerant; Ille dicebat quia ego
sum; uox grata ne damnaretur ingrata; dicebant ergo
ei; quomodo sunt aperti oculi tui? respondit; Ille homo
qui dicitur xps lutum fecit et unxit oculos meos. et dixit
mihi; uade ad natatoriam et laua; Et abii et laui et ui
di; Et ecce adnuntiator factus est gratiae. Ecce euan
gelizat. confitetur uidens; Caecus ille confitebatur.
et cor impiorū stringebatur. quia non habebant in
corde. quod iā habebat in faciem; Dixerunt ei; ubi est
ille ait; nescio; In his uerbis animus ipsius adhuc inunc
to similis erat. nondum uidenti; Sed ponamus fratres
tamquam illam inunctionem in animo habuerit. et pre
dicat. et nescit quem predicat; Adducunt eum ad
phariseos qui caecus fuerat; Erat autem sabbatum quan
do lutū fecit ihs et aperuit oculos eius; Iterum ergo int
rogabant eum pharisei. quomodo uidisset; Ille autē
dixit; lutum posuit super oculos meos. et laui et uideo;
Dicebant ergo ex phariseis quidam; non omnes sed qui
dam; iam enim inungebantur quidā; Quid ergo dice
bant. nec uidentes nec uncti; non est iste homo a dō.
qui sabbatum non custodit; ipse potius custodiebat. qui
sine peccato erat; Sabbatum enim spiritale. hoc est non ha
bere peccatum; Denique frs hoc ammonet ds quando
cōmendat sabbatum. omne opus seruile non facie
tis; haec sunt uerba di sabbatū commendantis. omne
opus seruile ñ facietis; Iam superiores lectiones interro
gate quid sit opus seruile. et dnm audite; Omnis qui fa
cit peccatum. seruus est peccati; Sed isti nec uidentes ut di
xi nec inuncti sabbatū carnaliter obseruabant. spiritaliter

uiolabant; Alii dicebant; quomodo potest homo peccator haec signa facere? & ecce sunt inuncti; Et scisma erat in eis; Dies ille diuisus erat inter lucem et tenebras; Dicunt ergo caeco iterum; Tu quid dicis de eo qui aperuit oculos tuos? quid de illo sentis? quid existimas? quid in dicas? quaerebant quemadmodum hominicalumniarentur. Unde de sinagoga pelleretur, sed a xpo inueniretur; Sed ille constanter quod sentiebat expressit; Ait enim; quia propheta est. Adhuc quidem unctus in corde nondum di filium confitetur. nec mentitur; Tamen ipse dns de seipso ait; Non est propheta sine honore. nisi in patria sua; Non crediderunt ergo iudaei de illo quia caecus fuisset et uidisset donec uocauerunt parentes eius qui uiderat. id est caecus erat et uiderat; Et interrogauerunt eos dicentes; Hic est filius uester quem uos dicitis quia caecus natus est. quomodo ergo nunc uidet? Responderunt eis parentes et dixerunt; scimus quia hic est filius noster et quia caecus natus est. Quomodo autem nunc uideat nescimus; et dixerunt. ipsum interrogate aetatem habet. ipse de se loquatur; scimus autem filius meus est sed iuste cogeremur loqui pro infante; si ipse pro se loqui non posset. olim loquitur. modo uidet. caecum a natiuitate nouimus; loquentem olim scimus uidentem modo uidemus. ipsum interrogate ut instruamini; haec dixerunt parentes eius quia timebant iudaeos; iam enim conspirauerant iudaei ut si quis eum confiteretur xpm extra sinagogam fieret; Iam nouerat malum extra sinagogam fieri, illi expelle

bant. sed xps excipiebat; propterea parentes eius dixe
runt quia aetatem habet. ipsum interrogate; Vocaue
runt ergo rursum hominem qui fuerat caecus. et dixe
runt ei; Da gloriam deo; Quid est da gloriam deo? ne
ga quod accepisti; hoc plane non est deo gloriam dare.
sed dominum potius blasphemare; Da inquiunt gloriam deo;
Nos scimus quia hic homo peccator est; Dixit ergo ille;
Si peccator est nescio. unum scio. quia caecus cum essem
modo uideo; Dixerunt ergo illi; quid fecit. quomodo
aperuit tibi oculos? Et ille iam stomachando aduersus du
ritiam iudeorum. et ex caeco uidens non ferens caecos. res
pondit eis; Dixi uobis iam et audistis. quid iterum uul
tis audire? numquid et uos uultis discipuli eius fieri?
quid est numquid et uos. nisi quia ego iam sum? Num
quid et uos uultis? iam uideo. sed non inuideo uos uidere;
Maledixerunt ei et dixerunt; tu discipulus eius sis; talem male
dictum super nos et super filios nostros; Maledictum
est enim si cor discutias. non si uerba perpendas; Nos autem
moysi discipuli sumus; Nos scimus quia moysi locutus
est deus; Utinam sciretis quia moysi locutus est deus. si
sciretis quis per moysen praedictus est deus; habetis
enim dominum dicentem; Si crederetis moysi. crederetis
et mihi; de me enim scripsit; Itane sequemini seruum.
et dorsum ponitis contra dominum. sed nec seruum sequi
mini; Nam per illum ad dominum duceremini; Respon
dit ille homo et dixit eis; in hoc mirabile est quia uos
nescitis unde sit. et aperuit oculos meos; Scimus autem
quia peccatores deus non exaudit; sed si quis dei cultor est
et uoluntatem eius facit. hunc exaudit; adhuc inunc

tus loquitur ; Nam et peccatores exaudit ds ; Si enim
peccatores ds non exaudiret . frustra ille publicanus
oculos in terram dimittens et pectus suum percu
tiens diceret ; Dne propitius esto mihi peccatori ; Et
ista confessione meruit iustificationem . quomodo iste
caecus inluminationem ; Sed peccatoribus lauandu
est cor paenitentiae lacrimis ut exaudiatur . et fiat
in corde illorum quod factum est in facie caeci huius .
et sentiunt dnm illos exaudire qui ut peccatores salua
ret uenit in hunc mundum ; A saeculo non est auditum .
quia aperuit quis oculos caeci nati ; Nisi esset hic a do .
non poterat facere quicquam ; Libere constanter confes
sus est ueritatem ; Haec enim quae facta sunt a dno . a quo
fierent nisi a dno . aut quando a discipulis talia fierent .
nisi in eis dns habitaret . Responderunt et dixerunt ;
in peccatis natus es totus ; Quid est totus ? cum oculis clau
sis ; Sed qui aperuit oculis . saluat et totum ; Ipse dabit
in corde resurrectionem . qui in faciem dedit inlumina
tionem ; In peccatis totus natus es . et tu doces nos . et
eiecerunt eum foras ; Ipsi illum magistrum fecerant ;
Ipsi ut discerent totiens interrogauerunt . et interro
gati docentem proiecerunt ; Sed quid dixi iam dudum
Et si illi pellunt . dns suscepit ; Magis enim quia expul
sus est . christianus factus est ; Certe proiectus est iste
de sinagoga . Audiuit . uenit ad eum et dixit ei ; Tu
credis in filium di . Et ille ; quis est dne ut credam in eum
Videbat et non uidebat ; uidebat oculis tantum . sed
corde adhuc non uidebat ; Ait illi dns ; Et uides eum
hoc est oculis . Et qui loquitur tecum ipse est ; Dn ergo

audiuit ihs quia eiecerunt eum foras. et cum inuenisset
eum dixit ei; Tu credis in filium di? modo lauat faciem
cordis; Respondit ille et dixit quasi adhuc inunctus;
quis est dne ut credam in eum? et dixit ei ihs; Et uidisti
eum, et qui loquitur tecum ipse est. Tunc prostratus
adorauit eum; Tunc lauit faciem cordis; Denique
iam facie lota cordis et mundata conscientia. agnoscens
illum non filium hominis tantum quod ante credide
rat. sed iam filium di quem uidebat. ait; Credo dne;
Sed parum est dicere credo; uis uidere qualem credat? et
procidens adorauit eum; Si dm di filium non credidis
set quem uidebat. nullatenus adorasset eum; Incumbi
te ergo orationibus peccatores. confitemini peccata uestra.
orate ut deleantur. orate ut minuantur. orate ut uobis
proficientibus ipsa deficiant; Tamen nolite despera
re. et peccatores orate; Quis enim non peccauit. a sacer
dotibus dictum est. prius offerre sacrificia pro pecca
tis uestris. et sic pro populo; Sequitur; In iudicium
ego in hunc mundum ueni. ut qui non uident uideant.
et qui uident caeci fiant; Quid est quod dicit in iudicium
ego in hunc mundum ueni. cum alio loco dicit. Non enim
ueni ut iudicem mundum. nisi quia aliud est iudicium
discretionis. aliud est iudicium damnationis; De quo ip
se dns ait alibi; qui non credit in me iam iudicatus est.
Id est damnatus; hic enim in loco sicut in sequentibus uerbis
patet iudicium discretionis significat. cum ait; ut qui
non uident uideant. et qui uident caeci fiant; quid est
ut qui non uident uideant. qui se non uidere confitentur
et medicum querunt ut uideant; Et qui uident caeci fiant.

Quid est qui uident caeci fiant. id est qui se putant uidere
et medicum non querunt. sed in sua caecitate permanent;
Ergo istam discretionem uocauit iudicium. qua discernit
humiles a superbis. credentes a non credentibus. medicum
quaerentes ab eis. qui medicum quaerere contemnunt;
O dne uenisti ut qui non uident uideant. recte quia lumen
es. recte quia dies es. recte quia de tenebris liberas ho
mines; hoc omnis anima accipiat. hoc omnis anima in
tellegat. ut non maneat in tenebris. sed inluminetur
ab eo qui inluminat omnem hominem uenientem in hunc
mundum; Commoti sunt enim uerbis istis quidam ex pha
riseis. et dixerunt ei; Numquid et nos caeci sumus. Audi
iam quid est quod mouebat. et qui uident caeci fiant; Dixit
eis ihs; Si caeci essetis non haberetis peccatum. Cum sit
caecitas ipsa peccatum; Si ceci essetis id est si uos caecos aduer
te retis. si uos caecos diceretis. et ad medicum curreretis;
Si ergo ita caeci essetis. non haberetis peccatum; Nunc
uero dicitis quia uidemus. peccatum urm manet. qua
re. quia dicendo uidemus medicum non quaeritis. in
caecitate uestra remanetis; + Sequitur. Amen
amen dico uobis qui non intrat per ostium in ouile ouium
sed ascendit aliunde. ille fur est et latro. usque in eum
locum. hoc prouerbium dixit eis ihs, illi autem non cogno
uerunt. quid loqueretur eis, propter phariseorum qui
se uidere iactabant cum caeci erant uenenatam et su
perbam et insanabilem arrogantiam dns ihs ista con
texuit. quae in hac parabola leguntur, quam ipse illis
non intellegentibus exponere dignatus est, in qua nos
salubriter si aduertamus ammonuit non gloriari in ipsa

prentia humana. non in morum dignitate. si humilitas
fidei chatolicae in xpm desit; Multi enim sunt pagani.
qui secundum quandam uitae huius consuetudinem dicun
tur boni homines. Innocentes. et quasi obseruantes ea
quae in lege precepta sunt, deferentes honorem paren
tibus suis. non moechantes. non homicidium perpetran
tes. non furtum facientes. non falsum aduersus quemquam
testimonium peribentes. et cetera quae in lege manda
ta sunt uelut obseruant. et christiani non sunt; et ple
rumque se iactant. quomodo isti pharisaei dicentes,
numquid et nos caeci sumus. sed haec omnia inaniter faci
unt. quia non intrant per ostium. sed aliunde. tumido
fastu quasi per se ipsos ascendere querunt; Quapropter
ter dns similitudinem proposuit de grege suo. et de ostio
quo intratur ad ouile; Quid enim prodest uanitaiac
tantium de bene uiuendo inflatio, dum ad finem per
petualiter bene uiuendi uita eorum non peruenit.
Ad hoc enim debet unicuique prodesse bene uiuere. ut de
tur illi semper bene uiuere; Nam si cui non datur sem
per bene uiuere. quid prodest ei bene uiuere ad tempus.
Igitur nec bene uiuere dicendi sunt qui finem bene ui
uendi uel caecitate nesciunt. uel inflatione contemp
nunt; Non est autem cuiquam spes uera et certa sem
per uiuendi. nisi agnoscat uitam quod est xps. Et p
ianuam intret in ouile, sunt enim quidam homines
qui in suis gloriantur moribus et alios post se trahe
re quaerunt. non de xpi praeceptis instruentes suos
sectatores. sed suis exemplis uiuere eos suadentes; De
quibus alio loco ipsa ueritas ait, docentes doctrinas.

hominum. et mandata dī contempnentes, hi per aliam par
tem ascendere querunt rapere et occidere. non ut pas
tor saluare atque conseruare, De talibus hic dictum
est; sed ascendit aliunde, ille fur est et latro, Non so
lum uero tales inueniuntur doctores inter eos. qui si
ne nomine xpi sunt. sicut multi philosophorum qui su
am sapientiam buccis crepantibus uentilabant et
uitam beatam suis sectatoribus promiserunt. uerum
etiam plurimi qui xpistiano nomine censebantur.
et inluminatos a xpo se esse iactitant. fingentes sibi
noua quaeq; nomina de xpo et fidei catholicae contra
ria, sicut innumerabiles heretici faciebant. aestiman
tes se falso nomine per ianuā quae xps est intrare, sabel
lius dicit, qui filius est. ipse est pater, Sed filius n̄ est pa
ter, non intrat per ostium. qui filium dicit patrem.
Arrianus dicit. aliud est pater aliud filius. recte dice
tur si diceret alius non aliud quando enim dicit aliud
ei contradicit a quo audit. Ego et pater unum sumus.
Nec ipse ergo intrat per ostium praedicat enim xpm quale
sibi fingit non qualem ueritas habet. fotinus dicit
xps homo est tantum non est ds. nec ipse intrat per osti
um quia xps et homo et ds est. huic enim noua here
ses que nostris temporibus orta est consentire uide
tur adfirmando et praedicando xps sicut quilibet
scōrum nuncupatiuus ds est et non uerus quid opus
est multa percurrere et multa uana heresum dinume
rare. hoc tenete ouile xpi ecclesiam catholicam es
se credite quicūque uult intrare ad ouile per ostiū
intret. id est per xpm et xpm uerū dm et uerū filiū di

predicet Nonsolum xpm predicet. sedxpi gloriam que
rat nonsuam, nammulti querendo gloriam suam
oues xpi sparserunt potius quam congregauerunt,
humilis est enim ianua. xps dns noster; qui intrat per
hanc ianuam. oportet humili et sit sano capite pos
sit intrare, Hi sunt. qui uocem ueri pastoris audi
unt, hi sunt. quos proprias oues nominatim uerus pas
tor uocat deis. dictum est; Gaudete et exultate. qm no
mina uestra scripta sunt incaelis, Hinc enim eas uocat.
nominatim; et quis alius eas emittit, nisi qui eorum pec
cata dimittit. ut eum sequi duris liberati uinculis pos
sint. et quis eas praecessit quo eum sequantur. nisi qui
resurgens a mortuis iam non moritur. et mors illi ul
tra non dominabitur. h Asuero educit. a fide ad speciē,
etanteistos uadit. quia prior omnium ascendit incaelū,
et quae sunt oues suae illum secuntur. quia sciunt uocē
doctrine eius, Alienos uero doctores non sequentur
sed fugient ab eis. quia non nouerunt uocem. id est doctri
nam alienorum, Sed loquente dno ihu non intellexer
qui audierunt, incrassatum enim habuerunt cor. egra
uiter audierunt, nominat ostium. nominat oues, Com
men dat haec omnia. sed nondum exponit, Legamus
ergo. quia uenturus est ad ea uerba in quibus nobis a
liqua quae dixit dignetur exponere, ex quorum ex
positionem. dabit nobis fortasse etiam illa quae non
exposuit intellegere, Pascit enim manifestis, exer
cit obscuris, Audiamus exponentem. qui audiuimus
proponentem, Dicit ergo eis iterum ihs, Amen amen
dico uobis. quia ego sum ostium ouium, Ecce ipsum

ostium quod clausum posuerat aperuit ipse ē ostiū
agnouimus intremus ut nos intrasse gaudeamus.
Omnes quotquot uenerunt fures sunt et latrones
quid est hoc dne. Omis quotquot uenerunt quid enim
tu non uenisti. sed intellege omis quotquot uener dix
utique p̄ terme. recolamus ergo ante aduentum ipsius
uenerunt prophetę. numquid fures fuerunt et latro
nes. Absit. Non preter illum uenerunt sed cum illo ue
nerunt quia cum illo uenerunt uenturus prae cones
mittebat sed eorum corda quos miserat possidebat.
Cum illo ergo uenerunt qui a cum uerbo di uenerunt.
Ego sum inquid uia ueritas et uita ipsa est ueritas cum
illo uenerunt quia ueraces fuerunt et ueritatem predi
cauerunt. Quotquot autem praeter illum uenerunt
fures sunt et latrones perseuenerunt quia per eū missi
non fuerunt dicente apostolo quomodo predicabunt
nisi mittantur et quia perseuenerunt et non sunt ab
eo missi fures sunt et latrones. Nam ante aduentum
xpi falsi fuerunt in populo di prophetae falsi doctores
sicut post aduentum illius sub nomine xpiano quamplu
rimi falsi fuerunt doctores. Nec doctores sed seducto
res non praedicatores sed praedatores latrocinia ex
ercentes. Non sane doctrine inherentes. De quibus
dictum est fures sunt et latrones. Idest ad furandū
et occidendum uenerunt sed non audierunt eos. Ille
qua e uere sunt oues non sub pelle ouina lupinū corabs
condentes. Igitur qui ante aduentum xpi predicauer
eodem spū predicauerunt quo apostoli et sci doctores
qui post aduentum xpi ueritatis uiam mundo ostender.

quotquot autem illo tempore crediderunt uel abraham
uel isaac uel iacob uel moysi uel aliis patriarchis aliisque
prophetis xpm prenuntiantibus oues erant et xpm audi
erunt non alienam uocem sed ipsius xpi audierunt. nam
iudex clamat in pcone dum preco iudicem adnuntiat
uenturum. Alii sunt ergo quos non audierunt oues in
quibus non erat uox xpi errantes falsa dicentes inania
garrientes uana finguentes miseros seducentes. Sicut p
seudo prophetae sicut scribe et pharisaei temporibus
ipsius dni hi sunt qui uenerunt per se et non sunt a iudice
missi. his uero cum doctrinis suis procul expulsis uidea
mus quo nos pastor bonus uocat. Dicit enim. ego sum os
tium per me si quis introierit saluabitur et ingredie
tur et egredietur et pascua inueniet. Et hoc euidenter
ostendit non solum pastorem sed etiam oues intrare p
ostium. Sed quid est ingredietur et egredietur et pas
cua inueniet. Ingredi quippe in ecclesiam per ostium xpm
ualde bonum est. exire autem de ecclesia sicut ait ipse ioh
euangelista in epistola sua ex nobis exierunt sed non erant
ex nobis. non est utique bonum. Talis ergo egressus n
posset a bono pastore laudari ut diceret et ingredietur
et egredietur et pascua inueniet. Est ergo aliquis non
solum ingressus uerum etiam egressus bonus per ostium
bonum quod est xps. Sed quis est ille laudabilis et bea
tus egressus. possum quidem dicere ingredi nos quando
interius aliquid cogitamus. Egredi autem quando ex
terius aliquid operamur et qm sicut dicit apostolus per
fidem habitat xps in cordibus nris. Ingredi per xpm
esse secundum ipsam fidem cogitare. Egredi autem p

xp̄m secundum ipsam fidem etiam foris id est coram homi
nibus operari. Unde et in psalmo dicitur. Exiet homo ad
opus suum et ipse dn̄s dicit Luceant opera uestra corā
hominibus. Sed plus me delectat quod ipsa ueritas tam
quam pastor bonus et ideo doctor bonus quodā modo nos
ammonuit secundum quem modum intellegere debea
mus quod ait ingredietur et egredietur et pascua in
ueniet. Tunc secutus adiunxit fur non uenit nisi ut fu
retur et mattet et perdat ego ueni ut uitam habeant.
Uidetur enim dixisse ut uitā habeant ingredientes.
n̄ autem potest quisque per ostium. Id est per xp̄m egre
di ad aeternam uitam quae erit in specie nisi per ipsum
ostium hoc est per eundem xp̄m in ecclesiam eius quod est
ouile eius. Intrauerit ad uitam temporalem quae est in
fide ideo ait. Ego ueni ut uitam habeant hoc est fidem
que per dilectionem operatur. per quam fidem in ouile
ingrediuntur ut uiuant quia iustus ex fide uiuit. Et
abundantius habeant. Qui perseuerando usque in fi
nem per illud ostium id est per fidem xp̄i egrediuntur.
Q̄m ueri fideles moriuntur et abundantius habebunt
uitam ueniendo quo pastor ille processit. ubi numquā te
deinde moriatur. Quamuis ergo et hic in ipso ouili n̄ de
sint pascua q̄m ad utrumq; possumus intellegere quod
dictum est et pascua inueniet id est et ad ingressum et
ad egressum tamen uere pascua inuenient ubi satu
rentur qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Qualē pas
cuam inuenit cui dictum est hodie mecū eris in paradi
so. Sequitur. de boni pastoris perfectione sententia
dn̄i et de mali pastoris fuga quem mercennarium nominat

Ego sum inquit pastor bonus. pastor bonus animā suā po XX
nit pro ouibus suis. mercennarius aūt fugit. quia mercen
narius est. et non pertinet ad eum de ouibus. Loquens dns
ihs ouibus suis et praesentibus et futuris. quae tunc ade
rant quia erant ibi iam oues eius erant. quae futurae erant
oues eius item praesentibus et futuris et illis et nobis et
quotquot etiam post nos fuerunt oues eius quis suas ad
eo ostendit omnes ergo audiant uocem pastoris sui di
centis ego sum pastor bonus. Non adderet bonus nisi
essent pastores mali. sed pastores mali ipsi sunt fures
et latrones. aut certe ut multum mercennarii. Omnes enim
hic personas quas posuit requirere distinguere nosse
debemus. Aperuit enim iam duas res dns quas quodā
modo clausas posuerat iam scimus quia ostium ipse e.
scimus quia pastor ipse est fures et latrones qui sunt.
priore sententia patefactum est. Nunc autem audiui
mus mercennarium audiuimus et lupum nominatus
est et ostiarius in bonis. Ergo ostium est ostiarius pas
tor et oues in malis fures latrones et mercennarius lu
pus ostium dnm xpm accipimus. pastorem ipsum ostia
rium quem haec enim duo ipse exposuit. Ostiarium no
bis quaerendum reliquit et quid ait ad ostiarium.
huic inquit ostiarius aperit cui aperit. pastori.
Quid aperit pastori. ostium. Et quis est istū hostium.
ipse etiā pastor. Diuersa sunt nomina pastor ostiu
ouis unū aliquid significantia. Nam ipsius dni uer
ba paulo ante audiuimus. ego sum ostium et hic mo
do lectum est nobis ego sum pastor. qui etiam ab a
mico sponsi agnus nominatur sicut in hoc praesenti

euangelio audiuimus ecce agnus dī ecce qui tollit pec
cata mundi. De quo multo ante propheta praedixit tam
quam ouis ad occisionem ductus est. Quamuis totum
corpus suum oues illius intellegantur potest et ille
ostiarius intellegi quia nemo ingreditur uel egre
ditur nisi eo aperiente qui habet clauem dauid qui a
perit et nemo claudit claudit et nemo aperit. Non er
go pigeat nos secundū quandā similitudinē ipsum os
tiarium accipere quem et ostium; quis est ostiarius ni
si qui aperit? quis aperit nisi qui se exponit? Dicente
ipso de se ipso; Ego sum uia et ueritas et uita si forte ti
bi uoluntas est aliam querere personā ostiarii sp̄s sc̄s e
De quo ipso dn̄s discipulis suis ait ipse docebit uos omnē
ueritatem. Ostium quidest xp̄s; xp̄s quidest ueritas;
quis aperit ostium nisi qui docet omnē ueritatē. Dū
dn̄s boni pastoris opus ostendere uoluit se ipsū propo
suit in exemplo dicens; bonus pastor animā suā ponit
pro ouibus suis. fecit quod monuit. Ostendit quod ius
sit. Animā suā posuit pro ouibus suis. Ostensa est nob
de contemptu mortis uia quam sequamur xp̄o posita for
ma cui inprimamur. primum nobis est exteriora
nostra misericorditer ouibus eius inpendere.
Postremum uero si necesse sit etiam mortem nos
tram pro eisdem ouibus ministrare; qui non dat
pro ouibus substantiam suam. quando pro his da
turus est animam suam? exposuimus uel magis
dn̄o docente intelleximus quis sit pastor quis os
tium. quis ostiarius qui etiam et ouis. nec non qui
sint fures et latrones cognouimus sed modo deinc

cennario et lupo consideremus. De quibus ipse dn̄s
dicit: Mercennarius autem et qui non est pastor
cuius non sunt oues propriae uidet lupum uenientē
et dimittit oues et fugit. Non pastor sed mercen
narius uocatur, qui a non pro amore intimo ůoca
tur. oues dominicas, sed ad temporales mercedes
pascit; mercennarius quippe est qui locum quidē
pastoris tenet, sed lucra animarum non quaerit,
terrenis commodis inhiat, honorem praelationis
gaudet, temporalibus lucris pascitur, inpensa si
bi ab hominibus reuerentia laetatur. Istae sunt et
enim mercedes mercennarii ut pro eo ipso quod in
regimine laborat hic quod quaerit inueniat et ab here
ditate gregis in posterum alienus exsistat. Lupus enī
super oues uenit cum quilibet iniustus et raptor fi
deles quosque atque humiles opprimit; sed is qui
pastor esse uidebatur et non erat relinquit oues
et fugit quia dum sibi ab eo periculum metuit re
sistere eius iniustitiae non praesumit. Fugit autē
non mutando locum, sed subtrahendo solatium.
Fugit quia iniustitiam uidit et tacuit, fugit
qui se sub silentio abscondit. Sed est alius lupus
qui sine cessatione cotidie non corpora sed men
tes dilaniat, malignus uidelicet sp̄s qui caulas fi
delium insidians circuit et mortes animarum quae
rit. De quo lupo mox subditur, et lupus rapit et
dispergit oues. Lupus uenit et mercennarius fugit
quia malignus sp̄s mentes fidelium in temptatio
ne dilaniat et is qui locum pastoris tenet curam sol

licitudinis non habet. Animae pereunt et ipse de
terrenis commodis laetatur. Lupus rapit et
dispergit oves cum alium ad luxoriam per-
trahit. Alium in avaritiam accendit. Aliu(m)
in superbiam erigit. Alium per iracundiam
dividit. Hunc invidia stimulat. illum in fal
latia supplantat. Quasi ergo gregem lupus dis
sipat cum fidelium populum diabolus per temta
tiones necat. Sed contra haec mercennarius nul
lo zelo accenditur. nullo fervore dilectionis ex
citatur. quia dum sola exteriora commoda re
quirit interiora gregis damna neglegenter pa
titur. Unde et mox adiungitur. Mercennari
us autem fugit quia mercennarius est et non per
tinet ad eum de ovibus. Sola ergo causa est ut
mercennarius est. Ac si aperte diceretur stare
in periculo ovium non potest qui in eo quod ovibus
praeest non oves diligit sed lucrum terrenum quae
rit. Dum enim honorem amplectitur; dum tempo
ralibus commodis laetatur, opponere se contra pe
riculum trepidat ne hoc quod diligit amittat; sed
quia redemptor noster culpas ficti pastoris innotuit
iterum formam cui debeamus imprimi ostendit
dicens. Ego sum pastor bonus. atque subiungit
et cognosco meas. hoc est diligo. et cognoscunt
me meae. Ac si patenter dicat diligentes obsequun
tur. Unde mox subiunxit sicut novit me pater
et ego agnosco patrem et animam meam pono pro ovibus
meis. Ac si aperte dicat. in hoc constat quia et cog

(margin: fugiat quia mercennarius)

nosco patrem et cognoscor a patre· quia animā meā
pono pro ouibus meis· id est ea caritate qua pro oui
bus morior· quantum patrem diligam ostendo·
quia uero non solum iudeam· sed etiam gentilita
tem redimere uenerat· Adiungit· et alias oues
habeo que non sunt ex hoc ouili et illas oportet me
adducere et uocem meam audient et fiet unum oui
le et unus pastor· Redemptionem nostram qui ex
gentili populo uenimus dominus aspexerat cum se ad
ducere et alias oues dicebat· hoc cotidie fieri fratres
aspicitis· hoc reconciliatis gentibus factum hodie
uidetis quasi ex duobus gregibus unum ouile ef
ficit quia iudaicum et gentilem populum in sua
fide coniungit· paulo adtestante quia ipse
est pax nostra qui fecit utraque unum· Dum enim
ad aeternam uitam ex utraque natione simpli
ces elegit ad ouile proprium oues deducit· De qui
bus profecto ouibus rursum dixit oues meae uo
cem meam audiunt et ego cognosco eas et secuntur
me et ego uitam aeternam do eis· De quibus et pau
lo superius dicit· per me si quis introierit salua
bitur· & ingredietur et egredietur et pascua in
ueniet· Ingredietur quippe ad fidem· egredietur
uero a fide ad speciem a credulitate· ad contempla
tionem pascua autem inueniet in aeterna refectio
ne· Oues ergo eius pascua inueniunt· quia quisquis
illum corde simplici· sequitur aeternae uiriditatis
pabulo nutritur· quae autem sunt istarum ouium
pascua nisi aeterna gaudia sempiternae uirentis

paradisi. pascua namque electorum sunt uultus prae
sens di quidum sine defectu conspicitur sine fine mens
XXVII in tae cibo satiatur. Sequitur. Propterea me di
ligit pater quia ego pono animam meã et iterũ sumã
eam. quid ait propterea me pater diligit quia morior
ut resurgam cũ magno enim pondere dictum est ego
quia ego inquit pono animã meã. Ego pono quid est
ego pono. Ego inquit illam pono non glorientur
iudaei saeuire potuerunt potestatem habere non
potuerunt saeuiant quantum possunt si ego nolu
ero ponere animã meam quid saeuiendo facturi
sunt. una responsione prostrati sunt quando eis
dictum est quem quaeritis dixerunt ihm̃ ait eis
Ego sum redierunt retro et ceciderunt. qui ce
ciderunt ad unã uocem xpi morituri. quid facient
sub uocem iudicaturi. Ego inquit pono animã me
am non glorientur iudaei quasi qui praeualue
rint ipse posuit animam suam sicut potestatem ha
buit ponendi ita potestatem resumendi quod aliis
uerbis in hoc ipso euangelio ostendit dicens soluite
templum hoc et in tribus diebus excitabo illud qd
euangelista secutus exposuit hoc enim dicebat de
templo corporis sui et adiunxit discipulos suos
haec uerba rememorasse cum resurrexisset xps
a mortuis hoc suscitabatur quod moriebatur nã
uerbũ mori non potuit nec anima illa mortua fu
it. Caro tantũ mortua est et resurrexit tertia die
sed quaerendum est quid sit quod dixit ego pono animã
meam. quis posuit. quem posuit quis est qui posuit

quod est xps uerbum et homo. nec sit homo ut sola ca
ro sed quia homo constat ex carne et anima totus
autem homo in xpo; non enim partem deteriorē
susceptisset et partem meliorem deseruisset; pars
quippe hominis melior est anima quā corpus. quia
ergo totus homo in xpo; quid est xps uerbū inquam
et homo uerbū caro factum est. id est ds homo factus
est. Dicit enim potestatem habeo ponendi animā me
am et potestatem habeo iterum sumendi eam. xps autem
et pro nobis posuit et quando uoluit posuit. et quan
do uoluit sumsit animā suam; ponere ergo animā
mori est. sic apostolus petrus dño dixit. animā me
am propter te ponā. Id est pro te moriar carne
caro posuit animam suam et caro iterum sumsit
animā. non tamen potestate sua caro sed potes
tate inhabitantis uerbi di. Uerbum uero di nū
quam posuit animā. ex eo quam sumpsit eam in uni
tatem persone sibi sed a carne anima posita est et
iterum resumpta per potestatem diuinitatis. Caro
ergo ponit animā suam exspirando. Uide ipsum
dñm in cruce quid dixit sitio qui aderant tinxer
spongiam in aceto alligauerunt harundini et
apposuerunt ori eius; quod cum accepisset ait per
fectum est. Quid est perfectum est impleta sunt om
nia quae ante mortem futura fuerunt prophetata
et quia potestatem habebat quando uellet ponendi
animam suam postea quam dixit perfectum est ait
euangelista et inclinato capite tradidit spm. quod
ibi dicitur tradidit hic dictum est. ponit quia autē est

tradere et ponere; quis tradidit quem tradidit spm̄
tradidit caro illum tradidit; quid est caro illum tra
didit caro illum emisit; caro illum emisit caro illum
expirauit; ideo enim dicitur expirare: id est extra
spm̄ fieri quomodo est exsulare extra solum fieri qd̄
hic dicit potestatem habeo ponendi animā meam ibi
dictum est inclinato capite tradidit spm̄ qui sps̄ anima
est. Cum ergo exit anima a carne et remanet caro si
ne anima. Tunc homo ponere animam dicitur quan
do xp̄s animam posuit quando uerbum uoluit; principa
tus enim in uerbo erat ibi potestas erat quando pone
ret caro animam quando sumeret. Sicut enim unus
homo anima et corpus: sic unus xp̄s uerbum et homo
anima et corpus duae res sunt sed unus homo. Uer
bum et homo duae res sunt sed unus xp̄s. Nemo enim ti
tubet in fide quando audit dn̄m dixisse. potestatem
habeo ponendi animā meam. Ponit enim caro sed ex
potestate uerbi sumit eam caro. Sed ex potestate uer
bi uerbum anima caro unus est xp̄s et dum caro occi
sa fuit xp̄s occisus fuit et dum caro animā resumpsit
xp̄s animā resumpsit quia quicquid ibi factum est
in dispensatione umanae salutis totum unus xp̄s egit
unus filius dī proprius et perfectus unus dī uerus et
omnipotens. homo propter uerbum ds̄ ds̄ propter ho
minem homo sicut dictum est uerbum caro factum
est. sed haec omnia unde implerentur subsequenti
uerbo ostendit hoc inquit mandatum accepi a patre
meo uerbum non uerbo accepit mandatum sed in
uerbo unigenito patris est omne mandatum.

Cum autem dicitur filius a patre accipere quod substan
tialiter habet quomodo dictum est sicut habet pater
uitam in semet ipso sic dedit filio uitam habere in se
met ipso cum filius ipse sit uita. Non potestas minuitur
sed generatio ostenditur quia pater non quasi ei filio
qui imperfectus natus est, aliquid addidit, sed ei
quem perfectum genuit omnia gignendo dedit ita
illi dedit suam aequalitatem quem non genuit inae
qualem sed haec loquente domino quoniam lux lucebat in tene
bris et tenebrae eam non conpraehendebant. Dissen
sio iterum facta est inter iudaeos propter sermones
hos; dicebant autem multi ex ipsis demonium habet
insanit quid eum auditis istae fuerant densissime
tenebrae. Alii dicebant haec uerba non sunt daemo
nium habentis. numquid daemonium potest ocu
los caecorum aperire nam istorum oculi coeperant
aperiri et aliquid lucis uidere et ueritatis agnosce
re. Audiuimus patientiam domini et inter obprobria
iudaeorum salutis praedicationem. sed illi obdurati
magis eum temptare adgressi sunt quam uerbis illius
oboedire facta sunt inquid euangelista. Encenia
in hierusolimis et hiemps erat et ambulabat ihesus in tem
plo in porticu salomonis. Encenia autem uocabatur
solemnitas dedicationis templi quam populus dei ex
antiqua patrum traditione per annos singulos cae
lebrare consueuerat, sed notandum est quod haec en
cenia que hic loquitur non ad primam templi dedica
tionem sed ad ultimam pertinent quod ex eo facile
colligitur quia hieme facta referuntur, prima siquidem

eiusdem templi dedicatio a salomone tempore autumni
secunda autem a zorobabel et hiesu sacerdoti tempore
ueris, tertia a iuda machabeo tempore hiemis est
facta quando specialiter constitutum esse legitur ut ea
dem dedicatio per omnes annos in memoriam solemni
bus renouaretur officiis, quae etiam ad tempus
usque dominicae incarnationis obseruatum fuisse sicut
modo cum legeretur euangelium audiuimus, quae etiam
dedicatio salubri consuetudine in ecclesiis xpi seruari
modernis temporibus dinoscitur; Considerandum est qua
re euangelista dixisset haec encenia hiemis tempore
facta esse, omnino propter duritiam iudaeorum et infi
delitatem quae frigoris nomine saepe designare legi
tur, et ambulabat ihs in templo in porticu salomonis,
Si ergo dei filius ambulare uoluit in templo in quo caro
et sanguis brutorum animalium offerebatur: mul
to magis nram orationis domum ubi carnis ipsius ac
sanguinis sacramenta caelebrantur uisitare gaude
bit, si perambulare non dispexit porticum in qua rex quon
dam mortalis ac terrenus quamuis potentissimus ac sa
pientissimus adorandum stare solebat, quanto magis
penetralia cordium nostrorum inuisere atque inlus
trare desiderat si tamen ea porticum esse salomonis hoc
est sicut timorem suum qui est initium sapientiae habe
re perspexerit, neque enim putandum est quia domus
solummodo in qua adorandum uel ad misteria caele
branda conuenimus, templum sit dni, et non ipsi qui in no
mine dni conuenimus multo amplius templum eius
apellamur et sumus cum manifeste dicat apostolus; uos estis

templum di uiui sicut dicit dñs, inhabitabo in eis et inter
illos ambulabo; Ostendit uero euangelista cur dixis
set hiemis tempore, Dum inquit circumdederunt eum
iudaei, circumdederunt itaque eum temptationis gra
tia non ueritatis agnoscendae uoluntate, et dicebant.
Quousque animam nr̄am tollis. si tu es xp̅s dic nobis palā,
haec uero non ueritatem fidei inquirendo sed illi quem
interrogabant insidiando et calumniam instruendo
dicebant ut inuenirent quomodo accusarent eum no
lentes eum credere dñm sed hominē purum tantummodo
futurum et regem ceteris omnibus excelsiorem esse
uenturum, qua etiam dementia posteri eorum usque
in praesens. et donec anticristum pro xp̅o suscipiant er
rare non cessant; et si se dñs ibs xp̅m esse responderet
cogitabant eum tradere potestati praesidis puniendū
quasi contra augustum repugnans inlicitum sibi usur
paret imperium. sed ipse nr̄ae saluti consulens prop
ter quos haec scribenda erant ita responsum tempera
uit suum ut et calumniatorum ora concluderet et
quia xp̅s est fidelibus aperta uoce panderet, illi enim
de homine xp̅o querebant. Ipse autem diuinitatis suae
qua equalis est patri. palam misteria narrat;
Quid ergo iudaei circumdantes dnm. dixerint uidea
mus, quousque inquiunt animam nr̄am tollis. si tu
es xp̅s dic nobis palam, non uenit xp̅s in se credentibus
animam tollere sed animā uiuificare; sed ipsi iudaei
animam per infidelitatem tulerunt qui temptare
xp̅m non in xp̅m credere congregati sunt. Respondit
eis ihs, loquor uobis et non creditis, proprie ostendit quis

esset dum dixit, loquor uobis idest uerbum di coaeter
num patri quia opera quae facit in nomine patris testi
monium perhibent quod est filius di qui gloriam suam
non quaesiuit sed eius qui misit illum quia una est glo
ria patris et filii, sed hanc fidem corda infidelium accipe
re nequiuerunt. De quibus ait, sed uos non creditis, cau
sam quaerendi dic cur non crederent quia non estis ex ouib;
meis, oues sunt credendo oues sunt pastorem sequendo.
Oues sunt redemptorem non contemnendo. oues sunt per
ostium intrando. Oues sunt exeundo et pascua inueni
endo, quomodo ergo ihs dixit non estis ex ouibus meis
quia uidebat eos ad sempiternam futuros perditione
non ad uitam aeternam sui sanguinis praetio conpa
ratos, Oues meae uocem meam audiunt et ego cognos
co eas et secuntur me et ego uitam eternam doeis, Dicit
enim cognosco eas, consuetudo scae scripturae est di
ceredum nosse quicquid eligit, apostolo dicente, nouit
dns qui sunt eius, et illud nescire quod non adprobat
dignum uitae aeternae, unde ad impios dicturus erit,
non noui uos. Sequitur de ouibus, et ego uitam aeter
nam doeis, haec sunt pascua quae superius promisit
ouibus suis ubi nulla herba arescit totum uiret to
tum uiget totum integrum permanet et quicquid
semel accipitur semper habetur. et non peribunt in
aeternum, hic subaudiendum est quomodo uos peri
bitis quia non estis ex ouibus meis, Et non rapiet eas
quisquam de manu, idest potestate mea, pater meus
quod dedit mihi maius omnibus est, quod dedit pater
filio maius est omnibus ut ipse illi esset unigenitus

filius aequalis consubstantialis; Quid est quod de
dit utique gignendo dedit; quia non minorem si
bi genuit non tempore posteriorem sed coaeternū
sine initio temporis semper dm̄; non est dicendum
non erat antequam natus erat. numquam enim
non natus erat qui patri coaeternus erat; qui sapit
capit qui non capit credat, nutriatur fide ut possit
capere uerbum dī quia quia uerbum filius semper
ergo filius et semper aequalis non enim crescendo
sed nascendo aequalis est, qui semper natus de patre
filius. de deo ds. de aeternū, coaeternus; pater au
tem non de filio ds. filius de patre ds. ideo pater ideo gig
nendo dedit ut ds esset gignendo dedit ut aequa
lis esset. hoc est quod maius est omnibus; ideo trans
cendit iste iohannes omnes altitudines creaturarū.
et milia exercitus angelorum et magna omnia et
peruenit ad illud quod maius est omnibus et dixit,
in principio erat uerbum. et uerbum erat apud dm̄.
et ds erat uerbum; hoc est quod maius omnibus est
id est ut sit uerbum eius ut sit unigenitus filius ei
ut sit splendor lucis eius; Ideo nemo rapit oues de
manu mea. et nemo potest rapere de manu patris mei,
manus patris et manus filii una manus est; id est una
potestas quia una diuinitas. una maiestas. una eter
nitas una aequalitas, quam uidelicet aequalitatē
ipse dns in diuinitate habuit priusquam mundus es
set apud patrem. ipse in humilitate ex tempore incar
nationis accepit, et nemo potest rapere de manu pa
tris mei. Aperte dans intellegi unam atque indissi

milem esse manum hoc est uirtutem suam et patris,
atque ideo xpm se esse credendum qui non sicut ceteri
sci factus per gratiam ex tempore sed uerus semper ex
titerit filius di, quod etiam sequenti sententia luce
clarius aperit dicens: Ego et pater unum sumus. unum
inquit sumus una nobis substantia. una est diuinitas
una aeternitas perfecta aequalitas. dissimilitudo nul
la quibus profecto uerbis non praesentem solummodo
iudaeorum quaestionem quam an ipse esset xps inter
rogabant explicauit sed etiam hereticorum perfidiam
quam futuram praeuidit quantum sit exsecranda mons
trauit, conticescat sabellius audiens Ego et pater qui u
nam personam patris et filii praua doctrina disseruit.
Nam ego et pater duae sunt personae. Item erubescat
arrius audiens unum sumus qui duas naturas in pa
tre et filio astruit diuinum unam naturam significat
sicut sumus duas personas, Sequamur apostolicam fi
dem quam beatus petrus princeps apostolorum confes
sus est. tu es xps filius di uiui, Iudaei uidelicet uerba dni
audientes et hucusque sustinuerunt, dum uero ait Ego et
pater unum sumus. non pertulerunt sed more suo du
ri. ad lapides cucurrerunt sicut euangelista dicit; Tu
lerunt lapides ut lapidarent eum; Dns quia non patie
batur quod nolebat pati et non est passus nisi quod uolu
it pati. Adhuc eos lapidare cupientes alloquitur.
Sustulerunt iudaei lapides ut lapidarent illum. Res
pondit eis ihs; multa opera bona ostendi uobis ex pa
tre meo. propter quod eorum opus me lapidatis et illi res
ponderunt, de bono opere non lapidamus sed de blasphe

ma; quia tu homo cum sis facis teipsum dm̄, Ad illud
hoc responderunt quod dixerat. Ego et pater unum su
mus; ecce iudaei intellexerunt quod arriani non intel
legunt; Ideo enim irati sunt quia senserunt non posse di
ci; Ego et pater unum sumus nisi ubi aequalitas est patris
et filii; Dn̄s autem uidete quid responderit p[illegible]ta uis. uidet
eos non ferre splendorem ueritatis et eos temperauit in
uerbis; nonne scriptum est in lege ur̄a idest uobis da
ta quia ego dixi dii estis; Ds̄ dicit per prophetam in psal
mo hominibus. Ego dixi dii estis. Et legem apellauit
dn̄s generaliter omnes illas scripturas quamuis ali
bi specialiter dicat legem. a prophetis eam distinguens
sicut est lex et prophetae usque ad iohannem et in his duo
bus praeceptis tota lex pendet et prophete; Aliquando
autem in tria distribuit easdem scripturas ubi ait; Opor
tebat impleri omnia quae scripta sunt in lege et prophe
tis et psalmis de me; Nunc uero etiam psalmos legis no
mine nuncupauit ubi scriptum est, ego dixi dii estis;
Si illos dixit deos ad quos sermo dī factus est et non potest
solui scriptura quem pater scīficauit et misit in mundū.
uos dicitis blasphemas quia dixi filius dī sum; si sermo dī
factus ad homines est ut dicerentur dii. ipsum uerbum
dī quod est apud dm̄: quomodo non est ds̄. si per ser
monem dī fiunt homines dii. si participando fiunt dii
unde participant; non est ds̄ si lumina inluminata
dii sunt. lumen quod inluminat quomodo non est ds̄.
si calefacti quodam modo igne salutari dii efficiun
tur; unde calefiunt non est ds̄. Accedis ad lucem et in
luminaris et inter filios dī numeraris; si recedis a lu

tinne obscuraris et intenebris computaris. Illud tamen lum̄ nec accedit ad se quia non recedit a se. Si ergo uos deos facit sermo di quomodo non est ds uerbum di patris. Ergo scificauit filium suū et misit in mundum. Forte aliquis dicat; si pater eum scificauit. aliquando non scs; sic scificauit quomodo genuit, ut enim scs esset gignendo et dedit quia scm̄ eum genuit; Nam si quod scificatur ante non erat scm̄; quomodo dicimus do patri scificetur nomen tuum. Si non facio opera patris mei nolite credere mihi, si autem facio et mihi non uultis credere operibus credite. ut agnoscatis et credatis quia in me est pater et ego in illo. Quomodo possunt dicere homines. si eum bene cogitemus in do sumus et si bene uiuamus ds in nobis est fideles participes eius gratiam inluminati ab ipso in illo sumus et ipse in nobis, sed non sic unigenitus filius ille in patre et pater in illo tamquam aequalis in eo cui est aequalis; Denique nos aliquando possumus dicere in do sumus et ds in nobis. ego et ds unum sumus, numquid possumus dicere in deo es quia ds te continet. ds est in te quia templum di factus es, sed numquid quia in deo es et ds est in te potes dicere qui me uidet dm̄ uidet, quomodo unigenitus dixit qui me uidet uidet et patrem ego et pater unum sumus. Agnosce proprium dn̄i et munus serui; Proprium dn̄i est aequalitas patris munus serui est participatio saluatoris, quaerebant ergo eum adpraehendere, utinam adpraehenderent, sed credendo et intellegendo non saeuiendo et occidendo. Querebant ergo eum adpraehendere. Dum eum adpraehendere uoluerunt, quid eis fecit?

exiuit demanibus eorum. Non eum adpraehenderunt
quia manus fidei nonhabuerunt. etquia nolunt quipo
testatem habuit animam suam ponere nonadpraehende
runt eum.. Dum autem uolunt adpraehensus est abeis ma
nibus iniquitatis. Et abiit iterum trans iordanem adeu
locum ubierat iohannes baptizans primum et mansit ibi
et multi uenerunt adeum et dicebant quia iohannes qui
dem signum fecit nullum. Meministis uobis dictum
deiohanne quia lucerna erat et dictestimonium perhi
bebat quid ergo isti dixerunt apud se nullum inquiunt
miraculum ostendit iohannes. non demonia fugauit
non expulit febrem non cecos inluminauit non mor
tuos suscitauit non tot milia hominum dequinque ut
septem panibus satiauit non super mare ambulauit
non uentis et fluctibus imperauit nihil horum fecit
iohannes et totum quicquid dicebat huic testimonium
perhibebat. per lucernam ueniamus ad diem. ioh
nullum signum fecit. Omnia enim quecumque dixit
iohannes de hoc uera erant. Ecce quid adpraehende
runt non quomodo iudaei uolebant praehendere dis
cedentem adpraehenderunt isti permanentem. Dein
que quid sequitur et multi crediderunt in eum.
XXVIII. Erat autem quidam languens lazarus a bethania
de castello mariae et martae. Plurima uero in hoc
miraculo resuscitati lazari manifesta sunt. Exposi
tionem in singulis non queramus ut liberius necessa
ria pertractemus. In superiori lectione meministis
quod dns exiit de manibus eorum qui lapidare eum uo
luerant et discessit trans iordanem ubi ioh baptizabat.

Illo ergo dno constituto infirmabatur in bethania laza
rus; quod castellum erat proximum hierosolimis;
Maria autem erat que unxerat dnm unguento et exter
sit pedes eius capillis s(ui)s suis. Cuius frater lazarus infir
mabatur; Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes;
Iam intellegimus quo miserunt ubi erat dns; Q(uonia)m absens
erat trans iordanen scilicet miserunt ad dnm nuntiantes
quod egrotaret frater earum ut si dignaretur ueniret.
et eum ab aegritudine liberaret; ille distulit sanare ut
possit resuscitare; Quid ergo nuntiauerunt sorores eius
Dne ecce quem amas infirmatur; Non dixerunt ueni;
amanti enim tantummodo nuntiatum fuit; non au
sęsunt dicere ueni et sana non sum ausa dicere ibi iu
be et hic fiet; Cur enim non et istae si fides illius cen
turionis inde laudatur. Ait enim non sum dignus ut in
tres sub tectum meum sed tantum dic uerbo et sanabitur
puer meus; nihil horum istae sed tantum modo; dne
ecce quem amas infirmatur. Sufficit ut noueris; non
enim amas et deseris. Dicit aliquis; quomodo per laza
rum peccator significabatur et a dno sic amabatur; Au
diat eum dicentem; non ueni uocare iustos sed peccatores;
Si enim peccatores dns non amaret. Audiens autem ihs di
xit illis; infirmitas haec non est ad mortem sed pro glo
ria di ut glorificetur filius di; talis glorificatio ipsius
non ipsum au[illegible]xit sed nobis profuit; hoc ergo ait
Non est ad mortem quia ipsa mors non est ad mortem
sed potius ad miraculum; Quo facto crederent homines
in xpm et uitarent ueram mortem; Sane inde re quem
āmodum tamquam ex obliquo dns dat sed hic propter

quosdam quinegant; Namsunt heretici quihoc negant
quodfilius dísit ds. ecce audiant; Infirmitas haec inquit
nonest admortem sedprogloriadi; Quagloria eiusdi.
Audiquodsequitur; utglorificetur filiusdi; Infirmitas
ergo haec inquit nonest admortem sedprogloriadi. ut
glorificetur filiusdi peream; perquam perillam infir
mitatem; Diligebat autem ihs martam etsorem eius ma
riam etlazarum; Illelanguens. illaetristes. omnes di
lecti; Seddiligebat eos etlanguentium saluator im
mo etiam mortuorum suscitator. ettristium consola
tor; Utergo audiuit quodinfirmatur. tunc quidem man
sit ineodem loco duobus diebus; Nuntiauerant ergoillae
mansit illicille; Tamdiutempus ductumest. quousque
quatriduum compleretur; Nonfrustra nisi quiafor
te immo quiacerte etipsenumerus dierum. intimat
aliquod sacramentum; Deinde posthaec dicit discipu
lis suis. Eamus iniudaeam iterum ubipenefuerat la
pidatus; Quipropterea indediscessisse uidebatur ne
lapidaretur; Discessitenim uthomo sedinredeundo
quasioblitus infirmitatem ostendit potestatem; Ea
mus inquid iniudaeam; Denique hocdicto uidete quem
ammodum discipuli territi fuerint;
Dicunt eidiscipuli; rabbi. nunc que
rebant telapidare iudaei. etiterum uadis illuc; Respon
dit ihs; nonne duodecim horaesunt diei. Quissibiuult is
ta responsio illidixerunt; modo teuolebant lapidare
iudaei. etiterum uadis illuc uttelapident. etdns; non
neduodecī horaesunt diei siquisambulauerit indie
nonoffendit. quialucem huius mundi uidet; siautem

ambulauerit nocte offendit, quia lux non est in ea. De die
quidem locutus est, sed ad nostram intellegentiam quasi ad
huc nox est. Inuocemus diem, ut repellat noctem, et cor
lumine inlustret. Quid enim dominus dicere uoluit? quantum
mihi uidetur, quantum subiacet altitudo profunditasque
sententiae: redarguere uoluit dubitationem illorum et
infidelitatem. Voluerunt enim consilium dare domino ne
moreretur, qui uenerat mori, ne ipsi morerentur. Sic
etiam quodam alio loco Petrus sanctus diligens dominum, sed adhuc
non plene intellegens cur uenisset, timuit ne moreretur,
et uitae displicuit, id est ipsi domino. Cum ergo uellent dare
consilium homines deo, discipuli magistro, serui domino, ae
groti medico, corripuit eos et ait: Nonne duodecim ho
rae sunt diei? Si quis ambulauerit in die non offendit.
Me sequimini, si non uultis offendere, nolite mihi consili
um dare, quos a me consilium oportet accipere. Quo er
go pertinet, nonne duodecim horae sunt diei? quia ut diem
se esse ostenderet, duodecim discipulos elegit. Si ego
sum inquit dies et uos horae, numquid horae diei consilium
dant? horae diem secuntur, non horas dies. Si ergo il
li horae, quid ibi Iudas? et ipse inter duodecim horas? Si
hora erat, lucebat. Si lucebat, quomodo diem ad mortem
tradebat? Sed dominus in hoc uerbo non ipsum Iudam, sed suc
cessorem ipsius praeuidebat. Iuda enim cadente, suc
cessit Mathias, et duodenarius numerus mansit. Non
enim frustra duodecim discipulos elegit, nisi quia ipse
spiritalis est dies. Sequantur ergo horae diem, praedi
cent horae diem, horae inlustrentur a die, horae inlu
minentur a die; per horarum praedicationem credat

mundus diem; ergo ait decompendio; me sequimini si non
uul tis errare; Et post hoc dicit eis, lazarus amicus nr
dormit, sed uado ut a somno excitem eum; Uerum di
xit, sororibus mortuus erat. dno dormiebat, hom
nibus mortuus erat. qui eum suscitare non poterant;
Nam dns tanta facilitate suscitabat de sepulchro. quanta
tu non excitas dormientem delecto; Ergo secundum
potentiam suam dixit dormientem; quia et alii mortui
dicti sunt in scripturis saepe dormientes; sicut apostolus
dicit; De dormientibus autem nolo uos ignorare frs.
ut non contristemini. sicut et caeteri qui spem non ha
bent; & deo et ipse dormientes appellauit quia resur
rectu ros pronuntiauit, et in alio loco, om
nes quidem dormiemus; sed non omnes re
resurgemus; mortem istam dormitionis nomine
significans, Nam corpus dū deseritur ab anima,
dormit in sepulchro. resuscitandum in nouissimo die;
Animae uero dum deserunt corpora diuersas recep
tiones habent, gaudium bone. male tormenta;
Sed cum facta fuerit resurrectio. et bonorum gaudiu
amplius erit. et malorum tormenta grauiora. quan
do cum corpore torquebuntur, Dum dns de dormi
tione amici dixerat discipulis, responderunt quomo
do intellexerunt, Dne si dormit. saluus erit, Solent
enim esse somnia aegrotantium salutis indicia.
Dixerat autem ihs de morte eius, Illi autem putauer.
quia de dormitione somni diceret, Tunc ergo dixit
eis ihs manifeste; Sub obscure enim dixerat dormit,
Ait ergo manifeste; lazarus mortuus est. et gaudeo ppt uos

ut credatis quia non ibi eram. sed scio quia mortuus est;
Aeger enim non mortuus fuerat nuntiatus, sed quid
lateret eum qui creauerat. et ad cuius manus anima
morientis exierat. hoc est quod ait, Gaudeo propter uos
ut credatis quia non ibi eram. Ut iam inciperent admi
rari quia dns potuit dicere mortuum. quod nec uiderat
nec audierat; ubi sane meminisse debemus quod adhuc
etiam ipsorum discipulorum qui in eum iam credide
rant. miraculis aedificabatur fides; non ea que tamen
se coeperat cresceret. quamuis tali uerbo usus sit. qua
si tunc credere inciperent; non enim ait gaudeo propter
uos ut uestra fides augeatur siue firmetur. sed ut credatis,
quod intellegendum est ut amplius ro[bu]sti
usque credatis; Sedeamus ad eum, Dix[it] ergo tho
mas qui dicitur didimus ad condiscipulos suos; eamus
et nos et moriamur cum eo; Uenit itaque ihs et inuenit
eum quattuor dies iam in monumento habentem, De
quattuor diebus multa quidem dici possunt. sicut se habent
obscura scripturarum quae pro diuersitate intellegenti
um multos sensus pariunt, Dicamus et nos quid nobis ui
deatur significare mortuus quatriduanus; Quomodo
enim in illo caeco intellegimus quodam modo humanum
genus sic forte et in isto mortuo multos intellecturi su
mus; Diuersis enim modis una res significari potest;
Homo quando nascitur iam cum morte nascitur quia
de adam peccatum trait, Unde dicit apostolus,
Per unum hominem peccatum intrauit in mundum
et per peccatum mors et ita in omnes homines per
transiit. in quo omnes peccauerunt; Ecce habes

unum diem mortis; quod homo trahit de mortalis pro
pagine, deinde crescit incipit accedere ad rationales an
nos, ut legem sapiat naturalem. quam omnes habent in
corde fixam; Quod tibi fieri non uis, alio ne feceris;
Numquid hoc de paganis dicitur. et non in natura ipsa
quodammodo legitur & furtum uis pati utique non uis.
Ecce lex in corde tuo, Quod non uis pati, facere noli, et
hanc legem transgrediuntur homines; Ecce alter dies
mortis; Data est etiam lex diuinitus per famulum dei mo
ysen, dictum est illic non occides. non mechaberis,
non falsum testimonium dices. honora patrem et ma
trem. non concupisces rem proximi tui, Ecce lex scrip
ta est et ipsa contemnitur, Adde tertium diem mor
tis; Quid restat? uenit et euangelium, praedicatur
regnum caelorum. diffamatur ubique xps, minatur
gehennam. uitam promittit aeternam. et ipse contem
nitur. transgrediuntur homines euangelium;
Ecce quartus dies mortis. merito iam putet, numquid
et talibus neganda est misericordia? absit, Etiam ad
tales dns excitandos non dedignatur accedere, Mul
ti autem ex iudaeis uenerant ad martam et mariam.
ut consolarentur eas de fratre suo; Martha ergo ut cog
nouit quia ihs uenit, occurrit illi, Maria autem domi
sedebat; Dixit ergo martha ad ihm, Dne si fuisses hic
frater meus non esset mortuus, sed et nunc scio quia
quaecumque poposceris a do dabit tibi ds, Non dixit sed
et modo rogo te ut suscites fratrem meum, Unde enim sciebat
si frater eius resurgeret utile fuerat hoc tantum dixit,
scio quia potes si uis facis, utrum autem ut facias iudicii tui est

non praesumtionis meae. Sed et nunc scio quia quae
cumque poposceris a deo dabit tibi deus. Dicit illi ihs resurget
frater tuus. Dicit ei martha. Scio quia resurget in re
surrectione in nouissimo die. De illa resurrectione
secura sum. de hac incerta sum. Dicit ei ihs. ego sum resur
rectio. Dicis resurget frater meus in nouissima die.
uerum est. Sed per quem tunc resurget. potest et mo
do resurgere. Quia ego sum resurrectio et uita. Ido
resurrectio quia uita. Qui a qui credit in me. non morie
tur in aeternum. Quid est hoc qui credit in me. etiam si mor
tuus fuerit uiuet. Sicut lazarus mortuus est et uiuit.
Quia non est ds mortuorum. sed uiuorum. De olim mortuis
patribus. hoc est de abraham de isaac de iacob. talem res
ponsum iudaeis dedit. Ego sum ds abraham et ds is
aac et ds iacob. non est ds mortuorum. sed uiuorum.
Omnes enim illi uiuunt. Crede ergo. et si mortuus fue
ris uiues. Si autem non credis. et cum uiuis mortuus
es. Unde est ergo mors in anima. quia non est fides in ea.
Unde est mors in corpore. quia non est ibi anima. Ergo
anima et uiae. anima fides est. Sicut anima corporis ui
ta est corporis. ita fides animae uita est animae. Qui
credit in me inquit etiam si mortuus fuerit in carne. ui
uet in anima. donec resurgat caro. numquam postea
moritura. hoc est qui credit in me licet moriatur uiuet.
Et omnis qui uiuit in carne et credit in me. et si moria
tur ad tempus propter mortem carnis. non morietur
in aeternum propter uitam spiritus. et inmortalitatem re
surrectionis. hoc est ait et omnis qui uiuit et credit in
me. non morietur in aeternum. Credis hoc. ait illi. utique

dne, ego credidi quia tu es xps filius di qui in mundum
uenisti; Quando hoc credidi quia tu es resurrectio cre
didi quia tu es uita. credidi quia qui credit in te etsi mo
riatur uiuet; Et qui uiuit et credit in te non morietur
in aeternum; Et cum haec dixisset abiit et uoca
uit mariam sororem suam silentio dicens; Magister
adest et uocat te; Aduertendum est quemadmodum sub
pressam uocem silentium nuncupauit. Nam quomodo si
luit quae dixit magister adest et uocat te. Aduertendum
etiam quemadmodum euangelista non dixerit ubi uel
quando uel quomodo mariam dns uocauerit. ut hoc in uer
bis marthae potius intellegeretur narrationis ueritate
seruata; Illa ut audiuit surgit cito et uenit ad eum;
Non dum uenerat ihs in castellum. sed erat adhuc in il
lo loco ubi occurrerat ei martha; Iudei igitur qui erant
cum illa in domo et consolabantur eam. Cum uidissent
mariam quia cito surrexit h ad monumentum ut ploret
ibi; Quare hoc pertinuit ad euangelistam narrare ut
uideamus que occasio fecerit ut plures ibi essent quan
do lazarus resuscitatus est; Putantes enim iudaei prop
terea illam festinare ut doloris sui solacium lacrimis
quereret, secuti sunt eam. ut tam grande miraculum
quatriduani mortui resurgentis testes plurimos in
ueniret; Maria ergo cum uenisset ubi erat ihs uidens
eum cecidit ad pedes eius et dixit ei. Dne si hic fuisses fra
ter meus non esset mortuus; Ihs ergo ut uidit eam plo
rantem et iudaeos qui cum illa erant plorantes fre
muit spu et turbauit seipsum et dixit; ubi posuistis eum
Aliquid nobis insinuauit fremendo spu et turbando

h et exiit. secuti
sunt eam dicentes
quia uadit

seipsum; Quis enim eum posset nisi seipsum turbare? Ita
que primo hic adtendite potestatem. et sic inquirite sig
nificationem. Turbaris tu nolens; turbatur xps quia uo
luit. Esuriuit ihs; uerum est quia uoluit. Dormiuit
ihs uerum est, sed quia uoluit. Contristatus est ihs ue
rum est. sed quia uoluit. Mortuus est ihs; uerum est
sed quia uoluit; in illius potestate erat. sic uel sic affici
uel non affici. Uerbum enim animam suscepit et car
nem totius hominis sibi coaptans in persone unitatem
naturam. Nam et anima apostoli uerbo inlustrata est.
Anima pauli et anima petri uerbo inlustrata est. Aliorū
apostolorum scōrum prophetarum uerbo inlustratae sunt
animae; sed de nulla dictum est. uerbum caro factum est.
de nulla dictum est ego et pater unum sumus. Anima
xpi et caro xpi cum uerbo di una persona est unus xps est.
Ac per hoc ubi summa potestas secundum uoluntatis nutu
turbatur infirmitas. hoc est turbauit semetipsum.
q̄ Dixi potestatem adtende significationem. magnus
nus reus est quem mors et quatriduana illa significat
sepultura. Quid est ergo quod turbat semet ipsum xps.
nisi ut significet tibi quomodo turbari tu debeas. cum tan
ta mole peccati grauaris et praemeris? Adtendisti
enim tu uidisti te reum. computasti tibi illud feci. et
pepercit ds. Illud commisi. et distulit me. euangelium.
Audiui et contemsi; dixi lacrimando; baptizatus sum.
et iterum ad eadem reuolutus sum; Quid facio. quo eo.
unde euado? Quando ista dicis iam fremit xps. quia
fides fremit. in uoce frementis apparet spes resurgen
tis. ipsa fides intus ibi est xps fremens; Si fides in nobis

xp̄s in nobis; Quid enim aliud ait apostolus; habitare
xp̄s per fidem in cordibus uestris; Ergo si fides tua de xp̄o/
xp̄s est in corde tuo; Ergo fremat xp̄s in corde tuo; fle
uit ergo xp̄s amicum mortuum quem uenit resuscita
turus; Quare enim fleuit . nisi quia hominem flere do
cuit oppressum pondere peccatorum; quare fremuit et
turbauit semetipsum . nisi quia fides hominis sibi me
rito displicentis; fremere quemadmodum debet in
accusationem malorum operum . ut uiolentiae paeniten di
di cedat consuetudo peccandi; Et dixit; ubi posuistis eum.
Scis quia mortuus sit . et ubi sit sepultus ignoras; et ista
significatio est; Non ausus sum dicere nescit; quid enim
ille nescit . sed quia nescit . unde hoc probamus; Dominum au
di dicturum in iudicio; non noui uos . Discedite a me;
Quid est non uos noui . in luce mea non uos uideo . in illa ius
titia quam noui; Sic et hic tamquam nesciens talem pecca
torem dixit; Ubi posuistis eum . talis est uox dei in para
diso postea quam peccauit adam; ubi es . dicunt ei; Domine
ueni et uide; Quid est uide; miserere; uidet enim dominus quan
do miseretur; Unde illi dicitur; Vide humilitatem me
am et laborem meum . et dimitte omnia peccata mea;
lacrimatus est xp̄s; Dixerunt ergo iudaei; ecce quomodo — Quid est ama
amabat eum; non ueni uocare iustos . sed peccatores in — bat eum
paenitentiam; Quidam autem dixerunt ex ipsis; non pote
rat hic qui aperuit oculos caeci facere . ut hic non moreretur.
Qui noluit facere ut non moreretur . plus est quod factu
rus est ut mortuus suscitetur; Ihesus rursus fremens in se
metipso uenit ad monumentum; fremat et in te si dispo
nis reuiuiscere . Omni homini dicitur . qui premitur pessi

ma consuetudine; Venit ad monumentum, Erat autem
spelunca. et lapis superpositus erat ei, mortuus sub lapi
de, reus sub lege; Scitis enim quia lex que data est iudae
is in lapide scripta est. Omnes autem rei sub lege sunt,
Bene uiuentes enim in lege non sunt. iusto lex posita non
est; Quid est ergo lapidem remouere. gratiã praedica
re. Apostolus enim paulus ministrum se dicit noui testa
menti. non littere sed spū; Nam littera inquid occidit
sps autem uiuificat. Littera occidens. quasi lapis est p̄
mens. Remouete inquid lapidem, Remouete legis
pondus, gratiam praedicate; Dicit ei martha soror eius
qui mortuus fuerat, dñe iam fetet. quatriduanus enī
est. Dicit ei ihs; Nonne dixi. q̄m si credideris uidebis gloriā
dī. Quid est uidebis gloriam dī. quia et putentem et qua
triduanum suscitat, Omnes enim peccauerunt. et egent
gloria dī. Et ubi abundauit peccatum, superabunda
uit gratia, Tulerunt ergo lapidem, Ihs autem eleua
tis sursum oculis dixit; pater gratias ago tibi q̄m audisti
me; Ego autem sciebam quia semper me audis; sed prop
ter populum qui circum stat dixi. ut credant quia tu me
misisti. haec cum dixisset. uoce magna clamauit. fre
muit. lacrimauit. uoce magna clamauit. Quam difici
le surgit. quem moles malae consuetudinis premit. Sed ta
men surgit. occulta gratia intus uiuificabatur; Surgit
post uocem magnã; quid est factum. uoce magna clamauit;
Lazare ueni foras; et statim prodiit qui fuerat mortuus li
gatus ~~ligatus~~ pedes et manus. et facies illius sudario e
rat ligata. Quomodo processit ligatis pedibus miraris.
et non miraris quia resurrexit quatriduanus. in utroque

potentia dñi erat. non uires mortui; Processit et adhuc
ligatus est. adhuc inuolutus. tamen foras iam processit;
Quid significat quando contemnis mortuus iaces; Et si
tanta quanta dixit contemnes sepultus iaces; Quando
confiteris quid est enim procedere. nisi ab occultis uelut
exeundo manifestare. Sed ut confitearis deus facit uoce
magna clamando. Id est magna gratia uocando; Ideo
cum processisset mortuus adhuc ligatus confitens et ad
huc reus. Ut soluerentur peccata eius ministris hoc dixit;
Soluite illum et sinite abire; Quae solueritis in terra
erunt soluta et in caelis. Potuit enim ligamenta soluere
qui mortuum resuscitauit. sed propter unitatem sc̃ae ecclesiae
ecclesiae. et indiuiduam caritatem. dicitur ministris
id est discipulis xpi. soluite eum quia sine unitate
catholicae fidei et caritate ecclesiasticae scitatis
peccata non soluuntur; Multi autem ex iudaeis
qui uenerant ad mariam et uiderunt quae fecit
ihs. crediderunt in eum; Quidam autem ex ipsis
abierunt ad pharisaeos et dixerunt quae fecit ihs;
non omñs ex iudaeis qui conuenerant ad mariam cre
diderunt. sed tamen multi; Quidam uero ex eis si
ue ex iudaeis qui conuenerant. siue ex eis qui credi
derant; abierunt ad pharisaeos et dixerunt eis quae
fecit ihs; Siue adnuntiando ut et ipsi crederent.
siue potius prodendo ut saeuirent; Sed quomodo
libet et a quibus libet ad pharisaeos ista prolata sunt;
Collegerunt pontifices et pharisaei consilium et dice XXVIIII
bant; credamus; Plus enim perditi homines cogita
bant quomodo nocerent ut perderent. quam quomodo

quid faciemus nec tamen dicebant

sibi consulerent ne perirent, et tamen timebant et qua
si consulebant; Dicebant enim; quid faciemus quia hic ho
mo multa signa facit. si dimittimus eu(m) sic omnes cre
dent in eum; et uenient romani et tollent nostrum
locum et gentem; Temporalia perdere noluerunt.
et uitam aeternam non cogitauerunt. Ac sic utrumq;
amiserunt; Nam et romani post dni passionem et glori
ficationem tulerunt eis locum et gentem. expugnando et
transferendo; et illud eos sequitur. quod alibi dictum est;
filii autem regni huius ibunt in tenebras exteriores; hoc aut(em)
timuerunt ne si omnes in xpo crederent. nemo remaneret.
qui aduersus romanos ciuitatem dei templumq; defenderet.
q(uonia)m contra ipsum templum et contra suas paternas leges
doctrinam xpi esse sentiebant; Unus autem ex ipsis cai
phas cum esset pontifex anni illius dixit eis; uos nescitis
quicquam nec cogitatis quia expedit nobis ut unus homo
moriatur pro populo. et non tota gens pereat; hoc aut(em)
a semetipso non dixit. sed cum esset pontifex anni illius
prophetauit; hic docuit etiam per homines malos pro
phetiae spm futura p(rae)dicare; quod tamen euangelista
diuino tribuit sacramento. quia pontifex fuit id est
summus sacerdos; Potest autem mouere quomodo
dicatur pontifex anni illius. cum dns statuerit unu(m)
summum sacerdotem; cui mortuo. unus succederet;
sed intellegendum p(er) ambitiones et contentiones int(er)
iudaeos postea constitutum. ut plures essent. et per
annos singulos uicibus ministrarent; Nam zacha
ria hoc dicitur. factum est autem ut cum sacerdo
tio fungeretur in ordine uicis suae ante dnm secun

dum constitutionem sacerdotii sorte exiit. ut incen
sum poneret ingressus in templum domini. hinc apparet
plures eos fuisse et uices suas habuisse; nam incen
sum non licebat ponere. nisi summo sacerdoti;
et forte etiam unum annum plures administra
bant. quibus alio anno alii succedebant; ex quibus
sorte exiebat. qui incensum ponerent; quid
est ergo quod prophetauit caiphas. quia ipse mo
riturus erat pro gente. Non tantum pro gente.
sed ut filios dei qui erant dispersi congregaret in
unum; Hoc euangelista addidit. Nam cai
phas de sola iudeorum gente prophetauit. in qua
erant oues de quibus ait ipse ihesus; Non sum mis
sus nisi ad oues que perierunt domus israhel;
sed nouerat euangelista alias oues quae non
erant de hoc ouili. quas oportebat adduci
ut essent unum ouile et unus pastor;
Haec autem secundum praedestinationem dic
ta sunt. quia neque oues eius nec filii dei adhuc
erant. qui nondum crediderant; ab illo er
go die cogitauerunt. ut interficerent
eum; Ihesus ergo iam non palam ambulabat
apud iudeos sed abiit in regionem iuxta
desertum in ciuitatem que dicitur efrem.
et ibi morabatur cum discipulis suis; non quia
potentia eius defecerat. in qua utique si uellet et
palam cum iudeis conuersaretur. et nihil
ei facerent; sed in hominis infirmitate ui
uendi exemplum discipulis demonstrabat.

·inquo apparet etnonesse peccatum sifideleseius
quisunt menbraeius oculis persequentium sese sub
traherent · etfurorem sceleratorũ · latendo po
tius deuitarent; Sciebat ihs tempus adpropin
quasse passionis suae · etredemptionis nr̃ae;
Adpropinquante tempore inquo pati disposuit/
adpropinquauit ille etloco inquo eiusdem passio
nis dispensationem perficere uoluit; Dicit eni
euangelista, proximum erat pascha iudeorum;
Illum diem festum iudei cruentum habere dñisan
guine · uoluer̃ / illodiefesto occisus est agnus qui
nobis eundem diem festum suosanguine consecra
uit; Consilium erat inter iudaeos deoccidendo ihu/
ille quidecaelo uenerat pati propinquare uoluit
loco · passionis · quia imminebat horapassionis;
Ascenderunt ergomulti inhierosolimã dere
gione antepascha · utscificarent seipsos; hoc
faciebant iudei secundũ preceptum dñi per
scm moysen inlegedatum · utdiefesto quo
pascha erat omnes undiq; conuenirent ·
et illius diei caelebratione scificarentur ·
sedilla caelebratio · umbra erat futuri;
quidest umbrafuturi / prophetia xpi uenturi
prophetia pronobis illo die passuri, utει
transiret umbra / etlux ueniret · uttrans
siret significatio · etueritas teneretur;
Habebant ergoiudei pascha inumbra / nosin
luce; quid enimopus erat utdñs eis pre
ciperet · peripsum diemfestum ouemocci

dere · nisi quia ille erat · de quo prophetatum est ·
sicut ovis ad immolandum ductus est; sanguine
occisi pecoris · iudęorum postes signati sunt; san
guine xpi frontes nri signantur; et illa signi
ficatio quae erat significatio dicta est · ab omni
bus signatis exterminatorem prohibere; sig
num xpi a nobis expellit exterminatorem · si cor
nostrum recipiat salvatorem; Querebant in
quid evangelista ihm; et conloquebantur ad in
vicem stantes in templo · quid putatis quia non venit
ad diem festum; Querebant ergo iudaei ihm · sed ma
le · querebant enim · ut venientem ad diem festu̅
interficerent; queramus autem nos illu̅ · stantes
in templo di · et perseverantes unanimiter in ora
tione; et conloquamur ad invicem · psalmis · hym
nis · canticis spiritalibus in gratia · postulantes ip
sum ut venire ad diem festum nostru̅ · et sua nos
presentia inlustrare · sua ipse nobis dona scifica
re dignetur; Dederant autem pontifices · et
pharisei mandatum · ut si quis cognoverit ubi
sit indicet · ut adp̄hendant eum; mandatum
ergo iudaeorum · peccatum est illorum ·
quaerebant xpm occidere · non in xpo vivere ·
queramus nos in xpo vivere · quem illi quere
bant occidere; illi male querebant · nos be
ne queramus; nam nunc est tempus querendi
dnm · sicut propheta ait; querite dnm̄
dum inveniri potest; qui misericordem eum

inuenire uelit in iudicio; quaerat eum modo in humi
litatis et caritatis officio; Sciens autem dns cons
pirasse de se occidendo iudaeos non fugit insidi
antium manus sed certus de gloria resurrectio
nis; Primo uenit bethaniam proximam hiero
solimis ciuitatem ubi lazarum suscitauerat
a mortuis; Deinde etiam hierosolimam ubi p
sepateretur et resurgeret a mortuis; hiero
solimam quidem ut ipse ibi moreretur; betha
niam uero ut resuscitatio lazari cunctorum
memoriae artius inprimeretur et magis magisq;
confunderentur atq. inexcusabiliter conuincerentur impii principes qui occidere non timerent
eu. qui suscitare posset a mortuis; et nec bene
ficiis suscitationis prouocati nec diuina susci
tantis uirtute perterriti animos ab iniusta cae
de retraherent; Nec transitorie legendum
est; Quare ante sex dies paschae uenisset ihs
bethaniam; Magna uero dignitas senarii nu
meri est in sacris scripturis et multa opera
dni di nostri in senario numero perfecta
ee demonstrantur; quia senarius numerus
in se ipso per suas proprias partes diuisus uel
coniunctus perfectissimus esse constat;
Habet enim partes tres in se ipso denominatas;
id est unum duo et tres; Nam sexta eius
pars unum est; tertia uero duo; dimi
dia itaq tres; unum uero et duo et tres

sex esse dinoscitur; nec aliud ex his tribus partibus con
iunctis confici potest· nisi sex tantum; nec in alias par
tes senarius numerus diuidi potest· nisi in has tres·
id est unum duo et tres; Nam ipse dns creator omni
um· huius mundi creaturas sex diebus perfecisse
notissimum est; Et sexta die hominem fecisse constat
quem serpentina fraude perditum· ante sex dies pas
chae uenit ipse filius di· per quem creatus est bethaniā
ad liberandum· ut qui sexta die creatus est· sexta fe
ria liberaretur; nam sexta feria xpm esse passum·
nemini ignotum esse reor; Igitur et mense sexto
annuntiante archangelo· uirgo sacra inspiratione
sps sci· eundem redemptorem nostrū concepisse le
gitur; qui etiam sexta hora perfecta aetate·
sup puteum sedens· mulieri samaritanę diuini fon
tis fluenta aperire dignatus est; sexta quoq; aeta
te mundi ipse creator ad redemptionem mundi
iuxta fidem sacrae historiae uenisse iam legitur;
Habent quoq; haec tres partes id est unum et
duo et tres; ex quibus ut diximus senarius cons
tat aliquid misterii· in dispensatione salutis huma
nae; Primo itaque tempore sub lege naturae uelu
ti in quadam unitate sci patres dō seruiebant;
Secundo uero tempore lex addita est ad naturam·
ut quod mala consuetudo uitiauit in natura· lex
reformaret in littera; et fuer̄ duo natura et
lex; Tertio itaq; tēpore· uenit gratia caelestis
per filium xpm· et sunt tria· natura lex et gratia;
Sicut nec lex naturae bonū destruit· nec gra

ta legem soluit sed adimpleuit. naturamq; pristine red
didit nobilitati; natura tamen et lex sine gratia imple
re non potuit. Nec sic homini liberum arbitrium datũ
est. uel legis praeceptum. ut gratiae non indigeret;
Sicut pelagiana heresis adfirmat; et ne dicerent ma
chinatores calumniarũ. fantastice suscitatũ fuisse la
zarum. Facta ibi dño cena. et ipse unus erat ex discum
bentibus cum eo; Ut dum uiuentẽ, loquentẽ, epulantem; cum suis
familiariter conuersantem uiderent siue audirent.
uel sic suscitantis potentiam agnoscerent. et accipe
rent gratiam; Mystice autem caena haec dominica
Ubi martha ministrabat. et lazarus in aliis discũ
bebat. fides est ecclesiae. quae per dilectionem operatur.
in qua caena martha ministrat. cũ anima quaeq; fidelis
opera in dño suae deuotionis inpendit; Lazarus uero
unus fit ex discumbentibus cum dño. Cum etiam hi qui
post peccatorũ mortem resuscitati ad iustitiam sunt.
unacum eis qui in sua permansere iustitia. de presentia
ueritatis exultant. paenitentes simul cũ innocentib;
caelestis gratiae munerib; aluntur; Et bene eadem
caena in bethania celebratur. quae est ciuitas in la
tere montis oliueti. et interpretatur domus oboe
dientiae; Domus nãq; oboedientiae ecclesia est. quae
fideliter dñi iussis obtemperat. et ipsa est ciuitas quae
super montem misericordiae constituta. nũquam
potest abscondi. ipsa quae de sui latere constructa
redemptoris. id est aqua ablutionis et sanguine sancti
ficationis quae de ipsius latere pro se morientis exiit
imbuta est. ubi etiam altera soror lazari maria
in magne indicium dilectionis. sicut sequentia mons

trant euangelicae lectionis; Accepit libram ungenti
nardipistici pretiosi. etunxit pedes ihu. etextersit
capillis suis pedes eius; Quononsolum suaedat inditi
um deuotionis/ sedetaliarum fidelium dō animarum
signat pietatis obsequium; maria autem acceptali
bram ungenti nardipistici pretiosi; quidnamq; per
libram ungenti. nisiperfectio iustitiae exprimitur/ quod
unguentum exnardo pistico † ide nardo fideli; nam
pistis grece. fides latinedicitur; Sinefide enim dō
placere impossibile est/ necbona fama sinefide catho
lica fieripoterit; Ohomo unguepedes ihu bene ui
uendo. dominica sectare uestigia. etcapillis exterge.
acsi habeas superflua pauperib; erogare; hocest capil
lis pedes ihu tergere/ quaetibi superfluasunt pedi
busdm necessariasunt. Idest minimis quibusq; inecclе
sia dequib; infinedicturus erit dns; quamdiu fecistis
exminimis his mihi fecistis; Domus autem repletaest
odore/ idest ecclesia uitae religiosae famabona;
Nam odor bonus est. uitabona; Audiapostolum xpi;
bonus odorsumus inquit inomniloco; Etincantica can
ticorum/ unguentum effusum nomentuum; Item
dum esset rex inacubitusuo/ nardus mea dedit odo
remsuum; Ubi aperte quidmaria semel fecerit/
tipice autem quid omnis ecclesia quidanima q̄q; per
fecta semper faciat ostenditur; Dicit ergo unus exdiscipu
lis eius; iudas scariothis quierat eumtraditurus;
quarehoc unguentum nonuen[illegible]it trecentis dena
riis etdatumest egenis. Uae impio traditori. uae
complicibus eius nequitiae etiamnunc membra xpi
persequentibus. quifamam uirtutis quam ipsi habere
nonmerentur. proximis quihabent inuidere non
cessant; Etquidem putare possumus iudamcurā
† dicitur esse confectū; quidenim perunguentū nisi bonus
odor opinionis insinuatur et hocunguento exnardopistico.

pauperum haec fuisse locutum. sed prodit mentem illi
us testis fuerat qui ait; Dixit autem hoc non quia
de egenis pertinebat ad eum. sed quia fur erat et lo
culos habens. ea que mittebantur portabat; Non er
go tunc iudas perit quando pecunia corruptus
dnm prodidit. sed iam perditus dnm sequebatur;
qui loculos habens dominicos. ea quae mittebantur
portabat in ministerium pauperum. quae etiam in
fideli mente furare solebat; Uidens ergo dns cor illi
us cupiditatis iam sorde pollutū. preuidens peiori p
ditionis sorde polluendum. commisit eius fidei quic
quid habebat in sacculis. eumque de his quae uellet
facere permisit. ut uel conlati honoris uel habite
memoria pecuniae mentem ab ipsius uenditione reuo
caret; uerum quia semper auarus eget. neq; umquā
beneficiorum perfidus meminit. impius a furtu pecu
niae quam portabat peruenit ad traditionem dni. qui
pecuniam sibi seruandam cōmendabat; Dixit ergo
ihs; sine illam. ut in diem sepulturae meae seruet
illud; quasi innocenter interroganti iudae dns sim
pliciter et mansuete quod minis teriū mariae per
tineret exposuit. quia ipse uidelicet mortuus
et ad sepeliendum aromatibus esset unguendus; ideo
q; mariae cui ad unctionem mortui corporis eius
quamuis multum desideranti peruenire non liceret;
Donatum sit uiuenti adhuc inpendere obsequium. quod
post mortem celeri resurrectione p̄uenta nequiret;
unde bene marcus dnm de illa dixisse testatur. quod
habuit haec fecit. p̄uenit unguere corpus meum
in sepulturam; quod est aperte dicere; quia corpus
meum iam defuncti tangere non potuerit. solū
quod potuit fecit; Preuenit uiuum. adhuc funt

randi officiodonare; Pauperesenim semp habetisuo
biscum. meaūt nonsemper abetis; Ethicmagne. mo
deramine patientiae dns nonuidam arguit auari
tiae. etnonpauperum gratia depecunia loqui. sed
exratione demonstrat nonee culpandos eos quiei
inter homines conuersanti defacultatibus suis
ministrarent. cumtamparuo tempore ipse apud
ecclesiam corporaliter mansurus; Pauperes
autem quib: elemosina fieri posset. inea semper
essent habendi; Cognouit ergoturbamulta exiu
daeis quia illicest. Etuenerunt nonpropter ihm
tantum. sedutlazarum uiderent quemsuscita
uit amortuis; Curiositas hos noncaritas adduxit
adihm. sednos uersa uice fratres carissimi sicognos
cimus ubiihs est. ubimansionem facit ubibethania
idest domum anime obedientis inqua habitet
inuenit. Uenamus illuc contemplatione. nonpp
terhominem tantum. quem amorte anime susci
tatū spiritaliter uiueredonauit. sedutbonorum
hominis uitam imitando. perhoc aduisionem ihu
pertingere mereamur. quiaprocerto cognoui
mus ubi ihs est; Resurrexit eni post mortem
etascendit incaelū. ibihabet mansionem per
petuam. ipsa est uera bethania ciuitas
scilicet caelestis. quamnullus ualet nisioboe
diens intrare; Cogitauerunt autem principes
sacerdotū. utetlazarū interficerent. quiamul
ti propter illum abibant exiudaeis. etcredebant
inihm, O caeca caecorum uersutia. occidere uel
le suscitatum. quasinonpossit suscitare occisum.
quipoterat defunctū. etquidemse utrumq;
posse docuit. quietlazarū defunctum. etseip

sum suscitauit occisum, postquam dns quatriduanū
mortuum suscitauit. stupentibus iudaeis et aliis eorū
inuidendo credentibus. aliis inuidendo pereuntibus. et dis
cubuit in domo ihs. recumbente quoq; lazaro qui fuerat
a mortuis suscitatus. post unguentum diffusum super pe
des eius. unde domus odore completa est; De quibus in su
perioribus quantum potuimus tractauimus. Nunc uiden
dum est. quid ante dni passionem gestum esset; Dicit
XXX enim euangelista, In crastinum autem. turba multa
quae conuenerat ad diem festum. Cum audissent quia
uenit ihs hierosolimam acceperunt ramos palmarū
et processerunt obuiam ei. et clamabant osanna bene
dictus qui uenit in nomine dni rex israhel; rami pal
marum laudes sunt significantes uictoriam. quia erat
dns mortem moriendo superaturus. et tropeo crucis
de diabolo mortis principe triumphaturus. osanna be
nedictus qui uenit in nomine dni; Notandū sane. quod
osanna uerbū hebraicū compositum ē ex duobus cor
rupto et integro; salua namq; siue salui fica apud eos
dicitur osi. anna uero interiectio est deprecantis.
quomodo apud latinos interiectio est dolentis seu et in
teriectio admirantis pape; Deniq; in psalmo. ubi lxx
interpraetes transtulerunt. o dne saluū me fac. in he
breo scriptum est anna adonai osanna. quod inter
pres noster hieronimus diligentius elucidans ita trans
tulit; obsecro dne salua obsecro. idem namq; signifi
cat. o dne per interiectionem obsecrantis quod obsecro
dne per ipsum uerbum obsecrationis. osanna itaq; sal
ua obsecro significat; Consumpta littera uel uocali
quae uerbum prius terminat. cum perfecte dicitur;
Osi per uirtutem littere uocalis aleph, a qua uer
bum sequens incipit anna. quod metrici in uersibus

scandendis sinalim fam uocant. quamuis illi scriptam
litteram scandentes transiliant; In hoc autem uerbo
osanna tota littera nec saltim scribatur. sed sensu lo
quentium saluo funditus intermittatur. benedictus
qui uenit in nomine dñi rex israhel; sic accipiendum est
ut in nomine dñi in nomine dī patris intellegatur. quã
uis posset intellegi etiam in nomine suo. quia et ipse
dñs est. unde et alibi scriptum est; pluit dñs a dño
uerba eius; melius nostrum dirigunt intellectum
qui ait; Ego ueni in nomine patris mei: et non suscepis
tis me; Alius ueniet in nomine suo. hunc suscipietis;
Humilitatis enim. magister est xp̄s. qui humiliauit
semetipsum factus oboediens usque ad mortem.
mortem autem crucis; Non itaque amittit diuini
tatem quando nos docet et humilitatem in illa patris
est aequalis. in hac nobis similis. per quod patri est aequa
lis nos ut essemus creauit. per quod nobis est similis. ne
periremus redemit; has ei laudes turba dicebat.
osanna benedictus qui uenit in nomine dñi rex israhel;
quã uocem mentis inuidentia principes iudaeorum
perpeti non poterant. quando regem suum xp̄m tan
ta multitudo clamabat; sed quid fuit dño regem ēē
israhel? quid magnũ fuit regi saeculorũ. regem fieri
hominum.? non enim rex israhel xp̄s ad exigendum
tributum uel ferro exercitũ armando hostes que
debellandos. sed rex israhel quod mentem regat.
quod in aeternũ consulat. quod in regnum caelorũ
credentes sperantes amantesq; perducat;. Di ergo
filius aequalis patri. uerbũ per quod facta sunt
omnia; quod rex esse uoluit israhel. dignatio est
non promotio; miserationis indicium ē. non potes
tatis augmentum; Qui enim appellatus est rex iudaeorũ.

in caelis est dns angelorum; et inuenit ihs asellum: et sedit
super eum. Hic breuiter dictum est; Nam quemadmo
dum sit factum apud alios euangelistas plenissime legi
tur; Adhibetur autem huic facto propheticum testimo
nium ut appareret quod magni principes iudaeorum
eum non intellegebant. in quo implebatur quae lege
bant; Inuenit ergo ihs asellum et sedit super eum
sicut scriptum est: Noli timere filia sion. ecce rex tuus
uenit sedens super pullum asinae; Haec filia sion
cui diuinitus ista dicuntur in illis erat ouibus quae uocem
pastoris audiebant; in illa erat multitudine quae dnm in
uentem tanta deuotione laudabat; Ei dictum est; Noli
timere illum agnosce. qui a te laudatur; et noli trepidare
cum loquitur. quia ille sanguis funditur per quem tuum
delictum deleatur et uita redimatur; Sed pullum
asinae in quo nemo sederat hoc enim apud alios euangelis
tas inuenitur. intellegitur populus gentium qui legem
dni non acceperant; Asinam uero quia utrumque iumen
tum dno adductum est plebem eius quae ueniebat
ex populo israhel; non in domitam gens. sed quae prae
sepe dni agnouit; haec non cognouerunt discipuli eius
primum. sed quando glorificatus est, id est quando uir
tutem suae resurrectionis ostendit: tunc recorda
ti sunt quia haec erant scripta de eo; recolentes quip
pe secundum scripturas quae ante passionem uel in dni
passionem completa sunt ibi; Et hoc inuenerunt
ut secundum eloquia prophetarum in pullo asinae se
deret; Testimonium ergo perhibebat turba
quae erat cum eo quando lazarum uocauit de mo
numento. et suscitauit eum a mortuis. propterea
et obuiam uenit ei turba. qui audierunt eum fecis
se hoc signum; Pharisei ergo dixerunt ad semet ipsos;

uideas quia nihil proficimus: ecce mundus totus post eum
abiit; Turba turbauit turbam; quid autem inuides ceca
turba: quia post eum uadit mundus: per quem factus est
xxxi mundus: Erant autem gentiles quidam ex his qui ascende
rant ut adorarent in die festo; hi ergo accesserunt ad phi
lippum qui erat a bethsaida galileae. et rogabant
eum dicentes: Domine uolumus ihesum uidere; uenit philip
pus et dicit andreae; Andreas rursum et philippus di
cunt ihesu; Uideamus quid dominus ad ista responderit.
ecce uoluerunt eum iudaei occidere; Gentiles uidere.
sed et iam illi ex iudaeis erant. qui clamabant bene
dictus qui uenit in nomine domini rex israhel; ecce illi
ex circumcisione. illi ex praeputio. uelut parietes de di
uerso uenientes: et in unam fidem christi pacis osculo con
currentes; Audiamus ergo uocem lapidis angularis;
Ihesus autem inquid respondit eis dicens; uenit hora ut
clarificetur filius hominis; hic quisquam forsitan pu
tat ideo se dixisse glorificatum quia gentiles eum
uolebant uidere. non ita est. sed uidebat ipsos gen
tiles post passionem et resurrectionem suam in om
nibus gentibus credituros; quia sicut dicit aposto
lus caecitas ex parte israhel facta est donec ple
nitudo gentium intraret; Ex occasione igitur
istorum gentilium qui eum uidere cupiebant ad
nuntiat futuram plenitudinem gentium et promittit
iam iamque adesse horam glorificationis suae. qua fac
ta in caelis gentes fuerant crediturae. unde prae
dictum est; Exaltare super caelos deus et super
omnem terram gloria tua. Haec est gentium
plenitudo de qua dicit apostolus; caecitas ex par
te israhel facta est donec plenitudo gentium
intraret; sed altitudinem glorificationis opor

tunt· utpraecederet· humilitas passionis; Ideosecutus
adiunxit; Amenamen dicouobis· nisigranumfrumen
ti. cadens interram· mortuumfuerit· ipsum solū ma
nebit; sicaūt mortuum fuerit· multum fructū ad
fert; seautem dicebat ipsum ēē· mortificandum et
multiplicandum; mortificandum ininfidelitate iudae
orum· multiplicandum fideomnium populorum; iam
uero exhortans adpassionis suae· sectanda uestigia
Quiamat inquid animamsuam· perdet eam; quodduo
bus modis intellegi potest; quiamat pdet· idest sia
mas· perde; sicupis uitam tenere inxpo· nolitimere
mori proxpo; Item aliomodo; quiamat animamsu
am· perdeteam; Noliamare inhacuita· neperdas in
aeternauita; hocautem quodposterius diximagis
habere uidetur euangelicus sensus; sequitur enim;
etquiodit animamsuam inhoc mundo· inuitam aeter
nam custodit eam; Ergo quodsupradictumest qui
amat· subintellegitur inhoc mundo· ipse itaq; perdet;
Quiautem odit utiq; inhoc mundo inuitam aeternā
ipse custodit eam; magna etmira sententia; quē
ad modū sit hominis inanimamsuam amor utpere
at· odium nepereat; simale amaueris tunc odisti;
sibene oderis tunc amasti; felices quioderunt cus
todiendo· neperdant amando; hicanimę nomine
uitę praesens designatur; uel etiam huius uitae
delectatio quaeperdendaest· utfeliciter inuenī
as uoluntatemtuam inregnodī· quam fortiter
uicisti inhoc seculo; namscī martyres hodio haberī
hanc praesentem uitam proxpinomine· dūmagis uo
luerunt hanc praesentem uitam perdere· quam
xpm negare· impleuerunt quodsequitur; Siquis mihi
ministrat· mesequatur; quidest mesequatur nisi

me imitetur. xps enim pro nobis passus est; ait apostolus
petrus; relinquens nobis exemplum ut sequamur uestigia
eius; Ecce quod dictum est, si quis mihi ministrat me sequatur;
quo fructu; qua mercede; quo premio. et ubi sum inquid
ego illic et minister meus erit. Merces est amoris et
operis praetium quo ministratur xpo esse cum illo cui
ministrat; ubi enim bene erit sine illo? aut quomo
do male esse poterit cum illo? Audi euidentius; et si
quis mihi ministrauerit honorificauit eum pater meus;
quo honore? nisi ut sit cum filio eius. quod enim supe
rius ait ubi ego sum illic et minister meus erit;
hoc intellegitur exposuisse cum dicit; honorificauit
eum pater meus; Nam quam maiorem honorem accipe
re poterit adoptatus quam ut sit ubi est unicus;
non aequalis factus diuinitati sed consocius aeter
nitati; quid sit autem ministrare xpm cui operi
merces tanta promittitur considerandum est;
si quis mihi ministrat me sequatur; hoc intellegi
uoluit; ac si diceret. si quis me non sequitur non
mihi ministrat; ministrant ergo ihu xpo qui
non sua quaerunt sed quae ihu xpi; hoc enim est
me sequatur: uias ambulet meas non suas; Sicut
alibi scriptum est; qui se dicit in xpo manere de
bet sicut ille ambulauit et ipse ambulare; etiam
si porrigit esurienti panem de misericordia fa
cere debet non de iactantia: non aliud ibi quae
rere quam opus bonum; nesciente sinistra quid
faciat dextera; id est ut alienaretur intentio
cupiditatis ab opere caritatis; Illi dicitur cum uni
ex minimis meis fecistis mihi fecistis; nec ea tantum
quae ad misericordiam pertinent corporalem sed
omnia opera propter xpm faciens; tunc erunt bo

na· qm̄ finis legis xp̄s ad iustitiam· omni credenti;
Credens minister est xp̄i· usq; ad illud opus mag
nae caritatis quod est animam suam pro fratri
bus ponere; hoc est enim et pro xp̄o ponere;
quia et hoc propter sua membra dicturus est;
cum pro istis fecistis· pro me fecistis; De tali quippe
opere etiam ·· se ministrū facere et ap
pellare dignatus est· ubi ait; Sicut filius ho
minis non uenit ministrari sed ministrare· et
animam suam ponere pro multis; hinc ergo est
unus quisq; minister xp̄i; unde est et minister
xp̄i· si sic ministrantem xp̄o honorificat eum
pater eius honore illo magno· ut sit cum filio eius;
Nec umquam deficiat fides eius; communiter uero
de omnibus ait; Si quis mihi ministrat; omnis enī
qui cumq; bene agit· xp̄o ministrat; unde unus
quisq; pro modulo suo ministret xp̄o· bene ui
uendo· elemosinas faciendo· nomen doctrinamq;
eius quibus potuerit praedicando; qui uero be
ne uiuentes exhortatur ut permaneant
in bene uiuendo· ministrat xp̄o; qui uero hu
militer ammonenti se oboedit· ministrat xp̄o;
et qui fideliter in hoc saeculo ministrat xp̄o
feliciter in futuro saeculo regnat cum xp̄o;
Cum dn̄s ih̄s praedixisset· in grano sinapis pas
sionem suam· et suos hortaretur ministros
ut sequerentur eū ad nrām· rursum infirmi
tatem· suum tempera uit· affectum etiam;
XXXII Nunc anima mea turbata est; unde
turbata est dn̄e ih̄u anima tua· numquid
non ideo animam accepisti· et hominem per
fectum ut pateretris in eo· uideo te dn̄e nos

·f· sicut natus fuisti· quia uoluisti;
tra in firmitatem in te transferre, et in te causā
suscipere nrām; ideo turbatus es quia uoluisti; f·
Nam paulo ante· de te dictum ē· ubi lazarum sus
citatt turbauit semetipsum; Nam his uerbis ab
infirmitate nr̄a rapuit nos ad firmitatem su
am; uox est enim fortitudinis dn̄i· ubi ait; uenit·
hora ut clarificetur filius hominis; uox est infir
mitatis nr̄ae· dum ait; Nunc anima mea turba
ta est; O dn̄e mediator ds̄ supra nos homo propter
nos agnosco misericordiam tuā; Nam quo tu
tantus tuae caritatis uoluntate turbaris· mul
tos in corpore tuo qui suae infirmitatis necessi
tate turbantur· ne desperando pereant conso
laris; Audi ergo o miles xp̄i; quid deinde sub
iungat· cum dixisset; Nunc anima mea turbata
est, et quid dicam inquid· pater saluifica me ex
hac hora; sed propterea ueni in horam hanc pa
ter clarifica tuum nomen; Docuit te quid dicas·
quem inuoces· in quo speres· cuius uoluntatem
certam atq; diuinam tuae uoluntati huma
ne infirmeq; proponas; Non ideo tibi uideatur
ex alto deficere· quia te uult ab imo prospice
re; nam et temptari dignatus est a diabolo·
a quo utiq; si nollet· non temptaretur; et ea res
pondit diabolo· quae tu in temptationibus de
beas respondere; et ille quidem temptatus est·
sed non periclitatus· ut doceret te in temptatio
ne periclitantem temptatori respondere;
Et post temptatorem non ire· sed periculo tempta
tionis exire; Sicut autē hic dixit; Nunc anima mea
turbata est· ita etiam ibi dicit; tristis est anima mea
usque ad mortem; et pater si fieri potest· transeat·

Docuit te
quid cogitas·

ame calix iste, Hominis suscepit infirmitatem ut eloce
at si contristatum et conturbatū quod sequitur di
cere; Uerum non quod ego uolo sed quod tu uis pater;
Sic enim homo ab humanis in diuina dirigitur, Cum uo
luntate humanae uoluntas diuina praeponitur;
Quid est aūt clarifica tuum nomen; nisi in sua passione
et resurrectione. quid ergo est aliud, nisi ut pater cla
rificet filium qui clarificat nomen suum; etiam in si
milibus passionibus seruorum suorū; Uenit ergo uox
de caelo; et clarificaui. et iterū clarificabo; et clarificaui
antequam facerem mundum. et iterum clarificabo
resurgentē a mortuis et ascendente in caelum; et aliter
intellegi potest; et clarificaui cum de uirgine natus est.
cum de caelo indice stellam a magis adoratus est;
Cum a scīs scō spū plenis agnitus est; cū descendente
spū spetiae columbae declaratus. cum uoce de caelo
sonantem monstratus. cum in monte transfigura
tus; cū miracula multa fecit. cū multos sanauit atq;
mundauit. cum de paucissimis panibus tantā multi
tudinem pauit; Cum uentis et fluctibus impera
uit. cū mortuos suscitauit; Et iterū clarificabo.
Cū resurgit a mortuis. cū mors ei ultra ñ domina
bitur. cum exaltabitur sup caelos dš et sup omnem
terram gloria eius; turba ergo quae stabat et au
diebat. dicebat tonitruum factum ēē. Alii dice
bant angelus ei locutus est; respondit ihš et dixit;
Non propter me uox haec uenit sed propter uos.
Hic ostendit illa uoce non sibi indicatū quod iam
sciebat. sed eis quibus indicari oportebat, Sicut
aūt illa uox non propter eū sed propter illos diui
nitate facta est. sic anima eius non propter eum sed
propter alios uoluntate turbata ē; nunc iudicium

est mundi; Non enim de futuro iudicio hoc dictum esse
putamus quo in fine mundi futurus est. ubi boni et mali se
parantur aeterna diuisione. sed de iudicio quo cotidie
in scā dī ecclesia solet esse; Possidebat ergo diabolus
genus humanū. et reos suppliciorū tenebat chiro
grapho peccatorū. dominabatur in cordibus infideliū
ad creaturam colendam derelicto creatore deceptos
captiuos q̄s trahebat; Per xpi autem fidem quae
morte eius et resurrectione firmata est. per eius
sanguinem qui in remissionem fusus est peccatorum.
milia credentium a dominatu diaboli liberantur. xpi
corpore copulantur. et sub tanto capite uno eius spū
fidelia membra uegebantur. hoc uocabat iudiciū
hanc discretionem. hanc a suis redemptis diaboli
expulsionem; Denq; attende quid dicat. quasi
quaereremus quid esset quod ait; nunc iudicium ē
s mundi; secutus exposuit; ait enim; nunc princeps
s huius mundi eicietur foras; Audiuimus quale dixe
rit esse iudicium; non ergo illud quod in fine uen
turum est (ubi uiui et mortui iudicandi sunt.
alius ad sinistram. alius ad dextram separatis. sed
iudicium quod princeps huius mundi eicietur foras;
quomodo ergo intus erat. quo eum dixit eiciendū
foras? nunc inquid princeps huius mundi eicietur
foras? hoc intellegendum est quod nunc fit non
quod tantū post futurū esse in nouissimo die p̄
uidebat; ergo dn̄s quod sciebat post passionem
et glorificationem suam per uniuersum mun
dum multos populos credituros in quorū cor
dibus diabolus intus erat. cui quando ex fide re
nuntiant eicietur foras; sed dicit aliquis; num
quid de cordibus patriarcharum et prophetarū

ueterum quae iustorum non est eiectus foras, eiectus est
plane; quomodo ergo dictum est nunc eicietur foras.
quomodo putamus; nisi quia tunc quod in hominibus
paucissimis factum est; nunc in multis magnisque po
pulis iam futurum esse praedictum est. Sicut illud
quod dictum est; Spiritus autem nondum erat datus quia
iesus nondum erat glorificatus; potest similem habe
re quaestionem et similem solutionem; non enim sine
spiritu sancto futura pronuntiauerunt prophetae aut non
etiam dominum infantem in spiritu sancto simeon senex et anna
uidua cognouerunt. et zacharias et elisabeth qui
de illo nondum nato. sed iam concepto tanta per spiritum
sanctum praedixerunt; sed spiritus nondum erat datus; id
est illa abundantia gratiae spiritalis qua congre
gati linguis omnium loquerentur; ac sic linguis om
nium gentium futura pronuntiaretur ecclesia
qua gratia spiritalis populi congregarentur; qua
longe lateque peccata dimitterentur. et milia mi
lium deo reconciliarentur; Quid ergo ait quispiam
quia diabolus de credentium cordibus eicitur fo
ras. iam fidelium neminem temptat; Immo uero
temptare non cessat. sed aliud intrinsecus regnare.
aliud forinsecus obpugnare; aliud est uulnerare
aliud occidere; Sed si uulnerat adest qui sanat; quia
sicut pugnantibus dictum est. haec scribo uobis ut non
peccetis. ita qui uulnerantur quod sequitur audi
unt; et si peccaueritis aduocatum habemus ad patrem
iesum christum iustum ipse est propitiatio peccatorum
nostrorum; Quid enim oramus cum dicimus dimitte
nobis debita nostra nisi ut uulnera nostra sanentur
et quid aliud petimus cum dicimus et ne nos inferas in
temptationem. nisi ille qui insidiatur uel certe

extrinsecus nulla irrumpat ex parte nulla nos
fraude decipiat· nullis nos subuertat machinis·
quando non tenet locum cordis, ubi fides habitat
eiectus est foras; Sed nisi dn̄s custodierit ciuitatē
in uanum uigilat qui custodit; Nolite ergo de
uobis ipsis praesumere· si non uultis foras eiectum
diabolum intro iterū reuocare; Absit autem ut
diabolum mundi principem ita dictum existime
mus· ut eum caelo et terrae dominare posse
credamus; sed mundus appellat in malis homini
b; qui toto terrarū orbe diffusi sunt; sicut ap
pellatur domus in his a quib; habitatur· secun
dum quod dicimus bona domus est· uel mala do
mus est; non quando repraehendimus sic lau
damus aedificium parietum atq; tectorū· sed quan
do mores uel bonorum hominum uel malorum·
sic ergo dictum est; princeps huius mundi· id est
princeps malorū hominum· qui habitant in mun
do; appellatur etiam mundus in bonis qui similiter
toto terrarum orbe diffusi sunt; inde dicit apostl·
Ds erat in xp̄o· mundum reconcilians sibi; hi sunt·
ex quorum cordibus princeps mundi eicitur foras;
Cum ergo dixisset· nunc princeps huius mundi eici
etur foras; Et ego inquid· si exaltatus fuero a ter
ra· omnia traham p me; Quae omnia nisi ex
quibus ille eicitur foras· non autem dixit om̄s
sed omnia, Non enim omnium est fides; Non itaq;
hoc ad uniuersitatem hominum retulit· sed ad
creaturae integritatem· id est spm̄ et animā
et corpus· et illud quod intellegimus et illud
quod uidemus· et illud quod uisibiles et contrec
tabiles sumus; Qui enim dixit capillus capitis

urī non peribit; Omnia trahit post se. aut si omnia
ipsi omnes intellegendi sunt. omnia praedistinata
ad salutem possumus dicere. ex quibus omnibus ait
nihil esse periturum. Cum supra de suis ouibus lo
queretur; aut certe omnia hominum genera
siue in linguis omnibus. siue in actibus omnibus. siue
in gradibus honorum omnium. siue in diuersitati
bus ingeniorum omnium. siue in artium licita
rum et utilium professionibus omnibus. et
quicquid aliud dici potest. secundum innumera
biles differentias. quibus inter se per sola pecca
ta homines distant. ab excelsissimis usq; ad humil
limos. a rege usq; ad mendicū; omnia inquit tra
ham post me. ut sit caput eorū. et illa menbra
eius; Sed si exaltatus inquit fuero a terra. hoc ē
cum exaltatus fuero; Non enim dubitat futurū
esse quod uenit implere. hoc referatur ad illud
quod superius ait; Si autem mortuum fuerit
granum. multum fructum adfert; Nam exal
tationem suam. quid aliud dixit. quam in cruce
passionem. quod et ipse euangelista non tacuit.
Subiunxit enim et ait; hoc autem dicebat. sig
nificans qua morte esset moriturus; Respon
dit ei turba. nos audiuimus ex lege. quia xp̄s
manet in aeternum; et quomodo tu dicis. opor
tet exaltari filium hominis. quis est iste filius hominis; me
moriter tenuerunt quod dn̄s dicebat adsi
duae filium hominis se esse. nam hoc loco non
ait si exaltatus fuerit a terra filius hominis.
sicut superius dixerat quando nuntiatis
gentiles illi qui eum uidere cupiebant. uenit
hora ut glorificetur filius hominis; hoc itaq;

ista animo retinentes. et quod nunc ait. Cum exaltatus fu
ero a terra. mortem crucis intellegentes quaesierunt
ab illo. et dixerunt; nos audiuimus ex lege quia xps manet
in aeternum. Et quomodo tu dicis oportet exaltari fili
um hominis. Si enim xps est inquiunt manet in aeter
num; Si manet in aeternum. quomodo exaltabitur
a terra. id est quomodo crucis passione morietur.
Hoc enim eum dixisse intellegebant quod facere cogitabant;
non ergo eis uerborum istorum obscuritatem aperuit insu
sa sapientia, sed stimulata conscientia. Dixit ergo eis ihs
adhuc modicum lumen in uobis est; hinc est quod intel
legitis quod xps manet in aeternum; Ergo ambulate dum
lucem habetis. ut non uos tenebre comprehendant;
Ambulate accedite totum intellegite. et moriturum
xpm et uicturum in aeternum. et sanguinem fusurum quo redi
mat. et ascensurum in sublimia quo perducat; et tenebre aut
uos conprehendent. si eo modo credi dertis xpi aeternita
tem. ut negetis in eo mortis humilitatem; Et qui ambulat
in tenebris nescit quo uadit. sic potest offendere in la
pidem offensionis et petram scandali; quod fuit dns caec
cis iudeis. sicut credentibus lapis quem reprobauerunt
aedificantes. factus est in caput anguli; hinc dedigna
ti sunt credere in xpm quia eorum impietas contempsit
mortuum. risit occisum. et ipsa erat mors grani multi
plicandi. et exultatio trahentes post se omnia:
Dum lucem habetis credite in lucem ut filii lucis sitis; Cum ali
quid ueri auditum habetis. credite in ueritate. ut re
nascamini in ueritate; Haec locutus ihs et abiit et
abscondit se ab eis; non ab eis qui credere et diligere
coeperant. non ab eis qui cum ramis palmarum et laudibus
obuiam uenerant; sed ab eis qui uidebant et inuide
bant. qui nec uidebant. sed in lapidem illum caecati of

fendebant; Cum autem se abscondisset ihs ab eis qui illum occi
dere cupiebant, quod saepe propter obliuionem commo
nendi est; Nrae infirmitati consuluit. non suae potes
tate derogauit; Pnuntiata dns xps passione sua in
exaltatione crucis quod iudaei intellegentes questione
proposuer quomodo diceret se esse moriturum cum
ex lege audierint. quod xps manet in aeternum deinde
intulit euangelista et ait; Cum autem tanta signa
fecisset coram eis non credebant in eum. ut sermo esaie
prophetae impleretur quem dixit; Dne quis cre
didit auditui nro et brachium dni cui reuelatum e;
quis pro raritate posuit quia quod sci prophete ado
audier et populo predicauer paucissimi crediderunt
in eo quod ait brachium dni cui reuelatum est. ubi satis os
tendit brachium dni ipsum di filium nuncupatum.
non quod ds pater figura determinetur carnis hu
mane eique filius tamquam membrum corporis hereat
sed quia omnia per ipsum facta sunt. ideo brachium dni
dictus est. Sicut enim tuum brachium per quod operaris
sic di brachium dictum est eius uerbum quia per uerbum ope
ratus est mundum. Cur enim homo brachium ut aliquid
operetur extendit nisi quia non tinuo fit quod dixe
rit. Si autem tanta potestate praualeret ut sine
ullo corporis motu sui quod diceret brachium eius
sed dns ihs di patris unigenitus filius sicut non e
paterni corporis menbrum ita non e cogitabile ac
transitorium uerbum quia cum omnia per ipsum facta
sunt ds erat uerbum quem euangelista uerbum nomi
nauit et e apud dm, hunc propheta brachium dni
nominauit. dum brachium dni audiamus di uir
tutem et di sapientiam xpm agnoscamus per quem facta
sunt omnia; Omnia enim in sapientia fecisti dicit

ut sona
bile

psalmista. non est enim ipse qui pater sed unum sunt ipse et pat̄
et aequalis patri ubiq; totus. hic questio difficilis oritur quid
fecissent iudaei mali uel quae culpa illorum et ut non cre
derent si necesse erat ut sermo isaie prophete impleretur
quem dixit. Dn̄e quis credidit auditui n̄ro et brachium
dn̄i cui reuelatum est. Cui questioni respondemus dm̄ p̄sci
uit futurorū per p̄phetam p̄dixisse infidelitatem iude
orum p̄dixisse tamen non fecisse. non enim propterea
quemquam d̄s ad peccandū cogit quia futura hominum
peccata iam nouit. ipsorum enī praesciuit peccata n̄ sua
non cuiusquam alterius sed ipsorū. quapropter si ea quae
ille p̄sciuit ipsorum non sunt ipsorū non uera p̄sciuit. sed
quia illius praescientia falli non potest. sine dubio non
alius sed ipsi peccant quos d̄s peccatores esse p̄sciuit. fece
runt ergo peccatum iudaei quod eos facere non conpulit.
cui peccatū non placet sed facturos esse p̄dixit quē
nihil latet sed ea quae secuntur euangelii uerba plus
urguent et profundiore questionem faciunt. Dicit enī
hic quasi causa sit d̄s incredulitatis illorū qui illorū ocu
los excecauit et cor indurauit hoc omnino de dō dicit
non de diabolo. sed causa quaerenda ē cur propheta
dixisset hoc eum fecisse quā eo donante quantū po
terimus exponemus. non poterant credere quia
hoc propheta p̄dix̄. quia d̄s hoc futurū esse presci
uit. quare autē non poterant si a me quaeratur
respondeo quia nolebant. malā quippe eorum uo
luntatē praeuidit d̄s. et p̄ prophetam p̄nuntiauit
ille cui abscondi futura non possunt. et hanc ex
caecationē. uel indurationē mala eorū meruisse
uoluntatē. Sic enī excaecat sic obdurat d̄s deseren
do. et non adiuuando quod occulto nobis iudicio
facit sed numquā iniusto. Cū ergo apostolus hanc

ipsam difficillimā questionē tractaret ait; nūquid
iniquitas est apud dm̄. absit; Si ergo absit ut sit iniqui
tas apud dm̄. siue quando adiuuat misericorditer
facit siue quando non adiuuat iuste facit. quia
omnia non temeritate sed iudicio facit; Porro si
iudicia scōrum iusta sunt. quanto magis iustificantis
et iustificantis dī iusta ergo sē sed occulta. ideo cum
questiones huius mundi. in medium uenerint qua
re alius sic et alius sic. iudicetur quare ille dō deseren
te excaecatur ille dō adiuuante inluminetur non no
bis iudiciū de iudicio tanti iudicis usurpemus. sed
contremescentes exclamemus cū apostolo. ó altitu
do diuitiarū sapientiae et scientiae dī quā inscruta
bilia s̄ iudicia eius et inuestigabiles uiae ipsius; De ta
lib; uero questionibus uel iudiciis dī ammonentem.
audiamus scripturam atq; dicentem. altiora te
ne quęsieris. et fortiora te ne scrutatus fueris
Superueniamus ergo in uiā fidei hanc perseuerantissi
me teneamus ipsa perducit ad cubiculū regis. in quo s̄
om̄s thesauri sapientiae absconditi; Non enim dn̄s.
ipse ihs xp̄s suis illis magnis et pcipue electis discipu
lis inuidebat quando dicebat; multa habeo uobis
discere sed non potestis portare modo; Ambulan
dū est pficiendū est crescendū est. ut sint corda
nr̄a capacia. earū rerū quas cappere modo n̄
possumus. quod si nos ultimus dies proficientes
inuenerit. ibi discimus quod hic non potuimus;
Non itaq; mirum est quia n̄ poterant credere
quorum uoluntas sic superba erat ut ignorantes
dī iustitiam et suam uolentes constituere,
Sicut de illis dicit apostolus. iustitiae dī non ēē
subiecti: qui eni non ex fide. sed tamquam ex

operibus tumuerunt · ipso suo tumore caecati offenderunt in la
pidem offensionis; Sicut autem dictum est non poterant · ubi intelle
gendum est quod nolebant · quem admodum dictum est de
domino deo · non si credimus ille fidelis permanet negare seipsum
non potest · sicut laus est uoluntatis diuine quod illos saluos
fieri uoluit · ita quod illi non poterant credere culpa est
uoluntatis humane ;· hoc de iudeis qui excaecati et indu
rati sunt deus praesciuit atque in eius spiritu propheta prae
dixit · quod uero addidit et conuertantur et sanem
eos · utrum subaudiendum sit · id est non conuertantur
conexa de super sententia ubi dictum est · ut non uideant
oculis et intellegant corde quia hic utique dictum est
ut non intellegant; Et ipsa enim conuersatio de illius gra
tia est · cui dicitur · Deus uirtutum conuerte nos · an for
te et hos de supernae medicine misericordia factum in
tellegendum est quoniam peruerse et superbe uoluntatis erant
et iustitiam suam constituere uolebant et ab hoc dese
rerent caecarentur; Ad hoc excaecarentur ut
offenderent in lapidem offensionis et implerent
facies eorum ignominia · ita humiliati quere
rent nomen domini · et non sua qua inflatur superbus · sed
iustitiam dei qua iustificatur impius; Hoc enim mul
tis eorum proficit in bonum · qui de suo scelere conpunc
ti in christum postea crediderunt pro quibus et ipse oraue
rat dicens · pater ignosce illis quia nesciunt quod
faciunt; Sequitur · Uerumtamen et ex principi
bus multi crediderunt in eum · sed propter pharis
eos non confitebantur · ut de sinagoga non ei
cerentur; Dilexerunt enim gloriam hominum magis
quam gloriam dei; Uidete quem admodum notaue
rit euangelista et inprobauerit quosdam quos ta
men in eum dixit credidisse · qui in hoc ingressu

fidei si proficerent. amorem quoq; humanę gloriae pfi
ciendo superarent. quem superauerat apl̃ dicens; mihi
aut̃ absit gloriari. nisi in cruce dñi nr̃i ih̃u xp̃i p quē mihi
mundus crucifixus est et ego mundo; Hoc enim et ipse
dñs crucem suã ubi eũ dementia supbę impietatis inri
sit in eorũ qui in illũ crederent frontibus fixit ubi est
quod amodo sedes uerecundiae ut de nomine eius fides non
erubescat et magis dĩ gloriã quam hominũ diligant.
Loquente dño ih̃u xp̃o apud iudaeos et tanta miraculo
rũ signa faciente quidã crediderũ p̃destinati in uitam
aeternam quos etiam uocauit oues suas quidã uero non
crediderũ nec poterant credere eo quod occulto nec tamẽ
iniusto iudicio dĩ fuerant excaecati alii uero palam
credentes et cũ ramis palmarũ occurrentes alii uero
occulte credentes sed propter pharisaeos non confiten
tes quos euangelista notauit cum dix̃. Dilexerũ glo
riam hominũ magis quã gloriã dĩ. Gloria dĩ est
publice confiteri xp̃m sicut martyres scĩ fecerũ; De
quib; alio loco dñs ait; Qui me confessus fuerit corã
hominib; confitebor et ego eũ corã patre meo; qui con
fitetur xp̃m in confessione laudis confitebitur. id ẽ
laudabitur a xp̃o coram dõ patre; His ita se habentib;
s et sua iam propinquante passione; ih̃s clamauit et
s dix̃. Qui credit in me. ñ credit in me sed in eũ qui mi
s sit me. et qui uidet me uidet eũ qui misit me.
Iam dixerat quodã loco mea doctrina. non ẽ mea sed
eius qui me misit: ubi intelleximus eũ doctrinã suam
dixisse uerbũ patris quod ẽ ipse. et hoc significasse
dicendo. Doctrina mea ñ est mea sed eius qui me mi
sit: quod a se ipso ipse ñ esset sed habere a quo eēt.
Ds̃ enim de dõ filius patris; pater aut̃ non dẽ s̃ de dõ sed
ds̃ pat̃ filii. nunc aut̃ quod ait. qui credit in me.

non credit in me. sed in eum qui misit me; Quomodo in
tellecturi sumus nisi quia homo apparebat hominib;
cum lateret deus et ne putarent hoc eum esse. tantummodo
quod uidebant talem actantum sed uolens credi qua
lis et quantus est pater. qui credit in me inquid non credit
in me. id est quod uidet. sed in eum qui misit me. id est
in patrem necesse est ut eum credat filium habere.
et dum eum patrem credit aeternum credat et filium
habere coaeternum sibi et consubstantialem sibi.
propterea dixit qui credit in me non credit in me
nolens ut totum quod de xpo creditur secundum ho
minem crederetur; Ille bene credit in me qui se
cundum id quod uidet me. non tantum credit in me.
sed se secundum id quod credit me aequalem esse pa
tri. ac ne putaretur sic uoluisse intellegi patrem
tamquam patrem multorum filiorum per gratiam re
generatorum non unici uerbi aequalis sibi; conti
nuo subiecit. et qui uidet me. uidet eum qui misit
me usq; adeo enim nihil distat. inter eum et me;
ut qui me uidet uideat eum qui misit me. haec uisio
intellectualis non carnalis debet intellegi. quae
modo in laude est sanctorum post resurrectionis ul
time die in re aeterne beatitudinis erat. De qua
alibi ait; beati mundo corde. quoniam ipsi deum uide
bunt. Attendamus cetera; Ego lux in mundum
ueni. ut omnis qui credit in me in tenebris non ma
neat; Dixit quodam loco discipulis suis uos estis
lumen mundi. non potest abscondi ciuitas supra
montem constituta neq; accendunt lucernam
et ponent eam sub modio sed super candelabrum
ut luceat omnib; qui in domo sunt. sic luceat
lumen uestrum coram hominibus ut uideant ope

ra uẽra bona · et glorificent patrem uẽm qui in caelis ẽ
ñ tamen dix̃ uos lux uenistis in mundũ ut omis qui cre
dit in uos in tenebris non maneat nusquã hoc legi pos
se confirmo; Lumina ergo sunt omŝ sci sed credendo
inluminantur ab eo a quo si quis recesserit tenebrabitur
Lumen autẽ illud quod inluminabitur a se recedere non
potest quia incõmutabile omnino est · Cum autẽ dicit
omis qui credit in me in tenebris non maneat satis mani
festat omnis se in tenebris inuenisse sed ne in eis tene
bris remaneat in quibus inuenti sunt debent credere
in lucem quae uenit in hunc mundum quia p illam fac
s tus est mundus; Et si quis audierit inquit uerba mea
s et ñ custodierit ego non iudico eũ · Audite quomodo di
s cit · filius ego non iudico eũ; Cũ dicat alio loco · pater
non iudicat quemquam sed omne iudicio dedit filio
s nisi quia intellegendũ est quod sequitur; Non enim
s ueni inquit ut iudicem mundũ · sed ut saluum faciem
s mundum · nunc est tempus · misericordiae p̄ erit iu
dicii quia misericordiam inquit et iudicium canta
bo tibi dñe: sed de ipso etiam futuro iudicio nouissimo
uidete quid dicat · qui spernit me et non accipit
uerba mea habet qui iudicet eũ: Sermo quem locu
s tus sũ ille iudicabit eum in nouissimo die; non ait
s qui spernit me et non accipit uerba mea ego eũ non
s iudico in nouissimo diae; Uenit enĩ filius dĩ ad sal
uandum ñ ad iudicandũ; ideo dix̃ non iudico eũ id est
modo in p̄sente · sed iudico eũ in nouissimo die. Cũ enĩ
dixisset qui spnit me et ñ accipit uerba mea habet
qui iudicet eum; Expectantib; autẽ quis nã ille est
sed cautus adiunxit: Sermo quẽ locutus sum ille
iudicabit eũ in nouissimo die: satis manifestauit
seipsũ iudicaturũ in nouissimo die Seipsũ quippe

locutus ē seipsū adnuntiauit · seipsū ianuam posuit quia ip
se ad oues pastor intraret alter intraret alr̄ itaq; iudica
buntur qui n̄ audier̄ et qui audier̄ et contempser̄; Qui
eni sine lege peccauer̄ · ait apostolus · sine lege peribunt
et qui in lege peccauer̄ p legem iudicabuntur; quia ego
inquid ex me non sū locutus ideo se dicit n̄ locutū ex seip
so quia n̄ est ex seipso · iam hoc sepe diximus; qđ filius a se
non ē sed a patre; Jdeo adiunxit · sed qui misit me pat̄
ipse mihi mandatū dedit quid dicā et quid loquar;
non eni locorū spatio non sillabarū expraessione n̄ uoca
li sono pat̄ filio loquitur · ut filius mandatū patris au
diat sicut filius hominis ab homine audire solet quid
pat̄ mandet illi · sed unicus filius est uerbū patris et sa
pientia patris in illo s̄ omnia mandata patris; Neq; eni
mandatū patris aliquando filius nesciuit ut eū neces
se eēt ex tēpore habere qđ accepit ut nascendo acci
peret dederitq; illi gignendo pater quod n̄ haberet
sed eū genuit uitā habentē sicut superius ait · Sicut
pat̄ habet uitā sic dedit et filio uitā habere in semet
ipso · id ē genuit filiū uitā habentē in semetipso ·
sic de et hic · sicut mandatū dedit mihi pat̄ et quia
aet̄na ipsa natiuitas nūquā non fuit filius qui ē ui
ta · et sicut ē uita aeterna · sic ē qui natus est uita
aeterna · ita et mandatū n̄ quod filius n̄ habeat pat̄
dedit · Sed sicut dixi in sapientia patris qđ est uer
bū patris omnia mandata sunt patris; Et seq̄: enim
et scio quia mandatū eius uita aet̄na est; Si ergo ui
ta aet̄na ē ipse filius et uita aeterna ē mandatū pa
tris; quid aliud dictū est quā ego sū mandatū pa
tris p inde · et id qđ adiungit et dicit; Quę ego lo
quor sicut dix̄ mihi pat̄ sic loquor · non accipiam;
dix̄ mihi quasi uerbo locutus sit unico uerbo aut

egebat dś uerbis dī uerbum dixͭ; Ergo pater filio sicut de
dit uitā filio. ne quod nesciebat uel non habebat sed ipse fi
lius erat: quidem aūt sicut dixͭ mihi sic loquor nisi uerbū
loquor ita ille dixͭ ut uerax ita iste loquitur ut ueritas
Uerax aūt genuit ueritatē: quid ergo iā diceret ueri
tati. Non enī inpfecta erat ueritas cui uerū aliquid
adderetur; Dixͭ ergo ueritati quia genuit ueritatem
Porro ipsa ueritas sic loquitur. ut ei dictum ē sed in tel
legentibus quos docet ut nata ē: Ut aūt crederent
homines qđ intellegere ñ dum ualent ex ore carnis
uerba sonuer̄ et abier̄ transuolantis sonis strepuer̄
pactis morulis tēporū suorū sed res ipse quarū signa s
soni tracte quodammodo in eorū memoria qui audi
er̄ etiā ad nos p litteras que uisibilia signa s puener̄
non sic loquitur ueritas intellegentib; mentib; intus
loquit̄ sine sono instruit intellegibili uoce pfundit
qui ergo potest inea uidere natiuitatis ei; aetͣnitatē
ipse illā sic audit loquentē sicut ei dixͭ patͬ quod lo
quentur excitauit nos ad magnū desideriū interi
oris dulcedinis suae sed crescendo capiamus am
bulando crescimus pficiendo ambulamus ut puenī
re possumus p seipsū ad seipsū seipso ducente nos et
pmittente nobis. Ego sum uia ueritas et uita uia
querentibus ueritas inuenientibus uita pmanen
tibus: Explīci Lib̄ U:
Carissimae in xp̄o sorori gislanae et filiae dō deuo
te columbae. humilis leuita alcuinus salutē: Ad sola
ciū scitatis urae hunc libellū direxi cōmatico
sermone dictatū. ut eū habeatis his dieb; ad exer
cendā in eo urā scām deuotionē. quia optimū est
in tale studio hos scissimos peragere dies et maxi
me in beati iħo euangt euangelio in quo s altiora

ANTE DIEM FESTUM PASCHE · SCIENS IHS QUIA UENIT
HORA EIUS · UT TRANSEAT EX HOC MUNDO AD PATREM;

Pascha fratres non sicut quidam existimant gre
cum nomen est sed hebreum, pascha transitus
dicitur in sua lingua; propterea quia tunc pri
mum pascha caelebrauit populus di· quando ex ae
gipto fugientes rubrum mare transierunt; quod fi
gura in xpo secundum ueritatem impleta est; dum per
passionem crucis transiret ex hoc mundo ad patrem;
Ita nobis transeundum est ab hoc mundo ad patrem;
a temporalibus ad aeterna· ab iniquitate ad iustitiā·
a deceptore diabolo ad saluatorem xpm; Cum dilexis
set suos qui erant in mundo usque in finem dilexit eos;
Utique ut et ipsi de hoc mundo ubi erant ad suum capud
quod hinc transisset eius dilectione transirent. In fi
nem id est in aeternum dilexit eos; uel in finem in xpo·
quia finis legis xps est, Et caena iam facta est; Non
ita debemus intellegere caenam factam; uelut iā
consumtam atque transactam; Adhuc enim caena
bat. cum dns surrexit et pedes lauit discipulis suis,
Nam postea recubuit et buccellam suo traditori dedit,
Caena dicta est iam parata conuiuantibus discipulis
cum magistro. Cum diabolus se iam misisset in cor
ut traderet eum iudas simonis scariothis; Si queris
quid missum sit in cor iudae; hoc utique ut traderet
eum, Missio ista spiritalis suggestio est, Non in
aures corporalibus sonis; sed in cor consentientis
iniqua; Sicut enim bonas cogitationes benignus spi
inmittit sic malas cogitationes malignus spi

suggerit, Sed interest quibus nam eorum mens
humana consentiat diuino auxilio uel deserta per
meritum uel adiuta per gratiam; Sine fide prodi
tori isti euenit ad conuiuium non credens deum esse
quem tradere cogitabat, Uidebatur et tolerabatur;
in eo quem falli putabat fallebatur. Cuius mali
tiam bonitas dei utebatur ad salutem aliorum;
Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Ergo et ip
sum traditorem, Nam si eum in manibus non haberet
non utique illo uteretur ut uellet; Sciebat enim dominus
quid faceret pro amicis qui patienter utebatur inimicis;
Sciens etiam quia a deo exiit et ad deum uadit, Nec deum
cum inde exiret nec nos deserens cum rediret; Sur
git a caena ponit uestimenta sua, Locuturus euan
gelista de tanta domini humilitate prius eius celsitudi
nem uoluit commendare ad hoc pertinet quod ait sci
ens quia omnia dedit ei pater in manus; Cum ergo
ei omnia dedisset pater in manus non dei dominus sed
hominis serui impleuit officium, Tanta est quip
pe humanae humilitatis utilitas ut eam suo commen
daret exemplo etiam diuina sublimitas; Surgit
de caena descendit de caelestibus; Posuit uestimenta
sua id est semetipsum exinaniuit, Cum accepisset
linteum praecinxit se formam serui induens; mit
tit aquam in peluem, id est fudit sanguinem suum in ter
ram ut mundaret ipse credentium uestigia quae
terrenis peccatis sordida fuerant; Et extergeret lin
teo quo erat praecinctus. Id est corporis sui linteo quo
erat praecinctus purgaret, Quia tota illa ei passio nostrae

purgatio, dum formam serui accepit. non quod habebat
dimisit. sed quod non habebat adsumsit; Uenit ergo ad si
simonem petrum, Non ita intellegendum est quasi alio
rum pedibus lauatis uenisset ad primum apostolum
Sed quia inde primum coepit; Ideo expauescit petrus ut
di filius pedes ei lauaret. dns seruo. ds homini; quando er
go pedes discipulorum lauare coepit. Id est ad petrum, et i. uenit ad eum a quo coepit
tunc petrus quod etiam quilibet eorum expauisset. expa
uit adque ait; Dne tu mihi lauas pedes. tu ds. ego homo;
tu dns. ego seruus, tu redemptor. ego peccator, quod e
go facio. tu nescis modo. Scies autem postea; huius facti
misterium. necdum intellegis. sed postea intellecturus
eris, Quia si te non lauero non habebis partem mecum,
Dixit petrus si non lauabis mihi pedes in aeternum; Aeternum
pro numquam posuit; Sed territus responsione dni. subiun
xit, Dne non tantum pedes. sed et caput et manus, quando
quidem sic minaris lauanda tibi mea membra. non so
lum ima non subtraho. uerum etiam prima substerno,
ne mihi negas capiendam tecum partem. nullam tibi
nego abluendam mei corporis partem; Respondit ei ihs.
Qui lotus est non habet opus nisi pedes lauare sed est mundus
totus, Quomodo est utrumque et mundus totus tamen 2
et pedes ei lauandi sunt. nisi quia mundus totus est in la
uacro sci baptismatis; Iterum puluere terrenae habi
tationis sordidatur; Unde et necesse habet iterum lauari
per gratiam diuinae pietatis; Licet prius eadem gratia
esset totus mundatus; Apostolo iohanne adtestante. quia ait
si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos decipi
mus et ueritas in nobis non est, Cotidie igitur pedes

lauat nobis quin interpellat pro nobis, et cotidie nos opus
habere ut pedes lauemus. In ipsa oratione dominica confi
temur cum dicimus, dimitte nobis debita nostra sicut et nos di
mittimus debitoribus nris, Et uos mundi estis sed non om
nes, Quod euangelista sequentibus uerbis exposuit. Ideo
transeamus ad cetera. postquam ergo lauit pedes eorum.
id est impleta redemtionis nrae purgatione per sangui
nis sui effusionem. accepit uestimenta sua, tertio die de se
pulchro resurgens. et eodem corpore quo m oriebatur
in cruce inmortalis factus est. et uestitus, Et cum recu
buisset. Iterum ascendens in caelum in dextera di sedens.
et in maiestate paterne diuinitatis recumbens. unde ite
rum uenturus est iudicare uiuos et mortuos; Sequitur
enim, Dixit eis scitis quid fecerim uobis? hoc enim ait qd
ante praemiserat dum petro apostolo respondit, Quod ego
facio nescis modo scies autem postea; Nunc est illud post
quod ante promisit; Uos uocatis me dns et magister, et
bene dicitis. Utique quia uerum dicitis. sum etenim, Non
arrogentiae typo sed ueritatis obsequio dixit ego sum;
Si ego laui uestros pedes dns et magister. et uos debetis alt
alterius lauare pedes; Si ego ds et dns dimisi uobis pecca
ta uestra quanto magis et uos debetis alter alteri pec
cata dimittere. Et hoc est quod apostolus ait; donantes
uobis metipsis. Si quis aduersus aliquem habet culpam.
sicut et dns donauit nobis ita et nos inuicem; itaque nobis
delicta donemus et pro nostris delictis inuicem oremus.
Atque ita quodam modo inuicem pedes nostros lauemus.
licet hoc corporaliter caritatis officio et humilitatis ex
emplo aliquibus utiliter facere placeat. tamen spiri

taliter in corde de omnibus agendum est ut debita nr̃a innu
cen dimittamus nobis· sicut a domino nobis debita dimitti
depraecamur ; Sequitur · Amen amen dico uobis nõ
est seruus maior dño suo neque apostolus maior eo
qui misit illum ; Si haec scitis / Beati eritis si feceritis ea ;
hoc ideo dixit· quia lauerat pedes discipulorum magis
ter humilitatis et uerbo et exemplo· ut uerbo et exem
plo eos instrueret in caritatis officio ; Non de uobis
omnibus dico / Idest non uos omnes beatos dico ; Ego
scio quos elegerim ad hanc beatitudinem· ut meorum
sint sequaces praeceptorum ; Sed ut impleatur scrip
tura, qui manducat panem meum leuabit contra me
calcaneum suum / idest calcabit me ; Manducat pa
nem non ad salutem sibi sed ad poenam / qui manduca
uit ut lateret proditor· non ut proficeret amator ;
Quid est quod alio loco dicit ; Nonne ego uos duodecim
elegi et unus ex uobis diabolus est· et hic dicit ego scio quos
elegerim· electus est ille iudas· non ad beatitudinem sed
ad proditionis perfidiam ; ob salutem mundi / non suã ;
Quia dictum est de eo, melius esset homini illi si non fuis
set natus ; Istiuero de quibus modo dicit ; ego scio quos
elegerim· ad beatitudinem aeternae gloriae electi sunt ;
Amodo inquit dico uobis priusquam fiat ut credatis cũ
factum fuerit quia ego sum· Idest ego sum de quo illa
scriptura praecessit ubi dictum est ; Qui mañducat me
cum panem leuabit super me calcaneum ; Qui accι
pit si quem misero me accipit ; qui autem me accipit
accipit eum qui me misit ; Cum haec dicebat non unita
tem naturae diuisit / sed mittentis auctoritatẽ ostendit ;

Sicut quemuis quisque eum qui est missus accipiat,
ut in illo eum qui misit adtendat; si ergo adtendas xpm
in petro, inuenies discipuli preceptorum; Si autem
adtendas patrem in filio inuenies unigeniti genitorem;
Ac sic in eo qui missus est sine ullo accipit errore mit
tentem. Cum haec dixisset ihs turbatus est spu et protes
tatus est et dixit, Amen amen dico uobis quia unus ex
uobis tradet me. Turbauit eum imminens passio et
periculum proximum et traditoris inpendens manus,
cuius fuerat precognitus animus; turbatus est itaque
spu tanto scelere traditoris; Turbata est in eo nostra
infirmitas, non sua potestas; Sicut pro nobis passus est
ita pro nobis turbatus est. Qui ergo potestate mortuus
est potestate turbatus est; ne cum nostra perturbatio in despe
ratione decadat, sed in miseratione proximorum, una paeni
tentia uel peccatorum nostrorum uertatur, quia
illius perturbatio nostra est consolatio; Amen amen di
co uobis quia unus ex uobis hodie tradet me; Unus numе
ro non merito; Specie non uirtute; Commixtione cor
porali non uinculo spiritali; carnis adiunctione non
cordis societate unitatis; quid est ex uobis nisi ex uobis exi
turus est qui tradet me; Aspiciebant ergo discipuli ad
inuicem haesitantes de quo diceret; Sic quippe in eis erat
erga magistrum suum pia caritas, ut tamen eos huma
na alterum de altero stimularet infirmitas; nota sit
enim unicuique sua conscientia sed alterius incognita; Erat
autem recumbens unus ex discipulis eius in sinu ihu quem
diligebat ihs. Quod dixerat in sinu paulo post dicit sup
pectus ihu. Ipse est iohannes cuius est hoc euangelium si

cit postea manifestatur; Erat enim haec eorum consuetu
do quis ea cras nobis litteras ministrarunt. Ut quando
ab aliquo eorum diuina narrabatur historia. cum ad
se ipsum ueniret. tamquam de alio loqueretur. Et sic
se insereret ordinationi narrationis suae. tamquam re
rum gestarum scriptor. non tamquam sui ipsius praedi
cator; hoc fecit et beatus moyses ita de se ipso tamquam
de alio cuncta narrauit; Diligebat non prae omnibus
unum sed familiarius in omnibus unum; Quiddam in
eo dilexit quod in alius non dilexit. id est ut per pacem tran
siret ex hac uita. non per passionem finiret hanc uitam;
in sinu ihu. id est in secreto; De quo illud mirabile et om
nibus saeculis inauditum eructauit sacramentum;
In principio erat uerbum et uerbum erat apud dm et ds erat
uerbu; Innuit autem huic simon petrus et dicit ei. Innu
endo dicit non loquendo. Significando non sonando;
Quid dicit innuendo. quod sequitur; quis est de quo dicit
haec uerba petrus innuit. non sono uocis. sed motu corpo
ris dixit; Itaque cum recubuisset ille supra pectus ihu.
hic est utique pectoris sinus sapientiae secretum; Dicit
ei dne. quis est. respondit ei ihs; cui intinctum panem
porrexero; Et cum intinxisset panem dedit iudae simo
nis scariotis; Et post panem tunc introiuit in illum sa
thanas; Expressus est traditor nudatae sunt latebrae
tenebrarum; bonum est quod accepit. sed malo suo acce
pit. quia male bonum malus accepit; hinc enim doce
tur. quam diligenter nobis cauendum sit male accipe
re bonum; Multum quippe interest non quid accipiat
sed quis accipiat nec quale sit quod datur. Sed qualis

sit ipse cui datur; intrauit ergo post hunc panem satanas
in dn̄i traditorem. ut sibi iam traditum plenius possideret.
in quem prius intrauerat ut deciperet; hausit enim pecca
tum tradicionis praesumtio sacramenti. Cum homini in
grato intrasset panis in uentrem hostis in mentem. for
sis per panis intinctionem illius significans fictionem.;
Qui fictus ad cenam uenit amicus. et falsus ad magistrū
uadit discipulis; Quod facis. fac citius; non prae cepit faci
nus. sed predixit iudae malum. nobis bonum; quid enim iu
dae peius et quid nobis melius quam tradi tus xp̄s ab illo
utilis. hoc est plus parati ad passionem quam irati ad iudi
tam, Non tam ad perniciem perfidis (cae) uendo dixit quā
ad salutem fidelium festinando; Quod facis fac citius; non
quia in tua potestate est que tradas. sed quia hoc uult qui
omnia potest; hoc autem nemo sciuit. discumbentium ad
quid dixerit ei; Quidam enim putabant quia loculos habe
bat iudas quia dicit ei ihs, eme ea que opus sunt nobis ad diē
festum. aut ut egenis aliquid daret, habebat ergo et
dn̄s loculos et a fidelibus oblata conseruans. et suorum
necessitatibus et aliis indigentibus tribuebat; tunc
primum ecclesiastice pecuniae forma est instituta.
ubi intellegeremus quod praecepit non cogitandum
esse de crastino. non ad hoc fuisse praeceptum, ut quid
pecuniae seruetur a scīs sed ne deo pro ista seruiatur;
Cum autem accepisset ille bucellā. exiit continuo erat
autem nox; Erat autem ipse nox qui exiit. et filius tene
brarum. et opera faciens tenebrarum; Exiuit ergo ad
suae perdicionis ministerium. et ad nr̄ae salutis dis
pensationem, n̄ nr̄ae salutis consideratione. sed suae

negotiationis intentione hic impletur quod sal mista
at; dies diei eructat uerbum. Post xp̄s discipulis pro
mebat uerbum salutis; Et nox nocti indicat scientiā;
post iudas iudeis proditoris maliciam ostendit. Nunc
maiore intentione uerba dn̄i consideranda sunt. que ipsa
nocte ante traditionis horam discipulis singulariter
loquebatur. profundissima sunt in ministeriis. ideo ubi
multum laboraturus est disputator non remissus es
se debet auditor, Altius consideranda sunt. Altissi
ma dicta qui occultat ut queramus. et manifestat ut in
ueniamus; Ipse est qui claudit et aperit. Claudit ut
quaeramus. aperit ut inueniamus. ut inquisitor fruc
tum accipiat sudoris sui. et largitor laudem et grati
as bonitatis suae habeat; Dixit ihs, nunc clarificatus e
filius hominis. et ds clarificatus est in eo, Hic aliquid
magnum significat. in hac clarificatione, exiit iudas.
et clarificatus est ihs, Exiit filius perdicionis. et clari
ficatus est filius hominis; Exeunte itaque inmundo
om̄s mundi remanserunt. et cum suo mundato reman
serunt; Tale aliquid erit cum uictus a xp̄o transit ac
hic mundus. Et nemo in populo xp̄i remanebit inmun
dus. Cum zizaniis a tritico separatis iusti fulgebunt
sicut sol in regno patris sui; De hac clarificatione fu
tura scōrum locuturus uerba praeteriti temporis
usus est. quia quod futurum in scīs ē. hoc in prae
destinatione dī factum esse dicitur; Nunc clarifi
catus est filius hominis; Tamquam diceret; ecce in
illa mea clarificatione qui erit ubi malorum nul
lus erit. ubi bonorum nullus perit; sic autem n̄ ē.

dictum, nunc significata est clarificatio filius hominis,
Sed dictum est, nunc clarificatus est filius hominis. quem
admodum non est dictum, petra significabat christum. sed
petra erat christus; Cum autem dixisset, nunc clarificatus
est filius hominis. adiunxit. et deus clarificatus est in eo;
Ipsa enim est clarificatio filii hominis. ut deus clarificetur
in eo; non enim ipse in seipso. sed deus in illo clarificatur;
Tunc illum dominus in se clarificat; Denique tamquam is
ta exponens. adiungit et dicit; Si deus clarificatus est in
eo et deus clarificauit eum in semetipso. hoc est si deus cla
rificatus est in eo. qui non uenit facere uoluntatem su
am sed uoluntatem eius qui misit eum. Et deus clari
ficauit eum in semetipso. Ut natura humana in qua
est filius hominis. quae a uerbo aeterno suscepta est
etiam inmortali aeternitate donetur. Et continuo
inquid clarificauit eum, Resurrectionem scilicet sua.
Non sicut nostra in fine saeculi sed continuo futuram hac
adtestatione predicens. filioli adhuc modicum uobis
cum sum. Cum autem praedixit de clarificatione futu
ri regni. Et de clarificatione resurrectionis suae quae
mox futura erat. ne putarent, ergo quod sic eum cla
rificaturus esset deus. ut non iam eis coniungeretur ulte
s rius ea conuersione quam in terra erat cum eis. Adhuc
s inquit modicum uobiscum sum. Tamquam diceret
continuo quidem resurrectione clarificabor. Non ta
men continuo ascensurus in caelum sed adhuc modi
cum uobiscum sum. significans quadraginta dies qui
bus erat cum discipulis temporibus oportunis appa
rens illis. Potest tamen intellegi quod paruum tem

pusillus tantum modo noctis usque adpassionis ho
ram cumdiscipulis secesse. Est etaliadiuina praesentia
sensibus ignotamortalibus. Dequa attemdicit. Ec
ce ego uobiscumsum usque adconsummatione saeculi.
hoc certe non est adhuc modicum uobiscumsum.
uel ante passionis horam uelpost resurrectione us
que adascensionis gloriam quidest quodpost resur
rectionem aliolocodixit discipulis suis. haecsuntuer
ba quelocutussum uobiscum adhuc essemuobiscum.
Nisicum adhuc essem incarnemortali inquaestisetuos.
tuncenim cum haecdiceret ineadem carnesuscitata
erat sedcumillis ineadem mortalitate iamnonerat.
Quaeritisme sicut dixit iudaeis quoego uado uosnon
potestis uenire etdico uobis modo. hocestmodo nonpo
testis iudaeis autem cum haec diceret nonaddidit modo.
Isti itaque nonpoterant uenire tuncquoille ibat sed
poterant postea. Ideo desiderans eos quomodo ido
nei essepossent pergere quoille ante cedebat.
Mandatum nouum douobis utdiligatis inuicem. his
gressus quibus sequendusest xps. hocautem manda
tum caritatis innuat quippeaudientem uelpotius oboe
dientem. Nonomnes sedista dilectio quamdns ut a
carnali dilectione distingueret addidit. Sicutdilexiuos.
Delectio ista noninnuat utsimus homines noui. sed
heredes testamenti noui. haecdilectio populum no
uum colligit xpo. haec etanticos patres innouabat
utessent inxpm credentes quiuenturus erat redeme
re eos. Audiant enim xtquecustodiant mandatum
nouum do uobis utuos inuicemdiligatis. Omis quiuolunt

fratres esse unici filii dei qui seipsum in hac dilectione
tradidit pro nobis. Nam et in hoc mandato illud man
datum est quod prius ponitur. Diliges dominum deum tuum
ex toto corde tuo. Ex tota anima. ex tota mente. si be
ne intellegentibus utrumque inuenitur in singulis. nam
et qui diligit deum. non eum potest contemnere praecipi
entem. ut diligat proximum et qui sancte atque spi
ritaliter diligit proximum. quid in eo diligit nisi
deum. Ipsa est dilectio discreta. quam distinguendo ad
didit dominus. Sicut dilexi uos. Cum dominus ihesus sanctam dilectio
nem qua se inuicem diligerent discipulis commenda
ret. Dicit ei simon petrus. domine quo uadis? Sicut utique
hoc dixit magistro discipulus et domino seruus. tamquam
sequi paratus. propterea quippe dominus qui eius animum
uidit quare hoc interrogauerit sic ei respondit.
Quo ego uado non potes me modo sequi. Tamquam dice
ret propter quod interrogas. Non potes modo. Non ait
non potes sed non potes modo. Dilationem intulit non
spem tulit. et eandem spem quam non tulit sed potius
dedit. sequenti uoce firmauit addendo atque dicen
do. Sequeris autem postea. Respondit petrus quare te
non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam
quid in animo eius esset cupiditatis uidebat quid uirium
non uidebat. Uoluntatem suam iactabat infirmus
sed inspiciebat ualitudinem medicus. Iste promittebat
ille praenoscebat qui nesciebat audebat et qui praescie
bat docebat. Respondit ihesus. animam tuam pro me pones.
quod promittis modo non potes. Prius est anima mea
pro te ponenda ut possis postea animam tuam pro me ponere.

Quid tantum presumis? quid de te sentis? quid esse te credis? au
di quid sis. Amen amen dico tibi non cantabit gallus do
nec me ter neges. Ecce quomodo tibi cito apparebit qui
magna loqueris et te parvulum nescis qui mihi promittis
mortem tuam. Ter negabis vitam tuam. Nam timendo mor
tem carnis tuae mortem dabis animae tuae. Quanta enim
est vita confiteri xpm tanta mors est negare xpm. Hic
admonere oportet ne quis de suis viribus confidat. dum
ad unius ancillae vocem tam alta nutabat columna. nec
de suis desperare peccatis. Nam petrus mortuus est ne
gando revixit plorando. Sed mortuus quia superbe ip
se praesumsit. vixit autem humiliter plorando quia
XVIII benigne respexit eum pietas salvatoris. Sequitur enim
Non turbetur cor vestrum. creditis in deum et in me credite. Ne
mortem tamquam homines timerent. et ideo turbarentur.
Consolatus etiam eos deum se esse contestans. Consequens e
enim ut si in deum creditis et in me credere debeatis. quod
non esset consequens si xps non esset deus. In domo patris
mei mansiones multae sunt. quia merita sanctorum diver
sa sunt. ideo in domo patris mansiones multae sunt. Nullus
eorum alienabatur ab illa domo ubi mansionem pro suo
quisque accepturus est merito. Ideo non turbetur cor vestrum.
Nam unus denarius omnibus in vinea laborantibus datur.
Id est omnibus in ecclesia per fidem laborantibus vita datur
aeterna. Sed multae mansiones diversas meritorum in u
na vita aeterna significant dignitates. et erit que omnia
in omnibus quia deus caritas est. sic enim quisque etiam ipse
habet cum amat in altero quod ipse non habet cum regnat
in omnibus unitas caritatis. Sequitur. Si quo minus

dixissem uobis quia uado parare uobis locum; Si alicubi
nisi in domo patris mansiones multae essent, dixissem ita
que uobis; Sed modo uado parare uobis locum; Quomodo ad
illas mansiones membra peruenis sent, si caput non praeces
sisset parabit nobis locum dum pro nobis mortuus est
et resurrexit immo et ascendit in caelis; haec omnia pro no
bis fecit ut nobis pararet locum in regno patris sui;
Si abiero et praeparauero uobis locum iterum ueniam ad
uos; Si abiero per carnis absentiam ueniam per diuinita
tis praesentiam in qua uobiscum ero usque ad consummati
onem saeculi; uel etiam si abiero ascendendo ad caelos
ueniam iterum iudicare uiuos ac mortuos; quod an
geli adtestati sunt dicentes; hic ihs qui assumtus est a uo
bis sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in caelum;
Sequitur. Et accipiam uos ad me ipsum ut ubi sum ego
et uos sitis. Hoc est quod in se quaerentibus dixit; uolo pater
ut ubi sum ego et isti sint mecum; Et quo ego uado scitis
et uiam scitis quo uado; Id est ad patrem; scitis et uiam
qua ueniatur; Dicit ei thomas; domine nescimus quo
uadis et quomodo possumus uiam scire; Uidebatur
ei nescire quod xps conuincit eum scire. dicit.
ego sum uia et ueritas et uita; Quasi dixisset; si me scitis
uiam scitis; Et ego sum ad quem itur; id est ueritas, et
ego sum uita in qua statis; si me scitis et uiam scitis et
quo ibo scitis, et ubi mansuri eritis scitis; quia ad patrem
uadunt per me uadunt; Et qui ad patrem ueniunt ad
me ueniunt. quia et ego et pater unum sumus; et in me
manent; quia haec est uita aeterna ut cognoscant te so
lum uerum deum et quem misisti ihm xpm; unde secutus est

dicens; Nemo uenit ad patrem nisi per me; exponens quid
sit quod ait ego sum uia. statim subiungit; si cognouis
setis me utique et patrem meum cognouissetis. quia ego
sum ueritas in uero patre; et amodo cognoscetis eum si me
spiritaliter cognoscetis; et uidetis illum cognoscetis et ui
detis. quia ego et pater unum sumus; Unum natura non unus
persona. Dicit ei philippus hoc non intellegens; domine osten
de nobis patrem et sufficit nobis; Quasi aliquid melius es
set pater quam filius. in cuius esset uisione sufficiens
beatitudo; quam uocem discipuli redarguit magister dicens;
tanto tempore uobiscum sum; et non cognouistis me esse
in patre; et patrem in me. philippe qui uidit me. uidit
et patrem; qui me intellegit. utique et patrem in me intel
legit; Sed ideo magister discipulum arguebat. quia cor
postulantis uidebat, tamquam enim melior pater es
set quam filius. ita philippus patrem nosse cupiebat;
Et ideo nec filium sciebat. quo melius aliquid esse crede
bat; Ad hunc sensum corrigendum dictum est; qui ui
dit me. uidit et patrem; quomodo tu dicis os tende nobis
patrem. Uideo quomodo tu dicis; non alterum quae
ris uidere similem. sed illum putas esse meliorem.
Non credis quia ego in patre et pater in me est. Quur in
separabiles separatim desideras nosse. Deinde non ad
solum philippum sed ad eos pluraliter loquitur. Uer
ba quae ego loquor uobis a me ipso non loquor; pater autem
in me manens. facit opera, quid est a me ipso non loquor.
nisi a me ipso non sum qui loquor. Ei quippe tribuit quod
facit. de quo est ipse qui facit; Pater enim deus non est de a
lio deo filius autem deus est quidem patri aequalis sed de patre deo.

Ideo ille deus sed non de deo· et lumen· sed non de lumine. Iste
uero deus de deo· lumen de lumine. Denique adiungit etiam.
Non creditis quia ego in patre· et pater in me est. Alioquin
propter opera ipsa credite. Antea solus philippus ar
guebatur· nunc autem non ibi eum solum fuisse qui esset
arguendus ostenditur. Propter opera ipsa inquit credite
quia ego in patre· et pater in me est. Neque enim si separati
essemus· inseparabiliter operari ulla ratione possemus. Sed
quid est quod sequitur. Amen amen dico uobis qui credit in
me opera quae ego facio et ipse faciet et maiora horum faciet quia
ego ad patrem uado· Non se extollat seruus super dominum nec
discipulus super magistrum. Maiora quam ipse facit dixit
eos esse facturos. sed sine illo ut in sequentibus dixit quid potu
erunt facere· sed quae sunt tandem ista maiora. An forte quod
egros ipsis transeuntibus etiam eorum umbra sanabat.
Maius est enim ut sanet umbra quam fimbria. illud per se.
hoc per ipsos sed utrumque ipse. Uel maiora sunt aposto
lorum opera in omnium gentium salute· quam christi tantum
modo in sa lute iudaeorum et hoc in paucissimis. tamen
utrumque et ille fecit· Et salutem aliquorum iudea per
se· salutem gentium per apostolos. Nec solum per apos
tolos· sed et per alios quoque praedicatores. Unde subiun
xit etiam qui credit in me opera quae ego facio et ipse faciet.
et maiora horum faciet. non quo maior sit magistro disci
pulus uel domino seruus. uel adoptatus unigenito uel ho
mo deo· sed quod per illos ipse dignaretur eadem ma
iora facere. Unde maiora facere potuissent mox os
tendit dicens qui credit in me opera quae ego facio et ip
se faciet· et maiora horum faciet· continuo secutus adiunxit.

quia ego ad patrem uado · et quod petie
ritis in nomine meo hoc faciam ;
Qui dixit faciet post ait faciam · Tamquam diceret ;
Non uob hoc inpossibile uideatur ; Non enim poterit
esse maior me · qui credit in me ; Ideo maiora non ipse facit
sed per me · quia in me credit ; Nec est defectio potestatis ·
sed miseratio pietatis ; Diues ergo ab eo recessit
tristis · non recipiens uerba salutis ; Apostolis igitur
predicantib; multi diuites pauperem uoluntatem se
cuti sunt ; Itaque quod ab illo audiens unus non fecit · fecerunt multi ·
cum loquerentur per discipulos · magister bonus ; Ecce ma
iora fecit predicatus a credentib; · quam locutus audien
tib; ; Sed hoc per predicatores ; Numquid omnes qui cre
dunt in eum predicatores sunt · tamen dicit qui credunt
eum opera facere maiora in hoc opere fidei faciemus
opera xpi · quia et ipsum credere in xpm opus est · xps
hoc operatur in nob · non utique sine nob ; prius ego facio
preueniens gratiam · deinde et ipse facit subsequens grati
am ; quia facio ut faciat ; quae opera · nisi ut ex impio
iustus fiat · Postea sis maius est opera salutis nostrae
nos per ipsum facere quam uerba salutis predicare ; quod ipse
fecit sine nob · dum haec dixit ; Sequitur
quia ego ad patrem uado · et quodcumque peti
eritis · in nomine meo hoc faciam ·
In his uerbis · magnam spem promisit orantib; ; sic er
go precessit ad patrem ut non relinqueret indigentes ·
sed exaudiret petentes ; Tamen non omnia petentes
sed quae ad salutem pertinent petentium · Ideo dixit · Si
quid petieritis me in nomine meo · hoc faciam ;

Quid est in nomine meo, nisi in nomine salvatoris? Si
petieritis quae ad salutem pertinent, vos in nomine
meo petieritis. Quando enim nos delectant mala
et non delectant bona, rogare potius debemus dominum ut de-
lectent bona quam ut concedantur mala. Qui ergo
credit in eum, quodcumque petierit in nomine quod est illis
qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut salvator
facit. Si autem qui in eum credit aliquid per ignoran-
tiam contra salutem suam petit, non in nomine salva-
toris petit, quia salvator ei non erit, si quis eius salutem
impedi fecerit. Non enim salvator, quid melius, quid
nobis prodest, quam nos metipsos. Ideo petendum est
ut fiat voluntas eius in nobis. Continuo subiecit: ut glo-
rificetur pater in filio. Nullo modo igitur sine patre
filius facit, nec filius sine patre. Facit ergo pater
in filio ut glorificetur in patre. Et facit filius in patre
ut pater glorificetur in filio, quoniam unum sunt pater et
XV filius. Sequitur enim: SI DILIGITIS ME,
MANDATA MEA SERVATE, ET EGO ROGABO PA-
TREM ET ALIUM SPIRITUM PARACLITUM DABIT
VOBIS.

Quid est quod dicit quod diligentibus dominum et servantibus man-
data eius spiritus paraclitus daretur, dum deum diligi et
mandata eius servari non possunt nisi per spiritum sanctum.
Quid est aliud nisi ut qui per spiritum sanctum diligit dominum accepit
diligendo ut plus habeat, et plus habendo plus diligat.
Paraclitus consolator quippe interpretatur, et spiritus sanctus
recte paraclitus vocatur, quia corda fidelium ne in
huius saeculi adversa deficiant, caelestis vitae desiderio

subleuat ac refecit. Habebant itaque discipuli spiritum sanctum
sed occulta quadam inspiratione per quem dominum diligebant secundum dictum
sicut dominus promittebat. Habebant siquidem occulte quem
postea quadam manifestatione habituri erant. Id est cum
in igneis linguis uenit et sedit super eos et linguis loquebantur
magnificantes deum. Rogabo patrem meum et alium pa
raclitum dabit uobis, ostendens se ipsum esse paraclitum.
Habebant autem et prius paraclitum ipsum uidelicet
dominum secum in carne commorantem cum et miraculorum
dulcedine et opera praedicationis ne propter infidelium
persecutionem scandalizari possint erigi et conforta
ri solebant. Rogabo dixit propter humanitatem quid at
cum patre per diuinitatem ut maneat uobiscum in aeter
num. In aeternum namque manet cum suis quos et in
hac uita semper inuisibiliter intus inlustrabat et in futu
ro ad contemplandam perpetuo speciem suae maiestatis
introducit. Spiritum ueritatis quem mundus non potest
accipere quia non uidit eum nescit eum. Mundum
autem appellat homines mundi huius amori datos.
Mundus ergo eum accipere non potest id est mundiales
homines quia non habent inuisibiles caritatis oculos
quibus solummodum spiritus sanctus uideri potest et sciri et
sciendo intelligi. Uos autem cognoscetis eum quia
apud uos manebit et in uobis erit. Erit ut maneat
in aeternum. Dominum namque saluatorem et infideles
ante passionem in carne uiderunt. Sed quia filius dei es
set quia paraclitus a deo missus in mundum non
nisi fideles scire potuerunt. Spiritum autem sanctum neque oculis
uidere infideles neque animo ualebant cognoscere

quia non indutus humanitate discipulis apparuit. sed
ita ad eos uenire ita apud eos maluit manere ut in
ipsis eorum cordibus gratissimam sibi sedem consecraret
hoc est enim quod ait. Uos autem cognoscetis eum quia
apud uos manebit et in uobis erit. Quia autem inuisibiliter
in hac uita manet cum electis uisibiliter utique eis gra
tiam suae cognitionis exhibet. Non relinquam uos
orfanos ueniam ad uos. Uidebatur infidelibus
quia moriens in cruce ut dicunt discipulos relinqueret
orfanos. Sed non reliquid orfanos quibus et praebuit se ip
sum uiuum post passionem suam in multis argumen
tis per dies quadraginta et post dies decem adsumptio
nis suae spiritus sancti illis de caelo charismata donauit. ubi
ipsum christum ad eos uenisse nullus ambigit qui inse
parabilem sanctae trinitatis naturam uirtute et ope
ratione esse cognouit; Adhuc modicum et me iam
mundus non uidet uos autem uidetis;
Modicum erat usque ad tempus expletae passionis ex quo
illum reprobi uidere non ualebant. Soli etenim iusti
qui in morte illius erant contristati gaudium resurrecti
onis eius uidere meruerunt quia ego uiuo et uos uiuetis;
Quid est quia ego uiuo et uos uiuetis. Cur de praesenti se dixit
uiuere illos autem de futuro esse uicturos. Nisi uitam etiam
carnis utique resurgentis qualis in ipso praecedebat et
illis est pollicitus secuturam et quia ipsius mox futura
fuerat resurrectio praesentis posuit temporis uerbum
propter significandam celeritatem illorum autem quoniam
in saeculi differtur finem non ait uiuitis sed uiuetis.
Duas ergo resurrectiones. Suam scilicet mox futuram

&uitam in saeculi fine secuturam Duob; uerbis p̄sentis
temporis &futuri eleganterq; promisit, In illa die in
quid uos cognoscetis quia ego sum in patre meo & uos
in me & ego in uob; in quo dicit nisi de quo ait & uos ui
uetis. Nouerant apli tunc ēē xpm in patre p unita
tem indiuiduę diuinitatis. Nouerant se esse in xpo
p susceptionem fidei & sacramtorũ eius. Nouerant
ueraciter uiuere tunc ēē xpm in patre in se esse xpm
p dilectionem & obseruantiam mandatorum eius.
Nouit & hoc scā di eclesia sed longe melius & plenius in
illa die de qua dixit & uos uiuetis in qua ueraciter
uiuere incipiunt hoc est in die resurrectionis quando
do to pfectius cuncta quę scienda sunt sciunt quo ipsū
scientiae fontem uicinius sine fine conspiciunt
Ut omnib; huius pmissionem beatitudinis pmitteret &
ñ solum modo apostolis. mox subiunxit. Qui habet
mandata mea & seruat ea. ille est qui diligit me
Qui autem diligit me diligetur a patre meo. & ego dili
gam eum & manifestabo ei meipsum. Ubi omni in
tentione considerandum ē. quia xpm uere diligere
est. Non ipsam dilectionem ambit confiteri. sed
mandata xpi quę discendo habemus. operando ser
uare. Qui habet inquid mandata mea & seruat
ea ille est qui diligit me. Qui habet in memoria & ser
uat in uita. Qui habet in sermonib; & seruat in morib;
Qui habet audiendo. & seruat faciendo. Aut qui habet
faciendo. & seruat pseuerando. Ipse est inquit qui di
ligit me. Notandum. quia cum p̄sentis temporis
uerbo diceret qui aūt diligit me. adiecit de futuro

diligetur a patre meo; et ego diligam eum. et manifes
tabo ei meipsum. Diligit namque et nunc dilecto
res suos cum patre filius; sed nunc diligit ad hoc ut re
te uiuant ex fide quae per dilectionem operatur. Tunc
ad hoc diliget ut perueniant ad uisionem ueritatis
quam per fidem gustauerant. Non autem frustra addi
dit. et manifestabo ei meipsum. se uero secundum
humanitatem cunctis in iudicio manifestabit. Solis
uero iustis et sanctis diuinitatis gloriam in qua aequalis est
patri et spiritui sancto ad beatitudinem aeternam manifes
taturus erit. Dicit ei iudas non ille scariothis;

DOMINE QUID FACTUM EST QUIA NOBIS MANIFESTATU
RUS ES TEIPSUM ET NON HUIC MUNDO.

Interrogauit discendo causam ueritatis. Iste est iu
das cuius epistula legitur in ecclesiis christi. non ille
traditor. Ideo aliter interrogauit. aliter ille proditor
cum ait. Numquid ego sum ille. Simulator accessit
ad mensam magistri. iste ueritatis inquisitor inter
rogauit dominum. Cui respondit iesus. Si quis diligit me.
sermones meos seruabit. probatio ergo dilectio
nis exhibitio est operis; hinc in epistola sua hisdem
iohannes dicit. qui dicit quia diligo deum et manda
ta eius non custodit. mendax est. Vere enim diligi
mus deum si mandata eius obseruamus. et a nostris nos
ad mandata illius uoluptatibus coartamus.

ET PATER MEUS DILIGET EUM. Quia opera quae
pater facit haec et similiter filius facit. et qui diligit
filium. diligit et patrem. et qui diligitur a filio. dili
gitur a patre. ET AD EUM UENIEMUS. ET MAN

SIONEM APUD EUM FACIEMUS.
Qui enim uere dm̄ diligit nec temptationis tempore re
cedit ab amore di. Ad hunc ueniunt pater & filius spiri
tali accessione. & mansionem apud eum habent. Ille
enim uere amat cuius uidelic& mentem delectatio
praua ex consensu non superat. Nam tanto quisq; a
supno amore disiungitur. quanto inferius delectatur.
Dilectio scos discernit a mundo. quae facit unanimes
habitare in domo in qua domo facit pater & filius
mansionem. qui donant & ipsam dilectionem quib;
donent in fine & iam suam manifestationem. De
qua manifestatione discipulus interrogauit. & au
diuit ad hanc manifestationem pdilectionem ueni
endum eē. QUI N̄ DILIGIT ME SERMONES ME
OS N̄ SERUAT; Hi sunt qui patrem & spm̄ scm̄
numquā uident. Filium autē n̄ ut beneficentur.
sed ut iudicentur ad modicum uident. Nec ipsum
in forma di ubi est cum patre & spū sc̄o pariter inui
sibilis. sed in forma hominis ubi esse mundo uoluit
patiendo contemptibilis. iudicando terribilis.
ET SERMO ne QUEM AUDISTIS N̄ EST MEUS. SED EIUS
QUI MISIT ME PATRIS; Quid est qd prius plurali
numero sermones dixit. nunc autē singulari ser
mone fortassis ē pdicationis ibi sermones monstrar&.
hic uero seipsum qui est uerbum patris. & ideo dix
n̄ suum. quia a seipso n̄ ē sed a patre. Sicut nec suae ē
imago sed patris. nec suus filius sed patris. Recte
igitur auctori tribuit quicquid facit aequalis a
quo hab& hoc ipsum qd illi est indifferenter aequalis.

hec locutus sum uobis apud uos manens
Illa mansio de qua superius dixit spiritalis est. quae solis
sanctis datur. haec uero de qua nunc dicit corporalis est.
De sua presentia corporali tantummodo dixit. quam utiq;
& iusti & impii uidere potuerunt. illa in aeternum bea
tificat liberatos. haec in tempore uisitat liberandos.
haec inquid locutus sum uobis apud uos
manens. Utiq; presentia corporali una cum illis
uisibilibus loquebatur. paraclitus autem sps
scs quem mittet pater in nomine meo ille
uos docebit omnia et suggeret uobis omnia quae
cumq; dixero uobis;
Multa dixit audientib; infidelib; quae in eorum corda
locum non inuenerunt quia spiritus sanctus intus eos non docebat.
Multa dicit cottidiae per sanctos praedicatores quae audientes
interius non recipiunt quia spiritus sanctus non suggerit eis interius
quae audierunt exterius. De quo recte promittitur. Ipse
uos docebit omnia. quia nisi isdem spiritus corde adsistat
audientis ociosus est sermo doctoris. Nemo enim docenti
homini tribuat quod ex ore docentis intellegit. Quia nisi
intus sit qui doceat. doctoris lingua exterius in uacu
um laborat. Aliter itaq; praedicantem xpm audierunt
iudei. aliter apostoli. Illi ad iudicium isti ad salutem.
Quia eos spiritus in animo docuit quod foris audierunt in aure.
pacem relinco uobis pacem meam do uobis.
In pace relinco uos in pace inueniam uos. hic relinquo
illic do. Sequentib; relinco peruenientib; do. pacem suam
reliquit nobis in hoc seculo. pacem suam dabit nobis in futuro
seclo. pacem suam reliquit nobis ut nos inuicem dili

gamus· pacem suam dabit nob ubi numquā inuicem
dissentire possimus· Quid est qd dicit pacem meā do uob
& ñ dixit pacem meā· relinquo uob· Fortassis quia
aliter nunc· aliter tunc pax erit· hic uero bella cum ui
tiis habemus· ideo ñ addidit meam· Illi uero in aeterna
pace aeternae erit tranquillitas & concordia & talis pax
qualem ille habuit cum seipso qui nullum habuit in seipso
peccatum; NON QUOMODO MUNDUS DAT· EGO DO
UOBIS· Id est ñ quomodo inmundi homines saepe sibi
in sua malitia concordant sed quomodo qui sibi in scītate
concordant & in xp̄i caritate coniungunt·
Ñ TURBETUR COR UESTRUM· AUDISTIS QUIA DIXI
UOBIS UADO ET UENIO AD UOS·
Hinc turbari & formidari poterat cor illorum qd ibat
ab eis quamuis uenturus esset ad eos· Ne forsitan gre
gem lupus hoc interuallo inuaderet pastore absente·
Sed a quib; homo abscedebat ds̄ ñ relinquebat· & idem
ipse xp̄s & homo & ds̄· Ergo ibat p id qd homo erat·
& manebat p id qd ds̄ erat· Igitur ds̄ qui nullo contine
tur loco discedit ab eorum cordibus· qui eum relin
quunt morib; ñ pedib; uenit & ad illos qui conuertunt
ad eum· ñ facie sed fide· & accedunt ad eum non
carne sed caritate· SI DILIGERETIS ME GAUDE
RETIS UTIQ; QUIA EGO AD PATREM UADO·
QUIA PATER MAIOR ME EST· Per quod igi
tur filius non est aequalis patri p hoc erat iturus
ad patrem· in quo uenturus est uiuos iudicaturus
& mortuos· p illud uero qd est aequalis patri nū
quam recessit a patre· sed cum illo est ubiq; totus

per diuinitatē quam nullus continet locus agnosca
mus geminam substantiam xpi; diuinam scilicet qua
equalis est patri. humanam qua maior est pater.
Utrumq; autem simul non duo sed unus xps ne sit qua
ternitas sed trinitas ds. Sicut enim unus ē homo ani
ma rationalis & caro. sic unus est xps ds & homo. Ac
p hoc xps est ds. anima rationalis & caro. xpm in his
omnib; xpm in singulis confitemur. quis est ergo
p quem factus est mundus. xps ihs sed in forma di. quis
est sub pontio pilato crucifixus. xps ihs sed in forma
serui. Item de singulis quib; homo constat. Quis non ē
derelictus in inferno. xps ihs. sed in anima sola. quis
resurrecturus triduo iacuit in sepulchro. xps ihs sed
in anima sola. dicitur ergo & in his singulis xps.
Uerum haec omnia ñ duo uel tres. sed unus est xps. Ideo
ergo dix. si diligeretis me gauderetis utiq; quia uado
ad patrem. qm̄ naturae humanae gratulandum est.
eo qd adsumpta a uerbo unigenito ut inmortalis
constitueretur in celo. hoc enim modo se iturum dixit
ad patrem. ñ ipse loco ad illum ibat qui cum illo erat.
sed hoc erat ire ad eum & recipere a nob mortale.
atq; inmortale facere qd mortale suscepit ex nobis.
& ad dexteram constituere patris p qd fuit in terra
p nob. Deinde ipse dns ihs subiunxit.
ET NUNC DIXI UOBIS PRIUSQUĀ FIAT UT CUM
FACTUM FUERIT CREDATIS. Illud utiq; dicit qd
factum fuerit. qd eum post mortem uisuri erant uiuen
tem & ad patrem ascendentem. quo uiso illud fuerant
credituri qd ipse ess& xps filius di cum potuit hoc fa

cere cum predixisset et predicere antequam faceret.
poterat enim dubitare si filius dei esset. cum eum ui
derunt moriturum. Sed cum uiderent eum resurrexis
se. credebant in quo ante dubitabant. et confirmata
est fides in cordibus eorum quam illis predixerat. qui et
ore promisit quod facturus erat et opere compleuit
quod ante predixit. Deinde quid dicit. Iam non multa
loquar uobiscum. uenit enim princeps mun
di huius. quis nisi diabolus. et in me non
habet quicquam. id est nullum scilicet peccatum.
Hic enim ostendit diabolum principem esse peccatorum
hominum. non creaturarum dei. et quociescumque
mundi fuga in mala significatione ponitur. nisi os
tendit nisi mundi istius amatores et non dei. Absit
enim ut credamus principem esse celi et terrae. et
creaturarum omnium quae generaliter mundi
apellantur. Totus itaque mundus seruit suo creatori
non deceptori. Redemptori non interemptori. et regitur
dispensatione diuina non inimici uersutiae subuerti
tur. praeter homines pastus illius qui propria uolunta
te non necessitate aliqua se subiciunt diabolo. Unde
et apostolus ait. Non est nobis conluctatio aduersus
carnem et sanguinem id est aduersus homines. sed
aduersus potestates et rectores tenebrarum harum.
id est peccatorum. qui in tenebris manent iniquita
tis quos rectores angelos esse desertores designat.
Sed sunt qui per gratiam dei non propriis meritis inde
truuntur. De quibus ait apostolus. Fuistis aliquando
tenebre nunc autem lux in domino ut filii lucis ambu

late. Sed gratia dei qui eruit nos sicut idem dicit
apostolus de potestate tenebrarum & transtulit in
regnum filii caritatis suae. in quo princeps huius
mundi hoc est tenebrarum harum non habebat quic
quam. quia neq; cum peccato deuenerat nec eius carnē
de peccati propagine uirgo pepererat. & tamquam ei di
ceretur. Cur ergo morieris si non habes peccatum
qui debebatur mortis supplicium. Continuo subiecit
SED UT COGNOSCAT MUNDUS QUIA DILIGO PATREM
ET SICUT MANDATUM DEDIT MIHI PATER SIC FACIO
SURGITE EAMUS HINC. Discumbens enim discū
bentib; loquebatur. Eamus autem dixit quo nisi ad illū
locum unde fuerat tradendus. Est morti traditus
qui nullum habebat meritum mortis sed habebat ut
moreretur mandatum patris. Sequitur enim
xxxvi EGO SUM UITIS UERA ET UOS PALMITES.
Hanc uero similitudinem dicit per hoc quod est caput ec
clesiae nosq; membra eius. Cum esset in forma di
aequalis patri. factus est in forma serui uitis. Unde
nos palmites illius esse possimus. Sicut enim ouis
agnus petra lapis angularis per similitudinem dicit
xps. Ita & uitis per similitudinem dictus est; Sed quid
est quod dixit uera nisi quia est & uitis falsa. de qua
in propheta legitur; quomodo conuersa es in amaritudi
nem uitis alienae quae dum facere uuas expectata
est fecit labruscas. Ego sum uitis uera & pater meus
agricola est. Secundum hoc ergo uitis xps. se
cundum quod ait pater maior me est. Secundum
id ergo quod ait ego & pater unum sumus & ipse

agricola est. Nec tales quales sunt qui extrinsecus
operando exhibent sed quales ut det etiam intrin
secus incrementum. Nam neque qui plantat est aliquid neque
neque qui rigat. sed qui incrementum dat deus. Et utique
deus est xps quia deus erat uerbum et uerbum caro fac
tum est. Factus est quod non erat. manens quod erat. Omnem
palmitem in me non ferentem fructum tollit eum. hoc est
quod alio loco ait. Iam securis ad radicem arborum po
sita est. Omnis enim arbor non ferens fructum excide
tur et in igne mittetur. Eum uero palmitem qui fert
fructum purgauit eum; fert fructum. quia munda
tus est et ut plus ferat purgabitur. Et hoc non a se
sed a deo qui mundat corda nostra ut fructum ferre
possint et purgat spiritum caritatis ut plus fructifi
care ualeant. IAM UOS MUNDI ESTIS PROP
TER UERBUM QUOD LOCUTUS SUM UOBIS.
Hic se ostendit agricolam esse cum dixit. Mundi
estis propter sermonem quem locutus sum uobis. Quare
non ait mundi estis propter babtismum quo abluti es
tis sed ait propter uerbum quod locutus sum uobis nisi
quia et aquam uerbum mundat. Detrahe uerbum et
quid est aqua nisi aqua. Accedit uerbum ad ele
mentum et fit sacramentum. Unde ista tanta uirtus
aque ut corpus tingat et cor abluat nisi faciente uerbo.
Non quia dicitur sed quia creditur. Nam tria in bab
tismo uisibilia sunt. id est corpus aqua et sacerdos;
Tria inuisibilia anima fides et spiritus dei qui haec om
nia operatur ut fiat spiritaliter filius dei renatus ex
aqua et spiritu qui fuit carnaliter filius peccati natus

ex traduce primorũ parentum carne; Ego sũ
uitis uera et uos palmites manete in me
et ego in uobis. Non eo modo illi in ipso manen
dum est sicut ipse in illis. Utrumq; enim prodest ñ
ipsi sed illis. Ita quippe in uite palmites ut uiti non
conferant sed inde accipiant unde uiuant & fruc
tificare possint. Ita uero uitis est in palmitib; ut
uitale alimentum subministr& eis ñ sumat ab eis.
Ac p hoc utrũq; prodest credentib; in xp̄m manere in
xp̄o. & xp̄m in illis. Unde secutus est & ait; Sicut
palmes ñ potest ferre fructum a semetip
so nisi manserit in uite. Sic nec uos nisi
in me manseritis; Qui enim a semetipso se
fructum existimat ferre in uite ñ ẽ; qui in uite ñ ẽ
in xp̄o ñ ẽ. qui in xp̄o ñ ẽ xp̄ianus ñ est. Omnis
enim fructus boni operis ab illa radice procedit
qui nos sua gratia liberauit & suo auxilio prouehit
ut fructum plus adferre ualeamus;
Ego sum uitis uera et uos palmites qui man
serit in me et ego in eum hic fert fructum
multum quia sine me nihil potestis facere.
Non dixi paruum aliquid boni potestis sine me facere
sed omnino nihil. Siue enim paruum bonũ siue
multum sine illo fieri non potest. Sine quo nihil boni
fieri potest. quamuis enim xp̄s uitis ñ ess& nisi homo
ess&. tam̄ istam gratiam palmitib; ñ pber& nisi
&iam d̄s ess&. Si quis in me inquid ñ manse
rit mittetur foras sicut palmes et ares
cet. et colligent eum et in ignem mittent

et ardet. Ligna itaque uitis tanto sunt contemp
tibiliora si in uite non manserint quanto gloriosiora
si manserint. Unum e duobus palmiti congruit aut
uitis aut ignis. Si in uite non est in igne erit ut ergo
in igne non sit maneat in uite; SI MANSERITIS IN
ME INQUIT ET UERBA MEA IN UOBIS MANSERINT
QUODCUMQUE UOLUERITIS PETETIS ET FIET UOBIS.
Manendo quippe in christo quid uelle possunt nisi quod conue
nit christo. quid uelle possunt manendo in saluatore
nisi quod alienum non est a salute. Nec enim petere
uolunt nisi quod expedit ad salutem. Manentes autem
in eo cum uerba eius in nobis manent quodcumque uoluerimus
petimus et fiet nobis. Quia si petimus et non fiet non
hoc petimus quod ad illud pertinet ut maneamus in eo,
nec quod succedunt uerba eius que manent in nobis sed quod
habet cupiditas et infirmitas carnis que non est
in eo et in qua non manent uerba eius. Tunc enim di
cenda sunt uerba eius in nobis manere quando faci
mus que praecepit et diligimus que promisit. Magis
magisque saluator gratiam qua saluamur disci
pulis loquendo commendans;

IN HOC INQUIT CLARIFICATUS EST PATER MEUS
UT FRUCTUM PLURIMUM ADFERATIS ET EFFI
CIAMINI MEI DISCIPULI;

Si enim hoc gloriae est patris ut fructum plurimum
adferamus et simus discipuli christi non hoc nostrae
gloriae tribuamus tamquam hoc ex nobis ipsis ha
beamus. Eius est enim haec gratia et ideo in hoc
non nostra sed eius gloria. A quo efficiamur ut simus

discipuli xp̄i · Nisi ab illo cuius misericordia p̄uenit
nob uelle & subsequitur posse quae ad id ptineat
ut pp&ualiter maneamus in uite ; Sicut dilexit
me pater et ego dilexi uos manete in dilec
tione mea · Ecce unde sunt nob opera bona ·
Nam unde nob essent nisi quia fides p dilectionem
operatur? Unde aūt diligimus nisi prius diligere
mur? & unde illa dilectio di in nob ess& nisi prius
nos sua p̄ueniret gratia in qua nos dilexit · Cum
essemus in peccatis & conuiuificauit nos in xp̄o ;
Qd aūt ait sicut dilexit me pat̄ & ego dilexi uos · non
equalitatem naturae ostendit nostrae & suae sicut
est patris & ipsius sed gratiae quae est mediator di &
hominum homo xp̄s ihs ; Mediatorem se ostendit
cum dixit me pater & ego uos · Nam pater utiq; dili
git & nos sed in ipso quia in hoc clarificatur pater
ut fructum adferamus in uite hoc est in filio & efficiamur
eius discipuli ; Manete inquit in dilectione
mea ; Quomodo manebimus? audi quid sequatur ;
Si p̄cepta mea inquid seruaueritis ma
nebitis in dilectione mea ;
In hoc enim apparebit qd in dilectione mea manebi
tis si mea p̄cepta seruabitis · Nemo se fallat dicen
do qd eum diligat si eius p̄cepta n̄ seruat · Nam in
tantum eum diligimus in quantū eius p̄cepta ser
uamus · In quantū autem minus seruamus tantū
minus diligimus · quid est qd dixit manete in dilec
tione mea nisi manete in gratia mea? & quid est
si p̄cepta mea seruaueritis manebitis in dilectione

mea. nisi ex hoc scietis qd in dilectione mea qua uos di
ligo manebitis si mea pcepta seruabitis. Sed quid est
illud qd adiungit. sicut & ego precepta patris mei
seruaui & maneo in eius dilectione. Quae sunt pcepta
patris nisi quae ei ante dixerit. & sicut mandatum dedit
mihi pater sic facio. qd apostolus exponens ait.
Xps factus oboediens patri usq; ad mortem mortē
autem crucis. propter qd & ds exaltauit illum &
dedit illi nom qd est sup omne nomen. ADIUNGIT
ET MANEO IN EIUS DILECTIONE,
De hac dilectione dixit qua diligit eum pater.
Sed numquid & hic gratia intel legenda est quia
pat diligit filium sicut gratia ē qua nos diligit filius
cum simus nos filii gratiae ñ naturae. Unigenitus
autem natura ñ gratia. an & ergo filius in di
lectione qua eum dilexit pater & ideo seruauit
pcepta eius. Quid est ergo ille homo ex uirgine na
tus nisi qd ds susceptor est eius. Ds enim erat unige
nitus di patris filius sed ut mediator fieret nob
p ineffabilem gratiam uerbum caro factum est:
& habitabit in nob; HAEC LOCUTUS SUM UOBIS
UT GAUDIUM MEUM IN UOBIS SIT. ET GAUDI
UM UESTRUM IMPLEATUR; In uob sit uerbum
meum impleatur. quid est gaudium xpi in nobis.
nisi salus nra ppt qua factus est homo. & qd est
gaudium nrm qd dicit inplendum. nisi eius habe
re consortium. Sicut in sequentib; dicit; Uolo
pat ut ubi sum ego & isti sint mecum; Gaudium
igitur eius de salute nra qd in illo semp fuit cum

p̄sciuit & p̄distinauit nos. Coepit ee in nob quando
uocauit nos. & hoc gaudium merito nr̄m dicimus
quo & nos beati futuri sumus. Illius uero gaudiũ
semp̄ p̄fectum ē nec minui potest nec hab& quo
crescat. Hoc uero gaudium nr̄m incoatur in fide
renascentiũ implebitur in premio resurgentium;
HOC EST P̄CEPTUM MEUM UT DILIGATIS INUICĒ
SICUT DILEXI UOS. Nam in superiorib; dix&
dum de dilectione p̄cepit mandatum nouum do;
modo dixit p̄ceptum meum nouum dixit ne in ue
tustate nr̄a p̄seueremus. hic dictum est meum ne
contempnendũ putemus. Repetitio eiusd̄ huius man
dati cõmendatio est quia sine caritate nullum p̄cep
tum dō est acceptabile. De qua aptr̄ ait. plenitu
do legis est caritas. Ubi ergo caritas ē. quid est qd pos
sit deesse. ubi autē non est quid est qd possit prodesse.
nemo diligit qui n̄ credit. Nemo disperat qui diligit;
& hec tria spes fides & caritas in quib; xp̄iana reli
gio consistit. Sed maius his caritas quia non p̄te
rit sed p̄man& dum hic incipit illuc p̄ficitur ubi
p̄man&. Hoc ergo p̄ceptum dn̄i teneamus ut nos
inuicem diligamus & quicquid aliud p̄cepit facie
mus qm̄ quicquid est aliud habemus huius dilectionis
in seipso exemplum ostendit. & ideo subiunxit
ut diligamus inuicem sicut & ego dilexi uos. Ut quid
enim nos dilex̄ xp̄s. nisi ut possimus regnare cũ
xp̄o. Ad hoc nos diligere debemus ut habeamus
dm̄ & maneamus in dō. & si sic quis se diligunt dm̄
diligunt. Et haec est dilectio qua fit ds̄ omnia in

omnibus. SEQUITUR MAIOREM hac dilec
tionem nemo habet quam ut animam suā
ponat quis pro amicis suis. Quid est qđ
dns noster ihs xps totiens caritatis pcepta iterauit.
nisi quia omne pceptum & omne op; bonū in sola cari
tate solidatur. Pcepta ergo dominica & multarū
pdiuersitatem operis unum in radice dilectionis.
Hanc itaq; caritatem ueraciter hab& qui & amicū dili
git in dō & inimicum diligit ppt dm̄. Ideo subiunxit
sicut ego dilexi uos. Id est ad hoc amate ad qđ amaui
uos. Unde & in cruce positus orauit p inimicis suis
dicens pater ignosce illis. MAIOREM AC DILEC
TIONEM NEMO HABET QUĀ UT ANIMĀ SUAM
PONAT QUIS P AMICIS SUIS. In hoc xpi dilec
tio supemin& in nos quia uenit ut animam suā
poner& p inimicis suis ad hoc tam̄ ut ex inimicis fa
cer& amicos sed non omnium est martyrium. Tam̄
omniū beneficium ē in fratres qui ueram substan
tiam suam fratre in necessitate posito n̄ tribuit.
Quomodo animā suam in persecutione daturus est 2
p fratre suo. Uirtus uero huius caritatis est in pa
ce sua distribuere p xpi amore ut possit in pturba
tione seipsum tradere p nomine eius. UOS AMICI
MEI ESTIS SI FECERITIS QUE EGO PCIPIO UOBIS.
Magna est dignitas amicum eē dī. Sed uidendū ē
quib; gradib; ad hanc celsitudinem peruenitur.
Subiungit. Si feceritis ea quae ego pcipio uob. Ac si
apte dicat gaudetis de culmine pensate quib; labo
ribus uenitur ad culmen. Magna est misericordia

largitoris nisi servi non fuimus digni et amici vocamur.
Ideo subiungit; IAM NON DICO UOS SERUOS QUIA SER
UUS NESCIT QUID FACIAT DOMINUS EIUS;
Aliud est servum timoris aliud amoris. Quae duo gra
tiae ipsa veritas in hoc eodem evangelio exprimit di
cens. Servus non manet in domo in aeternum filius autem
manet. Filius vero servit patri propter amorem. servus
autem propter timorem. De quo servitio modo dominus dixit
Iam non dico servos sed amicos. quia filii non servi. Ideo
et amici quia servus nesciat quid faciat dominus eius
Nescit enim voluntatem domini sui qui per timoris amaritu
dinem servit domino suo et non per caritatis dulcedinem quasi
patri serviat. UOS AUTEM DIXI AMICOS QUIA OM
NIA QUAECUMQUE AUDIUI A PATRE MEO NOTA
FECI UOBIS. Quae sunt omnia quae audivit a patre
suo quae nota fieri voluit servis suis ut eos perficeret
amicos suos. Nisi gaudia interne caritatis nisi illa
festa supernae patriae quae nostris cottidie mentibus
per adspirationem sui amoris inprimit. Sed haec
cognitio quae nunc ex parte proficit in illa plenitu
dine scientiae perficietur de qua apostolus ait.
Cum autem venerit quod perfectum est evacuabitur quod
ex parte est. Hoc enim dominus discipulis se fecisse dixit
quod eum facturum esse sciebat; NON UOS ME ELE
GISTIS SED EGO ELEGI UOS. Haec est ad fabilis
gratiae quae praevenit nos ut simus amici et servi
Ideo nobis non subrepat superbia quasi pro nostris meritis
aliquid acceperimus dum filii irae fuimus. Nunc autem
filii dei per gratiam effecti sumus. Sine qua nihil pos

sumus facere ut possit ante ipsa ueritas ait. Sine
me nihil potestis facere; & POSUI UOS UT EA
TIS ET FRUCTUM ADFERATIS; Posui ad gra
tiam plantaui ut eatis uolendo. fructus adferatis
operando. Eatis enim uolendo dixi quia uelle ali
quid facere iam multum ire est. qualem uero
fructum adferre deberent subiungit. ET FRUCTUS
UESTER MANEAT UT QUODCUMQUE PETIERITIS PA
TREM IN NOMINE MEO DET UOBIS;
Nomen filii ihs est; ihs autem saluator uel etiam
salutaris dicitur. Ille ergo in nomine saluatoris petit
qui illud petit quod ad ueram salutem pertinet. Nam
si id quod non expediat petitur non in nomine ihu petitur.
HEC MANDO UOBIS UT DILIGATIS INUICEM;
Merito itaque magister bonus dilectionem sic saepe
commendat tamquam praecipienda sit. Sine qua non
possunt prodesse cetera bona & quae non potest haberi
sine ceteris bonis quibus homo efficitur bonus; Pro
hac autem dilectione patienter debemus pro domino
mundi odia sustinere; Necesse est enim ut nos o de
rit quos cernit nolle amare quod diligit; sed parum
nos de se ipso dns consolatur. qui cum dixisset hec
mando uobis ut diligatis inuicem adiecit atque ait;
SI MUNDUS UOS ODIT. SCITOTE QUIA ME PRI
OREM UOBIS ODIO HABUIT; NON EST DISCIPULUS
SUPER MAGISTRUM; Adhereant capiti membra.
ut quod caput patiebatur prius non recusent membra
pati; SI DE MUNDO ESSETIS. MUNDUS QUOD SUUM
ERAT DILIGERET; Aliter enim mundus intellegitur

insci̅s. aliter in peccatorib;, aliter qui diligunt dm̅.
atq; aliter qui diligunt hoc sclm̅; Nam mundi nomi
ne. saepe ecclesia designatur, Sicut est illud; ds̅ erat
in xp̅o mundum reconcilians sibi; Itemq; illud; Non
enim uenit filius hominis ut iudicet mundum sed
ut saluetur mundus p ipsum; Totus mundus ecclesia
est & totus mundus odit ecclesiam; mundus igitur
odit mundum. inimicus reconciliatum. damnatus
saluatum. inquinatus mundatum; Sed iste mund
quem ds̅ in xp̅o reconciliat sibi & qui p xp̅m saluatur
& cui p xp̅m peccatum omne p corp; dampnatur.
de mundo electus ē; Deniq; cum dixiss&. si de mundo
essetis mundus qđ suum erat diliger&. continuo
subiecit; QUIA UERO DE MUNDO NON ESTIS SED
EGO ELEGI UOS DE MUNDO PROPTEREA ODIT
UOS MUNDUS; Erant itaq; de mundo. sed p gra
tiam electi s̄ de mundo ut n̄ essent in mundo. in quo
nati s̄ de peccati radice; Sed in quo renati s̄ p gratiā
ut n̄ essent in mundo sed electi de mundo; Elegi uos
de mundo dixit. Ne quis in suis glorietur meritis;
Sed qui gloriatur. in dn̄o glorietur; MEMENTOTE
SERMONES MEI QUEM DIXI UOBIS. N̄E SERUUS MAIOR
DN̄O SUO; SI ME PSECUTI S̄. ET UOS PSEQUENTUR;
SI SERMONEM MEU̅ SERUARUNT. ET UR̄M SER
UABUNT; Perfectus magister reuocat discipu
los ad exemplum qđ in se ostendebat ut in prioribus
legimus. Nunc autem exortatur eos. quatenus habe
ant in memoria sermones magistri. N̄e seruus ma
ior dn̄o suo; Hic sermo significat qui scm̄ hab&. timor ē

& pmanet in sclm scli. In quo est initium sapientię
& intellectus bonus omnib; facientib; eum; ibi insuper
oribus illum demonstrat seruum de quo & dudum
ait seruus non manet in domo in aeternum. Ille est ser
uus qui pmanet ad timorem quem foras mittit karitas.
& non pmanet in domo in aeternum; Sed hęc omnia faci
ent uob ppt nomen meum quia nesciunt eum
qui misit me; Quae omnia facient. nisi quę dixit
odio habebunt uos. Scilic& & psequentur sermonēq;
cohibent urm. Adiunxit; ppt nom meum; quid est
aliud dicere: quae me in uob odio habebunt. me in uob
psequentur & sermonē urm quia meus est. ideo
nō seruabunt. sed haec omnia facient. ppt nomen
nō urm sed meum; Tanto igitur miseriores qui ppt
hoc nom ista faciunt. quanto beatiores qui prop
ter hoc nomen ista patiuntur. Sicut ipse alio loco
dicit; Beati qui psecutionem patiuntur
propter iustitiam; hoc est enim pme uel
ppt nom meū; Sequitur. Si nō uenissem & locutus
fuissem eis. peccatū nō haberent; Nunc autē excusa
tionem nō habent de peccato suo; Iudeos ostendit
expressius quib; missus ē & quib; pmissus ante
p prophetas. Iudei ergo psecuti sunt xpm quod
euidentissime indicat euangelium. Iudeis ergo
locutus ē xps nō aliis gentib; in eis ergo uoluit intel
ligi mundum qui odit xpm & discipulos eius.
Quid est ergo si nō uenissem peccatū non haberent.
Numquid sine peccato erant iudei antequā xps ad eos
in carne uenisset. quis hoc uel stultissimus dixerit

sed magnum quoddam peccatum non omne peccatum quasi
sic generali nomine uult intellegi. Hoc est enim peccatum
quo tenerentur cuncta peccata. quod unusquisque si non habe
at. dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc est autem quod non cre
diderunt in Christum. qui propterea uenit ut crederetur in eum.
Hoc peccatum si non uenisset utique non haberent. Aduentus
quippe eius quantum credentibus salutaris. tantum
non credentibus exitiabilis factus est. Nunc autem excusatio
nem non habent de peccato suo; De quo peccato nisi quod non
crediderunt in Christum filium dei qui eis ante promissus est &
multis in lege figurationibus demonstratus & quasi
haec omnia inania essent ita contempserunt & non
crediderunt in Christo qui uenit in plenitudine temporis
factus sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret. & qui
me odit & patrem meum odit. Sicut qui diligit filium
diligit & patrem quia una dilectio est patris & filii si
cut una natura. Ita & qui filium odit. odit & patrem
Si opera non fecissem in eis quae nemo alius fecit peccatum
non haberent, dixit dominus qui me odit & patrem meum odit;
Utique enim qui odit ueritatem. necesse est oderit a quo
& ueritas nata est. Nunc dicit si opera non fecissem
in eis quae nemo alius fecit. peccatum non haberent pec
catum illud scilicet magnum de quo & superius ait Si non
uenissem & locutus fuissem eis peccatum non haberent
hoc est peccatum quo in eum loquentem & operantem
non crediderunt. Quod dixit nemo alius fecit in eis. tamquam
si aliqui miracula sanctorum fecissent ante in populo
dei sicut helias uel heliseus mortuos suscitarent.
Nemo tamen tanta fecit miracula uel tanta salutis

insignia humanę fecit sicut xps fecit in conspectu illorū
quae facile intellegit qui euangelium legit. Ideo opus
non est illa numerare quae euangeliū narrat & totus
mundus clamat. Nimirum illorum opera quę in eorū
ualitudine tanta miracula salutis ostendit. quan
ta illis antea nemo donauit. haec enim uiderunt & hoc
eis exprobrans adiungit & dicit; NUNC AUTEM ET UI
DERUNT ET ODERUNT ET ME ET PATREM MEUM.
Quo sensu hoc intellegendum sit paulo ante exposu
imus. Sed ut impleatur sermo qui in lege eorum
scriptus est. quia odio habuerunt me gratis. Eorum legem
dicit non ab ipsis inuentam. sed ipsis datam. Gratis
uidelicet qui nullum ex odio concessum quęrit uel
ad commodū tendit. Hi uero de quibus hoc dixit probe
neficiis reddiderunt mala. & propter nimiā cordis mali
tiam oderunt diligentem eos & benefacientem illis;
CUM AUTEM UENERIT SPS PARACLITUS QUEM
EGO MITTAM UOBIS A PATRE MEO SPM UERITA
TIS QUI A PATRE PROCEDIT. Ex multis sci euan
gelii locis inuenimus quia discipuli ante aduentū
sci spc minus capaces erant ad intellegendum ar
chana diuinae sublimitatis. minus fortes ad tolle
randa aduersa humanę prauitatis. Sed eis aduen
iente spu cum augmento diuinae agnitionis data est
& iam constantia uincendi humanae persecutionis
temptamenta. unde eos spc sci aduentus pmisit
roborandus ee uel ad fiduciam pdicationis uel ad
constantiam passionis sicut in ipso principe apostolorum
factum ee cognouimus qui prius ad uocis ancillę

uocem xp̄m timuit confiteri quē postea palam & om
nib; ceteris constantius scō spū roboratus multis iude
orū milib; p̄dicauit. Ita ut ad eius p̄dicationem tria
milia uirorum legimus credidisse & babtizatos esse
& ñ post multum temporis & iam quinq; milia c̄di
disse. Unde & ipse xp̄s ut audiuimus p̄misit eis dicens;
CUM AUTĒ UENERIT SP̄S PARACLITUS quē ego
MITTĀ UOBIS A PATRE MEO SP̄M UERITATIS;
Utrumq; dix̄. & sp̄m paraclitum hoc est sp̄m consola
tionis. & sp̄m ueritatis ut & fiduciæ habuissent p̄dica
tionis in sp̄u ueritatis & consolationem gratiæ in
eodem sp̄u. Qđ uero ait qui a patre p̄cedit. Statim
subiunxit quem ego mittam; Significat enim qđ
æqualiter idem sp̄s sc̄s a patre & filio p̄cedit & æqua
lit̄ a patre & filio mittitur. Sed p̄pter distinctionē
p̄sonarum hic dicitur a patre p̄cedere & a filio
mitti. & in eadem distinctione p̄sonarum unam ēē
operationem ac uoluntatem suam cum patris uo
luntate deñti &. uenit & iam. & suæ sponte quæ æqua
lis est patri & filio ut cognoscatur unam ēē uolunta
tem atq; operationem sc̄ę trinitatis; Ille inquid tes
TIMONIUM PERHIBEBIT DE ME ET UOS TESTIMO
NIUM PERHIBEBITIS. Quia qđ sp̄u intus docente
p̄coeperunt hæc abiecto timore p̄stitēr foris lo
quendo & aliis ministrando. Ipse nanq; sp̄s corda
eorum & ad scientiæ ueritatis inlustrauit & addo
cenda quæ nossent culmine ueritatis erexit
CUM AUTEM UENERIT PARACLITUS ILLE TESTI
MONIUM P̄HIBEBIT DE ME. Tamquā diceret

odio me habuer̄ & occider̄ uidenter. Sed tale de me: pa
raclitus testimoniū phibebit ut eos faci& in me credere
n̄ uidentes; ET UOS INQUID TESTIMONIŪ PHIBEBITIS
QUIA AB INITIO MECŪ ESTIS; Phibebit sp̄s scs̄. phi
bebitis & uos quia ab initio mecum estis. potestis p̄dica
re qđ nostis qđ ad modo n̄ facitis. Illius sp̄s plenitudo
n̄dum ad est uob; HAEC LOCUTUS SUM UOBIS UT N̄
SCANDALIZEMINI ABSQ; SYNAGOGIS FACIENT
UOS; Curauit namq; pius magister futura discipu
lis prauorum bella p̄dicere quominus haec eos ueni
ente possent turbare. Solent enim leuius ferre ad
uersa quae praesciuntur quaeq; subito et desperato
sup̄ueniunt sicut in seculari litteratura legitur.
Saepe repentini casus p̄turbationis fortissimos quosq;
in bello milites fatigare; SED UENIT HORA UT
OMNIS QUI INTERFICIT UOS ARBITRETUR OBSE
QUIUM SE PRAESTARE D̄O. Arbitrantur autem
obsequium se d̄o praestare iudaei in eo qđ ministros
noui testam̄ti odiis insequebantur & morte. Sed sic
illi testimonium phibe& apostolus h̄ emulationem
habent sed n̄ secundum scientiam; Arbitrantur er
go legis aemulatores obsequium se praestare d̄o dū
p̄conib; gratiae neces inferunt. sed eius legem
quae p̄ famulum data est defendunt qui gratiam
quā ipse filius offert. accipere rennuunt. In casum
se d̄o patri placere estimant qui d̄i filiū contemp
nere immo & iam p̄sequi ac blasphemare laborant.
Duo dixit illis ēē uentura a iudeis. Idest ut extra
syn̄agogam eos facerent & ut eos interficerent;

que et iam ad cumulum damnationis illius populi per
tinebant et ad salutem gentium profutura fuissent. Sic
paulus in actibus apostolorum illis iudeis dixit. quia indignos
uos uerbo dei fecistis. Ecce conuertimur ad gentes. Sic
enim praecepit nobis dominus. Ecce dedi te in lucem gentium ut
sis tu salus mea usque ad extremum terrae. Sequitur.
ET HAEC FACIENT QUIA NON NOUERUNT NEQUE
PATREM MEUM; Quia enim filius in patre et pater
est in filio et qui uidit filium uidit et patrem. patrem
profecto quicumque filii credulitatem obstinata mente
reiciunt nec patrem nosse probantur. Sed haec locu
TUS SUM UOBIS. UT CUM UENERIT HORA EORUM
REMINISCAMINI QUIA EGO DIXI UOBIS.
Magna consolatio est discipulorum reminiscerunt
ante praedicta esse a magistro quae passuri essent et eunde
se scire habere adiutorem et remuneratorem pro cuius
nomine talia passuros se esse praedictum erat illis; haec
AB INITIO UOBIS NON DIXI QUIA UOBISCUM ERAM;
Quae sunt quae ab initio illis non dixit et iam de spiritu sancto quem
missurus erat illis a patre. et de consolatione et con
formatione eiusdem spiritus quo consolandi et roborandi
fuissent ut omnia mundi aduersa uel iudeorum
scandala et persecutiones libero animo formidare
non debuissent. haec ab initio non dixi quia uobiscum
eram quia mea praesentia consolabatur uos; ET
NUNC UADENS AD PATREM NECESSARIUM
HABETIS SPIRITUM SANCTUM QUI UOS CONSOLETUR et con
firmet in omni tribulatione et passione quae pas
suri eritis. et nunc uado ad eum qui me misit et ne

mo in quid ex uobis interrogat me quo uadis significat
sese iturum ad eum qui misit illum ut nullus intro
garet quod palam fieri uisu corporis cernerent. Nam
superius interrogauerant eum quo esset iturus dum
ad passionem properauit & respondit eos iterum
quo ipsi ubi iste non poterent. Nunc uero ita se promisit
iturum ut nullus quo uadit interroget. Nubes enim
suscepit eum quaerendo ascendit ab eis & euntem in cae
lum non uerbis quaesierunt sed oculis uiderunt;
SED QUIA HAEC LOCUTUS SUM UOBIS INQUIT
TRISTITIA IMPLEUIT COR UESTRUM;
Uidebat utique quid illa sua uerba in eorum cordibus
agerent. Spiritalem quippe nondum habentes internus
consolationem quae per spiritum sanctum fuerant habituri id
quod exterius in Christo uidebant amittere metuebant;
SED EGO UERITATEM DICO UOBIS EXPEDIT UO
BIS UT EGO UADAM. Expedit ut forma serui
uestris subtrahatur aspectibus; quatenus amor diuini
tatis aptius uestris infigatur mentibus; Expedit ut notam
uobis formam caelo inferam quatenus per hoc maiori
desiderio illuc suspiretis; SI AUTEM NON ABIERO PA
RACLITUS NON UENIET AD UOS. SI AUTEM ABIERO MIT
TAM EUM AD UOS. Non quia non poterat ipse inter
ra positus dare spiritum discipulis haec loquitur cum
aperte legitur. Quia post resurrectionem apparens
eis insufflauit & dicit eis Accipite spiritum sanctum.
Sed quia ipso in terra posito & corporaliter conuer
sante cum eis non ualebant ad illum erigere mentem
ad sitienda munera gratiae caelestis. Ascendente

autem illo . adcaelos & illi pariter omne desideriū
suum in illo transferebant ideo capaces spūs sci iam
facti erant non ultra demorte eius contristati sed
de permissionis eius munere laetati. Patet autem
nec laboriosa expositione indiget cur tandem spm̄
paraclitū idest consolatorem cognominauerit
quia nimirum corda discipulorum quae recessus ip
sius maesta reddidisset huius consolaretur & re
crearet aduentus. Non quod antea spūs scs n esset in cor
dib; discipulorum uel etiam in antiquorū scōrum.
sed manifesta plenitudine; Ante sic n̄ fuit data
quomodo post ascensionem die decima in centum
uiginti nominae transmissus legitur. sed in nullo
opere cuius libet personae patris uel filii uel sci spūs
totius scē trinitatis operatio defuit; Sed oportebat
ita insinuari trinitatem ut quāuis nulla esset di
uersitas substantiae singillatim tam commendare
tur distinctio psonarū; CUM AUTEM UENERIT
ILLE ARGUET MUNDUM; Quid est quod dix cum ue
nerit ille arguet mundum. Numquid n̄ xp̄s dñ esset
in mundo n̄ arguet mundū dehis omnib; quae secun
tur. Sed xp̄s solam iudeorum gentem arguit. spūs
uero scs in discipulis eius toto orbe diffusis n̄ unam
gentem intellegitur arguisse sed mundum; In quo
arguit in eo quia p spm̄ scm̄ caritas diffusa est in
cordib; eorum quae foras mittit timorem ut non
metuerent mundū idest amatores mundi arguere;
DE PECCATO ET DE IUSTITIA ET DE IUDICIO.
Quae sententiā ipse xp̄s exposuit dicens. De peccato

quia ñ credunt in me. Peccatum incredulitatis. qua
si specialē posuit. quia sicut fides origo uirtutum.
ita solidamentum ē uitiorū in incredulitate psistere.
dño terribilit adtestante qui ait, qui aūt ñ credit.
iā iudicatus est, quia ñ credit in nomine unigeniti fi
lii dī. Iudicatus dix. id est dampnatus; DE IUSTITIA
UERO QUIA AD PATREM UADO ETIAM NON UIDE
BITIS ME; Iustitia discipulorum xpī erat. qđ dñm
qm uerum hominem cernebant. uerum quoq; dī filiū
ēē crediderī; & quem sibi corporaliter ablatum no
uerant certo semp amore colebant. Iustitia cęterorū
fidelium id est quid dñm in carne ñ uiderī. haec ē
qđ eum corpāli intuitu nūquā uiderī dm & hominē
uerum corde credunt ac diligunt. De qua pfecto iu
stitia fidei arguuntur infideles cur ipsi uidelic&
cum similiter uerbum uitę audirent noluerint
credere. in iustitia. Neq; enim ~~neq; enim~~ nequitia
malorum ex sua solum prauitate. uerū etiam ex
conparatione rectorum quam statim dampnanda
deni&, Arguit ergo mundum sps scs de peccato
quia ñ crediderit in xpm, Arguit & de iustitia cre
dentium quia exemplum eorum sequi noluerit
qui hunc ad patrem ascendisse neq; ultra corporali
ter int eis conuersaturum ēē sciebant. nec tamen
ab eius dilectione poterant ulla ratione separare.
Hoc est enim qđ ait. quia ad patrem uado & iam ñ
uidebitis me. Nuidebitis me postquam ascendero
qualem nunc uidere soletis carne mortali & conpre
hensibili circumdatum sed in maiestate ad iudicium

uenientem & pacto iudicio in maiore gloria cunctis
apparentem; SEQUITUR. DE IUDICIO AUTEM
QUIA PRINCEPS MUNDI HUIUS IUDICATUS EST;
Principem mundi diabolum dicit qui primatum in
cordibus infidelium quos hic mundi nomine uoluit
intellegi qui ordine peruerso mundum potius quam
mundi creatorem diligunt. qui iudicatus est a domino
qui ait. Uidebam satanan sicut fulgor cadentem de
caelo. Iudicatus est ab eo cum & ipse demonia eiceret
& discipulis daret potestatem calcandi supra omnem
uirtutem inimici. Arguitur itaque mundus de iudi
cio quo diabolus est iudicatus quando homines nec di
uoluntate resistere presumant exemplo dampnati
propter superbiam terrerentur archangeli. Credant itaque
homines in christum ne arguantur de peccato infideli
tatis suae quo peccato omnia detenentur. transe
ant in numerum fidelium ne arguantur de iustitia
eorum quos iustificatos non imitantur. Caueant fu
turum iudicium ne cum mundi principe iudicentur
quem iudicatum imitantur. & enim nisi sibi credi
mes parci superbia dura mortalium de superborum sup
plicio terrenda est angelorum; SEQUITUR;
ADHUC MULTA HABEO UOBIS DICERE SED
NON POTESTIS PORTARE MODO; CUM AUTEM
uenerit spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem;
Certum est autem quod ueniente desuper spiritu apostoli maiorem
multo scientiam ueritatis quam carnales eatenus
potuere consequuti sunt. maiore desiderio cer
tandi pro ueritate succensi. Non tamen putandum est

in ac uita quempiam omnem ueritatem posse conpre-
hendi. Unde et ipse beatus paulus apostolus qui ad tertium
caelum raptus est et ibi audiuit archana uerba quae non
licent homini loqui. Ait ex parte inquid cognoscimus
et ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum
est euacuabitur quod ex parte est. Intellegendum est ergo quod
ait de spiritu. Docebit uos omnem ueritatem. quasi dice-
ret diffundet in uestris cordibus caritatem quae uos
omnem ueritatem faciet amare. Cuius magisterio
intus edocti proficiatis de uirtute in uirtutem dignique ef-
ficiamini peruenire ad uitam in qua uobis aeterna clari-
tas summae ueritatis et uerae sublimitatis id est con-
templatio uestri conditoris appareat. Sequitur.
NON ENIM LOQUITUR A SEMETIPSO SED QUAECUM-
QUE AUDIET LOQUETUR. Non enim loquitur spiritus
a semetipso fortassis quia non est a semetipso sed a patre.
Nam filius natus est a patre et spiritus sanctus procedit a patre. Non
enim loquitur a semetipso id est sine patris et filii co-
munione. Non enim diuisus est spiritus sanctus a patre et filio sed
unum opus est patris et filii et spiritus sancti. Sed quaecumque audi-
et loquetur. Audiet uidelicet per unitatem substantiae
et proprietatem scientiae. Non loquitur a semetipso.
quia non est a semetipso. Pater quippe solus de alio non est.
Filius a patre genitus et spiritus sanctus a patre procedens. Ab ip-
so enim audiet spiritus sanctus a quo procedit quia non est a se ipso
sed ab illo a quo procedit. A quo illi est intellegentia ab illo
utique et scientia. Ab illo igitur audientia quod nihil est
aliud quam scientia. Quae uero adiunxit. ET QUAE UEN-
TURA SUNT ADNUNTIABIT UOBIS. Constat enim
nonnullos sanctorum in spiritu sancto futura praedixisse. Sed tamen
altius sunt haec uerba domini consideranda quae omnibus
sanctis communia esse possint. Igitur spiritus adueniens quae
uentura sunt adnuntiauit cum gaudio nobis patriae caelestis

ad memoriam reducit cum festa illa supernae ciuitatis per
donum nobis suae adspirationis innotuit uentura nobis ad
nuntiat cum nos a delectatione presentium abstrahens pro
missum in caelis regnum nostris cordibus desiderii inflam
mat. Ille me clarificauit quia de meo accipi
et et adnuntiauit uobis. Spiritus clarificauit christum
quia per eum et caritas in cordibus discipulorum accensa est
ut abiecto timore carnali affectum resurrectionis eius
constanter praedicarent qui paulo ante tempore passionis
pauidi fugerant. Unde scriptum est. Et repleti sunt omnes spiritu
sancto et loquebantur uerbum dei cum fiducia. Spiritus clarifi
cauit christum cum impleuit gratia spiritali doctores sancti tot
et tanta miracula in nomine christi fecerunt quibus orbem
totum ad fidem christi conuerterent. Tot ac tanta pro christi
nomine passionum certamina pertulerunt. Clarificat dum
caritatem in cordibus nostris diffundit et aeternae patriae
amorem inspirat. Quia de meo accipiet et adnun
tiabit uobis. Id est de meo patre. De patre accipit
spiritus sanctus quia de patre procedit de quo et filius natus est. qui
utro de nullo natus sit. de nullo procedit. pater est solus.
Omnia quecumque habet pater mea sunt. propterea
dixi quia de meo accipiet et adnuntiabit uobis. De his dixit
quae ad ipsam patris diuinitatem pertinent in quibus
ille est aequalis patri. In qua est et spiritus sanctus aequalis patri
et filio, quia una substantia. una natura. una maiestas
una gloria. una aeternitas est patris et filii et spiritus sancti
et est unus deus omnipotens inuisibilis inconprehensibilis omni
xxviii creaturae pater et filius et spiritus sanctus. Sequitur.
Modicum et iam non uidebitis me iterum modicum et ui
debitis me quia uado ad patrem. Notandum
autem quia tota lectionis huius euangelicae series illis
conuenit qui eam presentes audierunt a domino pars autem illis
et iam nobis quippe passionem suae et resurrectionem domi

in eam ad fidem uenimus aptissime congruit. Quod autem ait modicum et non uidebitis me iterum modicum et uidebitis me quia uado ad patrem ad illos specialiter pertinet qui eius disciplina tunc praedicantis in carne adherere et post tristitiam passionis uisa resurrectione et ascensione eius laetificari meruerunt. Modicum etiam fuit ab illa hora illius noctis qua traditus est in horam passionis suae quod eum discipuli carnaliter uidebant; Et iterum modicum fuit quod clausus in sepulchro tertia die resurrecturus iacuit et illorum aspectibus uideri non potuit hoc est quod ait modicum et non uidebitis me. Quod uero ait iterum modicum uidebitis me significat tempus post resurrectionem quo cum discipulis conuersatus est et illis multimoda ostensione apparuit usque dum ascendit in caelum illis uidentibus ut in euangelio et actibus apostolorum legitur. Et hoc est quod ait; QUIA UADO AD PATREM. Ac si patenter dicat quia post modicum a uestris aspectibus in monumenti claustra abscondor. Et iterum post modicum destructo mortis imperio uobis in uendus appareo quia tempus est ut expleta dispensatione adsumptae mortalitatis cum resurrectionis triumpho iam reuertar ad patrem. Haec uero uerba domini ut dixi illis specialiter qui eius resurrectionem uidere potuerunt conueniunt quae apostoli tunc temporis non potuerunt intellegere et hanc illorum ignorantiam pius magister intellegens subsequenter secundum animi illorum dubitationem respondit quasi expositurus quid esset quod dixit modicum et non uidebitis me et iterum modicum et uidebitis me; AMEN AMEN DICO UOBIS QUIA PLORABITIS ET FLEBITIS UOS MUNDUS AUTEM GAUDEBIT UOS AUTEM CONTRISTABIMINI SED TRISTITIA UESTRA UERTETUR IN GAUDIUM. Et ipsorum et totius ecclesiae.

statui congruit. Plorabant quippe & flebant amatores
xpi cū illum conp̄hendi ab hostib; ligari ad concilium duci
dampnari crucifigi mori & sepeliri uiderent. Gaude
bant mundi amatores quos ob infimas cogitationes
mundum uocat dn̄s cū morte turpissima condempna
rent illum qui grauis erat eis & iam ad uidendum. Con
tristabantur discipuli posito in morte dn̄o sed agnita
& iam resurrectione tristitia illorum uersa ē in gaudium.
Uisa ascensionis potentia iam in merore gaudio subleuati
laudabant & benedicebant dn̄m. ut lucas euangelista tes
tatur. Sed & cunctis fidelib; hic dn̄i sermo conuenit
qui p lacrimas p̄ssuras q; presentes ad gaudia ęt̄na
peruenire contendunt. qui seminant in lacrimis ut in
gaudio metant. Euntes ibunt & flebunt quatenus in
aeterna beatitudine laboris sui mercedem recipiant.
Mundus aut̄ id est mundi amatores. Gaudebunt. qui
ad aeterna gaudia se p̄parare p lacrimas & ad afflicti
ones dispiciunt. Uos aūt contristabimini p labores
& p̄ssuras. sed tristitia ur̄a uertetur in aeterne
beatitudinis letitiam; SEQUITUR.
Mulier cum parit TRISTITIAM HABET quia uenit
HORA EIUS. Mulierem dicit scām ecclesiam p̄p̄ter
fecunditatem bonorū operum & quia spitales dō filios
gignere numquam desinit. hec mulier cum parit tris
titiam habet quia uenit hora eius; Cum autem
PEPERIT PUERUM IAM N̄ MEMINIT PRESSURE
PROPT̄ GAUDIUM QUIA NATUS Ē HOMO IN MUNDŪ.
Quia nimirū scā ecclesia quae diu in mundo spiritalium
uirtutum p̄fectib; insistit. numquā mundi temptatio
nib; exerceri desistit; aut cum deuicto laborum cer
tamine ad palmam peruenerit. iam n̄ meminit inquid
pressure p̄cedentis p̄p̄t gaudium p̄ceptę retributionis.

Non sunt condigne passiones huius temporis ad super
uenturam gloriam que reuelabitur in nob. Non meminit in
quid pressure propter gaudium quia natus est homo in mundum;
Sicut enim mulier nato in hunc mundum homine letatur;
ita ecclesia nato in uitam futuram fideliu populo digna
exultatione repletur. Pro qua eius natiuitate multu
laborans & gemens in presenti quasi parturiens dolet.
Nec nouum debet cuiquam uideri si natus dicitur
qui ex hac uita migrauerit. Quomodo enim consuete
nasci dicitur, cum quis de utero matris procedens hanc
in lucem egreditur. Ita & etiam rectissime potest na
tus apellari qui solutus a uinculis carnis ad lucem
sublimatur eternam. Unde mos obtinuit ecclesiasticus
ut dies beatoru martyru siue confessorum xpi quibus
de seclo transierunt natales uocitemus. Eorumq; sollemp
nia non funebria sed natalitia dicantur. Sequitur;
Dns exponens ipse paragdigma quod de muliere proposuit;
ET UOS IGITUR NUNC QUIDEM TRISTITIAM HABE
BITIS. ITERUM AUTEM UIDEBO UOS ET GAUDEBIT COR
UESTRUM ET GAUDIUM UESTRUM NEMO TOLLET
A UOBIS; Quod de ipsis quidem discipulis facile intel
legitur quia tristitiam habuerunt passo ac sepulto
dno sed peracta resurrectionis gloria gauisi sunt uiso
dno & gaudium eorum nemo tollet ab eis. Licet pres
suras ac persecutiones passi essent in hoc mundo; sem
per in spe gaudebant future retributionis pro eo quod
digni essent pro nomine ihu contumelias pati; Iteru
AUTEM UIDEBO UOS ET GAUDEBIT COR UESTRU.
ET GAUDIU URM NEMO TOLLET A UOBIS;
Uidet itaq; electos post tristitiam dns cum eorum
pacientiae dampnato inpugnatore remunerat.
Uidebo uos. Id est adsumpsero uos ad meipsum ut ubi

sum ego & uos sitis & in illa uisione ppetue glorie gaudebit
cor uestrum & gaudium urm nemo tollet a uob. quia ibi
nullus aduersarius nullus persecutor. nemo qui tristitiam
ingerat animis uris dum uidebitur ds deorum in sion;
& cum apparuerit xps. tunc & uos apparebitis. ut apts
ait cum ipso in gloria; SEQUITUR;

ET IN ILLA DIE ME N ROGABITIS QUICQUAM;

Hoc enim uerbum qd est rogare n solum petere sed etiam in
terrogare significat [illegible] sicut & in greco habet unde
hoc euangelium translatum est. Significat uero qd ait
dns illud tempus quo gaudium nrm nemo tollet a nobis
ubi etiam nihil rogemus [illegible] quia nihil
desiderandum remanebit. nihil querendi latebit;

USQ; MODO N PETITIS QUICQUAM IN NOMINE
MEO. Duob; modis intelligi potest; uel quia non in
nomine meo petistis. qd nom non sicut cognoscendum est
cognouistis uel n petistis quicquam. qm in conparatio
ne rerum quam petere debuistis pro nihilo habendum est
qd petistis. quia qui petit qd ad supnam salutem & gau
dium aeternum n ptinet. nihil petere uidetur ad conpa
rationem illius petitionis quam petere debuit;

USQUE MODO N PETISTIS QUICQUAM IN NOMINE
MEO. Uel ita intellegendum est. n petier eatenus in no
mine saluatoris. quia dum ipsius saluatoris uisibili
presentia conplerentur. minus ad inuisibilia salutis dona
mentis intuitu erexerant. qui uero contra rationem
salutis suae petit n petit in nomine ihu. hinc & dns
sequenter ait petite & accipietis. ut gaudium uestrum
sit plenum significans quid sit nob petendum. id est ut
plenum sit gaudium nrm. Unde ait & accipietis.
g illa petimus quae ad plenitudinem laborum ptine
ant & gaudiorum accipiemus. plenum ergo gaudium

beatitudinem perpetuae pacis appellat. Ait itaque.
petite & accipietis ut gaudium uestrum sit plenum. Ac si apa
tenter dicat. non fluxa seculi gaudia quae & merore semper
mixta & dolore finienda sunt. sed illud singulare gau
dium a patre petite cuius plenitudo nullo cuius lib&
inquietudinis adtactu minuatur aeternitas nullo
umquam termino dissoluatur. quod si et prae talia pe
tendo perstiteritis. talia petendo procul dubio quae petere
tis accipietis. si mores mente concordant petentis.
paruum enim utilitatis adfert bene orando superna
quaerere. qui non desistit peruerse uiuendo infimis impli
cari. HAEC IN PROUERBIIS LOCUTUS SUM UOBIS
UENIT HORA CUM IAM NON IN PROUERBIIS LOQUAR
UOBIS SED PALAM DE PATRE ADNUNTIABO UOBIS.
Iam paruuli fuerant necdum intellegere potuerunt
quomodo pater esset in filio & filius in patre & cetera
quae profunda mysteriorum diuinitatis pertinebant.
nec dum scire potuerunt. Ideo in prouerbiis quasi in enigma
te loqui illis uidebatur dominus. Sed promittit ille horam
in qua loqueretur. Illam nimirum horam significa
bat qua eis facta sua passione ac resurrectione
spiritus sancti erat gratiam daturus. Tunc & enim spiritaliter
intus instructi spiritali dilectione succensi quo perfec
tius omnia quae de agnitione diuinitatis mortali
bus erant capienda coeperunt eo ardentius sola
quae ad eius uisionem promerendam iuuaret petere
ac desiderare curauerunt. ILLA DIE IN NOMINE
MEO PETETIS. Id est quae ad salutem tantummodo
animarum uestrarum. & quae ad gaudia aeterna perti
nere uideantur petere incipietis & maxime ut in
tellegatis quid sit quod dixi; EGO ET PATER UNUM
SUMUS. uel QUOMODO PATER SIT IN ME. ET

ego in patrem. Tunc in eius nomine petunt qui petunt. Quia in solo eius nominis non aliud quam rem ipsam quae hoc nomine uocatur intellegunt. Hi possunt utcumque cogitare dominum nostrum ihesum christum in quantum homo est pro nobis interpellare patrem. in quantum deus est nos exaudire cum patre. quod eum significasse arbitror ubi ait. ET NON DICO UOBIS QUIA EGO ROGABO PATREM DE UOBIS. Potest enim non inconuenienter accipi quod ait. Et non dico uobis quia ego rogabo patrem de uobis quia non de presenti rogo de futuro posuit rogabo quod scis ad interna pace receptis non opus sit iam aliquid rogare de illis. quia nimirum tanta beatitudine donandi sunt que amplior esse non possit. Ipse enim pater amat uos QUIA UOS ME AMATIS ET CREDITIS QUIA A DEO EXIUI.

Non ita intellegendum est quod dixit quia uos me amatis quasi priores illi amarent christum. sed ita potius quia pater illos gratuito amore preuenerit atque ad amandum ostendendumque filium amando sustulerit. et quia ipsam agnitionem filii dilectionem ac fidem pio et sollicito corde seruauerint maiorum eos donis paterne dilectionis esse remuneratos una cum filio et spiritu sancto amare quos amore dignos iudicat quod adiunxit. QUIA UOS ME AMATIS.

Eadem ratione sentiendum est quapropter quicumque filium recte habet hunc cum patre et spiritu sancto amet quia eorum inseparabilis est natura diuinitatis horum una eademque sunt diuina uirtutis hoc est quod amatis et credidistis quia a deo exiui. EXIUI A PATRE ET UENI IN MUNDUM. ITERUM RELINQUO MUNDUM ET UADO AD PATREM. Exiuit a patre et uenit in mundum quia inuisibilis mundo apparuit in humanitate qui erat inuisibilis apud patrem in diuinitate. Exiuit a patre quia non in ea forma qua equalis est patri sed in adsumpta

cis statura minor apparuit & uenit in mundū quia in
ea forma serui quā accepit & iā mundi huius amato
ribus se uidendū pbuit. Iterū reliquit mundū & ua
dit ad patrem quia ab aspectu amatorū mundi quod
uiderant abstulit. & se amatorib; suis aequalem
tu patri eē credendū docuit. Reliquit mundum &
uadit ad patrem: quia humanitatem quā induit
per ascensionem ad inuisibilia paternę maiestatis
adduxit. haec quidem uerba dn̄i mystica & sicut ipse
testatur in puerbiis sunt dicta. Sed discipuli quib; di
cebant adeo carnales adhuc erant ut eorum pfundi
tatē minime caperent. & nō solū archana dictorum
sed nec ipsam ignorantiam suam intellegerent putan
tes simpliciter & dilucide platam quę nō intellegen
tib; puerbia erant. Ecce continuo responderunt. Ecce
nunc palam loqueris et prouerbiū nullū
dicis. palam igitur loqui aestimabant cuius myste
ria dictorum [illegible]uc nec dum cōphendere ualebant.
qd autem adiung-unt; Nunc scimus quia scis
omnia et non opus ē tibi ut quis te inter
roget; In hoc credimus quia a dō existi.
Ipsi ostendunt quia loquens ad eos dn̄s de his maxime
disputabat quae illos delectabat audire & quae illi
interrogare uolebant; haec ipse puemens eos ultro
pferebat unde merito illum scire omnia quae sīdm.
& quasi dī filium a dō uenisse credunt & confitentur.
aptum namq; diuinitatis indicium est cogitationum
nosse secreta; Ecce uenit hora etiam uenit
ut dispgamini unusquisq; in propria;
uenit & iamq; hora passionis meae quo solus torcolar
calcare habeo & nemo nec saltim ex uob mecum re
maneat sed dispgimini in propria. Id est uestra: insi.

delitatis timorem. Quasi diceret. Ita perturbamini ut
etiam quomodo uos modo credere putatis omnino relin
quatis. Uenerunt enim ad tantam disperationem et sic et
fidei obliuionem ut nec quid ante crederent recordarentur.
Ecce quomodo eum reliquerant deserendo etiam ipsam
fidem qua in eum crediderant. Inter uero praessuras
quas post eius glorificationem accepto spiritu sancto pertulerunt
non eum reliquerunt. Et quamuis fugirent de ciuitate in
ciuitatem, ad ipsum non refugerunt. Dato quippe illis
spiritu sancto factum est in eis quod nunc dictum est eis. Confidite
ego uici mundum. Confiderunt et uicerunt in quo nisi in illo. Non
enim uicisset ille mundum, si membra eius uinceret mundus.
Unde ait apostolus. Gratias deo qui dedit nobis uictoriam. Conti
nuoque subiecit per dominum nostrum iesum christum qui dixerat suis.
Confidite quia ego uici mundum. Sermonem ita concludit.
HAEC LOCUTUS SUM UOBIS UT IN ME PACEM HA
BEATIS. Non tantum ad haec uerba respicit quae hic
in isto conuiuio locutus est eis, sed ad omnia quae ab
initio discipulatus eorum eis uel loquebatur uel in praesen
tia illorum agebat. Haec omnia ad hoc pertinent ut pacem
habeamus cum illo. Licet praessuras et persecutiones
patiamur in mundo et in magna spe consolationis con
cludit haec uerba. Sed confidite ego uici mundum.
Non enim caput in se solummodo, sed etiam in membris suis uicit
mundum. Ideo non timendae persecutiones huius mundi et
haec omnia sunt agenda ut pacem habeamus in illo. Hanc
enim causam commendauit sermonis sui ut in illo pacem
haberent propter quam christiani sumus. Haec enim pax finem
temporis non habebit et omnis piae nostrae intentionis actio
nisque finis ipsa erit. Propter hanc sacramentis eius
imbuimur. Propter hanc mirabilibus eius operibus et ser
monibus erudiamur. Propter hanc spiritum eius pignus ac

cepimus. propter hanc in eum credimus & speramus
& eius amore quantum ipse donat efficiamur digni;
per hanc pacem in pressuris omnibus consolamur. per hanc
pressuris omnibus liberamur. propter hanc omnem tri
bulationem fortiter sustinemus. ut in hac sine ulla tri
bulatione regnemus; EXPLIC. LIBER SEXTUS;
INCIPIT LIBER SEPTIMUS; SEQUITUR; XCVIIII
Subleuatis ihs oculis in celum dix; PATER
clarifica filium tuum;
Potuit silenter haec eadem uerba orationis patri
filius dicere. Sed oratio filii doctrinae est discipulo
rum. ut et non et eorum qui illorum exempla sequi uoluissent.
uel eorum scripta legere; Dix; uenit hora; hora itaque
expressionis adpinquat; clarifica filium tuum. Id est resur
rectionis gloria; praecedat humilitas passionis. & subse
quatur cito resurrectionis clarificatio; SEQUITUR;
UT FILIUS TUUS CLARIFICET TE; Clarificatio
patris aeterna est. quae nec augeri, nec minui potest;
Sed haec clarificatio ad notitiam dei patris pertinet. ut re
surrectionis gloria in filio facta innotesceret deus
pater toto orbe. qui ante in iudea tantummodo notus
erat; Clarifica filium tuum. ut filius tuus clarificet
te; quasi dixisset, resuscita me. ut innotescas toto
orbe per me; SEQUITUR; SICUT DEDISTI EI POTES
TATEM OMNIS CARNIS; Id est omnis hominis; a
parte totum caro pro homine haec ait. ut ostenderet
magis ac magis quomodo clarificaturus esset patrem;
Sicut ergo dedisti ei potestatem inquid omnis carnis;
ita te clarificet filius. id est notum te faciat omni
carni quam dedisti ei; Sic enim dedisti. ut omne quod de
disti. det eis uitam aeternam; Haec est uita aeterna. ut cog
noscant te solum uerum deum & quem misisti ihm xpm;

Ordo uerboru͞ e͞ ut te & que͞ misisti. xp͞m ih͞m cognoscant solum uerum d͞m; plena cognitio d͞i patris & filii & sp͞s s͞ci plena est & p͞fecta uita æt͞na; P͞fecta uita æterna; summa beatitudo e͞. Summa beatitudo non est, nisi in uita æterna; Ideo dixit hæc est uita æterna ut cognoscant te, & que͞ misisti ih͞m xp͞m solu͞ & uerum d͞m. Ego te clarificaui sup terram. opus consummaui q͞d dedisti mihi ut faciam; Quid est quod p̄terito tempore posuit clarificaui & consummaui, statim subiunx͞ futuri temporis uerbu͞ faciam; Nisi q͞d omnia de sua p̄sentia & in diuina p̄destinatione futura quasi iam acta e͞e credenda e͞e, q͞d enim futuru͞ fuit ut fieret. hoc e͞nim quasi transactum fuit; Ego te clarificaui; quasi dixisset; Ego te clarificabo p̄dicationis gloria. quæ in discipulis suis toto mundo efficit. dum opus consummabo passionis meae & resurrectionis. quod dedisti mihi ut faciam; Sed nunc uero. clarifica me tu pater. Dicendo enim te clarificaui sup terram; se aut͞ a patre apud eundem patrem postulat clarificandum. modo p̄fecto utriusq; clarificationis ostendit gloriam; Ipse quippe patrem clarificauit sup terram. eum gentib; p̄dicando, pater uero ipsum a pud semet ipsum ad sua͞ dexteram conlocando. sub iunx͞; CLARITATEM QUAM HABUI APUD TE. PRIUS QUA͞ MUNDUS FIERET; Ordo uerborum est. qua͞ habui apud te. prius qua͞ mundus esset; In hoc ualet. q͞d ait. & nunc clarifica me, hoc est sicut tunc, ita & nunc; Sicut tunc p̄destinatione, ita nunc p̄fectione, fac in mundo. q͞d apud te fuerat ante mundum; Fac in suo tempore, q͞d ante omnia tempora statuisti; Conuenit nos intellegere in hoc loquo p̄destinationem claritatis humanae quae in illo e͞; Naturae

ex mortale inmortalem apud patrem futuram; & hoc
iam praedistinando factum fuisse antequam mundus esset,
quod in mundo etiam suo tempore fieret; Sic enim de nobis
dixit apostolus; sicut elegit in ipso ante mundi constituti
onem; Nec formidare debemus praedistinatum dicere
filium dei secundum humanitatem, qui in tempore suo uenit
in mundum, ante tamen omnia tempora praedistinatus est; Illud
autem praedistinatum fuit quod nondum erat ut fieret, quod deus uo
luit ut esset; de qua praedestinatione ait apostolus in principio
epistolae ad romanos; qui factus est ei ex semine dauid secun
dum carnem, qui praedistinatus est filius dei in uirtute; secundum
hanc praedistinationem etiam clarificatus est, antequam
mundus esset, claritas eius ex resurrectione mortuorum
apud patrem ad cuius dexteram sedet; Manifes
taui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi
de mundo. Quod ergo facturus erat per doctores sanctos
in toto orbe post gloriam resurrectionis & ascensionis
suae, et per spiritus sancti dona quae in discipulos delata sunt,
hoc quasi factum esse dixit; tale est hoc quale & illud quod pau
lo ante dixerat; Ego te clarificaui super terram; pro tempore
futuro & illuc & hic praeteritum ponens tempus; Sicut
qui sciret praedestinatum esse ut id fieret; & ideo fecisse re
dicens quod erat sine ulla dubitatione facturus; Sequitur;
Tui erant et mihi eos dedisti et sermonem
tuum seruauerunt; Nunc cognouerunt
quia omnia quae dedisti mihi abs te sunt,
quia uerba quae dedisti mihi dedi eis; et
ipsi acceperunt et cognouerunt uere quia a te
exiui et crediderunt quia tu me misisti;
Quamquam & haec omnia de omnibus futuris fidelibus
dici potuerint, spe perfecta cum adhuc esset futura,
tamen & haec specialiter de discipulis dici possunt ad quos

tunc presentialiter loquebatur; quia illud quod sequitur
CUM ESSEM CUM EIS EGO SERUABAM EOS IN NO
MINE TUO; QUOS DEDISTI MIHI CUSTODIUI ET
NEMO EX HIS PERIIT, NISI FILIUS PERDITIONIS
Iudam significans qui tradidit eum qui unus fuit de duo
decim; magis huic sensui conuenit ut apostolus speci
aliter haec loqueretur. Deinde subiungit; NUNC AUTEM
AD TE UENIO; Cum manifestum est tum de corporali sua
dixisse presentia; CUM ESSEM CUM EIS EGO SERUA
BAM EOS; Ueluti iam cum eis ex presentia non esset. Eo
modo enim significare uoluit ascensionem mox futu
ram, de qua dicit, NUNC AUTEM AD TE UENIO. Iturus
utique ad dexteram patris, unde uenturus est ad uiuos et mor
tuos iudicandos; presentia inquid corporali secundum
fidei regulam, sanamque doctrinam. Nam presentia spiritali
cum eis erat semper et cum tota ecclesia sua in hoc mundo usque
in consummationem seculi, quod uero ait, ut ad superiora re
deamus; Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti
mihi. non illud nomen quod deus est sed illud nomen quod pater meus est;
quod nomen manifestari non potest sine illius filii manifesta
tione; Nam uero illud nomen quod deus est, nulle nature sermo
nabili incognitum omnimodis esse putauit. haec est enim
uere uis diuinitatis ut creaturae rationali non omni
no incognitus possit abscondi. exceptis paucis in quibus
natura pre regionalis nimium deprauata est. prope modum
omnis gentes deum esse fatentur. Licet diuersis erroribus
uerum deum cognoscere inpediantur. quod uero in psalmis le
gitur. Notus in iudea tantum deus. quia legitimo cultu
tantummodo deum uerum cognouerunt et coluerunt. In hoc uero
quod pater est christi per quem tollit peccata mundi. ignotus fuit
antequam uenisset et christus in mundo. nisi tantum quibus deus per spiritum
propheticae reuelauit hoc misterium magnum et absconditum.

qđ post aduentū eius inmundū pdicatum ē gentib;
Custoditum ē inhoc mundo; assumptum ē in gloria. Qđ
uero addidit quos dedisti mihi, hoc est qđ paulo ante dix;
Nemo potest uenire adme, nisi pat qui misit me adtra
xerit eum; Quos dedisti mihi demundo. hoc est quibus
gratia p regenerationem hoc praestitit ñ quib; natura p
natiuitatem contulit; Quid est qđ sequitur; TUI ERANT
ET MIHI EOS DEDISTI; In humanitate hanc potestatē
se accepisse apatre dicit. ut eos haberet quos pater ele
git & pdestinauit; ante constitutionem mundi; Ñ solum
pater sed & filius & sps scs, ut sit unum opus scae trinitatis
inseparabilis. & omni modo aequalis; pereat haec cogi
tatio carnalis amundo. Sibi apatre dicit filius datos
ēē homines; quib; alio loco dicit. Ego uos demundo elegi.
Quos demundo dī filius elegit cum patre, idem ipse ho
mo filius demundo eos accepit apatre; Sequitur;
ET SERMONEM TUUM SERUAUER. NUNC COGNO
UERUNT. QUIA OMNIA QUAE DEDISTI MIHI ABS TE Ē;
Id est cognouer. quia abs te ē; Simul enī pater dedit om
nia cum genuit. qui a haberet omnia Sicut inprioribus
huius euangelii ipse dnš dicit; Sicut enim pater habet
uitā in semet ipso. sic dedit & filio uitam habere in
semet ipso; Id est genuit filium uitā habentem in se
met ipso; QUIA UERBA QUAE DEDISTI MIHI DEDI
EIS. ET IPSI ACCE PER. Id est intellexer. atq; tenu
erunt; Tunc enim uerbum accipitur. quando mente
percipitur & tenetur. ne obliuione pereat; ET COGNOUER
inquid uere quia ate exiui. & crediderunt quia tu me misis
ti; & hic subaudiendum ē uere; Qđ enim dix cognouer
uere, exponere uoluit adiungendo. Et crediderunt;
hoc itaq; crediderunt uere. qđ cognouer uere; Id enim est
ate exiui. qđ est tu me misisti; Sed tamen adhuc ñ erant.

discipuli tales qualés eos dicit futuros eē. uerbis
p̄teriti temporis usus. quasi iam essent p̄nuntians qua
les futuri essent; Accepto scilic& sp̄u sc̄o qui eos sicut
p̄missum est docer& omnia & inducer& eos in omnem
ueritatem; Dedit eis uerba sicut dix̄; quae dedit ei pat̄;
Sed quando illa n̄ foris in auribus sed intus in cordib; spi
ritaliter acceperunt. tunc uere acceperunt. qui a tunc
uere cognouer̄; uere autē cognouer̄. quia ūere crediderunt;
Sed haec uerba quae dicit filius sibi dedisse; si ad diuinitatis
unitatem intellegitur p̄tinere. Eo modo dedit uerba
pater filio. quo genuit uerbum coeternum sibi; Si uero
ad humanitatem respicit. quis intellegit quomodo de
disse& uel quomodo accepisse&. Ds̄ homo factus ex
uirgine. quã[mo]do &iam ipsam quae de uirgine facta est
generationem. quis ennarrabit. Sequitur;
EGO PRO EIS ROGO. N̄ PRO MUNDO. SED P̄ HIS QUOS
DEDISTI MIHI. Haec enim dix̄ int̄ alia dum orar&
p̄eis. quos dedit ei pater; Mundum uult modo intellegi.
qui uiuunt secundum concupiscentiae mundi & n̄ sunt
in ea sorte gratiae. ut ab illo eligantur ex mundo;
N̄ itaq; p̄ mundo. sed p̄ eis quos pater dedit. rogare se dic̄;
P̄ hoc eñi q̄ eos illi pat̄ iā dedit. factum ē ut non p̄tineant
ad eum mundū p̄ quo n̄ rogat; Deinde subiungit. quia
tui s̄; Neq; eñi quia pater eos filio dedit amisit ipse
quos dedit. cum adhuc filius sequatur. adicat; et
MEA OMNIA TUA S̄. ET TUA MEA; Ubi satis appar&
quomodo unigeniti filii sint omnia quae s̄ patris; P̄
hoc utiq; q̄d &iam ipse ds̄ ē. & de patre patri est natus
aequalis; Hoc enim dictum est de sc̄a & rationabili crea
tura quā elegit ds̄. & quae subdita ē patri & filio. & aqua
liter sunt patris & filii; Haec ergo cū sit dī patris non
simul esse& & filii. nisi patri filius esse& aequalis;

Nec fas est ut sci de quibus haec locutus est eius quae sint nisi eius
a quo creati et sci ficati sunt. Ergo cum et patris et filii sunt,
aequales esse demonstrant, quorum aequaliter sunt.
Et clarificatus sum inquit in eis. Nunc suam clarificationem tam
quam factae sit dicit, cum adhuc esset futura; Clarificatus
sum in eis; Id est per eorum praedicationem, clarificatus sum in toto
mundo; et quia praedistinctum est ut fieret, certum voluit esse quod fu
turum erat; Ideo praeteriti temporis verbo usus est; Et iam inquid non sum
in mundo, et hi in mundo sunt; significat horam qua transiturus
erat ex hoc mundo; et verbo praesentis temporis usus est pro futuro
quia certo erat futurum quasi factum esse dixit; Quod autem ait et hi sunt
in mundo, significat enim eos ad quos loquebatur tardius; Tran
sire ex hoc mundo, domino illo abeunte ex hoc mundo. Neces
se esset ut illi remanerent per quos praedicaret nomen eius sanctum in
mundo; providensque quid eos movere possit qui audirent haecque
legerent adiecit; NUNC AUTEM AD TE VENIO; Ascensionis
gloriam designat, per quam elevatus est homo super altitudinem caelorum
et omnium angelicarum potestatum dignitates, ita ut in dextera
dei patris collocaretur. Commendat quoque eos patri quos corporali
absentia relicturus est dicens; PATER SANCTE SERVA EOS IN NO
MINE TUO QUOS DEDISTI MIHI, Nempe sicut homo dominum
rogat pro discipulis suis quos accepit a deo: Attende quod sequitur,
Ut sint inquid unum sicut et nos, Non ait ut nobiscum sint
unum aut ut simus unum ipsi et nos sicut unum sumus nos, sed ait
ut sint unum sicut et nos; Ipsi utique in natura sua sint unum si
cut et nos in nostra unum sumus; quod procul dubio non diceret nisi secundum
hoc diceret quod filius aequalis est patri sicut in alio loco dicit,
Ego et pater unum sumus non secundum id quod homo est. Nam secundum
hoc dixit pater maior me est sed quoniam una eademque persona est deus et homo
Intellegimus hominem in eo quod rogat; intellegimus autem dominum
in eo quod unum sunt et ipse et ille quem rogat; SEQUITUR
CUM ESSEM CUM EIS EGO SERVABAM EOS IN NOMINE TUO

Me inquid ueniente ad te seruate eos in nomine tuo. in quo eos
quando cũ eis eram & ipse seruabam; In nomine patris
seruabat discipulos suos filius hominis. humana psentia
constitutus; Sed & tunc pater in nomine filii seruabat. quos
in nomine filii petentes exaudiebat. his quippe idem fili
us dixerat; AMEN AMEN DICO UOBIS SI quid peti
ERITIS PATREM IN NOMINE MEO. DABIT UOBIS;
Simul enim nos custodiunt pat̃ & filius & sp̃s scs̃. qui est unus
& uerus beatus ds̃; Intellegamus cum ita loquitur sicut hic
locutus ẽ psonas eum distinguere. ñ separare naturam;
Lic& ablatus ab eis esset corporali psentia filii. sed numquam spirita
lis custodia deerat; De qua dicit. Ecce ego uobiscum
OMNIB; DIEB; USQ; AD CONSUMMATIONEM SECULI;
Quos dedisti mihi custodiui. & nemo ex his perit nisi filius
pditionis. ut scriptura impleatur; Filius pditionis dic
tus ẽ traditor xp̃i. De quo in psalmo centesimo octauo
maxime pphetatur; NUNC AUTEM INQUID AD TE
UENIO. ET HEC LOQUOR IN MUNDO. UT HABEANT GAU
DIUM MEUM IMPLETUM IN SEMETIPSIS;
Ecce in mundo loqui se dicit. qui paulo ante dixerat iam
ñ sum in mundo; Ergo & quia ñ nactura ibat hic adhuc
erat. & quia fuerat abiturus. hic quodammodo iam ñ
erat; quid autem sit hoc gaudiũ de quo ait ut habeant gaudium
meum impletũ in semetipsis. iam superius expressum est
ubi ait. ut sint unum sicut & nos; hoc gaudium suũ id est sibi
ipsos conlatũ in eis dicit implendum. propter qd locutũ
se dixit in mundo; haec est pax illa & beatitudo in futuro
seculo. propter quam consequendam temperanter &
iuste & pie uiuendum ẽ in hoc sclo; Loquens adhuc dñs
ad patrem & orans p discipulis suis. ait Ego dedi eis sermonem
tuum in priorib; expositum est & mundus eos odio habuit;
Significat passiones quas in mundo habituri erant ap

secutoribus. quos hic mundi nomine demonstrat; De
inde causam subiciens cur eos oderit mundus: Quia non
sunt inquid de mundo sicut et ego non sum de mundo. Sed ali
ter illi. aliter ego. Illi per regenerationem. ego generatione.
Illi eguerunt secunda natiuitate quia in peccatis nati sunt.
ego quia sine peccato natus sum. non egui regeneratione.
Donatum est ergo eis ut de mundo non essent. ego uero numquam
fui de mundo quia numquam in peccato. Ipse autem de mun
do numquam fuit. quia etiam secundum formam serui
de spiritu sancto natus est de quo illi renati. Si ergo illi ideo de mundo
non sunt quia renati sunt de spiritu sancto. Propterea ille numquam de mundo. qui
a natus est de spiritu sancto; NON ROGO INQUIT UT TOLLAS EOS DE
MUNDO. SED UT SERUES EOS EX MALO; Adhuc enim necessa
rium fuit. quamuis iam non essent de mundo esse tamen in mundo.
ut impleretur quod dictum est in omnem terram exiuit sonus eorum. et in fines
orbis terrae uerba eorum; SANCTIFICA EOS IN UERITATE
Sic enim seruantur ex malo quod superius orauit ut fieret; De
malo perfidiae in quo cecidit iudas proditor; Sanctificantur
itaque in ueritate heredes testamenti noui. Cuius ueritatis
umbrae fuerunt sanctificationes ueteris testamenti. et cum sancti
ficantur in ueritate. utique sanctificantur in christo qui uerax dixit;
Ego sum uia et ueritas et uita. et Ueritas liberabit uos paulo
ante exponit ihesus quid dixerit; Si uos inquid filius libera
uerit uere liberi eritis ut ostenderet hoc se prius dixisse uerita
tem quod postmodum filium; Quid ergo aliud et hoc loco dixit nisi sancti
fica eos in me. Denique sequitur. et hoc apertius insinuare non de
sinit sermo etiam tuus inquit ueritas est; Quid aliud dixit quam
ego ueritas sum. Sanctificat itaque pater in ueritate. Id est in uerbo
suo in unigenito suo. suos heredes. eiusque coheredes sed nunc
adhuc de apostolis loquitur. Nam secutus adiungit; Sicut me mi
sisti in mundum. et ego misi eos in mundum; Quos misit nisi apos
tolos suos. Nam et ipsum nomen apostolorum quod grecum est nihil

nisi missos significat in latino; constat ergo dominus filium suum
absque peccato conceptum et natum; constat ergo filius dis-
cipulos suos quos ipse sanctificavit. vel per babtismi sacra-
mentum vel per sanguinis sui redemptionem ut predica-
rent mundo sanctificationem et ablutionem remissionem
peccatorum suorum. Unde et subiecit: ET PRO EIS
EGO SANCTIFICO MEIPSUM; Id est in eo quia non veni face-
re voluntatem meam sed voluntatem eius qui misit
me patris; Sanctificatio fidelium est oboedientia filii.
qui oboediens patri usque ad mortem mortem autem cru-
cis propter quod et deus exaltavit illum; quod vero ait.
UT SINT IPSI SANCTIFICATI IN VERITATE hoc est
IN ME IPSO SICUT EGO SANCTIFICATUS SUM IN VER-
BO DEI UT ET IPSI SINT IN VERITATE QUE EST
VERBUM DEI SANCTIFICATI; Nam susceptio humani-
tatis. sanctificata est in unitate personę verbi dei. Et quia ille
caput est omnium sanctorum et illi membra. et membra quoque
per capitis sanctificationem sunt sancta in ea veritate qua caput
est sanctificatum. Ideo et in sequentibus non pro his tantum se ro-
gare dixit qui tunc corporali presentia cum eo erant sed
etiam pro omnibus fidelibus qui per eorum verbum credituri erant
per eos. Igitur subiecit et ait. NON PRO HIS ROGO TANTUM.
Id est pro discipulis qui cum illo tunc erant. SED PRO EIS
INQUID QUI CREDITURI SUNT PER VERBUM EORUM
IN ME. Ubi omnes suos intellegi voluit. Non solum his
qui tunc erant in carne. sed etiam qui futuri erant. Quique
enim postea crediderunt in eum per verbum apostolorum sine dubio
crediderunt. et donec veniat credituri sunt. Ipsis enim dixe-
rat. Et vos testimonium perhibebitis. quia ab initio mecum
estis. et per vos evangelium ministratum est et antequam
scriberetur. et utique quisquis in Christo credit. evangelio credit.
Non itaque hii tantum intellegendi sunt quos ait in se credituros

per uerbum eorum qui ipsos cum in carne uiuerent apostolos
audierunt. sed & post obitum eorum & nos longe post nati
per uerbum eorum credidimus in xpm. quoniam ipsi qui cum ipso
tunc fuerunt quod ab illo acceperunt ceteris praedicauerunt.
Itaque per uerbum eorum factum est ut etiam nos crederemus.
immo & omnes usque in finem mundi ubicumque ecclesia xpi
erat per uerba apostolicae praedicationis credituri erunt.
Sequitur. Ut omnes unum sint; Unum in caritate. unum
in fide. unum in pace. quia in unum regnum futuri sunt.
Licet in eo regno mansiones diuersae sint propter merita sanctorum
diuersa. tamen quicumque in eo regno erit beatus erit.
& sufficit sibi quod habet & in eo gaudet quod possidet.
Sicut tu pater in me et ego in te; Hoc est quod
paulo ante dixit. ego in patre & pater in me. Nam totus
pater in filio est. & totus filius in patre; & qui filium habet.
habet & patrem. & qui patrem habet habet & filium;
Unde subiecit ut & ipsi in nobis unum sint. Id est una cari
tate nos diligant. & una fide nos credant & in una spe
in nos confidant. ut sit unitas corporis in capite. & sit
unus deus omnia in omnibus; Qui enim orat pro nobis. mortuus est
pro nobis & uiuit pro nobis ut nos uiuamus in illo. Potest & ita in
tellegi ut in nobis unum sint. Id est in caritate unum sint nobis
templum. Unde dicitur. quia factus est in pace locus eius
& habitatio eius in sion quae nos sumus; Ut mundus cre
dit quia tu me misisti. Duobus modis ut diximus
mundus intellegitur. Aliter in peccatoribus. aliter in sanctis;
hic nominat mundum eos qui credituri erunt. uel qui tunc
credebant xpm filium dei esse. Ad salutem humani generis
missum esse a patre in mundum; Sed et ego claritatem
quam dedisti mihi dedi eis; Quae est ista clarifica
tio. nisi illa de qua paulo ante dicit. Clarificaui nomen tuum?
Ista clarificatio cognitio est nominis omnipotentis patris in filio

hanc claritatem dedit filius fidelib; suis. Idest hanc p̄dicatio
nem ut p̄dicarent eum patri esse aequalem in diuinitate.
& patre eē minorem in forma serui. In qua factus ē filius
hominis ut nos essemus filii dī. In qua natiuitate unū
debemus eē. De qua & subdidit ut sint unū sicut & nos unū
sumus. Illi in sua natura unum in caritate. Nos in nostra
unum sumus in unitate substantiae & gloriae; Ego
IN EIS ET TU IN ME. Ego in eis sicut caput in membris.
& tu in me sicut pat̄ in filio. Ut sint consummati in unum.
Idest p̄fecti qđ p̄ficit & qui nos uoluit unum eē in se & p se.
UT COGNOSCAT MUNDUS QUIA TU ME MISISTI ET
DILEXISTI EOS SICUT ET ME DILEXISTI; Dilexisti eos.
ut essent qđ n̄ erant. Dilexisti me. ut essem qđ semp fui.
Dilexisti me sicut unicum. Illos itaq; sicut adoptiuos. Dile
xisti eos ut p me in te essent. Dilexisti me ut p te in te essem;
SEQUIT. PAT̄ QUOD DEDISTI MIHI UOLO UT UBI
SUM EGO. ET ILLI SINT MECUM; Nunc p fidem.
tunc ergo fit & p speciem; Cum xp̄s apparuerit uita nr̄a.
tunc & nos cum illo apparebimus in gloria. Tunc apparebi
mus qđ tunc erimus. quia et tunc apparebit antequam
essemus qđ tunc erimus; UT UIDEANT CLARITATEM MEAM
QUAM DEDISTI MIHI. Postea sit ergo de illa claritate
dicit. in qua sedet ad dexteram dī patris. Continuo subiun
git. Quia dilexisti me ante constitutionē mundi. In illo enī
dilex̄ & nos qđ ante constitutionē mundi. & tunc p̄desti
nauit qđ in fine facturus est mundi; PATER IUSTE
MUNDUS TE N̄ COGNOUIT QUIA IUSTUS ES. IDEO TE
N̄ COGNOUIT. Mundus uero qui damnandus ē p iustitiā
te n̄ cognouit. Ille uero qui saluandus ē p misericordiā
te cognouit; Mundus uero quem p xp̄m reconciliauit sibi
n̄ merito sed gratia cognouit; Quid est enī eum cognos
cere. nisi uita aeterna quae mundo damnato uiq; non

dedit. se reconciliato dedit. & ut cognoscerent non ex p(ro)prio
merito sed gratiam in sabuenisti. Deniq(ue) sequitur.
Ego autem te cognoui. Ipse fons gratiae est d(eu)s
natura. homo aut(em) de sp(irit)u s(an)c(t)o & uirgine ineffabili
gratiae in unitatem p(er)sonae filii d(e)i adsumptus est.
p(er) illum cognouerunt hii. & om(ne)s p(er) eos credituri quia tu
me misisti. ideo qui cognouerunt. Igitur p(er) gratiam cog
nouer(unt). Et notum feci eis inquid nomen tuum.
et notum faciam. Notum feci p(er) fidem. notum fa
ciam p(er) speciem; Notum feci in s(ae)c(u)lo peregrinantibus.
notum faciam in caelo regnantib(us). Ut dilectio qua di
lexisti me: in ipsis sit & ego in ipsis; quomodo aut(em) dilectio
qua dilex(it) pat(er) filium est in nob(is). nisi quia membra eius
sumus & in illo diligimur cum ille diligitur totus id e(st)
caput & corpus. ideo subiunx(it) & ego in ipsis. tamqua(m)
diceret q(uonia)m ego sum & in ipsis; Terminato magno pro
lixoq(ue) sermone quem post cenam d(omi)n(u)s p(ro)ximos passioni
ad discipulos habuit qui cum illo tunc erant. adiunc
ta oratione quae dix(it) ad patrem prosus deinceps
eius passionem iohannes euangelista sic orsus est;
Haec cum dixisset ih(esu)s. egressus e(st) cum discipulis suis
trans torrentem cedron, genetiuus pluralis in greco.
q(uo)d potest latine cedrorum dici, tunc adp(ro)pinquauit
tempus de quo in psalmis legitur; De torrente in uia bibit;
In uia huius uitae de torrente passionis bibit. p(ro)pterea
exaltauit caput, q(uo)d apostolus ita exposuit; Xp(istu)s oboe
diens patri usq(ue) ad mortem. mortem autem crucis. prop
ter q(uo)d & d(eu)s exaltauit illum; Ubi erat hortus in quem intro
iuit ipse & discipuli eius, Bene in horto miseriae n(ost)rae conp(re)hen
sus e(st). ut nos in hortu(m) beatitudinis suae induceret; Igitur
in horto diliciarum id est in paradiso primus pater hu
mani generis peccauit & inde eiectus e(st) in hanc uallem

Nam paradisus ortus deliciarum interpretatur.

lacrimarum. Ideo xps secundus adam se in horto compre-
hendi uoluit. ut peccatum quod in horto paradisi pri-
mus homo commisit deleretur. Sciebat autem et iudas
qui tradebat eum locum quia frequenter ihs conue-
nerat illuc cum discipulis. Hoc quod narrat ingressum
dum cum discipulis suis in hortum. non continuo factum est
cum eius illa finita esset oratio de cuius uerbis ait. haec
cum dixisset ihs. sed alia quaedam sunt interposita quae ab isto
praetermissa apud alios euangelistas leguntur.
sicut apud hunc inueniuntur multa quae illi similiter
in sua narratione tacuerunt. Ad hoc uero ualet quod dic-
tum est haec cum dixisset ihs. ut non eum ante opinemur isse
in hortum quam illa uerba finiret. et illam orationem quae
leguntur in prioribus. post caenam scilicet eum dixisse uel
orasse. Sciebat autem inquid et iudas qui tradebat eum
locum. ordo uerborum est. Sciebat locum qui tradebat eum
quod frequenter inquid ihs conuenerat illuc cum discipulis suis.
Ibi ergo lupus ouina pelle contectus. et inter oues alto patris
familias consilio toleratus. didicit ubi ad tempus exiguum
dispergeret gregem insidiis capiendo pastorem. Iudas
ergo inquid cum accepisset cohortem et a principibus et
pharisaeis ministros. uenit illuc cum laternis et facibus
et armis. cohors non iudaeorum sed militum fuit. a preside itaque
intellegatur accepta tamquam ad tenendum reum seruato ordine
legitimae potestatis. ut nullus tenentibus auderet obsistere.
Ideo tanta manus inimicorum congregata erat ut nullus adprehenden-
tibus uel contradicere uel defendere ihm auderet. Ita quippe
eius abscondebatur potestas et ostendebatur infirmitas
ut haec inimicis necessaria uiderentur aduersus eum. contra quem
nihil ualuissent. nisi quod ipse uoluisset. Bene utens bonis
malis et faciens bona de malis. Ihs autem sicut euange-
lista secutus adiungit. Sciens omnia quae uentura erant

superatum; Sciebat et uoluit ut conprehenderetur.
quia ad hoc uenit in mundum ut hoc fieret et quod uoluit
et tunc impleretur quando uoluit; processit et dixit;
Quem queritis? processit paratus ad passionem,
et interrogans quem quererent. Non quasi igna-
rus eorum uoluntatis sed ut scirent ipsum esse quem quererent;
Responderunt; Ihesum nazarenum. Ihesus nazarenus dicebatur quia
in nazareth nutritus est. ut impleretur prophetia quoniam nazareus uo-
cabitur. Dicit eis; Ego sum; Non abscondit se sed ostendit. quia
qui uoluntate sua uenit in mundum. uoluntate sua posuit ani-
mam suam pro mundo; Stabat autem et iudas qui tradebat eum cum ipsis; ut
ergo dixit eis ego sum. abierunt retrorsum et ceciderunt in terram; Ubi nunc militum
cohors et ministri principum ac phariseorum. ubi terror et munimen
armorum? Nempe una uox dicentis ego sum. tantam turbam odiis ferocem
armisque terribilem sine ullo telo percussit. repulit strauit; Deus enim
latebat in carne et sempiternus dies; ita membris occultabatur hu-
manis ut a lucernis et facibus quereretur occidendus a tenebris;
Ego sum dicit et impios deiecit; Quid iudicaturus faciet qui iu-
dicandus hoc fecit. quid regnaturus poterit. qui moriturus
hoc potuit et nunc ubique per euangelium ego sum dicit christus et a iudeis
expectatur antichristus. ut retro redeant et in terram cadant;
Quare qui uenerunt ad conprehendendum non tenuerunt a quo audierunt
ego sum. quia non potuerunt quod noluit ille qui ait ego sum;
Illi querebant eum adprehendere et occidere. ille querebat nos redi-
mere et uiuificare. propterea quod uenit ad nos ostendit querentibus
potestatem quia habuit in potestate animam suam ponere; quam
posuit hora passionis ostendit ut nostre redemptionis impleret
misterium; Iterum ergo eos interrogauit; quid queritis? Si queri-
tis me quare non adprehenditis? Nisi quia in uestra non est potestate adpre-
hendendi hora sed in eius qui uenit ut adprehendatur; Illi autem dixerunt;
Ihesum nazarenum; Respondit Ihesus; Dixi uobis quia ego sum; Si ergo
me queritis. sinite hos abire. ut impleretur sermo quem dixit;

quia quos dedisti mihi non perdidi ex his quemquam. Si me quaeritis inquid
sinite hos habire. Inimicos videt et hoc faciunt quod iubet. Sinite hos
abire. quos non vult perire. Numquid autem non erant postea morituri?
Cur ergo si tunc morerentur perderet eos? Nisi quia nondum in eum
sic credebant quomodo credunt quicumque non pereunt. Simon
ergo petrus habens gladium eduxit eum et percussit principis
servum. et abscidit eius auriculam dextram. Erat autem nomen
servo malchus. Solus hic evangelista etiam nomen servi huius ex
pressit. Sicut lucas solus quod eius auriculam dominus tetigerit et sana
verit eum. Malchus autem interpretatur regnaturus. Quid ergo auris
pro domino amputata et a domino sanata significat. Nisi auditum amputata
vetustate renovatum. ut sit in novitate spiritus et non in vetustate lit
terae. quod cui praestitum fuerit a Christo quis dubitet regnaturum cum
Christo. Servus dictus est propter servitutem legalem. Sanatus autem dicitur
propter evangelicam libertatem. Factum tamen petri dominus improbavit et pro
gredi ultra prohibuit dicens. Mitte gladium in vaginam. Calicem quem dedit
mihi pater non bibam illum? Et bibam illum in interrogative vel increpative
legendum est. quasi dixisset. Nonne bibam illum calicem quem pater mihi dedit
bibere? Quare resistere vis voluntati omnipotentis patris? Immo de salu
tis tuae calici? In suo quippe facto ille discipulus magistrum defendere
voluit. Nesciens adhuc dispensationem paternae voluntatis quid et hoc
fieri vere Christus voluisset. quod autem a patre sibi dicit datum calicem pas
sionis. profecto illud est quod ait apostolus. Si deus pro nobis quis contra nos.
qui filio proprio non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit eum. Verum
auctor calicis huius est. et iam ipse qui bibit. Unde idem apostolus
dicit. Christus dilexit nos et tradidit seipsum pro nobis oblationem et hostiam
deo in odorem suavitatis. Cohors ergo et tribunus et ministri iude
orum conprehenderunt ihesum et ligaverunt eum. Conprehenderunt ad quem accesserunt
quando dixit ille. illi vero tenebris permanserunt nec audierunt. Accedite ad
eum et inluminamini. Nunc autem quando eum illo modo
conprehenderunt. tunc ab eo longius recesserunt. et ligaverunt eum
a quo solvi potius velle debuerunt.

Postea quam persecutores tradente iuda conprehensum dnm ligauerunt; qui nos dilexit & tradidit semet ipsum pro nob· & cui pater non pepercit· sed pro nob omnib; tradidit eum· Adduxerunt eum ad annam primum; Nec enim iohannes istam tacet causam· quare hoc fecissent dicens; Erat enim inquid socer caiphe qui erat pontifex anni illius; Erat autem caiphas qui consilium dedit iudeis· quia expedit unum mori pro populo; Ductus est ad annam primum & postea ad caiphan· ut cognatio sanguinis sceleris eos faceret consortes; Moyses do iubente preceperat ut pontifices patrib· succederent· & generationis in sacerdotibus series conseruaretur; Refert iosephus istum caiphan· unius tantum anni ab herode pretio sacerdotium; Non ergo mirum si iniquus pontifex inique iudicauerit; Saepe quippe auaritiam ad sacerdotium accedit· per iniustitiam uersatur in eo· & sceleratum initium funesto fine consumitur·; Sequebatur autem inquit ihm simon petrus· & alius discipulus; Quis nam sit iste discipulus· non temere adfirmandum est quia tacetur·; Solet autem se idem iohannes ita significasse· & addere quem diligebat ihs; Fortassis ergo & hic ipse est qui iuxta crucem ihu stabat cui ille matris commendauit custodiam; Dicit & matheus de petro, Petrus sequebatur eum alonge; Sequebatur dnm alonge qui erat eum negaturus· ut uideret finem; uel amore magistri uel humana curiositate· scire cupiens quid pontifex iudicaret de ihu· utrum eum neci addiceret· an flagellis caesum dimitteret; Discipulus autem ille inquit erat notus pontifici·

&introiit cum ihu in atrio pontificis; Petrus autem
stabat ad hostium foras; Foras autem stabat; quia
negaturus erat dnm; Nec erat in xpo; qui xpm confite
ri n̄ fuit ausus; Exiuit ergo discipulus alius qui erat
notus pontifici & dix hostiarie & introduxit petru;
Dixit ergo petro ancilla hostiaria; Numquid & tu ex
discipulis es hominis istius. Dicit ille, non sum; hic ag
noscitur quod uerum sit qd ipsa ueritas paulo ante ait;
quia sine me nihil potestis facere; Ecce columna
firmissima ad unius aure inpulsum tota contremuit;
Ubi est illa pmittentis audacia & de se plurimum psu
mentis. Ubi sunt uerba illa quando ait. quare non
possum sequi te modo. Animam meam pro te ponam;
Hoc non est sequi magistrum. sed se negare discipulum
esse; Sic ne pro dn̄o anima poneret. ut hoc nesciat
uox ancillae formidetur; Sane in hoc loco consideran
dum est quam periculosum sit xpiano se xpianum
ee negare, Non enim petrus in hoc loco dixit se xpm
negare sed discipulum xpi; Tam ipse xps ante pdix
ter me negaturus es; qui enim discipulum se xpi
negauit ee xpm negauit, Similiter qui se xpianum
negat ee pter aliquem timorem & iam xpm ne
gat; Stabant autem serui & ministri ad prunas quia
frigus erat & calefaciebant se; Frigus erat infide
litatis in cordib; eorum; Intantum & iam ut ille princeps
aplorum in eo frigore torpescit; quia necdum calore
sci sps inflammatus fuit. in quo n̄ solum ipse petrum
post acceptum sci sps donum timuit xpm coram
imperatore & populo romano confiteri. sed & iam

pueri inberbes & puellę sci sp̄s calore inflammati xp̄m
publice usq; ad mortem confitebantur; & pro eo mori
n̄ metuebant· quem claviger cæli confiteri adutius an
cille uocem formidauit; Pontifex autem interrogauit
ih̄m de discipulis eius· & de doctrina eius; n̄ cognoscende
ueritatis amore interrogauit· sed ut causam inuenire&·
quā & iam accusare potuisse&· & tradi romano p̄sidi
ad dampnandū; Respondit ih̄s; Ego palam locutus
sum mundo· ego semp docui in synagoga· & in templo
quō omnes iudei conueniunt· & in occulto locutus sum·
nihil; Quid est qđ palam se dicit loqui & in occulto
nihil loqui· dū in medio loco apostolis dicit dum p para
bolas turbis loquitur· uob datum ē nosse misterium
regni di· ceteris aūt in parabolis· Intellegendum est
ita eum dixisse p palā locutus sum mundo· Ac si dixisset
sic; multi me loquentem audier̄; ipsum aūt palam
quōdammodo erat palam· quodam modo non erat
palam; palam quippe erat· quia multi audiebant·
& rursus non erat palam· quia n̄ intellegebant; & qđ
seorsum discipulis loquebatur· n̄ in occulto utiq; lo
quebatur; Quis namq; in occulto loquitur· qui coram
tot hominib; loquitur· cum scriptum sit in ore duorum
uel trium testium stabit omne uerbum· p̄sertim
si hoc loquitur paucis· qđ p eos uelle& innotescere
& multis; Ergo & hoc ipsum qđ ab eō dici uidebatur
occulte· quomodo n̄ dicebatur in occulto· quia n̄ ita
dicebatur ut ab eis quib; dictum fuerat taceretur· sed
ita potius ut usq; quaq; p̄dicaretur; Quid me inter
rogas· Interroga eos qui audierunt quid locutus sum

ipsis. Ecce hi sciunt que dixerim ego; quasi dixisset: Quid
me interrogas a quo veritatem audire non desideras, sed
quem dampnare cupis. Interroga magis eos de quorum
dictis non habeas invidiam. Ita temperavit dominus respon
sionem suam ut nec veritatem tacere, nec se defendere
videretur. Hec autem cum dixisset, unus adsistens minis
trorum dedit alapam Ihesu dicens: Sic respondis ponti
fici. Hic impletur quod prophetatum est de eo: Dedi maxil
lam meam percutientibus. Percussit eum quasi reum res
ponsionis, sed ille iniuste percussus mansuete respondit:
Si male locutus sum testimonium perhibe de malo. Omnis
itaque qui contra veritatem loquitur male loquitur.
Si autem veritatem non dixi, da testimonium contra me
in quo mendacium dixissem. Si autem bene, id est vere,
quid me cedis. Quid ista responsione verius, mansu
etius, iustius, si cogitemus quis acceperit alapam.
Nonne volumus eum qui percussit aut celesti igne consu
mi, aut terra deiscente sorberi, aut correptum demo
nio volutari. Quid enim horum pro potentiam non potuis
set per quem factus est mundus, nisi patientiam nos doce
re maluisset a quo vincitur mundus. Forte aliquis
hic dicit: Quare alteram maxillam percutienti non
prebet secundum preceptum suum? Non solum itaque alteram
dedit maxillam percutienti, sed etiam totum corpus
suum ad crucifigendum tradidit; et magis vult precepta sua
dominus in cordis tranquillitate servare, quam in corporis
ostentatione demonstrare. Et misit eum Annas li
gatum ad Caipham pontificem. Hi duo Annas et Cai
phas principes fuerunt sacerdotum, et princeps Annas

sacerdocium ministrabant, & erat tunc annus cai-
phę. cum passurus est xps. & credendum est secundum uolunta
tem caiphę factum esse ut prius duceretur ad annam
ut minoris culpe uideretur, si alterius quoq; consacer-
dotis sui dampnaretur sententia, Sed cum dixisset
euangelista quod eum ligatum miserit annas ad caiphan
reuersus est ad locum narrationis ubi reliquerat ad petrum
ut explicaret quod in domo annę doctrina eius nec rati
one contigerat, Erat autem inquid simon petrus stans
& calefaciens se, hoc recapitulat quod antea iam dixe
rat deinde quae secuta sunt iungit. Dixerunt ergo ei;
Numquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille & dixit
non sum, Iam semel negauerat ad ancille uocem Ecce
iterum eodem timore perterritus negauit, Deinde ut
tertia quoq; negatio perficeretur & uerbum dni predicen
tis impleretur. Dicit unus ex seruis pontificis cogna
tus eius cuius abscidit petrus auriculam, Nonne
ego te uidi in horto cum illo. Iterum sicut ante nega
uit petrus. & statim gallus cantauit, Ecce medici est
completa predictio egroti conuicta presumptio, Non enim
factum est quod iste dixerat animam meam pro te ponam.
sed factum est quod ille predixerat ter me negabis, Sed
hęc trina negatio timoris trina confessione amoris
diluitur, Necdum fuit amor in eo qui foras mitteret
timorem. Sed adhuc timor seruilis ualuit in corde
eius. Sed nec dum respexit eum qui hęc predixit ei, Sed
hoc magna di dispensatione gestum esse credere
debemus quatenus ille cui oues suas ad patrem rediens
xps commendaturus erat, per suam disceret fragilitate

aliis misereri et fratrum culpis ignoscere dum sui
recordaretur peccatum et aliorum compati posset fra
gilitati qui sui casus ignarus non esset. Peracta itaque
trina hac negatione petri revertitur evangelista
ad ordinem narrationis suae ubi eam reliquerat;
Adducunt ergo inquid ihm ad caiphan in praetorium,
Ad caiphan quippe ab anna collega et socero eius duxerat
missum, Sed et si ad caiphan cur in praetorium quod nihil
aliud vult intelligi quam ubi praeses pilatus habitabat.
Aut damnationis causa xpi caiphas perrexit in praetorium
ad pilatum. Aut pilatus in domo caiphe praetorium ha
bebat, et tanta fuit amplitudo ut utrosque capere po
tuisset, et seorsum habitantem dominum suum seorsum iu
dicem ferret, Ecce quanta est sollicitudo sacerdotum
in malo tota nocte uigilarunt ut homicidium face
rent, Erat autem mane et ipsi id est qui ducebant
ihm non introierunt in praetorium hoc est in eam partem
domus quam pilatus tenebat, Si ipsa erat domus cai
phe cur autem non introierunt in praetorium exponit
causam ut non contaminarentur sed manduca
rent pascha; Dies enim agi coeperat azimorum
quibus diebus contaminatio illis erat in alienum ha
bitaculum intrare, O impia et stulta caecitas habi
taculo uidelicet alieno se uiolare putarunt et non
proprio scelere inquinare se uidebant, alienigenae
iudicis domo contaminari timebant et fratris inno
centis sanguine non timebant, Sciendum est quid sit in
ter pascha et dies azimorum, Pascha dicebatur
proprie dies illa qua agnus ad uesperam quarta

decima luna occidebatur. Septem uero dies sequen
tes: dies azimorum dicebantur. Dies azimorum fue
runt inquib; nil fermentatum indomib; illorum debu
it inuenire; sedtam dies paschalis inuenitur inter
dies azimorum nominari utinalio euangelio legitur;
prima autem die azimorum. Accesserunt aditum dis
cipuli dicentes. Ubi uis paremustibi pascha man
ducare. SEQUITUR;

Exiit ergo pilatus adeos foras & dixit. quam accu
sationem adfertis adhominem hunc. & responderunt
& dixerunt ei. Sinonesset hic malefactor non tibi tradidis
semus. hunc enim habebant mortem iudei inquem
morte dignum diiudicarent iunctum eum praesidi
tradere. Interrogentur atq; respondeant abin
mundis spiritib; liberati. languidi sanati. Leprosi
mundati. surdi audientes. muti loquentes. ceci
uidentes. mortui resurgentes. utrumsit malefac
tor ihs. sedista dicebant dequib; per prophetam
ipse praedixerat. Retribuebant mihi mala pro bonis.

Dixit ergo eis pilatus. Accipite eum uos & secundum
legem uestram iudicate eum. Iustior fuit ille. iudex
gentilis. quasi diceret. Legem habetis. & secundum
legem uestram iudicate eum. Uos melius nostis.
quid de talib; uestra lex iudicet. secundum quod iustum
sciatis iudicate. Dixerunt ergo iudei. Nobis non licet
interficere quemquam. Quid est quod loquitur in
sana crudelitas. Annon interficiebant. quem in
terficiendum offerebant. An non forte interficiebant
dum clamabant. crucifige crucifige. Quid est quod

dixerunt. nob non licet interficere quemquam. dum lex
mandet homicidas adulteros. & talium reos sceleris
occidere uel lapidare. nisi forte hoc ideo dixissent
ppt̄ scitatem diei festi ut n̄ liceret eis secundum legē
in die festo occidere hominem. ob cuius diei festi uene
rationem & iam p̄torium iudicis intrare noluer̄.
quomodo o iudei. o falsi israhelite. ñ occidistis eum quē
adp̄hendistis. quem adduxistis. quem p̄sidi tradidistis.
quem crucifigi poposcistis. Audite q̄d contra uos & iam
ppheta clamat. Filii hominum dentes eorum arma
& sagitte & lingua eorum macera acuta. Ecce quib;
armis quib; sagittis qua macera iustum interfecistis.
Deinde sequitur euangelista. Hoc aut̄ dixer̄. ut sermo
ihu impleretur quem dixit significans quae esset
morte moriturus. Itaq; intellegendum est dn̄m hoc
significare ñ mortem crucis sed illam mortem
qua iudei eum gentibus tradebant ad occidendum
hoc est romanis. Nam pilatus romanus ciuis fuit.
Licet genere pontius. eumq; in iudeam romani p̄sidem
miserant. Ut ergo iste sermo ihu impleretur. id est eū
sibi traditum gentes interficerent. q̄d ihs futurum
eē p̄dixerat hoc impletum est dum iudei eum genti
bus tradider̄ occidendum. minore tam̄ scelere quam
iudei qui se isto modo ab eius interfectione uelut alie
nos facere uoluer̄. Ñ ut eorum innocentia sed ut
dementia monstraretur. SEQUITUR
Introiuit iterum in p̄torium pilatus & uocauit
ihm & dixit ei. Tu es rex iudeorum. In his uerbis osten
dit pilatus hoc iudeos obiecisse ei criminis. ut dice

ret se regem esse iudeorum. Respondit ihesus. A temetipso
hoc dicis. an alii tibi dixerunt de me. Sciebat utique dominus
et quod ipse interrogabat et quod ille responsurus fuit et
quid illi pilatus responsurus erat. et tamen dici uoluit
Non propter se qui omnia sciebat sed propter nos ut
scriberetur quod nos scire uoluit. Respondit pilatus.
Numquid ego iudeus sum. gens tua et pontifices tradi
derunt te mihi. quid fecisti. Abstulit a se suspitionem
qua possit putari a semetipso dixisse quod ihesum regem
dixerat esse iudeorum. id se a iudeis accepisse de
monstrans. dicendo quid fecisti. Satis ostendit illud
ei pro crimine obiectum tamquam diceret. si regem te
negas. quid fecisti ut traderis mihi. quasi mirum
non esset si puniendus iudici traderetur qui se dice
ret regem esse. Si autem hoc non diceret quaerendum
ab illo esset quid aliud forte fecisset unde tradi
iudici dignus esset. Respondit ihesus. Regnum meum
non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum
meum ministri mei decertarent ut non traderer iu
deis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Hoc est
quod bonus magister scire nos uoluit. sed prius nobis
demonstranda fuerat uana hominum de regno
eius opinio. Siue gentium siue iudeorum a quibus id
pilatus audierat quasi propterea fuisset morte
plectendus quod inlicitum adfectauerit regnum
uel quoniam solent regnaturis inuidere regnantes.
Poterat autem dominus quod ait. Regnum meum non est de mun
do hoc. Ad primam interrogationem presidis
respondere ubi dixit. Tu es rex iudeorum. Sed eum

uteis sim interrogans utrum hoc a semetipso diceret
an audisset ab aliis: illo respondente ostendere
uoluit hoc sibi apud illum fuisse a iudeis uelut cri
men obiectum, patefaciens nobis cogitationes hominum
quas ipse nouerat quoniam uane sunt. Quid uero ait: Regnum
meum non est de hoc mundo, id est in hoc mundo. Audite
omnes reges terre: non uenit christus regnum tollere sed
dare, non minuere sed augere. Regem se non contradixit
sed carnaliter in hoc mundo se regnare non dixit. Quid est
enim eius regnum, nisi credentes in eum, quos tradet
regnum deo patri in fine seculi, id est adducet ad ipsum
patrem ut sine fine regnent cum illo. Sed ut hoc
probaret ut regnum eius de hoc mundo non esset, adiecit:
Si ex hoc mundo esset regnum meum ministri mei de
certarent ut non traderer iudeis. Non ait: nunc autem
regnum meum non est hic sed non est hinc. Hic est enim
regnum eius usque in finem seculi, sed in sanctis suis de quibus
dominus in medio euangelio: Regnum dei intra uos est. Nam reg
num eius sancta ecclesia est. Unde et ad mariam uirginem
angelus ait: Et regnabit in domo iacob in eternum
et regni eius non erit finis. Spiritale regnum quo in sanctis
regnet demonstrare uolens non carnale quod sepe
impii habent in hoc mundo. De regno quippe suo
dicit paulo ante: de mundo non estis sed ego uos elegi
de mundo. Dixit ei itaque pilatus: Ergo rex es tu?
Respondit iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Non quia se
regem timuit confiteri sed tu dicis ait. Sic respon
dit ut utrum dicere et sermo eius calumnie non
pateretur. Dictum est tu dicis: carnalis carnaliter

dicit. Deinde subiungit. Ego in hoc natus sum &
ad hoc ueni in mundum ut testimonium phibeam ueri
tati. Non ē pducenda huius pnominis syllaba qua ait
in hoc natus sum, tanquam dixerit, in hac re natus sum.
sed corripienda tanquam dixerit in hanc rem natus
sum. uel ad hoc natus sum sicut ait ad hoc ueni in mun
dum. In greco namque euangelio nihil est huius locutionis
ambiguum. Unde manifestum ē eum temporalem
natiuitatem suam hic commemorasse qua incarnatus
uenit in mundum. non illam sine initio qua deus erat
per quem pater condidit mundum. In hoc ergo se dixit
natum. id est ppter hoc natum. & ad hoc uenisse in mun
dum utique nascendo de uirgine ut testimonium per
hibeat ueritati. Sed quia non omnium est fides adiunc
xit atque ait. Omnis qui est ex ueritate audit uocem
meam. Audit utique interiorib; aurib; id est obaudit
meae uoci. quod tantundem ualeret quasi diceret.
credit mihi. Cum itaque xps testimonium phibet ueri
tati profecto testimonium phibet sibi. eius quippe
uox est. Ego sum ueritas. Hic commendat gratiam
per quam uocati sumus. Ait itaque. Omnis qui est ex ueri
tate audit uocem meam. Non ideo est ex ueritate quia
eius audit uocem. Sed ideo audit quia ex ueritate est. id est quia hoc illi donum ex ueritate conla
tum est. quod quid est. & aliud quam donante xpo
credere in xpm. SEQUITUR.

Dicit ei pilatus. quid est ueritas. Nec expectauit
audire quid responderet ei ihs quia forte dignus
non fuit audire. Sed cum hoc dixisset iterum exiit

ad iudeos & dixit eis. Nullam inuenio in eo causam.
est autem consuetudo uobis ut unum dimittam uobis in
pascha. Uultis ergo dimittam uobis regem iudeorum.
Credo cum dixisset pilatus quid est ueritas in mentem illi
uenisse continuo consuetudinem iudeorum quae solebat
eis dimitti unum in pascha. & ideo non expectauit ut
responderet ei ihs quid est ueritas ne mora fieret
cum recoluisset morem quo possit eis per pascha
dimitti. Haec uero consuetudo dimittendi fortassis
propter pascha apud iudeos remansit ob memoriam
liberationis illorum ex egypto qui in pascha libe
rati sunt a seruitute. sed omnes audientes clamauerunt
rursum omnes dicentes. Non hunc sed barraban. Erat
autem barrabas latro. Barrabas iste filius eorum
interpretatur id est diaboli qui magister fuit uel huic
latroni in scelere suo uel iudeis in impietate perfidiae
suae. Nos reprehendimus o iudei quod per pascha libera
tis nocentem. sed quod occidistis innocentem. quod
tamen nisi fieret uerum pascha non fieret. sed umbra ue
ritatis a iudeis errantibus tenebatur & mirabili
dispensatione diuinae sapientiae per homines falla
ces eiusdem umbrae ueritas implebatur, quae ut uerum
pascha fieret xps uelut ouis immolabatur. Tunc
adprehendit pilatus ihm & flagellauit. hoc pilatus
non ob aliud fecisse credendum est nisi ut eius iniuriis
iudei satiati sufficere sibi existimarent & usque ad
eius mortem saeuire desisterent. Ad hoc pertinet
quod idem praeses cohortem suam permisit facere
quae secuntur. Et milites plectentes coronam de

spinis· inposuerunt capiti eius & uestem pur
puream circumdeder eum & ueniebant ad
eum & dicebant· Aue rex iudeorum· & dabant ei
alapas· Sic implebantur quae de se pdixerat xps·
sic martyres informabantur ad omnia quę psecutorib;
libuisset facere pferenda· sic paulisp occultata tre
mendaq; potentia· Comendabatur prius imitanda pa
cientia; sic regnum qd de hoc mundo non erat superbum
mundum non atrocitate pugnandi sed paciendi humi
litate uincebat· Sed illud granum multiplicandum
seminabatur horribili contumelia· ut mirabili pul
lularet in gloria· Exiit iterum pilatus foras &
dicit eis· Ecce adduco eum foras ut cognoscatis quia
in eo nullam causam inuenio· Exiit ergo ihs portans
spineam coronam & purpureum uestimentum· & dicit
eis· Ecce homo· hic apparet non ignorante pilato· hec
a militib; facta· siue iusserit ea siue pmiserit· illa
scilicet causa quam supra diximus ut hęc eius ludi
bria inimici libentissime biberent & ulterius
sanguinem non sitirent· Egreditur ad eos ihs portans
spineam coronam & purpureum uestimentum· non cla
rus imperio sed plenus obprobrio & dicitur eis· Ec
ce homo· Si regi inuidetis iam parcite quia deiec
tum uidetis· Flagellatus est spinis coronatus est
ludibriosa ueste amictus est amaris conuiciis inlusus
est alapis cęsus est· feruet ignominia frigescat
inuidia· sed non frigescit· Inardescit potius & inerescit;
Cum enim uidissent eum pontifices & ministri
clamabant dicentes· Crucifige· crucifige;

Dicit eis pilatus; Accipite eu[illegible] uos & crucifigite, Ego
enim ñ inuenio in eo causam, Responderunt ei iudei;
Nos legem habemus & secundum legem debet mori
quia filium di se fecit. Ecce altera maior inuidia;
parua quippe illa uidebatur uelut affectatae inlicito
ausu regiae potestatis. & tamen neutrum sibi ihs menda
citer usurpauit. Sed utrumq; uerum est. & unigeni
tus ē di filius & rex a do constitutus super sion montem
scm eius; & utrumq; nunc demonstraret. nisi quanto
erat potentior tanto mallet ee patientior; Cum ergo
audisset pilatus hoc uerbum magis timuit. & ingressus
est pretoriū iterum. & dicit ad ihm; Unde es tu; ihs aut
responsum ñ dedit ei; Hoc silentiū dni nri ihu xpi non
semel factum. Conlatis omniū euangelistarum nar
rationib; repperitur & apud principes sacerdotum
& apud herodem; tam pp ter illa quib; noluit respon
dere. ad hoc dictare de agno similitudo. ut in suo silentio
ñ reus sed innocens haberetur; Respondit ihs;
Ñ haberes aduersum me potestatem ullam nisi tibi
esset datū desup. Propterea qui tradidit me tibi
maius peccatū habet, Ecce respondit & tamen ñ
ubiq; respondit, Ñ sicut reus siue dolosus. sed sicut
agnus hoc est sicut simplex atq; innocens ñ ape
ruit os suum. Proinde ubi ñ respondebat sicut
ouis. Silebat; ubi respondebat sicut pastor doce
bat; Dicamus ergo qd dixit qd & p apostolum docuit
quia ñ ē potestas nisi a do, & quia plus peccat qui
potestati innocentem occidendum liuore tradit.
quam potestas ipsa si eum cū timore alterius maioris

potestatis occidit. Talem quippe d(eu)s pilato dederat po
testatem ut esset etiam sub cesaris potestate. quapropter
non haberes inquid aduersum me potestatem ullam.
id est quantulamcumque habes. nisi hoc ipsum quicquid
est tibi esset datum desuper. Sed quoniam scio quantum sit.
Non enim tantum est. ut tibi omnimodo liberum sit.
propterea qui tradidit me tibi. maius peccatum habet.
Ille quippe me tuae potestati tradidit inuidendo.
tu uero eandem potestatem in me exerciturus es.
metuendo. Nec timendo quidem praesertim innocentem.
homo hominem debet occidere. Sed tamen zelando
facere multo magis malum est. quam timendo.
Et ideo non ait uerax magister. qui me tibi tradidit
ipse habet peccatum. tamquam ille non haberet. sed
ait maius habet peccatum. ut etiam se habere in
tellegeret. Neque enim propterea illud nullum est quia
hoc maius est. Exinde querebat pilatus dimittere
eum. Quid est hoc quod dictum est. exinde quasi antea
non querebat. lege superiora et inuenies iamdudum eum
querere dimittere ihesum. Exinde itaque intellegendum
est. propter hoc. id est ex hac causa ne haberet pecca
tum occidendo innocentem sibi traditum. quam
uis minus peccans. quam iudei qui illum ei tradide
rant occidendum. Exinde ergo id est ideo ne hoc pec
catum faceret. Non nunquam primo. sed ab initio
querebat eum dimittere. Iudei autem clamabant
dicentes. Si hunc dimittis. non es amicus cesaris.
Omnis enim qui se regem facit contradicit cesari. Maio
rem timorem se ingerere putauerunt pilato terrendo

dcæ sare ut occiderent xpm quam superius ubi di
xerant Nos legem habemus & secundum legem deb&
mori quia filium di se fecit. Eorum legem quippe ille
ñ timuit ut occider& sed magis filium di timuit ne
occider&. Nunc uero ñ sic potuit contempnere cesa
rem auctorem potestatis suæ quem admodum le
gem gentis alienæ. Ait adhuc euangelista pilatus cu audiss&
hos sermones adduxit foras ihm & sedit pro tribu
nali in loco qui dicitur lithostratus ebraice autem
gabatha. Erat autem parasceue pasche hora quasi
sexta. Quæ hora sit dns crucifixus ppt euange
liste alterius testimonium qui dixit. Erat autem
hora tertia & crucifixerunt eum. qm magna discep
tatio sol& aboriri cum ad ipsum locum ubi crucifi
xus narratur uentum fuerit ut potuerimus si
dns uoluerit disseremus. Cum ergo pro tribunali sedis
set pilatus dicit iudeis. Ecce rex uester. Illi autem
clamabant. Tolle tolle crucifige eum. Dixit eis pi
latus. Regem uestrum crucifigam. Adhuc terrore
quem de cesare ingesserant superare conatur de ig
nominia eorum uolens eos frangere dicendo Regē
uestrum crucifigam quos de ignominia xpi mitigare
ñ potuit. Sed timore mox uincitur; Responder
autem pontifices. Non habemus regem nisi cesa
rem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeret;
Apertissime quippe contra cesarem uenire uidetur
si regem se non habere nisi caesarem pfitentibus
alium regem uell& intellegere dimittendo inpu
nitum quem propt hos ausus ei tradiderant occi

dendum, tradidit ergo illum eis. ut crucifigeretur.
sed numquid aliud & ante cupiebat cum dicebat,
Accipite eum uos & crucifigite. uel & iam superius.
Accipite eum uos & secundum legem uestram iudi
cate eum. Cur autem illi tantopere. Noluerunt.
dicentes nobis. non licet interficere quemquam,
& omnimodo instantes. ut non ab eis sed a preside
occideretur. & ideo eum occidendum accipere
recusantes; si nunc eum accipiunt occidendum.
aut si hoc non sit. Cur dictum est. tunc ergo
tradidit eis illum ut crucifigeretur. An aliquid
interest. plane interest, non est dictum. Tunc
ergo tradidit eis illum ut crucifigerent eum. sed ut
crucifigeretur. Sed ideo illis traditum dixit.
euangelista. ut eos crimine implicatos. a quo alieni
esse conabantur. ostenderet; Non enim pilatus
hoc faceret. nisi ut id quod eos cupire cernebat
impleret; unde & sequitur. Susceperunt autem
ihm & eduxerunt; potest ad milites iam referri.
apparitores presidis. Nam postea euidentius
dicitur. milites ergo cum crucifixissent eum. quam
uis euangelista & iam si totum iudaeis tribuit.
merito facit; ipsi enim susceperunt quod auidis
sime flagitauerunt, & ipsi fecerunt quicquid
ut fieret. extorserunt iudicante atque dãnante
pilato pro tribunali dnm ihm xpm, hora quasi
sexta susceperunt eum. & eduxerunt, & baiolans
sibi crucem exiuit in eum locum qui dicitur cal
uariae locus. ebraicae golgotha ubi eum

crucifixerunt; Quid est quod marcus euangelista ait;
Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum. Nisi quia
hora tertia crucifixus est. dns linguis iudaeorum.
hora sexta manib; militum. ut intellegamus horã
quintã iam fuisse transacta. et aliquid de sexta
coeptum quando redit pro tribunali pilatus. quae
dicta est. quasi sexta. & cũ duceretur ut in ligno.
cũ duobus latronibus configeretur. & iuxta crucem
eius gererentur: quae gesta narrantur hora sexta integra compleretur;
Ex qua hora usque ad nonam sole obscurato. tenebras
factas. Trium euangelistarum. mathei. marci. & lu
cae. contestatur auctoritas; Sed qm iudaei facinus
interfecti xpi a se in romanos. id est pilatum. & eius
milites transferre conati sunt. Propterea marcus
suppressa ea hora. qua xps a militibus crucifixus est.
quae agi sexta iam coeperat. tertiam potius horam
recordatus expressit. qua hora intelleguntur.
apud pilatum clamare potuisse. Crucifige. crucifige;
ut non illi tantũ repperiantur. crucifixisse ihm.
id est milites qui eũ ligno sexta hora suspenderunt.
uerũ & iam iudaei qui ut crucifigeretur. tertia cla
mauerunt; baiolans ergo sibi crucem. exiuit in eum
qui dicitur caluariae locum. haebraicae autem gol
gotha. ubi eũ crucifixerunt. & cũ eo duos. hinc & hinc
mediũ aut ihm; Isti duo latrones. erant sicut aliorũ
euangelistarũ narratione didicimus. cũ quib; cruci
fixus est. & inter quos crucifixus est xps. de quo pre
missa dixerat prophetia; & inter iniquos deputa
tus est; Scripsit aut & titulũ pilatus. & posuit super crucẽ.

erat autem scriptum; ihs nazarenus. rex iudaeorum.
hunc ergo titulum multi legerunt iudaeorū. quia
prope ciuitatem erat locus. ubi est crucifixus ihs;
et erat scriptum hebraice. grece. & latine. rex iudae
orum; haec quippe tres linguae; ibi prae ceteris emi
nebant; haebrea. propter iudaeos in lege glori
antes; Greca propter gentium sapientes; Latina
propter romanos. multis ac pene omnibus iam tunc
gentibus imperantes; Dicebant ergo pilato pon
tifices iudaeorum; Noli scribere rex iudaeorum.
sed quia dixit ipse rex sum iudaeorum; Respondit pila
tus; Quod scripsi. scripsi. O ineffabilem uim diuinae
operationis. in cordibus ignorantium; Nonne occul
ta uox. quedā pilato intus quodam si dici potest cla
more silentio personabat; quod tanto ante in psal
morum litteris prophetatum est. ne corrumpas
tituli inscriptionem; Nūquid enim propterea non
erit uerū. quia ihs ait rex sum iudaeorum; Sic cor
rumpi non potest quod pilatus scripsit; corripi
potest quod ueritas dixit. sed iudeorū tantū rex est
xps. An & gentium. immo & gentium; Cū enim
dixisset in prophetia. Ego autē constitutus sum
rex ab eo. super sion montem sēm eius praedicans
praeceptum dni. Ne propter sion montem solis
iudaeis eum regem diceret constitutum. Continuo
subiecit; Dns dixit ad me. filius meus es tu. ego ho
die genui te; Postula a me. & dabo tibi gentes.
& cetera; Cur ergo magnū uolumus intellegi in
hoc titulo sacramentū. in quo scriptum erat.

rex iudaeorum. si rex est christus et gentium; quia scilicet
oleaster factus est particeps pinguedinis oliuae,
non olea particeps facta amaritudinis oleastri.
Nam in eo quod de christo ueraciter scriptus est titulus.
rex iudaeorum; qui sunt intellegendi iudaei, nisi semen
abrahae. filii repromissionis. qui sunt et iam filii dei.
quoniam non qui filii carnis, ait apostolus, filii dei, sed qui
filii promissionis. deputantur in semine; et gentes
erant. quibus dicebat; si autem uos christi. Ergo abrahae
semen estis. secundum promissionem heredes. Rex
ergo iudaeorum christus. sed iudaeorum circumcisione
cordis spiritu non littera. quorum laus non ex hominibus;
sed ex deo est. pertinentium ad hierusalem liberam
matrem nostram aeternam in caelis. sarram spiritalem
ancillam et filios eius de domo libertatis eicientem.
Ideo enim pilatus quod scripsit scripsit. quia dominus
quod dixit dixit.

Milites ergo cum crucifixissent eum. acceperunt
uestimenta eius et fecerunt quattuor partes
unicuique militi partem et tunicam; unde appa
ret quattuor fuisse milites. qui in eo crucifigendo
praesidi paruerunt; manifeste quippe ait. mili
tes ergo cum crucifixissent eum acceperunt uestimen
ta sua et fecerunt quattuor partes. unicuique mili
ti. partem et tunicam subaudiendum est. acceperunt
ut iste sit sensus; Acceperunt uestimenta eius et fe
cerunt quattuor partes. unicuique militi partem.
acceperunt et tunicam; et sic locutus est. ut de ceteris
uestimentis missam esse uideamus nullam sortem.

sed de tunica quam simul cum ceteris acceperunt. sed
non similiter diuiserunt. De hac enim sequitur.
exponens. erat autem tunica inconsutilis. desuper contex
ta per totum. Cur autem de illa sortem miserunt.
narrans. Dixerunt ergo ad inuicem inquit. Non
scindamus eam. sed sortiamur de illa cuius sit. appa
ret itaque in aliis uestibus aequales eos habuisse
partes. ut sortiri necesse non fuerit. in illa uero
una non eis habere potuisse singulas partes.
quaerat forte aliquis. quid significet in tot partes
uestimentorum facta diuisio. et de tunica illa
sortitio. quadripertita uestis domini nostri ihu xpi qua
dripertitam eius figurauit ecclesiam. Toto scili
cet quae quattuor partibus constat terrarum
orbe diffusam. et omnibus eisdem partibus aequa
liter. id est concorditer distributam. propter quod
alibi dicitur. missurum se angelos suos ut colligant
electos suos. a quattuor uentis. quod quid est nisi
a quattuor partibus mundi. oriente. occidente.
aquilone et meridie. Tunica uero illa sortita
omnium partium. significat unitatem. quae cari
tatis uinculo continetur. De caritate autem locutu
rus apostolus. supereminentiorem inquit uiam
demonstro. et alio loco ait. Cognoscere etiam
supereminentem scientiae caritatem. quae est uin
culum perfectionis. Si ergo caritas et supereminen
tiorem habet uiam. et super eminet scientiae
et super omnia praecepta est. merito uestis. qua signifi
catur. desuper contexta perhibetur inconsutilis.

autem· ne aliquando dissuatur· ad unum peruenit.
quia in unum omnes colligit. sicut in apostolis· cum essent
etiam ipse numerus duodenarius· id est quadriper
titus inter nos· et omnes essent· interrogatis solus
petrus· Respondit· tu es christus filius dei uiui· et ei dici
tur· tibi dabo claues regni caelorum· tamquam
ligandi et soluendi solus acceperit potestatem.
Cum et illud· unus pro omnibus dixerit· hoc cum omnibus
tamquam personam gerens· ipsius unitatis· Ideo unus
pro omnibus quia unitas est in omnibus; unde et hic cum
dixisset· desuper contexta addidit per totum. quod si re
ramus· ad id quod significat· Nemo eius est expers·
qui pertinere inuenitur ad totum· a quo toto sicut
greca indicat lingua catholica uocatur ecclesia·
in sorte autem· quid nisi dei gratia· commendata
est sic quippe in uno· ad omnes peruenit cum sors omnibus
placuit· Quia et dei gratia in unitate ad omnes peruenit·
et cum sors mittitur non persone· cuiusque uel meri
tis· sed occulto dei iudicio ceditur· nec ideo ista· non
aliquid boni significasse· quis dixerit· quia per ma
los facta sunt· non scilicet per eos· qui christum secuti· sed
qui sunt persecuti· quid enim de ipsa cruce dicturi sumus·
quae certe similiter ab inimicis atque impiis christo
facta et inpacta est· et tamen ea significari· recte in
telligitur· Quod ait apostolus· quę sit latitudo
et longitudo· altitudo et profundum· Lata est quip
pe in transuerso ligno quo extenduntur pendentis
manus· et significat opera bona in latitudine cari
tatis· Longa est a transuerso ligno usque ad terram

ubi dorsum & pedes figuntur. & significat perseueran
tiam in longitudine temporis. usque ad finē altū est.
in cacumine quod a transuerso ligno sursum rursus
extenditur. & significat supnū finem quo cuncta
opera referuntur. qm̄ cuncta quae latitudine
ac longitudine bene ac pseueranter fiunt. prop
ter altitudinē diuinorū facienda sunt p̄miorū.
profunda est in ea parte qua in terra figitur. ibi
quippe occulta est nec uideri potest. sed cuncta
eius apparentia & eminentia inde consurgunt.
sicut bona nr̄a de profunditate gratiae dī. quae
praehendi ac diiudicari non potest. uniuersa pro
cedunt. sed & si crux xp̄i hoc solū significat. quod
ait apls. qui autē sunt ihu xp̄i. carnē suā crucifixe
runt. cū passionib; & concupiscentiis. quā magnū
bonum est. ne tamen hoc facit nisi concupiscens ad
uersus carnem. sps̄ bonus cum illā crucem xp̄i fece
rint. inimicus idest sps̄ malus. postremo quid est
quod omnes nouerunt signū crucis. nisi crux xp̄i.
quod signum nisi adhibeatur siue frontib; credentium.
siue ipsi aquae ex qua regenerantur. siue oleo quo cris
mate unguntur. siue sacrificio quo aluntur. nihil
eorum rite perficitur. quomodo ergo p id quod ma
li faciunt nihil boni significatur. quando p crucem
xp̄i quā fecerant mali in celebratione sacramento
rum eius bonum nobis omne signatur.

Crucifixo dn̄o postea quā diuisio uestimentorū eius.
& iā missa sorte completa est. quae deinde narrat
ioh̄ eugła uideamus. et milites quidem haec fecerunt.

Stabant aūt iuxta crucem ihu mater eius. & soror
matris eius maria cleophae. & maria magdalene.
Cū uidisset ergo ihs matrem eius & discipulū stantem
quem diligebat. dicit matri suae, mulier ecce filius
tuus. Deinde dicit discipulo, ecce mater tua, et ex
illa hora accepit eam discipulus in suam. haec ni
mirum est illa hora de qua ihs aquā conuersurus
in uinum. dixerat matri. quid mihi & tibi est mulier.
nondū uenit hora mea. Hanc itaque horā praedixe
rat quae tunc nondū uenerat. in qua deberet agnos
ci a matre moriturus. de qua fuerat mortaliter
natus. Tunc ergo diuina facturus. non diuinita
tis sed infirmitatis. matrē uelut incognitā. repel
lebat. Nunc aūt humana iam patiens ex qua fue
rat factus homo. affectu commendabat humano.
Tunc enī qui mariā creauerat. innotescebat uir
tute. Nunc uero quem maria pepererat pendebat
in cruce. mortalis igitur insinuatur ita facit.
quod faciendū ammonet. & exemplo suo suos instru
xit praeceptor bonus. ut a filiis piis impendatur
cura parentibus. tā quā lignū illud ubi erant fixa
membra morientis. etiā cathedra fuerit magis
tri docentis. Ex illa hora accepit eam discipulus
in suam. De se met ipso dicens. sic quippe commemo
rare se solet. quo eū diligebat ihs. qui utique omš
sed ipsum prae ceteris. & familiarius diligebat, ita
ut in conuiuio supra pectus suū discumbere faceret.
Credo ut istius euangelii quod per eum fuerat pre
dicaturus. diuinā excellentiā hoc modo altius

commendaret; Postea sciens ihs quia omnia con
summata sunt. ut consūmaretur scriptura. dicit;
sitio; Vas ergo positū erat aceto plenum. Illi aut
spongiam plenam aceto. hysopo circūponentes.
obtulerunt ori eius; Cū ergo accepisset ihs
acetum. dixit. consūmatū est. & inclinato capite.
tradidit spm; quis potest quae facit ita disponere.
quomodo disposuit homo iste. qui passus est. sed ho
mo mediator dī & hominū. homo de quo predictū
legitur; & homo est. & quis agnoscet eū. qm omnes
p quos haec fiebant. uidebant hominē. sed non cog
noscebant dm; homo namq; apparebat. ds la
tebat; patiebatur haec omīa qui apparebat. &
idem ipse disponebat haec omīa qui latebat. Vidit
ergo qm consūmata sunt omīa quę oportebant
ut fierent. antequā acciperet acetū & traderet
spm. atq; ut hoc etiā consummaretur quod ait; & in
siti mea potauerunt me aceto. Sitio inquit. tāquā
hoc diceret, hoc minus fecistis. date quod estis. iudei
quippe ipsi erant acetū. degenerantes a uino
patriarcharū & prophetarū. tāquam de pleno
uase. de iniquitate mundi huius impleti cor ha
bentes uelut spongiā cauernosis quodammodo.
atque tortuosis latibulis fraudulentū. hysopū
cui circūposuerunt spongiam aceto plenā. qm
herba est humilis. & pectus purgat. ipsius xpi hu
militatem. Congruenter accipimus quā circū
dederunt & se circūuenisse putauerunt. Unde
illud in psalmo. Asparges me hysopo & mundabor;

Xpianamque humilitate mundamur. quia nisi humi
liass& semet ipsum. factus oboediens patri usque
ad mortem crucis. utique sanguis eius in peccatorū
remissionem. hoc est in nrām mundationē non fuiss&
effusus; nec moueat. quomodo spongiā ori eius po
tuerunt admouere. qui in cruce fuerat exaltatus
a terra; sicut enī apud alias euangelistas legitur.
quod hic praetermisit; in harundine est factum. ut
in spongia talis potus ad crucis sublimia leuare
tur; Per harundinē uero scriptura significatur.
quae implebatur hoc facto; Sicut enim lingua dici
tur. ue greca. uel latina. uel alia quaelib&. sonū
significans qui lingua promitur. sic arundo dici
potest. littera quae harundine scribitur. sed signi
ficantius sonos uocis humanae. usitatissime. dici
mus linguas; Scripturā uero harundinē dici. quo
minus est usitatū. eo magis est mystice figuratum;
Cū ergo accepiss& ihs acetum. dixit; consūmatū est.
Quid. nisi quod prophetia paulo ante predixerat.
Deinde quia nihil remanserat. quod antequā mori
retur fieri adhuc oportebat; tāquam ille qui potes
tatem habebat ponendi animam & iterū sumendi eā;
Perhactis omnib; quae ut pagerentur expectabat.
Inclinato capite tradidit spm; quis ita dormit
quando uoluerit. sicut ihs mortuus est quando
uoluit. quis ita uestem deponit quando uoluit.
quis ita cū uoluerit obiit. quomodo obiit. quan
ta speranda uel timenda potestas est iudicantes.
si apparuit tanto morientis.

Postea quã dñs ihs peractis omnibus quae ante suã
mortem peragi oportere praesciebat. quando
uoluit. tradidit spm̃. quae deinde secuta sunt. euan
gelista narrante. uideamus; Iudaei ergo inquid
qm̃ parasceue erat. ut non remanerent in cruce
corpora. sabbato erat enim magnus dies ille sabba
ti. rogauerunt pilatũ. ut frangerentur eorũ crura
& tollerentur; non crura tollerentur. sed hii quibus
ideo frangebantur ut morirentur. & auferentur
& ligno. ne pendentes in cruce magnũ diem festum.
diuturni cruciatus horrore fedarent. uene
runt ergo milites. & primi quidem fregerunt
crura. & alterius qui crucifixus est cũ eo. Ad ihm
autẽ cũ uenissent ut uidissent eũ iam mortuum.
non fregerunt eius crura. sed unus militũ lancea
latus eius aperuit. & [illegible]. continuo exiuit
sanguis & aqua; uigilanti uerbo euangelista
usus est. non ut diceret latus eius pcussit aut uul
nerauit. aut quid aliud. sed aperuit. ut illic quod
ammodo uitae ostium panderetur. unde sacramen
ta ecclesiae manauerunt. sine quib; ad uitã. quae
uera uita est non intratur; ille sanguis in remis
sionem fusus est peccatorum; aqua illa salutarẽ
temperat poculum; haec & lauacrũ praestat & po
tum. hoc praenuntiabat. quod noe in latere arcae
ostiũ facere iussus est. qua intrarent animalia quę
non erant diluuio peritura. quib; praefigurabatur
ecclesia; propter hoc prima mulier facta est de ui
ri latere dormientis. & appellata est uita materq;

uiuorum; magnũ quippe significauit bonũ [illegible] Ante
[illegible] praeuaricationis malũ in habitu iacen
tis ac dormientis; & hic secundus adam. Inclinato
capite in cruce dormiuit · ut inde formaretur
ei coniux · quae de latere dormientis defluxit;
O mors. unde mortui reuiuescunt; Facta enim sunt
haec inquit · ut scriptura impleretur; Os non com
minuetis. ex eo; & iterum alia scriptura dicit; Vide
runt in quem conpunxerunt; Duo testimonia.
De scripturis reddidit singulis rebus quas factas
narrauit; Nã quia dixerat; Ad ihm autẽ cũ uenis
sent. non fregerunt eius crura; ad hoc pertin&
testimonium; Os non comminuetis ex eo, quod prae
ceptum est eis qui celebrare pascha iussi sunt. Ouis
immolatione ueteri lege · quae dominicae passio
nis umbra praecesserat. Unde pascha nrm immo
latus est xps; De qua & isaias propheta predixerat;
Sicut ouis ad immolandum ductus est; Item quia sub
iunxerat dicens; Sed unus militum lancea latus
eius apperuit. Ad hoc ptin& alterũ testimonium.
Videbunt in quem conpunxerunt; ubi promissus
est xps in ea qua crucifixus est carne uenturus.
Post haec autẽ rogauit pilatũ ioseph ab arimathia
eo quod ess& discipulus ihu · ut tolleret corpus ihu.
& permisit pilatus. Venit ergo & tulit corpus ihu;
uenit autẽ & nicodemus qui uenerat ad ihm nocte
primum ferens mixturã myrre · & aloes quasi li
beras centum; Non ita distinguendũ est · ut dicamus
primum ferens myxturã myrrę. sed hoc quod dictũ est

primum. ad superiorem sensum pertinet. Venerat
enim nicodimus ad ihm nocte primum. quod idem
iohannes narrauit. in priorib; euangelii sui partibus.
hic ergo intellegendum est ad ihm non tunc solum.
sed tunc primum uenisse nicodimum. uentitasse autem
postea. ut fieret audiendo discipulus. quod certe
modo. in reuelatione corporis beatissimi stephani.
fere omnib; gentibus declaratur. Erat autem in
loco ubi crucifixus est hortus. & in horto monu
mentum nouum in quo nondum quisquam positus
fuerat. sicut in mariae uirginis utero nemo ante
illum uel post illum conceptus est. ita in hoc monu
mento nemo ante illum nemo post illum sepultus est.
Ibi ergo propter parasceuen iudaeorum. quia iux
ta erat monumentum. posuerunt ihm. Accelera
tam uult intellegi sepulturam. ne aduesperasceret.
quando iam propter parasceuen. quam post cenam pu
ram iudaei latine usitatius apud nos uocant facere
tale aliquid non licebat.

XLI

Una enim sabbati maria magdalene uenit mane
cum adhuc tenebrae essent ad monumentum. & uidit lapi
dem sublatum a monumento. Una sabbati quem iam diem
dominicam propter dni resurrectionem. mos xpianus
appellat. quem matheus solus in euangelio suo. primam
sabbati nominauit. Currit ergo & uenit ad simo
nem petrum. & ad alium discipulum quem amabat ihs. & dicit
eis. Tulerunt dnm de monumento & nescimus ubi po
suerunt eum. Amore nimio turbata. dum quem quesi
uit non inuenit. cucurrit discipulis nuntiare.

ut aut secum quererent . aut secũ dolerent . oblatũ
dñm quẽ diuinitus nominare non metuit . auctor pusilli
us tantummodo quereret in sepulchro . Exiit
ergo petrus . & ille alius discipulus . & uenerunt
ad monumentum . Currebant aũt duo simul . & ille
alius discipulus praecucurrit citius petro . & uenit
primus ad monumentum . Aduertenda hic & com
mendanda recapitulatio . quomodo redditũ est . ad id
quod fuerat pretermissum . & tãquam si hoc se
queretur . adiunctũ est . Cũ enim iam dixisset .
Venerunt ad monumentum . regressus est ut nar
raret quomodo uenerint . atque ait . currebant
aũt duo simul . & cetera . ubi ostendit quod precur
rens ad monumentũ prior uenerit . Ille alius disci
pulus quẽ se ipsum significat . sed tãquam de alio
more scã scripturae cuncta narrent . & cũ se in
clinasset inquid . uidit posita linteamina . non ta
men introiit . Quod uero maria magdalene uenit
ad monumentũ . cũ adhuc tenebre essent iuxta
hystoriam notatur hora . Iuxta intellectũ uero
mysticum . requirentis . signatur intellegentia .
Maria enim auctorem omnium quem carne uide
rat mortuum quęrebat in monumento . & quia
minime inuenit furatũ . credidit . Adhuc ergo erant
tenebrę . cũ uenit ad monumentũ . Cucurrit citius
discipulis nuntiauit . sed illis prę ceteris cucurre
runt qui prae ceteris amauerunt . Videlicet
petrus & iohannes . currebant aũt duo simul .
sed iohannes praecucurrit . citius petro . Venit

prior ad monumentū & ingredi non praesūpsit .
uenit uero posterior petrus & intrauit . Iste uero
cursus duorū discipulorū . magnū hab& mysterium .
Quid enim p iohannem qui prior uenit ad monumentū
& non intrauit . nisi sinagoga significatur . Quid per
petrum . nisi ecclesia & gentib; congregata . Demons
tratur quae posterius uocata . & prior intrauit .
Cucurrerunt enim pariter gentilitas & sinagoga
per huius sc̄li . successiones . sed non pari intellegentia
uenerunt . Venit sinagoga prior ad monumentū .
sed minime intrauit . quia legis quaedam mandata
percepit prophetias . de incarnatione ac passione
dominica audiuit . sed credere in mortuum noluit .
Vidit enim iohannes posita linteamina . non tamen
introiuit . quia uidelic& sinagoga & scripturae
sacrae sacramenta cognouit . & tamen ad fidem pas
sionis dominicae . credendo intrare distulit . quem
diu longeque prophetauit . praesentē uidit . & renuit
hominem eē . dispexit dn̄m carne mortalem factum
credere noluit . Quid ergo est nisi quia & citius cucur
rit . & tamen ante monumentū uacuū stetit . Venit
aūt simon petrus subsequens eum & introiuit in mo
numentum . quia sicut a posterior ecclesia gentium .
mediatorem dī & hominum hominē xp̄m ih̄m . & cog
nouit carne mortuum . & uiuentē credidit dm̄ . SIQVI
Vidit linteamina posita & sudarium . quod fuerat
super caput eius . non cū linteaminibus positum . sed
separatum inuolutum in unum locum . quid est
quod sudarium capitis dn̄i . cū linteaminib; n̄ inuenitur .

inmonumento. nisi quia adtestante paulo. Capud xpi
ds est. & diuinitatis inconprehensibilia sacramenta
ab infirmitatis nrae cognitione disiuncta sunt eiusq;
potentia creaturae. transcendit naturā. & notandū
quod non solum separatim. sed & iā inuolutū. inuenire
dicitur. Linteum quippe qui inuoluitur. nec initi
um nec finis aspicitur. Recte ergo sudarium capitis
inuolutum inuentū est. quia celsitudo diuinitatis.
nec cepit eē nec desinit. Bene autē additur in unum
locum. quia inscissura mentium ds non est. Ds
quippe in unitate est. & illi eius habere gratiā meren
tur. qui se ab inuicem per sectarum scandala non di
uidunt. potest quoque p sudarium. passio xpi dni nri
designari. cuius passionis sacramenta infidelib; sunt
inuoluta. quia quē uidebant carne mortalem dm̄
eē inmortalem non credebant. Sudariū ergo quod
sup caput eius fuerat seorsum inuenitur. quia ipsa
passio redēptoris nri longe a nra passione disiunc
ta est. qm ipse sine culpa ptulit. quod nos culpa tole
ramus. SEQUITUR .

Tunc ergo introiuit. & ille discipulus qui uenerat pri
or ad monumentum. postquā intrauit petrus ingres
sus est. iohannes posterior intrauit qui prior uene
rat. Notū est quod in fine mundi ad redēptoris fidem.
& iam iudea colligitur. paulo adtestante qui ait.
donec plenitudo gentiū intraret. & sic omnis isrl
saluus fieret. & uidit & credidit. Quid ergo uidit
& quid credidit. uidit linteamina posita. & credi
dit. quod mulier dixerat. de monumento dnm fuisse

sublatum. Adhuc enim tenebre erant in monumento.
id est in mentib; illorum. Ideo sequitur. & dixit. Nondũ
enim sciebant scripturã. quia oportuit eum a mortuis
resurgere. Abierunt ergo iterũ discipuli. ad semet ip
sos. id est. ubi habitabant. & unde ad monumentum
cucurrerant. Maria autẽ stabat ad monumentũ
foris plorans. haec maria postquam uenit ad monu
mentum. ibique corpus dominicum non inuenit
sublatum credidit. atque discipulis nuntiauit; qui
uenientes uiderunt. atque ita eẽ ut mulier dixerat.
crediderunt & de eis protinus scriptum est. Abierunt
ergo discipuli a semet ipsos. Ac deinde subiungitur.
Maria autẽ stabat ad monumentum foris plorans.
qua in re pensandũ est huius mulieris mentẽ quanta
uis amoris accenderat. que a monumento dñi. & iã
discipulis recedentib; non recedebat. exquirebat
quẽ non inuenerat. Flebat inquirendo. & amoris
sui igne succensa eius quẽ ablatũ credidit. ardebat
desiderio. & oculi qui dñm quesierunt & non inuene
runt. lacrimis iam secundebant. Amplius dolen
tes quod fuerat ablatus de monumento. quã quod
fuerat occisus in ligno. qm̃ magistri tanti. cuius eis
uita subtracta fuerat. nec memoria remanebat.
unde contigit ut eũ sola tunc uiderit quae reman
sit. quia nimirũ uirtus boni operis perseueran
tia est. ut uoce ueritatis dicitur. Qui autẽ pseuera
uerit usque in finẽ hic saluus erit. Ista itaque
quae sic amabat quae se ad monumentũ quod per
spexerat iterũ inclinat. Uideamus quo fructu
uis amoris ingeminat opus inquisitionis.
SEQ. Uidit duos angelos in albis sedentes. unũ
ad caput. & unũ ad pedes. ubi positum fuerat

corpus ihu. Quid est quod in loco dominici corporis
duo angeli uidentur. unus ad caput. atque alius ad
pedes sedens: nisi quod latina lingua. angelus nun
tius dicitur. & ille ex passione sua nuntiandus erat.
qui & ds est ante saecla. & homo in fine saeculorū. quasi
ad caput sedit angelus: cū apostolus predicator. quia
in principio erat uerbum & uerbum erat apud dm̄
& ds erat uerbum. & quasi ad pedes sedit angelus:
cū dicitur, & uerbū caro factū est. & habitabit in
nobis. Possumus & iam duos angelos. duo tes
tamenta cognoscere. unū prius & aliud sequens.
qui uidelic& angeli per locū dominici corporis sibi
met ipsi sunt coniuncti. quia nimirū utraque tes
tamenta. dū pari sensu in incarnatum & mortuū
ac resurrexisse dnm̄ nuntiant quasi testamentū
prius ad caput. & testamentū posterius ad pedes
sedit. Requirunt mariā angeli dicentes. Mulier
quid ploras: Dicit eis, Quia tulerunt dnō meo
á monumento, & nescio ubi posuerunt eum.
Ipsa namque sacra eloquia quae in nos lacrimas
amoris excitant propter bonitatē saluatoris
nri. & memoriā mortis illius quā passus est
pro nra amore easdem lacrimas consolantur.
dū nobis redemptoris nri spetiem promittunt. An
geli interrogauerunt, quid ploras: quasi dixis
sent, non est opus mortuum plorare quē uiuen
tē credere debes; xtulla ait. Tulerunt dnm̄ meū
& nescio ubi posuerunt eum. Dnm̄ suum uocans.
dn̄i sui corpus. exanimae apte totū significans.
Sicut omīs confitemur ihm xpm filiū di unicū
dnm̄ nostrū. quod utiq; simul est. & uerbū & ani
ma & caro. crucifixū tamen & sepultū. cū sola

eius sepulta sit caro. & nescio inquid ubi posuerunt
eum. haec erat causa maior doloris quod nescie
bat. quo iret ad consolandum dolorem. sed prope
erat hora quo tristitia eius uerteretur in gau
dium. UNDE SEQUITUR.

Haec cu dixisset. conuersa est retrorsum. & uidit
ihm stantem & nesciebat quia ihs esset. Notan
du quod maria quae adhuc de dni resurrectione
dubitabat. Retrorsum conuersa est. ut uideret
ihm. quia uidelicet per eandem dubitationem sua.
quasi terga in dni faciem miserat. quem resurrexis
se minime credebant. sed quia amabat & dubi
tabat. uidebat & non cognoscebat. eumque illi.
& amor ostenderat & dubietas abscondebat.
cuius adhuc ignorantia & premitur cu infertur.
& nesciebat quia ihs esset. Qui dicit ei. mulier
quid ploras? quem queris? Interrogatur doloris
causa ut augeatur desiderium. quatenus cum
nominaret quem quereret in amore eius.
ardentius aestuaret. Illa existimans quia hor
tolanus esset. dicit ei. Dne si tu sustulisti eu dicito
mihi ubi posuisti eum. & ego eum tolla. forsitan
nec errando haec mulier errauit. que ihm hortolanu
credidit. Annon ei spiritaliter hortolanus erat.
qui in eius pectore per amoris sui semina uirtutum
uirentia plantauit sata. Sed quid est quod
uiso eo quem ortolanu credidit. cui nec du dixerat.
que querebat. ait ei; Dne si tu sustulisti eu dicito mihi;
Nemo calumnietur mulierem quod hortulanu dixe
rit dnm. & ihm magistru; ibi enim rogabat. hic
agnoscebat; ibi honorabat homine a quo beneficiu
postolabat; hic recolebat doctorem. a quo discer

nere humana & diuina discebat . appellabat dnm
cuius ancilla non erat . ut puer & ad dnm cuius erat.
Alter ergo dnm dixit . sustulerunt dnm meum. alter
autem . dne si tu sustulisti illū . Ibi & ueritate . hic &
honore ; querebat itaque . & non dicebat . quae cū
dixit dne si tu sustulisti eum . hoc habet uis amoris,
hoc agere solet in animo . ut quē ipse semp cogitat .
nullū alium credat ignorare . Recte & haec mulier
quē querit non dicit . & tamen dicit . si tu sustulis
ti eum . quia alteri non putat incognitū quem ipsa
continuo plangit desiderio . Dicit ei ihs . maria
post quam eam communi uocabulo appellauit .
& sexu . & agnitus non est . uocat & nomine . Ac si
aperte ei dicat . Recognosce eum á quo recognosceris,
perfecto quoque uiro dicitur . noui te & nomine
quia homo commune omniū nrm uocabulū est .
Moysi se uero proprium . cui recte dicitur . quia & no
mine scitur . Ac si aperte dns dicat . non te generali
ter . ut ceteros . sed specialiter scio . Maria ergo
quia uocatur & nomine recognoscit auctorem .
adque eum protinus rabboni . id est magistrum
uocat . quia & ipse erat qui querebatur exterius .
& ipse qui eam interius . ut quereret docebat .
Jam uero ab euangelista non subditur . quid muli
er fecerit . sed ex eo innuitur . quod audiuit . cui dicitur .
Noli me tangere . non dū enim ascendi ad patrē
meum . In his naque uerbis ostenditur . quod ma
ria amplecti uoluit eius uestigia quem recogno
uit . sed ei magister dicit . Noli me tangere . Non
quia post resurrectionē dns tactum rennuit
feminarum . Cū de duabus ad sepulchrū eius
scriptū sit . Accesserunt & tenuerunt pedes eius .

Sed cur tangi non debeat: ratio quoque additur.
cū subinfertur. Nondum enim ascendi ad patrem
meum. In corde &enim nr̄o. tunc ihs ascendit ad
patrem. cū aequalis creditur patri. Nam quisquis
eum aequalem patri non credit. adhuc in eius pec
tore ad patrem dn̄s non ascendit. Ille ergo ihm
ueraciter tangit. qui patri filium. quoaeternū
credit. Uade autem ad fratres meos & dic eis: Ascen
do ad patrem meum. & ad patrem ur̄m. ad dm̄ meū
& dm̄ ur̄m. Cū eum dicat & uestrum. cur non com
muniter dicit nr̄m: sed distincte loquens indicat.
quia eundem patrē & dm̄. dissimiliter hab& ipse
quā nos, Ascendo ad patrem meum. uidelic&
p natura. & patrem uestrum. p gratiam. Ad dm̄
meum. quia descendis. quia enim & ego homo. ds̄
mihi est. quia uos ab errore liberati. ds̄ est uobis.
distincte ergo mihi pater. & ds̄ est. quia quem
ante saecula dm̄ genuit hominē in finem saeculo
rum me creauit. Venit maria magdalenae
adnuntians discipulis quia uidi dn̄m. & haec di
xit mihi. Ecce humani generis culpa ibi abscidi
tur. unde processit. Quia enim in paradiso muli
er uiro propinauit mortem. a sepulchro. mulier
uiris adnuntiat uitā. & dicta sui uiuificatoris
narrat quae mortiferi serpentis uerba narraue
rat; ac si humano generi non uerbis dn̄s sed rebus
dicat. de qua manu uobis inlatus est. potus mor
tis. de ipsa suscipite poculū uitae. Haec de expo
sitione lectionis euangelicae. sub cincte trans
currimus. Nunc opitulante eodem de quo loqui
mur dn̄o. & resurrectionis eius gloriā. & pietatis
uiscera. Consideramus; citius enim amor te uoluit

surgere nr̄a diu anima in infidelitatis morte
remaneret.

Cum sero factum esset die una sabbatorum. & fores essent
clausae ubi erant discipuli congregati propter
metū iudaeorum; uenit ihs & stetit in medio eorum.
Quid mirū si clausis ianuis post resurrectionem suam
in aeternum iam uicturus intrauit. qui moriturus
ueniens non aperto utero uirginis exiuit? sed quia
ad illud corpus quod uideri poterat fides intuentiū
dubitabat. ostendit eis protinus manus & latus.
palpandā carnem praebuit. quam clausis ianuis
introduxit. clauis enim manus fixerat. lancea
latus aperuerat. Ibi ad dubitantiū corda sananda
uulnerum sunt seruata uestigia. Qua in re
duo mira. & iuxta humanā rationē sibi ualde
contraria ostendit. dū post resurrectionē corpus
suum & incorruptibile. & tamen palpabile demons
trauit. nā & corrumpi necesse est quod palpatur.
& palpare non potest quod non corrūpitur. sed
miro modo atque inaestimabili redēptor noster
& incorruptibile post resurrectionem. & palpabi
le corpus exhibuit: ut monstrando incorrupti
bile inuitaret ad praemium. praebendo palpabi
le. firmaret ad fidem; & incorruptibilem se ergo.
& palpabilem demonstrauit. ut profecto esse.
post resurrectionē ostenderat corpus suum & eius
dem naturae. & alterius gloriae; dicit eis; pax uobis;
pacem offerebat. qui propter pacem uenit. & qui
bus ante dixerit. pacem meam relinquo uobis. pa
cem meā do uobis. modo dicit pax uobis. quā pa
cem. in nascente xp̄o angeli praedicauerunt
mundo. & iterū secundo ait. pax uobis. ut mons

trat & pacificata esse quae in caelis sunt & quae
in terris sunt per sanguinē suum. Dicit eis: pax
uobis. Iteratio confirmatio est. Sicut misit me
pater & ego mitto uos. Pater filium misit. qui
hunc pro redemptione generis humani incar
nari constituit. Quem uidelicet in mundo uenire
ad passionem uoluit. sed tamen amauit filium
quem ad passionē misit. Electos uero apostolos
dns non ad mundi gaudia. sed sicut ipse missus est.
ad passiones in mundū mittit. Quia ergo & fili
us amatur a patre. & tamen ad passionē mitti
tur; ita & discipuli amantur a dno. qui tamen
ad passionē mittuntur in mundo. Itaque dicitur.
Sicut misit me pater & ego mitto uos. Id est. ea cari
tate uos diligo. cū inter scandala persecutorum
mitto. qua me caritate pater diligit. quē uenire
ad tolerandas passiones fecit. Hoc cū dixisset insuf
flauit. et dicit eis: Accipite spm scm. Quaerendum
nobis est. quid est quod spm scm dns nr. & semel dedit.
in terra consistens. & semel caelo praesidens. Neque
enim alio in loco datus sps scs aperte monstratur.
Nisi tunc cum per insufflationem percipitur. & post
modum cū de caelo ueniens in linguis uariis demons
tratur. Cur ergo prius in terra discipulis datur.
postmodum de caelo mittitur. Nisi quod duo sunt
praecepta caritatis. dilectio uidelicet dī & proximi.
in terra datur sps. ut diligatur proximus; ē caelo
datur sps ut diligatur ds. Sicut ergo una est cari
tas & duo praecepta; ita unus sps & duo data. Pri
us a consistente dno in terra. postmodū ē caelo.
Quia in proximi amore discitur qualiter perueni
ri debeat ad amorem dī.

Hoc cum dixisset. insufflauit et dicit eis. Accipite spiritum sanctum. Insufflando significauit spiritum sanctum non patris solius esse spiritum. sed et suum. Quorum remiseritis inquid peccata remittuntur eis. Et quorum retinueritis. retenta sunt. Ecce caritas quae per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris participum suorum peccata dimittit. eorum autem qui non sunt eius participes tenet. Ideo postea quam dixit. Accipite spiritum sanctum. hoc continuo de peccatorum remissione. ac de contentione subiecit. Sciendum uero est quod hii qui primum spiritum sanctum habuerunt. ut et ipsi innocenter uiuerent. et in praedicatione quibusdam prodessent. Idcirco hunc post resurrectionem domini patenter acceperunt. ut prodesse non paucis sed pluribus possent.

Thomas autem unus ex duodecim. qui dicitur didimus non erat cum eis. quando uenit ihesus. Iste unus discipulus defuit. reuersus quod gestum est. audiuit audita credere renuit. uenit iterum dominus et non credenti discipulo. latus palpandum praebuit. manus ostendit. et ostensa suorum uulnerum cicatrice. infidelitatis illius uulnus sanauit. Quid fratres carissimi. quid inter haec animaduertitis. Numquid casu gestum creditis. ut electus ille discipulus tunc deesset. post haec ueniens audiret. audiens dubitaret. dubitans palparet. palpans crederet. Non hoc casu sed diuina dispensatione gestum est. Egit namque miro modo superna clementiae. ut discipulus dubitans. dum in magistro suo uulnera palparet carnis. in nobis uulnera sanaret infidelitatis. Plus enim nobis thome infidelitas ad fidem quam fides credentium discipulorum profuit. Quia dum ille

adfidem palpando reducitur. Nostra mens omni
dubitatione post posita infide solidatur. Sic quip
pe discipulū post resurrectionē suā dubitare per
misit. Nec tamen indubitatione deseruit
sicut ante natiuitatem suam habere mariam
sponsum uoluit. qui tamen ad eius nuptias nō per
uenit. Nā tu factus est discipulus dubitans & pal
pans testis uere resurrectionis. sicut sponsus matris
fuerat custos integerrimae uirginitatis. Pal
pauit autem & exclamauit dominus meus & ds ms.
Dicit ei ihs. quia uidisti me & credidisti. Cū paulus
aptls dicat. Est enim fides sperandorum. substan
tia rerum argumentū non apparentiū. profecto
liquet. quia fides illarū rerum argumentū est.
quae apparere non possunt. quae enim apparent.
iam fidem non habent. sed agnitionem. Dū ergo uidit
thomas. dū palpauit. cur ei dicitur. quia uidisti
me credidisti? Sed aliud uidit. aliud credidit. A mor
tali quippe homine diuinitas uideri non potuit.
hominem igitur uidit. & dm̄ confessus est dicens.
Dn̄s meus et ds̄ meus; uidendo ergo credidit. qui consi
derando hominem uerum. hunc dm̄ quem uidere non
poterat. exclamauit. Laetificat ualde. quod sequitur:
Beati qui non uiderunt & crediderunt. In qua nimi
rū sententia. nos specialiter signati sumus. qui eū
quē carne non uidimus mente retinemus. Nos sig
nati sumus. sed fidem nostrā operibus sequimur.
Ille etenim uere credit qui exercet operando quod
credit. Quod aūt ait. Beati qui me non uiderunt
& crediderunt. preteriti temporis usus est uerbo
tāquā ille quidquod erat futurū. in sua nouerat
predestinatione iam factū. sed his uerbis propriae

gentiū. ut diximus fides designatur.

Multa quidem et alia signa fecit ihs in conspectu
discipulorū suorum. significat euangelista
plurima fecisse ihm signa & miracula. salutis & pre
dicationes quę non scripta essent propter multitu
dinē illarū rerum quae gesta fuerunt ab eo.

SEQUITUR AUTEM. Haec aūt scripta sunt ut cre
datis quia ihs est xps filius dī. & ut credentes uitā
habeatis in nomine eius. Quid dicunt. qui adserunt
ihm xpm filiū dī non eē. Dūs iste euangelista. dō dilec
tus & a dō electus dixit hanc sibi eē occansionem
scribendi hoc euangelium. ut crederetur quia ihs est
xps filius dī. Ille qui ab angelo nuntiatus est & no
men illi positū est ihs. Dū uenit ad uirginē. dixit. pa
ries filium. & uocabis nomen eius ihm. Hic autem ihs
qui natus est ex uirgine maria filius est dī. sicut
testatur iste euangelista. & ut omīs in hac fide deiu
tā possunt habere sempiternā in nomine eius.

Quid de illis aestimandū est qui eū non credunt filiū
eē dī uerum. sed optiuum. nisi forte ut nūquā habe
ant uitā aeternā. Dicunt itaque adsumptionem
& adoptionē unū eē. & ihm xpm secundū quod ho
mo est. propter adsumptionē humanitatis necessariae
adoptiuū esse. Non intellegentes quanta est haec
obsurditas. quę sequitur eos. Nā si adoptiuus est. prop
ter adsūptionē igitur filii ꝑsonā adoptiuus est
qui filius adsumpsit hominē. & est tunc nepus dō
patri. quod quā impium sit. nullus aestimo fidelium.
ignorat tantūmodo. credimus ihm eē xpm filiū dī
uerum. in utraque natura. & sicut filius dī uere est
filius hominis. ita filius hominis uere est filius dī; sed haec
alias plenius. Nunc uero quę secuntur uideamus.

Sed hoc capitulū uelut libri huius indicat finem.
tamen narratur hic deinde quemadmodū se mani
festauerit dn̄s ad mare tiberiadis. & in captura
piscium. commendauerit ecclesiae sacramentum.
qualis futura est ultima resurrectio mortuorum.
Ideo quasi ab alio incipit. in principio. quia uita fide
lium ab alio tunc incipit principio. ubi nihil hu
ius perturbationis futurū erit. quas hic patimur
in hac uita. unde & ita incipit. qualiter haec mani
festatio est acta. Dicit enim. XLIIII.
Manifestauit se iterum ad mare tyberiadis. Mani
festauit autem sic. Erant simul petrus & thomas.
qui dicitur didimus. & nathanael qui erat á ca
nan galileae & filii zebedei. & alii ex discipulis eius
duo. Dicit eis simon petrus. uado piscari. Dicunt ei.
uenimus & nos tecum. Et exierunt & ascenderunt
in nauem & illa nocte nihil coeperunt.
Quaeri enim potest cúr petrus qui piscator an
te conuersationē fuit. post conuersationē redit.
& cū ueritas dicat. Nemo mittens manū suā in ara
trum. & aspiciens retro aptus est regno dī. Cúr
repetit quod dereliquit. sed si uirtus discretionis
inpenditur. citius uidetur quia nimirū negoti
um quod ante conuersionē sine peccato extitit.
hoc & iā post conuersionem culpa repetere non
fuit. Nā piscatorem petrū. Matheum uero thelo
nearium scimus. & post conuersionē suā ad pisca
tionē petrus redit. Matheus uero ad thelonei
negotiū non redit. quia & aliud est uictū per pis
cationē quaerere. aliud thelonei lucris pecunia
augere. Sunt enim pleraque negotia. quae sine
peccatis exhiberi. aut uix aut nullatenus possunt.

quae ergo ad peccatum implicant. ad haec necesse est
ut post conuersionem animus non recurrat.
QUAERI POTEST cur discipulis in mari laborantib;
post resurrectionē dns in litore stetit. qui ante
resurrectionem suam corā discipulis in fluctibus
maris ambulauit. Cuius rei ratio festine cognosci
tur. si ipsa quae tunc inerat causa pensetur; quid
enim mare nisi presens seculū significat. quod se
causarū tumultu & undis uitae corruptibilis illi
dit? Quid p soliditatē litoris. nisi illa ppetuitas
quietis aeternae figuratur? Quia igitur discipu
li adhuc fluctib; mortalis uitae inerant. in mari
laborabant. quia haec redemptor noster. iam cor
ruptionem carnis excesserat. post resurrectionē
suam in litore stabat. Ac si ipsum resurrectionis
suae mysterium rebus discipulis loqueretur.
dicens. Iam uobis in mari non appareo quia uobis
cum in perturbationis fluctibus non sum. Facta
est autē discipulis piscationis magna difficultas.
ut magistro ueniente fieret ammirationis magna
sublimitas., qui protinus dixit. Mittite in dexterā
nauigii rete & inuenietis. Bis in scō euangelio legi
tur quia dns iussit. ut ad piscandum retia mitte
rentur. Ante passionē uidelicet. & post resurrec
tionē. sed prius quā redemptor nr pateretur.
& resurgeret. mitti quidem rete ad piscandum
iubet. sed utrū in dexterā. an in sinistrā mitti
debuisset non iubet. post resurrectionē uero disci
pulis apparens. mitti rete in dexterā iubet. in illa
piscatione. tanti capti sunt ut retia rūperentur.
In ista autē & multi capti sunt. & retia rupta sunt.
quis uero nesciat bonos in dextera. & malos sinistra

figuratur. Illa ergo piscatio in qua specialiter
in quā partem mitti rete debeat non iubetur
presentem. ecclesiam designauit. quae bonos simul
ac malos colligit. Nec eligit quos trahat. quia & quos
eligere possit ignorat. Haec autē piscatio post dñi
resurrectionem. facta in sola dextera missa est.
quia ad uidendā claritatis eius gloriam sola elec
torū aecclesia pertinget. quae de sinistro opere
nihil habebit; In illa piscatione prae multitudine
piscium. rete rūpitur. quia nunc ad confessionem
fidei. & iā cum electis reprobi tanti intrant qui
ipsam quoque ecclesiam heresibus scindant. In ista
uero piscatione & multi pisces et magni capiun
tur. & rete non rūpitur. quia scā electorū eccle
sia in continua auctoris sui pace requiescens.
nullis iam dissensionib; dilaniatur.

Captis autē tā magnis piscib; ascendit simon pe
trus & traxit rete in terram. Iam credo quod
uřa caritas aduertit. quid est quod petrus ad ter
ram trahit. Ipsi quippe scā ecclesia est commissa.
Ipsi specialiter dicitur. Simon iohannis amas me.
pasce oues meas. Quod ergo post modū aperitur
in uoce. hoc nunc signatur in opere. Quia igi
tur praedicator ecclesiae nos a mundi uitae hu
ius fluctibus separat. Nimirum necesse est ut
rete plenū piscibus petrus ad terram ducat.
Ipse enim pisces ad soliditatē litoris pertrahit.
qui scāe praedicationis uoce stabilitatē aeternae
patriae fidelibus ostendit. hoc egit uerbis. hoc
epistolis. hoc agit cotidiae miraculo … rū signis.
quoties per eum ad amorē quiaetis … aeternae
conuertimur. quoties a terrenarum … rerum

tumultibus separamus. Quid aliud quã nisi intra rete
fidei pisces. Ad litus trahimur. sed cũ rete piscibus mag
nis plenum dicitur additur & quanti; scilic&. centũ
quinquaginta tres; a magno mysterio numerus non
uacat. sed intentos uos tanti mysterii profunditas
expectat. Neque enim quantitatis summã soller
ter. euangelista exprimer&. nisi hanc sacramento
plenã esse iudicass&. SCITIS NAMQUE QUOD IN
testamento ueteri omnis operatio p decalogũ manda
ta praecipitur. In nouo autẽ eisdem operationis
uirtus. per septiformẽ gratiam sci sps multiplica
tis fidelibus datur. quem propheta denuntians dicit.
Sps sapientiae & intellectus. sps consilii & fortitudinis.
sps scientiae & pietatis. et repleuit eũ sps timoris dni.
Sed ille in hoc spũ operationẽ percipit. qui fidem trini
tatis agnoscit. ut & patrem & filium & eundem spm scm.
unius uirtutis credat. unius substantiae ee fateatur.
Quia igitur septem quę superius diximus p nouum testa
mentũ latius data sunt. decem uero per uetus praecep
ta. omnis nra uirtus & operatio. per decem & septem
potest plene conprehendi. Ducamus ergo per trigonũ.
decem & septem. et ueniunt quinquaginta & unum.
qui profecto numerus a magno mysterio non uacat.
quia in testamento ueteri legimus quod annos quin
quagesimus. iubeleus uocari iussus est. In quo uidelic&
cunctus populus. ab omni opere requiesceret. sed ue
ra requies in unitate est; diuidi quippe unum non po
test. ubi enim scissura diuisionis est uera requies non est.
Ducamus p trigonum quinquaginta & unũ. & fiunt
CLIII. quia igitur & omnis operatio nostra
& uirtus in fide trinitatis. & habita ad requiem
tendit. septem & decem ter ducimus ut ad quin

quaginta & unū uenire debeamus; et uera nostra
requies tunc est cū ipsam iam claritatem trinitatis
agnoscimus quā in unitate diuinitatis eē. certum
tenemus. quinquaginta & unū ter ducimus. et elec
torum summam in superna patria qua sicentum
quinquaginta quattuor piscium numerū tenemus.
Post resurrectionem uero dn̄i missum rete. dignum
fuit. ut tot pisces caperet et quod solūmodo electos
quos supernae patriae designarent.
EST QUOQUE alia supputatio huius septenarii. et
denarii numeri. Nam si ab uno omnes numeros
computes. usque ad decem & septem. hoc modo. unum.
duo. tres; adde tres fiunt sex. his adiunge quattuor.
fiunt decem; his quinque. & habebis quindecim. &
sic crescentibus numeris. & multiplicatis usque ad de
cem & septem. fit omnium numerorū summa istorū
qui multiplicantur ab uno. usque ad decem & septē.
CLIII. quę computatio superiori significatione.
id est legis in denario. & gratia in septenario. satis
congruenter conuenit. sed plura possunt inde
considerare admiratione dignaque. huius tēporis
angustia prohibet nos omnia dicere.
Sed quid est quod redemptor nr̄ piscem assum post
resurrectionē manducauit. et in alio euangelio
dicitur. cū pisce asso fauū mellis. In isto uero panē
cū pisce. quid enim piscis assus significat. nisi xp̄s
passus. In fauum mellis. nisi diuinitatis dulcedinē.
Piscis est. quia ipse latere dignatus in aquis generis
humani. captiuolum laqueo mortis nr̄ae. & quasi
tribulatione. assatus est tempore tribulationis
suae. sed qui piscis assus fieri dignatus est. in passio
ne fauus mellis. nobis extitit in resurrectione.

an qui in pisce asso figurari uoluit · tribulationum passionis suae · in fauum mellis · utramque naturā exprimere uoluit personae suae · fauū quippe mel in cera est · Mel uero in cera est · diuinitas in humanitate · quod ab hac quoque lectione non discrepat · Nā piscem comedit · & panem · qui enim assari ut piscis potuit ex humanitate · panem nos reficit · ex diuinitate · qui ait · Ego sum panis uiuus qui de caelo descendi · Assumere ergo piscem comedit & panem · ut ipso suo cibo nobis ostenderet · quia & passionem ex nr̄a humanitate pertulit · & resurrectionem nostram · ex sua diuinitate procurauit ·

NOTANDŪ quoque quod ultimū conuiuium dn̄s cum septem discipulis habuisse describitur · Petrus namque · & thomas · Nathanahel · & filii zebedei · & alii ex discipulis eius duo in eo fuisse memorantur · Cur cū septem discipulis · ultimū conuiuium caelebrat · nisi quia eos tantūmodo qui septiformae gratia sc̄i sp̄s · pleni sunt futuros · secū in aeterna refectione denuntiat · Septē quoque diebus omne hoc tēpus euoluitur · & saepe septenario numero perfectio designatur · Illi ergo ultimo conuiuio de presentia ueritatis aepulantur · qui nunc p̄fectionis studio terrena transcendunt · quos mundi huius amor non alligat · quib; & si utcumque ptemptamenta obstrepit · coeptu tamen eorum desideria non retundet · De hoc extremo conuiuio · alius per iohannē dicitur · Beati qui ad caenā nuptiarū agni uocati sunt · Idcirco enim non ad prandium · sed ad caenā uocatos narrat · quia nimirū in fine diei · conuiuium caena est · qui ergo finito presentis uitae tēpore · ad refectionē supnae contemplationis ueniu

non ad agni prandium sed ad caenā uocantur. quae ui
delicet caena. hoc ultimo conuiuio exprimitur. cū
septem discipulis adeē memorantur. quia illos
ut diximus. tunc in aeterna refectione reparat,
qui plen nunc septiformis gratia in amore sps
anhelant. IN EO QUOD TERTIO DNS POST
resurrectionem manifestauit se discipulis suis.
beati iohannis apti euangelium terminatur.
dicit ei ihs. uenite prandete. & nemo audebat dis
cūbentium interrogare eum tu quis es. scientes
quia dns est; sensus ergo hic est, tanta erat euidentia
ueritatis. quia ihs illis discipulis apparebat. ut eorū
non solum negare sed ne dubitare quidem ullus aude
ret. qm si quisquam dubitaret. utique interroga
re deberet. sic ergo dictū est. nemo audebat inter
rogare tu quis es. ac si diceretur. nemo audebat
dubitare. quod ipse esset. Et uenit ihs & accepit
panem & dedit eis & piscem similiter. ecce dictū est.
etiam quid prandarent. de cuius significatione in
superioribus diximus. superius quoque narratū
est. quod discipuli quando descenderunt in terrā
uiderunt prunas positas & piscem suppositam
& panem. ubi non est intellegendum. etiam panem
fuisse superpositū prunis. sed tantū subaudiendum.
uiderunt. quod uerbum si repetamus eo loco. ubi
subaudiendum est: ita totū dici potest. uiderunt
prunas positas. & piscem suppositū uiderunt, & pa
nem uiderunt. uel ita positius uiderunt prunas
positas. & piscem superpositum. uiderunt & panē.
iubente etiam dno adtulerunt. & de piscibus quos
ipsi coeperant. quod eos fecisse. quamuis a narrante

non sit expressum. tamen dn̄m iussisse non tacitum est.
Ait enim. adfer te de piscibus. quos adprehendistis nunc.
& utique iubente illo eos non fecisse. qui credat. hinc
ergo fecit prandiu dn̄s. illis septē discipulis suis. de pisce
scilicet. quē prunis suppositū uiderant. huic adiun
gens. ex illis quos ceperat. & de pane quē nihil ho
minus eos uidisse narratū est. piscis assus. ut diximus.
xp̄s est passus. ipse est. & panis qui de caelo descendit.
Hoc corroborauit ecclesiam ad participandum
beatitudinē sempiternam. quae etiā in his septē
discipulis significata est. quae cum xp̄o in aeterna
beatitudine post laboris huius sc̄li regnatura erit.
hic enim ecclesia. qualis in solis bonis futura est.
significatur p captura. CLIIII piscium. & eis qui haec
credunt. sperant diligunt. participatio tantae
beatitudinis. per hoc prandium. hoc iam tertio,
inquid manifestatus est ihs discipulis. cum resur
rexisset a mortuis. quod non ad ipsas demonstra
tiones sed ad dies referre debemus. Id est primo die
cū resurrexit. et post dies octo. quando discipulus
thomas uidit & credidit. & hodie quando hoc
de piscib; fecit. post quod aūt dies id fecerit. hic dic
tu non est. Nam ipse primo die non semel uisus est.
sicut euangelistarū omniū testimonia conlata
demonstrant. Sed sicut dictū est. secundū dies
numerandae sunt. manifestationes eius. ut ista
sit tertia. primaquippe habenda est. eadem
una propter unum diem. quociens cumque se. & qui
b; cuique in illo quo resurrexit ostendit. secundū
post dies octo. & haec tertia. & deinde quociens
uoluit usque ad diem quadragensimū. quo ascen

dit in caelum. Quamuis non scripta sint omnia
sicut iste idest iohannes testatur multa eum
fecisse que non sunt scripta. INVENIMUS ITA
que conlatis euangeliorum testimoniis decies
dnm uisum esse ab hominibus a die prima resurrec
tionis suae usque ad diem ascensionis suae. primo qui
dem maria magdalenae flenti ad monumentum.
deinde. eidem mariae. & alteri eiusdem nominis fe
minae. regredientibus a monumento nuntiare
discipulis quae ibi uiderant. occurrens apparuit
tertio simoni petro. Licet hoc non legatur ubi est
factum. tamen factum esse. ex euangelio lucae inuenimus. ubi ait discipulos dixisse: quia uere surrexit
dns & apparuit simoni. Quarto cleophe & socio
eius. cum quibus ipse gradiens in emmaus. in ibi in pa
nis fractione cognitus est. qui mox reuersi hierosoli
mam. inuenerunt discipulos loquentes. quia sur
rexit dns uere & apparuit simoni. nam plene alibi
quando simoni apparuerit. non legitur. Quinto
apparuit eis in eodem loco ianuis clausis ubi non
erat thomas. Sexto post dies octo quando erat
cum eis. & thomas cui manus & latus dns palpan
dum ostendit. Septimo piscantibus ad mare tibe
riadis. & conuiuantibus cum eis. ubi & petrum an se dili
geret tertio interrogauit. Octauo in monte
galileae. illis undecim apparuit. sicut constituit
eis ante passionem suam. & mulieribus precipit eis
dicere. ut irent in galileam ubi eum uisuri essent.
Nono regredientibus illis undecim. apparuit die
quo ascendit in caelum. sicut marcus refert. Decimo
uiderunt eum ipsa die. non iam in terra positum.

sed eleuatum in aeru. caelosque penetrantem.
dicentibus sibi angelis. sicut uenit quē admodū uidis
tis eum euntem in caelum. QUID UERO ACTUS SIT
uel dictum in illo conuiuio dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i. nouissi
mo cū discipulis suis. consequenter exposuit euan
XLIIII. gelista dicens. Dicit simoni petro ih̄s. simon iohan
nis diligis me plus his. Dicit ei. etiam dn̄e tu scis
quia amo te. uirtute nobis perfecte dilectionis
presens dn̄i nr̄i interrogatio ostendit. perfecta
enim dilectio est. qua dm̄ ex toto corde tota
anima. tota uirtute. proximū autē tāquā nos
ipsos diligere iubemur. & neutra harū dilectio
sine altera ual& ee pfecta. quia nec ds̄ uere
sine proximo. nec sine dō uere potest proximus
amari. Unde dn̄s totiens interrogato petro. an
se diligeret. et illo respondente. quod eū ipso teste
diligeret. adiungebat p singula. ita concludens.
pasce oues meas. siue pasce agnos meos. hac si
aperte diceret. haec sola & uera est probatio
integri in dn̄o amoris. si ergo fratres studueris
curam sollicitī exercere laboris. Nā quicūque
fratri opus pietatis quod ual& inpendere negli
git. minus iusto conditorem diligere ostendit
cuius mandata in sustentanda proximi neces
sitate. contēpnit. quę profecto caritas. quā sine
diuinae gratiae inspiratione minime possit
haberi. tacite quodammodo dn̄s insinuat. qui
petrū de illa interrogans. simon eum iohannes
quod nūquā alius cognominat. Simon inquit
iohannes diligis me plus his. ubi quā uis & sim
pliciter mentio facta. ter parentis eius pos

sit intellegi. Non tamen abre est. siquid nomine
iohannis. donũ supnae generationis mystice indica
tum uelit accipere. De quo iohannes apts ammo
nendo testatur. Carissimi diligamus inuicem
qm caritas ex dõ est. & omis qui diligit ex dõ natus est.
& cognoscit dm. Simon itaque oboediens. Johannes
dicitur di gratia. & propterea recte primus apos
tolorum. cũ de amore suo requiritur. Simon ioh
id est oboediens di gratia uocatur ut liquido cunc
tis ostendatur. hoc quod maiore prae ceteris oboe
dientia dni iussis obsequitur quod ardentiori illũ
caritate amplectitur. non humani meriti. sed
muneris eẽ diuini. Unde & apts paulus eadem
gratia. Confortatus agebat quia caritas di
diffusa in cordib; nris p spm scm qui datus est
nobis. Qui ergo ceteris flagrantius dnm amare
probatur. filius iohannis cognominatur.
quia nimirũ uirtus eiusdem amoris. non nisi
per gratiam sps percipitur. Qui tamen ipse no
tandum. quã caute. & circũspecte testimoniũ
suae reddat amori cũ dno sciscitante. An se plus
aliis diligeret. non est ausus respondere. tu scis
quia amo te plus his. sed temperata ac simplici
uoce. & iam inquid dne tu scis quia amo te. quod
est aperte dicere. scio quid est. quia ipse te
ut tu melius nosti integro corde diligo. quã
uero te alii diligant, mihi quidem ignotum.
sed tibi sunt omnia nota. Cuius cautela respon
sionis nrae profecto est institutio locutio
nis. simul & cogitationis. ut uidelicet eius
exemplo discamus minus de nrae conscientiae.

puritatem presumere. minus temere de fraternae
conscientiae occultis iudicare. in dubiis maxime
rebus & qua intentione uel necessitate gerantur
inspicere nequimus. quae ab illis agi conspicimus.
Siquidem & ipse petrus idcirco se in hac dominica
interrogatione. cautius respondendo cohibebat
quia meminit se pridem inminente eius passio
ne plus sibi consubstantiae tribuisse quam ha
beret. spondendo uidelicet se esse paratum. &
in carcerem & in mortem ire cum illo. qui nec dum
erat idoneus instante periculo saltim confiteri
quia nosset illum uel quia fuisset aliquando cum
illo instructus ergo periculo priori cautius lo
qui cum domino. quem bene dixerat humanae cons
cientiae. statim melius nosse quam & ipsa se
conscientia nulla tenus nosse. sufficeret.
De fratre niquidem cordis occultus nihil pror
sus audet diffinire. de sua autem amoris integri
tate non suimet solius. sed & ipsius quem interro
gabat dominum. testimonium pandit. & iam inqui
ens domine tu scis quia amo te. O quam felix & pu
ra conscientia que conditori suo cuius nuda ocu
lis & aperta nouit omnia dicere non metuit. domine
tu scis quia amo te. Quam casta ac sancta anima
quae et suam cogitationem domino patere non dubitat
& se nil aliud quam ea quae dominus adprobat cogita
re non ignorat. prouida autem pietate dominus ter
tio petrum an se diligat interrogat. ut ipsa trina
confessione uincula que illum ter negando liga
uit absoluat; et quotiens territus eius passione
quam illum nosset negauerat. totiens eius resurrec

tione recreatus quod illū toto amē corde testatur.
prouida dispensatione tertio confitenti amorem.
tertio aeque pascendas suas oues commendat. quia
decebat ut quoties in pastoris fide titubauerit.
toties cum renouata fides pastoris. membra quoque
eius pastoris iubeatur curare. quod enim hic dicit
ei. pasce oues meas. hoc est utiq; quod ante passionē
apertius dixerat. Ego autē rogaui pro te ut non de
ficiat fides tua & tu aliquando conuersus confir
ma fratres tuos. Pascere ergo oues xp̄i est creden
tes xp̄o ne a fide deficiant confirmare. et ut in fide
magis magisque proficiant. instanter operā dare.
Saecularis quoque subsidiis eosque quantū ualeat
adiuuare cogitantes corrigere. merentes consola
ri. omnes magna pietatis cura ad perpetuae uitę
ꝑducere pascua. sed hoc pastori est fixo corde
tenendū. ut eos quib; p̄ęest non quasi suos proprios
sed ut dn̄i sui gregem tractare meminerit. Iuxta
illud quod petro dicitur. Si diligis me pasce oues
meas. meas inquid non tuas. meas tibi oues commen
datas scito. & has quasi meas regere. si me ꝑfecte
amas recole. ut meā uidelicet in eis gloriam.
meum dominium. mea lucra. non tua propria
queras. ueri autē pastoris et cui sincera est. cura
de ouibus. euidens ac speciale indiciū est. cū quis
que non solū commodis omnib; uitae temporalis
carere. sed ipsā quoque uitā pro grege xp̄i ponere
in promptu habet. unde nunc ipse post quā pascen
das suas oues petro. hoc est plebes docendas gu
bernandasque commisit. subsequenter addidit
dicens. Amen amen dico tibi. cū esses iunior cinge

baste & ambulabas ubi uolebas. Cū autem senue
ris extendes manus tuas. et alius te cinget et ducet
quo non uis. In extensione & enim manuum positionē
membrorū eius qua cruci erat aptandus insinuat.
In cinctione alterius impositionem uinculorum
quibus a persecutore erat artandus exprimit. Induc
to quo non uellet ipsam mortis ac passionis acerbitatē
indicat quā corporalis eius infirmitas horrebat.
cuius animi firmitas. spiritalis etiam aduersa pro
dño letabatur cuncta sufferre. Non enim uo
luntatem suam. sed uoluntatē quaerebat eius qui mi
sit eum xpi. Premissa igitur dns ouiū suarū pas
sione subiungit. mox eidem primo pastorū etiam
passionis suae triumphū extendes. inquiens ma
nus tuas. & alius te cinget et ducet quo non uis.
Ac si aperte dicat. quantam me caritate diligas.
hinc aliquando probabis. cū pro paruulorum
meorū uita usque ad mortē. certando perueneris.
et ut illi in corpore possint pariter & mente sal
uari. Ipse tormenta corporis omā quae aduersa
rium infligere libet forti mentis constantia
tollerabis. quod ipse quoque euangelista sub
sequenter insinuans ait. hoc autē dixit. signifi
cans qua morte clarificaturus esset dm. Clarifi
cauit quippe petrus morte sua dm quando hoc
indicio cunctis. quantū ds esset colendus amandusq;
monstrauit. Dum ipse datu optione malle& cru
cis subire tormentū quā a caelestis uerbi predica
tione cessare. DIXIT IHS PETRO SEQVERE ME.
Conuersus autē petrus uidit illū discipulū quē dili
gebat ihs sequentē. qui & recubuit in cena super

pectus eius. Commendat enim nobis beatissimus
euangelista. & apostolis priuilegiū amoris preci
pui. quo ceteris amplius meruit honorari dn̄o.
Commendat testimoniū euangelicae discriptionis
quo de ueritate diuina submixū. nullus fideliū dubita
re p̄mittit. Commendat placidā suae carnis obso
lutionē quā dn̄o specialiter se uisitante percipit.
Postquā enim dn̄s ih̄s significauit petrū qua morte
clarificaturus eēt dm̄. protinus adiungit. sequere
me. Ac si aperte dicat. quia ipse prius pro tua redēp
tione crucis supplicium subire non timui. Quid tu
pro mei confessione nominis crucis pati formides.
qui eo gloriosiore martyrii palma glorificabe
ris. quo in hac promerenda magistri iter seque
ris. Iam uero ab euangelista non subditur. quid
post haec dicta dn̄s & discipuli fecerint. sed ex eo
tamen innuitur. quod subiungit. Conuersus
petrus uidit illū discipulū quē diligebat ih̄s se
quentem. Patet nāque. quia cū dixisset petro
sequere me. id est crucem paciendo me imitare.
Surrexit de loco conuiuii. & abire iam coepit. secu
tus est autē petrus. & iam incessu pedū capiens imple
re. quod audiuit sequere me. Sequitur. & ille disci
pulus quem diligebat ih̄s. Neque enim a recendum
se a consectatu xp̄i putabat qui non minore segra
tia dilectionis a xp̄o conplexū nouerat. Neque
incredibile est ideo utrūque discipulū corpo
rali gressu uestigia dn̄i secutū. quia necdū intel
lexerint quid significauerit. in eo quod petrum
se sequi precepit. Notū autē noui uitae fraterni
tati quis sit ille discipulus quem diligebat ih̄s.

Iohannes uidelicet ipse qui hoc scripsit euangelium
atque ideo suam personam maluit indiciis rerum accenden
tium quam proprio designare uocabulo. Diligebat
autem eum ihesus. non exceptis ceteris singulariter solum.
sed prae ceteris quos diligebat familiarius unum.
quem specialis praerogatiua castitatis ampliori
dilectione fecerat dignum. Omnes quippe se diligere
probat. quibus ante passionem loquitur. Sicut
dilexit me pater. et ego dilexi uos. manete in di
lectione mea. sed hunc prae ceteris omnibus diligit. qui uirgo
electus ab ipso uirgo in euum permansit. Tradunt
namque historiae quod eum de nuptiis uolentem
nubere uocauerit. Et propterea quem a carnali
uoluptate retraxerat potiore sui amoris dul
cedine donauit. Denique huic moriturus in cru
ce matrem commendauit suam ut uirginem uirgo
seruaret. et ipso post mortem ac resurrectionem
caelos ascendit. ne deesset eius genetrici filius.
cuius casta eius uita castus tueretur obsequiis. po
nit et aliud suae personae beatus iohannes indicium sub
iungens. qui et recubuit in cena super pectus eius
et dixit. Domine quis est qui tradet te. hoc quomodo
gestum sit superiora huius euangelii loca plenius
ostendunt. qui uidelicet in cena quam ultimam
ante passionem cum discipulis saluator habuit.
in qua eorum pedes lauit. eisque corporis ac sangui
nis sui tradidit mysteria celebranda. discipulus
ille quem diligebat supra pectus eius recubuerit.
et cum dixisset eis. Amen amen dico uobis. quia unus
ex uobis tradet me. Responderit ille discipulus.
innuente petro. ut interrogaret. et dixerit ei.

dne qui est. At dns. ille est inquit cui ego intinctum
panem porrexero. quod autem discipulus ille super
pectus magistri recubuit. non presentis solummo
do dilectionis. sed & futuri erat. signum mysterii figu
rabatur. Etenim iam tunc euangelium idest quod
discipulus erat scripturus. uberius atque altius
ceteris sacrae scripturae paginis archana diuine
magestatis esse conpraehensurum. Quia enim in pec
tore ihu sunt omnes thesauri sapientiae & scien
tiae absconditi. merito super pectus eius recubuit
quem maiore ceteris sapientiae et scientiae singu
laris munere donat. Ceteros quippe euangelistas
nouimus plura de miraculis nri saluatoris pau
ciora de diuinitate loquutos. Joh autem per pauca
de humanis scribens actibus potius se exponendis
diuinae naturae indidit archanis. patenter insi
nuans quanta de pectore ihu fluenta doctrinae
caelestis quae nobis ructaret hauserit. SEQUITUR.
hunc ergo cum uidisset petrus. dicit ihu. dne hic
autem quid. quia si beatus petrus audierat per pas
sionem crucis clarificaturum esse dnm. uoluit etiam de fra
tre & condiscipulo cognoscere qua et ipse morte
perpetuam transiturus ad uitam. Dicit ei ihs. sic eum
uolo manere donec uenio. quid ad te tu me sequere.
Non inquid eum per passionem martyrii uolo con
summari sed absque uiolentia persecutoris diem expec
tare nouissimum quando ipse ueniens eum in aeterne
beatitudinis mansionem recipiam. et quid hoc ad te
tu tantum crucis patibulum subeundo mea uestigia
sequi debere memento. & quidem hanc dni respon
sionem frs tunc temporis ita tractabant. quasi ioh

a. b. c. d.

nūquā eē moriturus· quod non ita eē intellegen
dum· ipse ioh ammonere curauit· qui cū premissis
sē scisse sermonē istū inter frs quia discipulus
ille non moritur· Soler ter adiecit· atque ait·
& non dixit ei ihs non moritur. sed si eū uolo ma
nere donec uenio quid ad te· Non ergo putandū
quia discipulus ille non sit mortuus in carne·
quia nec dns hoc de illo futurū predixit· et psal
mista ait· quis est homo qui uiuit & non uide
bit mortē· Sed ita potius intellegendū quod ce
teris xpi discipulis per passionē consummatis
ipse in pace ecclesiae aduentū supnae uocatio
nis expectauerit· et hoc eē quod ait ihs. Sic eū
uolo manere donec uenio· Non quia non & ipse
multos ante labores pro dno pressurasque
malorū tollerauerit· sed quia ultimū in pace
seniū finierit utpote ecclesiis xpi per asiam
quā regebat iam longe lateque fundatis. Nā
& in actibus aptorū cū ceteris aptis flagellatus
inuenitur· quando ibant gaudentes a conspec
tu concilii· qm digni habiti sunt pro nomine ihu·
contumeliā pati· & a domiciano cesare in fer
uentis olei doleum missus. in ecclesiastica
narratur hystoria· Ex quo tamen diuina
se protegente gratia. tā intactus exierit quā
fuerat a corruptione concupiscentiae carnalis
extraneus. Nec multo post ab eodem principe
propter insuperabilem· euangelizandi cons
tantiā in pathmos insulā exilio religitur. ubi
humano licet destituitur solatio· diuinae tamen
uisionis & allocutionis. meruit crebra consola

LANDES-
UND STADT
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

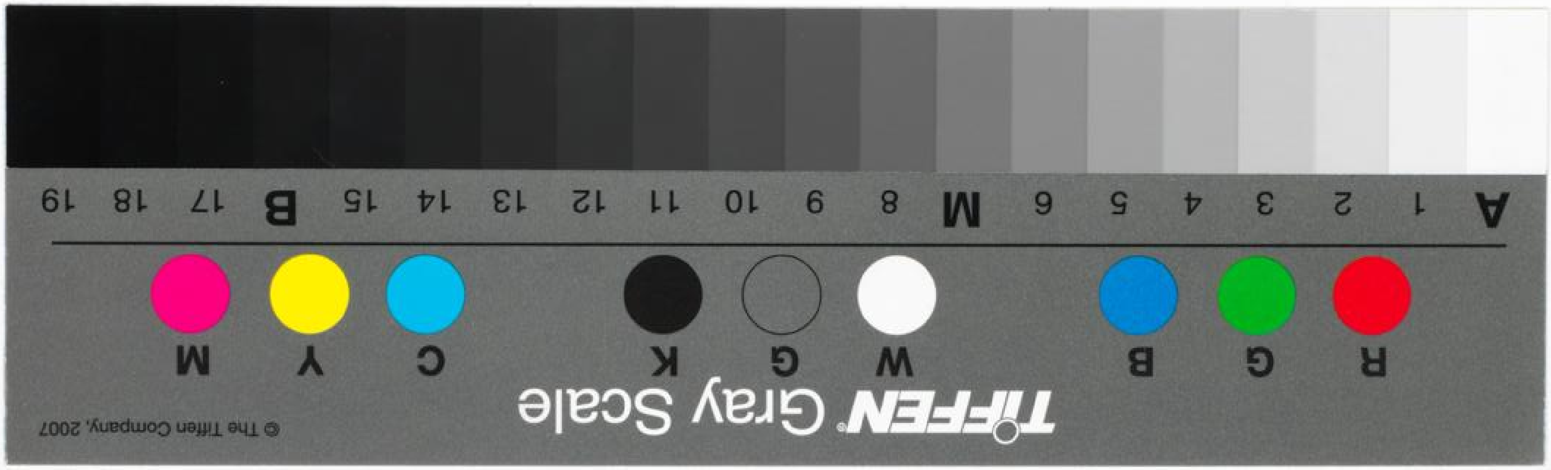

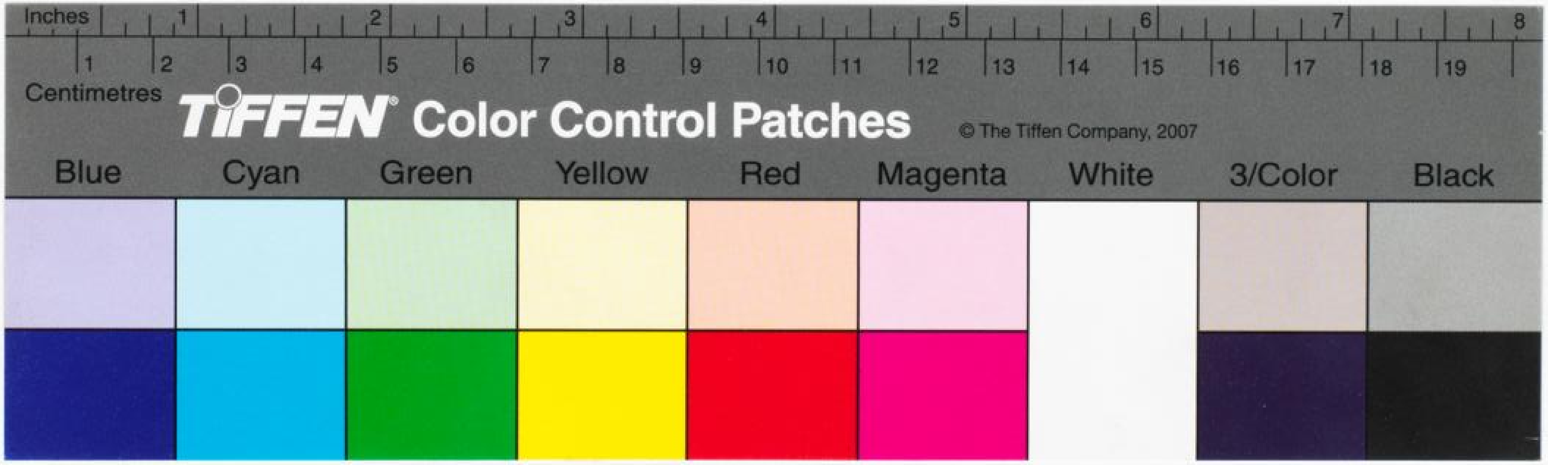
Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black